

**UNIVERZA V LJUBLJANI**

**FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

**EVA KOBE**

**Mentorica: izr. prof. dr. MONIKA KALIN GOLOB**

**JEZIKOVNI STIL V ČASOPISNIH UVODNIKIH**

**SLOVENSKI DNEVNIK »DELO« V PRIMERJAVI  
Z ITALIJANSKIM »LA REPUBBLICA«**

**Diplomsko delo**

**Ljubljana, 2005**

*»Lepo torej piše in govori, kdor ne dela slovničnih,  
pravorečnih ali pravopisnih napak, ki zna primerno  
izbirati besede in stalne besedne zveze, ki ni nejasen  
in ni zapleten, ki ve, kaj besede pomenijo, ki pove,  
kar misli, na kratko in živahno, naslovniku primerno.  
V tem je vsa lepota jezika v neumetnostnem besedilu«*

*Jože Toporišič*

## **ZAHVALA:**

*Rada bi se zahvalila Moniki in Martini za njuno brezkončno potrpežljivost in zato, ker sta mi bili vedno pripravljeni priskočiti na pomoč s koristnim nasvetom.*

*Srčna hvala dragemu Igorju za nenehno oporo in spodbudo. Hvala tudi Nini, da je dolge mesece razumevajoče prenašala moj stres in ustvarjalne krize. Želji pa se zahvaljujem za požrtvovalen »strokovni« pregled besedila.*

## KAZALO

| Vsebina                                                           | stran     |
|-------------------------------------------------------------------|-----------|
| <b>I. UVOD</b>                                                    | <b>5</b>  |
| <b>II. ČASOPISNI UVODNIK IN JEZIKOVNI STIL</b>                    | <b>8</b>  |
| 1. ŽANRSKO-STILNA UMESTITEV ČASOPISNEGA UVODNIKA                  | 8         |
| 2. SPLOŠNE ZNAČILNOSTI ANALIZIRANIH UVODNIKOV                     | 18        |
| 2.1 TEMA DNEVA                                                    | 18        |
| 2.2 UVODNIK V REPUBLIKI                                           | 20        |
| 3. STILNO ZAZNAMOVANA JEZIKOVNA SREDSTVA                          | 21        |
| 4. PREUČEVANE JEZIKOVNE PRVINE                                    | 23        |
| 5. OBJEKTIVNI IN SUBJEKTIVNI STILOTVORNI DEJAVNIKI                | 23        |
| <b>III. STILNA RAZČLEMB A UVODNIKOV DELA IN REPUBLIKE</b>         | <b>27</b> |
| 1. STIL NASLOVJA                                                  | 27        |
| 1.1 FUNKCIJE NASLOVOV                                             | 30        |
| 1.1.1 Naslovi s poimenovalno-informativno funkcijo                | 31        |
| 1.1.2 Naslovi z informativno-stališčno funkcijo                   | 32        |
| 1.1.3 Naslovi s pozivno-pridobivalno funkcijo                     | 34        |
| 1.2 VRSTE NASLOVOV                                                | 35        |
| 1.2.1 Neglagolski naslovi                                         | 36        |
| 1.2.2 Izpustni naslovi                                            | 38        |
| 1.2.3 Interpunkcijski naslovi                                     | 39        |
| 1.2.4 Zastrti naslovi                                             | 41        |
| 1.3 OBNOVITVE IN PONOVI TVE VZORCEV IN KLIŠEJEV                   | 44        |
| 1.4 BESEDNE IGRE                                                  | 46        |
| 2. STILNE ZNAČILNOSTI BESEDIL TEMA DNEVA IN<br>UVODNIKA REPUBLIKE | 48        |
| 2.1 BESEDILNI NASTOP                                              | 48        |
| 2.1.1 Vestiški nastop                                             | 50        |
| 2.1.2 Ugotovitveni nastop                                         | 52        |

|         |                                                           |     |
|---------|-----------------------------------------------------------|-----|
| 2.1.3   | Tezni nastop                                              | 55  |
| 2.1.4   | Citatni nastop                                            | 56  |
| 2.1.5   | Vprašalni nastop                                          | 57  |
| 2.1.6   | Figurativni nastop                                        | 57  |
| 2.1.7.  | Ogovorni nastop                                           | 58  |
| 2.2     | IZBOR BESED                                               | 59  |
| 2.2.1   | Časovno zaznamovane besede                                | 59  |
| 2.2.1.1 | Neologizmi                                                | 59  |
| 2.2.1.2 | Zastarele besede                                          | 62  |
| 2.2.2   | Jezikovna sredstva drugih funkcijskih in socialnih zvrsti | 64  |
| 2.2.2.1 | Pogovorni jezik                                           | 65  |
| 2.2.2.2 | Dialektizmi in regionalizmi                               | 67  |
| 2.2.2.3 | Žargonizmi                                                | 68  |
| 2.2.2.4 | Prevzete in citatne besede                                | 70  |
| 2.2.2.5 | Anglizmi                                                  | 73  |
| 2.3     | TROPI                                                     | 74  |
| 2.3.1   | Metafore                                                  | 76  |
| 2.3.2   | Primere                                                   | 81  |
| 2.3.3   | Metonimije                                                | 82  |
| 2.3.4   | Poosebitev                                                | 84  |
| 2.4     | RETORIČNE FIGURE                                          | 85  |
| 2.4.1   | Ponavljjanje in kopičenje                                 | 85  |
| 2.4.2   | Stopnjevanje                                              | 87  |
| 2.4.3   | Litota in hiperbola                                       | 88  |
| 2.4.4   | Antiteza                                                  | 89  |
| 2.4.5   | Besedne igre                                              | 90  |
| 2.4.6   | Evfemizem                                                 | 91  |
| 2.4.7   | Ironija                                                   | 91  |
| 2.5     | BESEDNE VRSTE S STILNO VREDNOSTJO                         | 93  |
| 2.5.1   | Ponovitve in obnovitve vzorcev/klišejev                   | 97  |
| 2.5.2   | Perifraza                                                 | 99  |
| 2.6     | SKLADENJSKE POSEBNOSTI                                    | 100 |
| 2.6.1   | Stilno zaznamovan besedni red                             | 101 |
| 2.6.2   | Večdelno realizirani skladenjski vzorci                   | 105 |

|                             |                                               |            |
|-----------------------------|-----------------------------------------------|------------|
| 2.6.3                       | Nominalni stil                                | 115        |
| 2.6.4                       | Vprašalne povedi                              | 119        |
| 2.6.5                       | Dvopičje                                      | 122        |
| 2.6.6                       | Ponavljjanje enakih skladenjskih vzorcev      | 124        |
| 2.7                         | OBRAČANJE K NASLOVNIKU                        | 126        |
| 2.7.1                       | Neposredni apel na naslovnika                 | 126        |
| 2.7.2                       | Posredni apel na naslovnika                   | 127        |
| 2.7.3                       | Skupni sporočanjejski krog                    | 128        |
| 2.8                         | Osebnostne trditve piscev v prvi osebi ednine | 134        |
| <b>IV. SKLEP</b>            |                                               | <b>137</b> |
| <b>V. SEZNAM LITERATURE</b> |                                               | <b>142</b> |

## I. UVOD

Diplomsko delo je primerjalna analiza jezikovnega stila v besedilih Teme dneva v slovenskem časopisu *Delo* in uvodnikih italijanskega časopisa *La Repubblica* v obdobju od 1. 12. 2003 do 31. 1. 2004. Razčlenila sem 50 besedil Teme dneva in prav toliko uvodnikov Repubblike. Za primerjavo sem izbrala osrednja dnevnika dveh različnih nacionalnih držav, Slovenije in Italije, ki pokrivata vse državno območje in sta kakovostna časopisa, namenjena predvsem intelektualcem znotraj, pa tudi zunaj matičnih nacionalnih meja.

Čeprav gre za splošno razširjen in po osnovnih značilnostih standardiziran časopisni žanr, sem ob rednem prebiranju Teme dneva in uvodnika (*l'articolo di fondo*) v Repubbliki ugotovila precejšnje razlike v stilu pisanja, rabi stilno zaznamovanih jezikovnih sredstev, oblikovanju besedila in načinu obravnavanja vsebine. Po žanrskih lastnostih je Tema dneva komentar, Repubblikini uvodniki pa so izrazito avtorski, stil nekaterih med njimi meji na kolumnističnega. Tema dneva obsega le en stolpec na prvi strani Dela, besedila v Reppubliki pa so od nje nekajkrat daljša in se iz prve strani nadaljujejo na komentatorski strani časopisa. Kljub razlikam gre za komentatorski zvrsti besedil, ki sta primerljivi zaradi enake funkcije v časopisu in enakega namena. Tako Tema dneva kot uvodnik v Repubbliki sta osrednja komentarja dnevnika, obravnavata po izboru uredništva najpomembnejši dogodek, stanje ali aktualni problem tekočega dneva in odsevata stališče dnevnika do njega. Namen obeh je izpostaviti enega izmed številnih dnevnih dogodkov, ga razčleniti in razložiti njegovo ozadje ter ga na podlagi stališča uredništva interpretirati in komentirati. Obenem imata izrazito mnenjsko funkcijo, vplivala naj bi tako na mnenje in odločitve državljanov kot na državne funkcionarje. Vsak časopis z vsebino in jezikom odseva duh nekega obdobja, vendar se ta še posebej izrazito kaže v uvodnikih, ki so zrcalo časopisovih oziroma avtorjevih naravnosti do obravnavanih tem, ki pa niso razvidne zgolj iz vsebine, ampak tudi iz jezikovnih sredstev besedila. Italijanska jezikoslovka Ilaria Bonomi (2002) je s svojo analizo jezika v italijanskih dnevnikih zadnjih 50 let ugotovila, da se zgodovinske in družbene spremembe najbolj očitno kažejo prav v jeziku dnevnega tiska, na vseh njegovih ravninah – grafični, fonetični, oblikoslovni, skladenjski in leksikalni. Tomo Korošec (1998: 12) ugotavlja, da se je

jezik, značilen za dnevni tisk, razvil iz nuje po vsakdanjem obveščanju o domačih in tujih dogodkih. Poimenuje ga poročevalski jezik in znotraj njega opaza dva različna tipa besedil; prva imajo namen informirati, druga pa sporočilo vrednotijo ter vplivajo in apelirajo na naslovnika. Uvodniki sodijo k drugemu tipu poročevalskih besedil, saj v njih nad objektivnim informiranjem prevladuje avtorjeva individualna interpretacija obravnavane zadeve. Ker je osnovni namen uvodnika dogodek predstaviti z določenega vidika in vplivati na naslovnikovo mnenje, sodi med interpretativna (gl. Košir, 1988: 63) oziroma presojevalna (gl. Kalin Golob, 1999: 190) besedila.

Da bi obravnavano temo predstavili čim bolj nazorno in ekspresivno, pisci uvodnikov pri pisanju uporabljajo različne stilne postopke, ki se kažejo na vseh besedilnih ravneh. V svoji analizi slovenskega in italijanskega uvodnika sem preučevala prav te, in sicer na besedni, skladenjski, besedotvorni in oblikoslovni ravni. Osredotočila sem se na stilno zaznamovane prvine, t. i. aktualizme. Ugotavljala sem njihove oblike, razloge za njihovo rabo in učinke na sporočilo besedila ter iskala razlike in podobnosti v njihovi pojavnosti in učinkovitosti med Temo dneva in uvodnikom Repubblike. Pri tem moram poudariti, da gre za stilno analizo dveh različnih jezikov z različnimi značilnostmi in izraznimi možnostmi. Pri preučevanju sem bila pozorna tudi na t. i. objektivne in subjektivne stilotvorne dejavnike, ki iz novinarjevega zunanjega okolja in njegove osebnosti vplivajo na obliko končnega besedila.

Naloga je razdeljena na teoretski in empirični del. V prvem bom najprej žanrsko opredelila uvodnik kot novinarsko vrsto in ga uvrstila glede na delitve različnih teoretikov, ki so se ukvarjali z jezikom poročevalstva. Nato bom definirala jezikovni stil in posebej določila stil časopisnih uvodnikov ter razčlenila stilotvorne dejavnike, ki vplivajo na njihov nastanek, in navedla razlike v njihovih vplivih na besedila Teme dneva in uvodnike v Repubbliki. V empiričnem delu bom s primeri navedla rezultate analize besedil iz vzorca slovenskih in italijanskih uvodnikov. Najbolj opazne in tipične značilnosti bom razvrstila po poglavjih, jih opisala in ponazorila s primeri. Pri ugotavljanju značilnosti izbora jezikovnih sredstev za doseganje stilnih učinkov se bom oprla na analizo Toma Korošca, ki je predstavljena v knjigi *Stilistika slovenskega poročevalstva* (1998), in – pri preučevanju tropov in retoričnih figur – na *Malo literarno teorijo* (1977) Matjaža Kmecla. Pri razčlembi Repubblikinih uvodnikov pa se bom oprla na preučevanje časopisnega jezika dveh italijanskih

jezikoslovcev, Maurizia Dardana (1973 in 1994) in Ilarie Bonomi (2002). Za pridobitev natančnejših informacij v zvezi z objektivnim lastnostmi Teme dneva in uvodnika Repubblike sem opravila tudi dva intervjuja, z odgovornim urednikom Dela Darijanom Koširjem in s komentatorjem Repubblike Mariem Piranijem.

Predvidevam, da bom z analizo uvodnikov v slovenskem in italijanskem dnevniku ugotovila številne razlike v stilu pisanja, rabi jezikovnih sredstev in vsebinski obravnavi, ki izhajajo iz različnih poročevalskih tradicij, nacionalnih kultur in izraznih možnosti jezika. Zaradi majhnega vzorca preučevanih besedil moja analiza ne bo reprezentativen prikaz značilnosti slovenskega in italijanskega časopisnega uvodnika, vendar pa bo predstavljala nazoren vpogled v jezikovno-stilno situacijo tega poročevalskega žanra v nekem obdobju in v dveh različnih nacionalnih kulturah.

## II. ČASOPISNI UVODNIK IN JEZIKOVNI STIL

### 1. ŽANRSKO-STILNA UMESTITEV ČASOPISNEGA UVODNIKA

V nalogi se bom ukvarjala z jezikovnim stilom, ki ga je najprej treba opredeliti. Gre za strokovni izraz, ki se, kot piše Korošec (1998: 8), nanaša na jezik, predvsem na jezik neumetnostnega sporočanja. Ker ga je nemogoče strniti v eno samo definicijo, ga členi na šest vidikov: systemskega, postopkovnega, teleološkega, besedilotvornega, sporočanje in v vidik prezentacije stila. Po sistemskem vidiku je stil pojavn, ki je vsebovan v jezikovnem sporočilu, zato se kaže šele v praktični rabi jezika in ne v jeziku kot sistemu. S postopkovnega vidika je stil skupek lastnosti jezikovnega sporočila in se ga dosega z izborom iz danih jezikovnih sredstev jezika kot sistema; kaže se na vseh ravneh besedila. Glede na teleološki vidik je izbor stila sestavina jezikovne dejavnosti, katere namen je sporočanje, zato je izbor odvisen od sporočevalčevega cilja. Z vidika prezentacije je stil rezultat jezikovne dejavnosti – v besedilu kot sporočilu v pisno-vidni ali govorno-slušni podobi ali v obeh. Besedilotvorni vidik stila se kaže s svojevrstno organizacijo jezikovnih prvin, tako da predstavlja eno od konstitutivnih prvin besedila (poleg vsebine in jezikovnega sistema). Iz sporočanje vidika pa stil v komunikaciji deluje samo, če imata tvorec in naslovnik skupno vrednost koda (gl. Korošec, 1998: 8). V tej nalogi bom stil časopisnih uvodnikov preučevala z vseh omenjenih vidikov: ugotavljala bom njegovo pojavnost, kako ga pisci tvorijo z izborom danih jezikovnih sredstev, s kakšnim namenom določeno stilno sredstvo uporabijo, kako so jezikovne prvine povezane v sporočilno celoto ter v kolikšni meri so jasne in razumljive naslovniku (ali obstaja skupni kod med bralcem in uvodničarjem). Vidik prezentacije je jasen že sam po sebi: časopisni uvodnik je sporočilo, podano v pisno-vidni podobi.

Uvodnik spada med časopisna besedila, ki po Korošču predstavljajo »ozko področje znotraj publicističnega stila kot realizacije publicistične funkcijske zvrsti« (1998: 10). Pojem časopisnega stila pa je zelo širok, saj zajema vse, kar je objavljeno v časopisih – od vesti, komentarjev, uvodnika, intervjujev, pisem bralcev, do oglasov, osmrtnic, kino sporeda in vremenske napovedi. Korošec je zato med sestavinami časopisa poiskal tiste, ki imajo skupne jezikovne značilnosti, in jih združil v besedila s

skupnim, t. i. poročevalskim stilom, o katerem pravi, da je »izrazito dnevničarska dejavnost, znotraj raznovrstnega področja /.../ zožena, da ne more zajemati takih besedil, kot so podlistek, umetnostna (filmska in gledališka) kritika, vsa oglaševalska besedila ipd.« (Korošec, 1998: 11).

Jezikovni stil v slovenskih dnevnikih v svoji magistrski nalogi (1974) analizira tudi Janez Dular, le da predmet svoje raziskave poimenuje »publicistična besedila«, čeprav dejansko analizira le del tovrstnih besedil, tista, ki jih Korošec imenuje poročevalska (1998: 11). Pri tem Dular ne opredeljuje, kaj publicistični stil je in katere so njegove značilnosti. Navede le Urbančičevo definicijo, po kateri je publicistični stil »jezik poljudne znanosti in časopisov, ima z znanstvenim stilom sicer lahko skupno tematiko, namen pripovedi pa je informacija, pouk, agitacija. Medtem ko so znanstvena dela namenjena ozkemu krogu strokovnjakov, računajo v publicističnem stilu pisani teksti na širše občinstvo in hočejo biti splošno razumljivi. Zato je ta stil svobodnejši v izbiri jezikovnih sredstev, vendar ne sme prestopiti okvira, ki mu ga odreja cilj in ozir na bralce« (Urbančič, 1965: 223). Tudi Urbančičeva definicija je zelo ohlapna in vsem časopisnim besedilom prisoja enake lastnosti. Tudi Korošec ugotavlja, da je Dularjeva oznaka nenatančna, saj lahko zajema »publikacije, v katerih se publicistika brez ostrih meja prevesi na eni strani v umetnostno, na drugi pa v poljudnoznanstveno ali pa že skoraj čisto strokovno in znanstveno literaturo« (Korošec, 1976: 27). Po Toporišiču je publicistična zvrst ena od podzvrsti funkcijske zvrsti jezika (2000: 13). Publicistični jezik definira kot jezik, ki »se uporablja v časopisju v uvodnikih in komentarjih k znamenitim političnim, gospodarskim in kulturnim dogodkom, v novicah, poročilih, reportažah in podobnem (prim. kritike in recenzije o knjigah, filmih, predstavah, koncertih, znanstvenih delih, kongresih, simpozijih ipd.). Publicistično pišejo predvsem novinarji v časopisih, revijah, na radiu in televiziji« (Toporišič, 2000: 30). Ugotavlja tudi, da je publicistični jezik zelo raznovrsten ter da ima vedno individualno noto, da »kaže, kako se na dogodke ali drugo pojavnost, ki je predmet publicistovega besedovanja, odziva kot človek, posameznik, kaj osebno o njih meni«. Publicistična besedila deli na poročevalna, presojevalna, razpostavna, opisna in navodilna (gl. Toporišič, 2000: 31). Glede na Toporišičevo definicijo publicistične zvrsti uvodnik vsekakor sodi vanjo, saj zanj veljajo vse navedene značilnosti. Vendar pa je iz njegove definicije očitno, da ne razlikuje med, na primer, časopisnim poročilom in uvodnikom, ki sta si tako po rabi jezikovnih sredstev kot po funkciji zelo različna. Za

uvodnike je značilno, da obravnavano temo interpretirajo z avtorjevega stališča in pri tem uporabljajo stilno zaznamovana jezikovna sredstva, s katerimi vsebino vrednotijo. Poročilo pa z opisovanjem osnovnih dejstev naslovniku zgolj posreduje informacije o dogodku ali stanju, avtor pa v zvezi z njim ne izrazi svojega mnenja. Toporišič trdi tudi, da ima vsako publicistično sporočilo individualno noto, kar je res, če se zavedamo, da je objektivno pisanje mit. Nobeno besedilo ne more biti objektivno, saj piščevo mnenje lahko pride na dan že z izbiro pridevnikov in s pozitivno ali negativno konotacijo, ki jo imajo izbrane besede,<sup>1</sup> vendar pa je razlika med publicističnimi besedili prav v funkciji avtorjeve subjektivnosti. V nekaterih besedilih je avtor v ozadju, njegova prisotnost je posredna, pri drugih pa je njegovo subjektivno stališče osrednja lastnost in glavni namen besedila. Uvodnik obstaja prav zato, da avtor v njem zapiše svoj pogled na neko zadevo, novinarjeva oseba v poročilu pa je nehotena.

Korošec poročevalska besedila analizira podrobneje in med njimi opaza dve različni zvrsti: »okrog prve se zbirajo tista besedila, ki so zasnovana predvsem na namenu prenesti sporočilo (informirati), okrog druge pa tista, ki pri iskanju stika z naslovniki gradijo na vplivanjskih, apelnih in vrednotilnih sporočanjških nalogah« (Korošec, 1998: 12). Ob branju tu obravnavanih časopisnih uvodnikov, pa tudi uvodnikov v svetovnem časopisju, izstopa raba zaznamovanih, ekspresivnih jezikovnih sredstev, prek katerih se kaže avtorjev odnos do teme, in jasno je, da njegova osrednja funkcija ni zgolj prenesti sporočilo naslovniku.

Korošec poudarja, da je med poročevalska besedila »zajeto vse, kar teorija novinarskega sporočanja zajema s stalnimi oblikami novinarskega sporočanja: z vrstmi, vrstami in žanri« (Korošec, 1998: 12). Manca Košir (1988) k stalnim oblikam novinarskega sporočanja vključuje vse novinarske vrste in poudarja, da gre za nespremenljive in stalne sporočevalne oblike s tipičnimi značilnostmi. Tako kot Korošec ugotavlja, da so med njimi prispevki, ki »se kažejo kot objektivna sporočila, v katerih je avtor od svojega predmeta distanciran in je odsoten« ter besedila, ki »se kažejo kot subjektivna sporočila, kjer avtorji pristopajo k obravnavanemu predmetu angažirano in so s svojimi mnenji v tekstu prisotni« (1988: 63). Po kriteriju

---

<sup>1</sup> Primerjaj skripta predavanj italijanske lektorice na Filozofski fakulteti v Ljubljani Ombrette Cigni, za študijsko leto 2001/02, kjer piše o tem, da objektivnost besedil ne obstaja.

objektivnost – subjektivnost sporočila jih deli na besedila informativne in besedila interpretativne zvrsti. K prvim šteje vestičarsko, poročevalsko, reportažno in pogovorno vrsto, k interpretativnim pa komentatorsko, člankarsko in portretno vrsto. Znotraj posameznih vrst je več različic besedil – žanrov. Uvodnik sodi h komentatorski vrsti (skupaj s komentarjem, glosa, kolumno, informativnim člankom, člankom z naslovne strani in portretom) (gl. Košir, 1988: 63–64).

Monika Kalin Golob (1999) poročevalska besedila kot besedila znotraj publicistične zvrsti po vzorcu Toporišičeve delitve strokovne funkcijske zvrsti na praktično strokovno, znanstveno in poljudnoznanstveno podzvrst imenuje **poročevalska podzvrst**. Ob njej so v publicistični zvrsti še mnoge druge podzvrsti, ki pa bi jih bilo treba še definirati. Med njimi Kalin Golobova ugotavlja oglaševalsko, kritiško in beletristično ter poudarja, da bi se dalo ugotoviti še katero (1999: 191). Tako kot Korošec in Koširjeva med poročevalskimi besedili povzema dve, po funkciji različni si skupini besedil, ki jih imenuje **poročevalna besedila**, katerih vloga je informirati ali naznanjati, in **presojevalna besedila**, ki razlagajo, razčlenjujejo, vrednotijo in prepričujejo (gl. Kalin Golob, 1999: 190). Pri tem se po poimenovanju opira na Toporišičevo delitev publicistične zvrsti (2000: 31), obenem pa se njena delitev sklada z delitvijo Koširjeve (1988) na informativna in interpretativna besedila.

Da lahko dokažemo pripadnost besedila določeni zvrsti, moramo analizirati njegove prvine. Koširjeva (1988: 33) razlikuje štiri zvrstno razločevalne prvine: predmet sporočila, funkcijo sporočila, naslovnikovo pričakovanje in sporočanje situacijo. Predmet sporočila v uvodnikih je dogodek, stanje ali aktualni problem, ki ga je uredništvo dnevnika izbralo kot najpomembnejšo izmed vseh tem tekočega dneva. »V funkciji sporočila se kaže sporočevalčevo razmerje do dejanskosti, do dogodka, in hkrati njegovo razmerje do naslovnika« (Košir, 1988: 40). Funkcija uvodnika je bralcu obravnavani dogodek prikazati v določeni luči, s stališča avtorja oziroma uredništva in s tako interpretacijo vplivati na bralčevo mnenje. Funkcija, ki v uvodniku prevladuje, je interpretativna. Koširjeva piše, da za sporočila s to funkcijo velja, da svoje predmete ocenjujejo, vrednotijo, pojasnjujejo in razlagajo, njihov avtor je v njih angažiran, kaže subjektivni odnos do dogajanja, ni nevtralen opazovalec, podatkov ne zajema iz prve roke in se pri pisanju ne zadržuje na površini dogajanja. Obenem analizira ozadje, označuje razmerja med dogajanjem, išče vzroke in nakazuje

posledice (gl. Košir, 1988: 82). Uvodnik ima tudi **pojasnjevalno funkcijo**, saj bralcu razjasni in razloži tisto, kar ni bilo omenjeno v informativnem besedilu na isto temo (gl. Košir, 1988: 82). Koširjeva opozarja še na **apelativno funkcijo** komentarja, torej tudi uvodnika. Uvodničarji poleg pojasnjevanja tudi pozivajo – bodisi naslovnike bodisi protagoniste obravnavane teme. Pisci se obračajo k njim in jih pozivajo k različnim dejanjem, jim svetujejo, kaj naj storijo (npr.: *Raje varčujte, Fate bene attenzione a questi passaggi*<sup>2</sup>), politikom pa največkrat namignejo, kaj naj bi storili za izboljšanje situacije.

Ena od vlog uvodnika je tudi vplivati na politike, gospodarstvenike, kulturnike in druge osebe, ki sodelujejo v procesu odločanja. Če že ne vplivajo na njihova ravnanja in odločitve, jim dajejo povratne informacije o njihovem delovanju in oceno o izvrševanju njihove funkcije. Komunikolog Robert Kochersberger (gl. Drčar Murko, 1994: 27) opozarja, da je vpliv komentatorjev na politično-gospodarske elite omejen in odvisen predvsem od njihove kakovosti. Pravi, da bodo natančno napisane komentarje odločujoči funkcionarji vsaj preučili, preden bodo sprejemali odločitve. »Ne bodo si mogli privoščiti, da jih ne bi prebrali. Vpliv je posreden, kot eno od mnenj, dobro podprto s podatki« (Drčar Murko, 1994: 27). Tovrsten vpliv je še posebej izrazit v uvodnikih Republike. Po besedah njenega komentatorja Maria Piranija »ga vsak dan berejo različni centri moči – tako desnica kot levica, saj je postal križišče politične razprave in je izjemno pomemben z vidika politične reprezentativnosti za Italijane«.<sup>3</sup>

Naslovnikovo pričakovanje pri izbiri jezikovnih sredstev in tudi vsebine uvodnikovega sporočila igra pomembno vlogo. Pisec se mora v naslovnika vživeti tako, da predvidi vsa njegova vprašanja in mu postreže z odgovori. Predvidevati mora tudi, kateri tip naslovnika bo bral njegovo sporočilo in kakšna znanja bo ob branju besedila že imel. Pri bralcu uvodnika se predvideva, da o obravnavani temi že ima nekaj informacij, pričakuje pa razlago posameznih dejstev dogodka in njegovo ozadje. Temeljne podatke o glavni temi dneva bralci Dela in Republike dobijo v razširjeni vesti, ki je na prvi strani poleg uvodnika. In kot ugotavlja že Koširjeva, je to, kar se je

---

<sup>2</sup> Bodite posebej pozorni na naslednje vrstice.

<sup>3</sup> Vsi citati novinarja Republike Maria Piranija izhajajo iz intervjuja, ki ga je avtorica naloge z njim opravila v Rimu februarja 2004.

v njej za bralca izkazalo kot nenavadno in nedoumljivo, v uvodniku pojasnjeno tako, da ne bo več nenavadno in nedoumljivo. Naslovnik v uvodniku najde »pojasnjen naravni red stvari« (Košir, 1988: 84). Zadnja zvrstno razločevalna sporočilna prvina po Koširjevi, sporočanje situacija, vključuje okoliščine, v katerih sporočanje poteka. Pri uvodniku gre za besedilo, ki ga avtor napiše na podlagi izbranega aktualnega dogodka, naslovnik pa ga v prebere v časopisu. Odnos med naslovnikom in piscem se vzpostavi posredno, prek besedila in prvin, ki izdajajo avtorjevo prisotnost.

Po prvinah, ki sem jih našela doslej, je uvodnik oblika komentarja, saj ima vse njegove značilnosti. Po definiciji Koširjeve (1988: 85) je komentar:

vrsta novinarskega sporočanja interpretativne zvrsti, ki pojasnjuje ozadje večjega dogodka z večjim številom prvin, ki se po objavi v vesti naslovnika kaže kot nepredvidljiv in nedoumljiv, tako da dogodek umesti v logiko naravnega reda vzroka in posledic. Je enostavnejše strukturirana vrsta, s klasično shemo: za glavo, ki nikoli nima vodila, sledi uvod s predstavitev dogodka, jedro z analizo njegovega ozadja (vzrokov) in zaključek s poanto ali napovedjo nadaljnjega poteka zadeve. Sporočevalec je v tekstu prisoten s svojim mnenjem, ki ga mora argumentirati do tolike mere, da v naslovniku zbudi občutek logične zgotovitve prav tega dogodka, ki zdaj postane umljiv.

Uvodnik je članek na prvi strani časopisa, ki obravnava dogodek dneva ali pomembno aktualno vprašanje. Čeprav je delo enega avtorja se v njegovi interpretaciji zadeve kaže mnenje celotnega uredništva. »Je sintetičen novinarski žanr, ki nima prostora za detajlne analize, zato dejstva in podatke povzema, številke zaokrožuje, s ponazoritvami skopari; toliko bolj pa se posveča razlagi in osvetljevanju vzrokov in posledic, pri čemer pazi na metodološko in didaktično plat obdelave. /.../ Pri tem pogosto zahaja v dialoško razčlenjevanje in polemiko, s čimer se razkriva idejna ali strokovna angažiranost pisca« (Bajt, 1994: 111). V Brownovem Novinarskem priročniku (1999) v slovarčku pojmov pod geslom »uvodnik« (*leading article*) piše, da gre za »osrednji časopisni članek, ki prikazuje pogled časopisa na aktualno temo« (Browne, 1999: 154).

Bonomijeva uvodnik (*articolo di fondo*) kot argumentativni žanr definira kot »komentar na prvi strani časopisa v zvezi z dejstvom ali problematiko iz neposredne

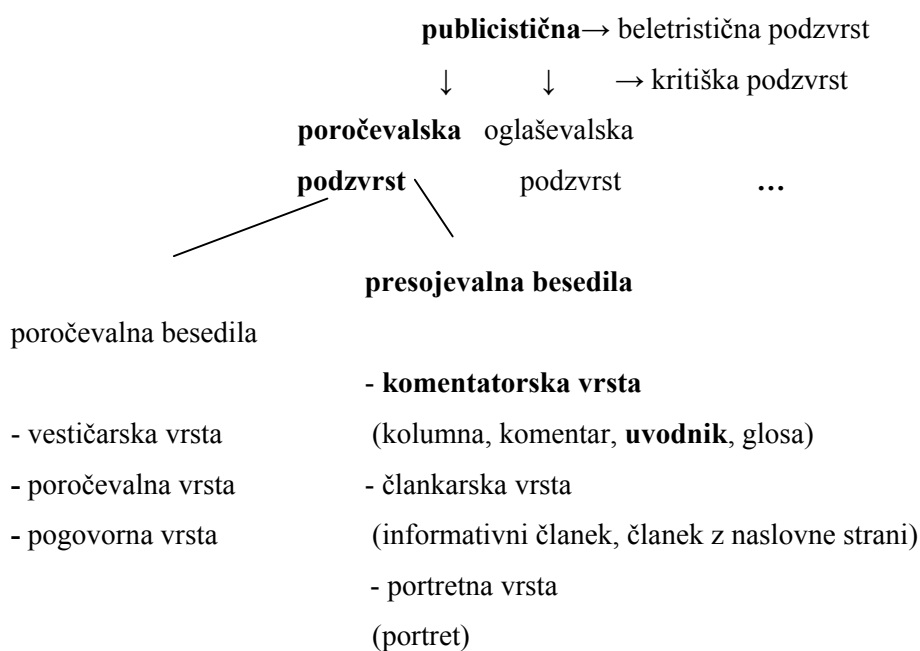
sedanjosti, katerega avtor je en sam, pomemben novinar»<sup>4</sup> (Bonomi, 2002: 224). Njena definicija dokazuje, da je uvodnik pravzaprav komentar, saj ima vse njegove značilnosti. Za oba tipa besedil je značilna raba stilno zaznamovanih jezikovnih sredstev, bolj sproščen jezik, ki se po rabi besedišča in skladenjskih značilnostih približuje pogovornemu. Oba sta mnenjski besedili, ki obravnavano temo analizirajo, pojasnjujejo, razširjajo zato, da bi jo predstavili z določenega zornega kota. Odkar je glavni vir informacij postala televizija (pa tudi internet ima pri informiranju vse večjo vlogo), imajo komentariji (uvodniki) še posebej pomembno vlogo – medtem ko televizija o dogodku informira, ga tovrstna časopisna besedila interpretirajo. Kljub pokrivanju s komentarjem pa je uvodnik samostojen presojevalni žanr; od komentarja se razlikuje po umestitvi v dnevno vsebino časopisa. Uvodnik je prvi med komentariji, saj obravnava najpomembnejšo in najbolj aktualno temo izmed vseh, ki jih je časopis tekoči dan uvrstil na svoje strani. Prestiž med ostalimi besedili mu daje tudi umestitev na prvi strani dnevnika, ki je grafično poudarjena. Na opaznem mestu in v poudarjeni obliki je Tema dneva, ki je redno v desnem zgornjem kotu strani, v okvirju, z barvno poudarjenim rubričnim naslovom in med ostalimi besedili izstopa. V Repubbliki uvodnik grafično ni poudarjen. Za razliko od navadnega komentarja, ki predstavlja avtorjev pogled na obravnavano zadevo, uvodnik izraža mnenje celotnega uredništva. Z njim se časopis izpostavi, pokaže svoj pogled na dogodek in tako posredno razkriva svojo ideološko naravnost. V nekaterih besedilih uvodnikov Repubblike izraženo mnenje o neki zadevi meji na agitacijo k podpori neke ide(ologi)je. V Temah dneva je to manj izrazito oziroma sploh ni prisotno.

Če strnem dosedanje žanrsko uvrščanje časopisnega uvodnika na podlagi omenjenih definicij, lahko zaključim, da je uvodnik eden od žanrov komentatorske vrste, ki je del družine presojevalnih (po Kalin Golobovi) oziroma interpretativnih besedil (po Koširjevi). Presojevalna besedila so del skupine poročevalskih besedil, ta pa so ena izmed podzvrsti publicistične funkcijske zvrsti.

---

<sup>4</sup> Vsi citati iz italijanske strokovne literature v nalogi so navedeni v prevodu avtorice.

Grafična ponazoritev žanrske umestitve uvodnika:



Tako torej novinarske žanre definirajo tisti slovenski jezikoslovci, ki so se ukvarjali z jezikom poročevalstva. Povsem drugačna pa je situacija na področju italijanske

terorije. Ta namreč ne pozna delitev na posamezne vrste in žanre s tipičnimi značilnostmi. V Italiji še nihče ni sistematično žanrsko razvrstil novinarskih besedil. Vse, kar je bilo zapisanega o italijanskem novinarstvu, temelji na zgodovinskem vidiku jezikovnega razvoja. Z jezikom tiska se je v 70. letih minulega stoletja ukvarjal Maurizio Dardano (1973), vendar je analiziral le besedila, ki obravnavajo vsakdanje politične in lokalne dogodke (*cronaca politica e cittadina*). Njegova študija zaradi svoje starosti za ugotavljanje današnje jezikovne situacije v tisku ni relevantna.

Najnovejšo analizo italijanskega časopisnega jezika je opravila Ilaria Bonomi (2002). Z njo ugotavlja, da se je ta jezik v zadnjem desetletju korenito spremenil, predvsem pod vplivom pogovornega jezika in regionalnih narečij. Opaža, da se je razvil poseben jezik, ki temelji na knjižni italijanščini (*italiano standard*), tj. jeziku, ki ga predpisujejo slovnice, vendar na vseh svojih ravneh vsebuje prvine jezika, ki ga Italijani uporabljajo za vsakdanje sporazumevanje (gl. Bonomi, 2002: 189). Ta »novi« jezik se uporablja v medijih in neformalnih javnih govornih situacijah, tudi med izobraženci. Sodobni italijanski jezikoslovci ga imenujejo »povprečna italijanščina« (*italiano dell'uso medio*) ali »neostandardna italijanščina« (*italiano neostandard*). Dardano (Dardano in Trifone, 1995: 63–64) ugotavlja, da je zanj značilna raba pogovornih besed ter poenostavitve nekaterih oblikoslovnih in skladenjskih oblik ter meni, da je »začetnik bodoče evolucije italijanščine«. Bonomijeva ugotavlja, da gre za novo zvrst jezika, ki se naglo razvija in spreminja, kar se najbolj kaže prav v časopisju (2002: 189).

Bonomijeva ugotavlja, da je besedila dnevnega časopisja zelo težko razdeliti glede na prevladujoče prvine, ki služijo določenemu namenu. Med besedili ni jasne ločnice med informacijo in komentarjem, saj se v vseh prepleta oboje (Bonomi, 2002: 222). Mešanje komentiranja in podajanja dejstev v vseh besedilih dnevnika je za italijanski tisk značilno že od njegovih začetkov. Dardano je že leta 1973 zapisal, da v časopisju »prevladuje komentiranje nad razčlenbo dejstev, v čemer se naš tisk loči od anglosaksonskega« (Dardano, 1973: 10). Besedila v italijanskih časopisih so razdeljena fizično, po straneh, tematikah, ciljih in vrstah; obstajajo strani, posebej namenjene posameznim vrstam besedil – komentarjem, reportažam, domačim in tujim dnevnim novicam – vendar med njimi ni besedila, ki bi bilo zgolj informativno, brez posledic vplivanja subjektivnih stilotvornih dejavnikov. Kljub temu uredništva

nekaterih časopisov besedila razdelijo po rubrikah, ki nosijo naslove žanrov. Pri Repubbliki imajo tako rubriko komentarjev (*Commenti*), nad posameznimi besedili pa je zapisana njihova vrsta, na primer Reportaža (*Reportage*), Dogodek (*Il caso*), Predlogi (*Le idee*), Polemika (*La polemica*), Dosje (*Dossier*), Intervju (*Intervista*), Ozadje (*Il retroscena*).

Po Bonomijevi (2002: 223–228) so si časopisna besedila<sup>5</sup> podobna stilno-jezikovno, močno pa se razlikujejo glede na namen, zgradbo in vlogo. Lahko so informativna, argumentativna, opisna in pripovedna. Obenem opozarja, da je delitev zelo splošna. Že pri upoštevanju kriterija namena ugotavlja, da imajo vsa besedila namen informirati. Po drugi strani pa je z vidika besedilne zgradbe težko najti čisto informativna besedila, ki ne bi vsebovala prvin opisnega, pripovednega ali argumentativnega besedila. Med popolnoma argumentativna besedila šteje uvodnik (*articolo di fondo*), gloso (*corsivo*), tehnično-znanstveno besedilo<sup>6</sup> in besedilo z ozko kulturniško vsebino.

Dardano (1973) časopisna besedila<sup>7</sup> glede na obseg in način podajanja informacij deli na preprosto novico (*notizia semplice*), kjer avtor zgolj navede dejstva in jih na kratko razčleni, na uokvirjeno novico (*notizia inquadrata*) z informacijami o času, kraju in osnovnih okoliščinah dogodka, ter na sestavljeno novico (*notizia complessa*), v kateri se prvinam uokvirjenja dejstev pridružijo komentarji, razlage, predstavitev sekundarnih dejstev (gl. Dardano, 1973: 33). Pri delitvi ne upošteva namena besedila in prisotnosti avtorja, niti ne analizira stilno zaznamovanih prvin.

---

<sup>4</sup> Italijansko jezikoslovje ne pozna posebnega izraza za časopisna besedila s poročevalsko funkcijo. Čeprav Bonomijeva dejansko raziskuje poročevalska besedila, jih imenuje »articoli di giornale«, torej časopisni članki.

<sup>6</sup> Glede na to, da Bonomijeva v svoji raziskavi ne loči med poročevalskimi besedili in besedili drugih vrst, ki se prav tako pojavljajo v časopisju, v svojo razvrstitev vključuje tudi poljudno znanstvena besedila, ki jih v kvalitetnejših italijanskih časopisih pogosto objavljajo različni strokovnjaki, v jeziku, ki ni ozko strokoven, ampak razumljiv ciljnemu občinstvu.

<sup>7</sup> Tudi Dardano (tako kot Bonomijeva) poročevalska besedila, s katerimi se v svoji analizi dejansko ukvarja, imenuje časopisna besedila.

## 2. SPLOŠNE ZNAČILNOSTI ANALIZIRANIH UVODNIKOV

### 2.1 TEMA DNEVA

Tema dneva, redna rubrika osrednjega slovenskega dnevnika *Delo*, je po svojih značilnostih komentar. Avtor v njej predstavi obravnavano zadevo (dogodek, stanje, aktualen problem), njeno ozadje in razloge za obstoječe stanje, jo pokomentira ter nakaže možne razplete. Njeno stalno mesto na zgornji desni strani prve strani dnevnika in dejstvo, da obravnava najbolj pomembno in perečo temo tekočega dne ter predstavlja mnenje uredništva o njej, pa Temo dneva postavljajo v vlogo uvodnika. Delov odgovorni urednik Darijan Košir<sup>8</sup> je povedal, da je po ukinitvi klasičnega uvodnika leta 1975 njegovo funkcijo prevzela Tema dneva, ki je posebna vrsta časopisnega uvodnika, ki meji na komentar. Tudi Koširjeva ugotavlja, da Tema dneva opravlja isto funkcijo, kot jo je pred njo uvodnik, in poudarja, da oba žanra, tako komentar kot uvodnik, sodita h komentatorski vrsti in imata enako nalogo – osvetliti ozadje družbeno relevantnega dogodka (gl. Košir, 1988: 49).

Ob besedilu Teme dneva je razširjena vest, ki z informativne plati obravnava isto temo. Obe besedili navadno napiše isti avtor. Medtem ko razširjena vest dogodek predstavi kot celoto, se Tema dneva osredotoča zgolj na določen del dogodka. To je v svoji analizi ugotovil tudi Korošec (1998) in zapisal, da »ta izsek iz stvarnosti postane 'tema' z odločitvijo novinarja (urednika ali področnega novinarja), ne po naključju, ampak zaradi kakega objektivnega razloga /.../. Snov teme tukaj nastopa bodisi s kakim od svojih enkratnih pojavov (dogodek v tematiki) ali skupino pojavov, s problematiko. /.../ Gre za temo, ki je avtor poročevalec ne 'išče', ampak jo prinese aktualnost določenega družbenega ali koledarskega obdobja« (Korošec, 1998: 228).

Besedilo Teme dneva se začne z veliko tiskano inicialko, ki zaradi svoje štirikratne velikosti od ostalih črk izstopa. Sestavljeno je iz več odstavkov, ki so med seboj ločeni tako, da je vsak naslednji pomaknjen v notranjost strani ali pa tako, da je med odstavkoma izpuščena vrsta. Oblika je odvisna od dolžine besedila in izbire

---

<sup>8</sup> Citati odgovornega urednika Dela Darijana Koširja so iz intervjuja, ki ga je z njim naredila avtorica te naloge v Ljubljani, aprila 2004.

posameznega avtorja. Največja možna dolžina besedila je ena stran (33 vrstic) v splošni wordovi obliki. Spodnja meja je  $\frac{3}{4}$  zgornje meje, torej približno 24 vrstic. Daljša besedila so natisnjena v drobnejšem tisku, tako da zavzamejo enako količino prostora kot ostali teksti.

Besedila so pisana v slovenskem knjižnem jeziku z redkimi prvinami pogovornega jezika (v nekaterih skladenjskih oblikah in na ravni besed). Vsebine se nanašajo na teme, ki so predmet širšega zanimanja – na pojave iz družbenega življenja, na razmerja med posamezniki, med posamezniki in družbo, včasih tudi na razmerja med ljudmi in naravnim okoljem (gl. Korošec, 1998: 231). Odgovorni urednik Dela Darijan Košir je povedal, kako Tema dneva nastaja:

Dogovor o tem, kaj bo obravnavala Tema dneva je najpomembnejši od vseh, zato mu v uredništvu posvetimo največ časa. Skozi to besedilo časopis nagovori bralca in mu sporoča, kaj smo izbrali za dogodek dneva in ga tudi pokomentirali. Pri tehtanju dnevnih dogodkov izbiramo med tistimi, ki se ponujajo sami po sebi, in med temami, ki jih ustvarimo sami. Presojamo z različnih vidikov – vsebinskih, glede na bralca, vprašamo se, kaj je tisto, kar bi časopis ta dan najbolj zaznamovalo. Izbrati skušamo temo, ki bo nova, nenavadna in drugačna, še posebno v trenutkih, ko se nam zdi, da se bodo vsi ostali mediji odločili enako. Ko izberemo osrednjo temo, uredniki postavimo njen okvir, glede na naš pogled na zadevo, znotraj tega okvira pa imajo novinarji absolutno svobodo, da svoje misli oblikujejo tako, kot se jim zdi, da jih je dogodku primerno potrebno oblikovati.

Kateri novinar bo napisal posamezno Temo dneva, je odvisno od področja, s katerim se pri časopisu ukvarja. Delov odgovorni urednik sicer poudarja, da smejo Teme dneva pisati le izkušeni pisci, vendar v praksi ni tako, kar se pogosto odraža tudi v slabši kakovosti besedil. Kadar je osrednja tema posebej pomembna ali kočljiva, jo v uvodniku obravnava odgovorni urednik, ki zaradi svoje funkcije predstavlja večjo avtoriteto in neposredno prevzema odgovornost za zavzeto stališče.

Zaključeno besedilo po Koširjevih besedah pregledajo resorni urednik, urednik centralne redakcije, odgovorni urednik ali eden izmed njegovih namestnikov in lektor. Kljub temu pa se rednemu bralcu rubrike včasih zazdi, da ni bilo deležno tolikšne vneme. V svoji analizi sem naletela na vrsto slovničnih napak, ki si jih časopis, kot je *Delo*, ne bi smel privoščiti.

## 2.2 UVODNIK V »REPUBBLIKI«

Italijanski dnevnik *La Repubblica* je znan po številnih komentarjih, ki obravnavajo žgoča notranje- in zunanjepolitična vprašanja in imajo pomemben vpliv na javno mnenje. Kako pomembni so komentarji za Republiko, priča številka, ki je izšla 10. 1. 2004, v kateri so na račun številnih komentarjev izpuščene kar tri redne rubrike – pisma bralcev, »Il sabato del villaggio« in »L'Amaca«. Namesto teh so tri strani namenjene običajni enostranski rubriki »Commenti«, torej rubriki s komentarji. Bralce uredništvo v nekaj vrsticah obvesti, da omenjenih vsebin niso objavili zaradi pomanjkanja prostora. Med komentarji je uvodnik osrednje besedilo, čeprav na strani nima svojega stalnega mesta. Prav tako nima točno določene prostorske omejitve; po Piraniju dolžina niha med 90 in 170 vrsticami. Zaradi svoje obsežnosti ni v celoti objavljen na prvi strani. Nadaljuje se na strani 16, strani komentarjev. Tam se nadaljujejo tudi drugi komentarji s prve strani. Pirani ugotavlja, da je taka ureditev besedil velika slabost časopisa: »Vse skupaj je eno samo obračanje in iskanje nadaljevanj besedil, saj se vsa besedila s prve strani nadaljujejo drugod. Prva stran je nekakšna izložba, ki predstavlja osrednjo ponudbo časopisa.« Ob uvodniku je, tako kot pri Temi dneva, razširjena vest na isto temo.

Uvodnik nima stalnega rubričnega naslova, ampak nosi le svoj mali naslov, vezan na vsebino. Prepoznamo ga po temi, saj med vsemi komentarji obravnava zadevo z domačega ali tujega političnega prizorišča, ki ji dnevnik tisti dan namenja največ pozornosti in strani. Uvodničarji do obravnavane teme izražajo ostre, neposredne in jasne sodbe, neusmiljene kritike ali jih natančno, razgaljajoče analizirajo. Pišejo jih lahko le izkušeni pisci, ki zelo dobro obvladajo jezik in do potankosti poznajo obravnavano temo. Med njimi je tudi ugledni novinar, ustanovitelj Repubblike, Eugenio Scalfari, ki uvodnik napiše za nedeljsko izdajo časopisa. Prepoznaven je po svojem neposrednem in izrazito individualističnemu slogu pisanja. Čeprav so vsa uvodniška besedila izrazito avtorska, so Scalfarijeva po stilu podobna kolumni. Ob dogodkih posebnega pomena uvodnik napiše odgovorni urednik.

O temi uvodnika in glavnem okviru njegove vsebine se novinarji dogovorijo na jutranjem sestanku z odgovornim urednikom. Izberejo vse najbolj pereče teme dneva in se dogovorijo, o katerih je treba pripraviti komentarje. Po mnenju uredništva

najbolj izpostavljeno temo obravnava uvodnik. Za njegovo pripravo ima avtor čas ves dan. Tudi v primerih, ko se nekaj res pomembnega zgodi šele zvečer, ne spremenijo že določene teme uvodnika. Pirani (2004) v intervjuju poudarja, da je »uvodnik osrednje besedilo dneva in njegova končna podoba je izjemno pomembna. Zato nenadne dogodke obdelajo v obliki informativnega besedila, dnevni uvodničar pa se posveti temi, izbrani že zjutraj«. Pred objavo uvodnik prebere odgovorni urednik, ki sicer lahko predlaga popravke in spremembe besedila, vendar v uredništvu kot nenapisan zakon velja nedotakljivost avtorskega dela. Če se avtor ne strinja s popravki, bo besedilo objavljeno v prvotni obliki ali pa sploh ne bo objavljeno.

### 3. STILNO ZAZNAMOVANA JEZIKOVNA SREDSTVA

Pri preučevanju stila presojevalnih (interpretativnih) besedil naletimo na prvine, ki iz besedila izstopajo. Stilno zaznamovane jezikovne prvine na katerikoli ravni jezika imenujemo **stilemi**. V njih se kaže avtorjeva osebnost, njegov (pozitiven ali negativen) odnos do predmeta pisanja in namen sporočila (Kalin Golob, 2000/01). Pri pisanju lahko poročevalec uporabi vso svojo jezikovno spretnost, poznavanje jezika in besedni zaklad. Tako lahko neki dogodek ubesedi in interpretira na različne načine.

Vsaka beseda (besedna zveza) ima svoj običajni, splošni in konvencionalni pomen, ki denotira oziroma označuje pojav, predmet ali osebo. Ob osnovnem pomenu pa ima lahko še enega ali več sekundarnih, vrednotenjskih pomenov. Takrat beseda tisto, kar poimenuje, še konotira oziroma sooznačuje. Konotativnost je tipična za literarna besedila, pogosto pa se uporablja v presojevalnih zvrsteh, ki za doseganje posebnih učinkov uporabljajo tudi literarne (tropi) in retorične stilne postopke (stopnjevanje, antiteza, kopičenje, pretiravanje ipd.). Nekatera jezikovna sredstva delujejo stilno v odnosu do drugih jezikovnih sredstev že sama po sebi in stilno vrednost prinašajo v sobesedilo. Gre za inherentne stilne pojave, ki so najpogostejši na ravni besednih vrst (npr. glagol *zlasati* v primerjavi s svojo sopomenko (*pre*)*tepsti* sam po sebi deluje stilno). Druga jezikovna sredstva svojo stilno vrednost dobijo v konkretnem besedilu, lahko tudi takrat, ko jih iz funkcijske ali socialne jezikovne zvrsti, za katero so značilni, prenesemo v drugo. To so adherentni pojavi, ki so sami po sebi stilno nevtralni, v sobesedilu pa postanejo stilemi.

(Kalin Golob, 2000/01)

V poročevalnih (informativnih) besedilih se pojavljajo jezikovna sredstva, ki zaradi svoje pogostosti postanejo tipična zanje in izgubijo vsakršno ekspresivno vrednost. Korošec jih zaradi mehaničnosti njihove pojavnosti imenuje **avtomatizmi**. Nastali so pod pritiskom ponavljajočih se okoliščin ustvarjanja poročevalskih besedil (nezaključenost dogodka, o katerem novinar poroča – npr. »Ko to poročamo, seja še traja«; zaščita virov – npr. »Iz krogov blizu vlade smo izvedeli ...«; diplomatski izrazi – npr. »Pogovori so potekali v prisrčnem ozračju«) in iz praktičnih razlogov (naglica, prostorska in tehnična omejenost). Nevtralno delujejo samo v poročevalskih besedilih, najbolj tipični pa so za informativna besedila. V tej nalogi bom v besedilih uvodnikov iskala in analizirala **aktualizme**, tj. stilno zaznamovane jezikovne prvine, ki sporočilu dodajajo posebne pomene, predstavljajo avtorjev odnos do obravnavane vsebine in navezujejo stik z naslovnikovim izkustvenim svetom. Korošec (1968) aktualizme po njihovem nastanku deli v tri skupine. Najpogostejši so aktualizmi, v katerih nastopa neposredno poistovetenje elementov, ki označujejo splošno znane realnosti, med njimi pa obstaja določena miselna zveza ali pomenska podobnost, ki to enačenje omogoča (gl. Korošec, 1968: 4). V moji analizi se pojavljajo kot besede v prenesenem pomenu in kot oblikoslovne vrste, ki vrednotijo druge jezikovne prvine (npr.: pridevnik označuje samostalnik in ga tako konotira). Aktualizem dobimo tudi posredno, »s pomočjo opisa kake znane realnosti, popolno informacijo pa si mora ustvariti bralec sam iz celotnega sestavka« (Korošec, 1968: 4). Primer take aktualizacije bi bilo besedilo, ki bi v celoti predstavljalo alegorijo na izbrani pojav iz realnosti. Takega primera med analiziranimi besedili nisem našla. Tretja vrsta aktualizmov stilno vrednost dobi v treh stopnjah: prva je ničelna stilna vrednost jezikovnega sredstva, ki se na drugi stopnji avtomatizira in v poročevalskem besedilu dobi posebno funkcijo. Glede na prvo stopnjo je že zaznamovano, saj je avtomatizirano, hkrati pa je, zato ker nastopa v poročevalskem besedilu, nevtralno. Do tretje stopnje pride, če avtomatizirano prvine prenesemo v drugo funkcijsko zvrst ali znotraj te v drug poročevalski žanr. Prvine se tedaj aktualizira (gl. Korošec, 1998: 14). Isto jezikovno sredstvo lahko torej znotraj poročevalske vrste opravlja dve nasprotujoči si funkciji – kot avtomatizem in kot aktualizem. Poleg leksemov so lahko aktualizirane tudi prvine na oblikoslovni in skladenjski ravni. Primere »novih, svežih, posebnih, nenavadnih uporab jezikovnih sredstev za doseg posebnega učinka« (Korošec, 1998: 15) navajam v III. poglavju.

#### **4. PREUČEVANE JEZIKOVNE PRVINE**

Uvodnik kot besedilo, ki naslovniku z določenega vidika predstavlja aktualni dogodek, mu ga skuša razjasniti in vplivati na njegovo mnenje o njem, vsebuje vrsto prvin, s katerimi te funkcije uresničuje. Tako za Delov kot za uvodnik Republike je značilna raba nenevtralnih jezikovnih sredstev. Pri analizi stila v obeh uvodnikih bom zaradi specifičnosti te poročevalske podvrste iskala stilno zaznamovana jezikovna sredstva na oblikoslovni, besedotvorni, skladenjski in besedni ravni. Njihove lastnosti in učinke bom analizirala pri naslovju in v besedilih. Posebej bom primerjala slovenske in italijanske uvodnike, pri čemer se bom osredotočila na najbolj pogoste stilne pojave, ki karakterizirajo uvodnike enega in drugega dnevnika. Na podlagi ugotovitev bom med njima iskala vzporednice in razlike v stilno-jezikovnih lastnostih.

#### **5. OBJEKTIVNI IN SUBJEKTIVNI STILOTVORNI DEJAVNIKI**

Predpostavka za nastanek stila je izbor med več možnostmi izražanja. Novinar jezikovna sredstva izbira glede na cilj sporočanja oziroma na učinek, ki ga s sporočilom želi doseči. Stil se uresničuje z izbiro jezikovnih sredstev danega jezika na vseh ravneh, z aktualizacijo rabe, novimi tvorbami in izborom kompozicijskih, tematskih in vsebinskih sredstev. Izbiro jezikovnih sredstev določajo tako imenovani stilotvorni dejavniki, tj. dejavniki, ki v vseh okoliščinah sporočanja vplivajo na sporočevalno dejanje. Lahko so povezani s tvorcem sporočila (subjektivni dejavniki), lahko pa na avtorja vplivajo od zunaj (objektivni dejavniki).

Janez Dular (gl. 1974: 12–13) med objektivne stilotvorne dejavnike (imenuje jih slogotvorni) šteje »inventar izraznih sredstev vseh socialnih zvrsti slovenskega jezika, kontekst, snovno neomejenost, naslovnika, čas in prostor sporočanja, zveze s svetom, zakonitosti slovstvenih zvrsti, prenosnik, trenutne okoliščine, notranja jezikovna kontrola« (1974: 12). Subjektivni dejavniki po Dularju pa so »osebna kultura pisca, načelna stališča glede pomembnosti jezikovne kulture, praktično obvladanje jezika, stik z drugimi funkcijskimi zvrstmi, socialna pripadnost avtorja, njegova nazorska naravnost, osebna zavzetost za zadevo, o kateri se govori ali piše« (1974: 12).

Objektivne in subjektivne stilotvorne dejavnike definira tudi Kalin Golobova (2000/01). Razvršča jih bolj natančno in podrobno, sicer pa mednje šteje podobne prvine kot Dular. K objektivnim stilotvornim dejavnikom vključuje temeljno vlogo sporočila, ki je odvisna od tvorčevega namena in cilja ubesedovanja, vrsto sporočila, ki je odvisna od zasebnega oziroma javnega položaja pisca, ter sporočanješki položaj in okolje. K slednjemu v širšem pomenu spada vse, kar odloča o nastanku besedila; v ožjem pa pomenu se nanaša na položaj, ki izhaja iz sporočevalčevega okolja, njegove kvalitete, časa sporočanja in kroga naslovnikov. Objektivni dejavniki so tudi vrsta naslovnika (kdo in kakšen je), oblika sporočila (govorjeno ali pisno), uporabljeni kod (tvorec in naslovnik morata imeti isti kod, če želi tvorec doseči cilj svojega sporočanja), stopnja pripravljenosti sporočila (vnaprej pripravljeno ali spontano) in tema sporočila. Med subjektivnimi dejavniki so: avtorjeva intelektualna raven, izobrazba, zmožnost logičnega in abstraktnega mišljenja, njegova življenjska izkušnost, kulturna in družbena razgledanost, obvladanje koda, poznavanje teme sporočila, umeščenost tvorca v določeno družbeno skupino in okolje, njegove značajske in duševne lastnosti, trenutno fizično in psihično stanje, lastnosti, povezane s spolom in starostjo, odnos do naslovnika, njegove osebne nagnjenosti in navade, ter vpliv branja, ki ga ima za sabo (Kalin Golob, 2001/2002).

Dardano (1973) pri navajanju dejavnikov, na katere je treba biti pozoren pri analizi besedil v dnevnem časopisju, omenja dejavnike, ki bi jih na podlagi že navedene definicije po Dularju (1974) in Kalin Golobovi (2000/01) lahko označili kot stilotvorne. Ne deli jih na subjektivne in objektivne, ampak navaja vse dejavnike, od katerih je odvisno novinarsko besedilo. Ugotavlja, da na končno besedilo v časopisu vplivajo: novinarjeve izkušnje, okoliščine nastajanja besedila, sodelovanje redakcije pri njem, prostor na strani časopisa, ki je besedilu namenjen, ideologija in kultura časopisa, organizacija časopisnega podjetja, predpisi in priporočila glede pisanja v posamezni časopisni hiši, družbene razmere, upoštevanje bralčeve kulture, vpliv finančnega vira časopisa (gl. Dardano, 1973: 18–26). »Kdor piše v časopis, mora svoj stil prilagoditi okolju in okoliščinam; priložnost je tista, ki dela novinarja.« (Dardano, 1973: 371). Dardano opaža, da so značilnosti posameznega besedila odvisne tudi od vsebine in oblike ostalih besedil v časopisu (1973: 27). Da je to res, je pokazala tudi moja analiza uvodnikov; njihova besedila so odvisna od vsebine razširjene vesti v zvezi z najbolj pomembnim dogodkom dneva. Uvodnik tistega, kar je na isto temo že

napisanega v informativnem besedilu ob njem, v svojo vsebino ne vključi, ampak to nadgradi, komentira, osvetli.

Kateri stilotvorni dejavniki vplivajo na sporočanje, je odvisno od vrste oziroma žanra besedila. Pri tvorjenju besedil, katerih temeljna funkcija je informirati, so subjektivni dejavniki v ozadju. Kljub temu pa nobeno novinarsko besedilo ni popolnoma objektivno, saj pri pisanju na pisca vpliva vsaj eden izmed subjektivnih dejavnikov. Dardano meni, da čista informacija ne obstaja, saj jo vedno zaznamuje njen namen. Tvorec sporočila »ne posreduje teme, dejstva ali ideologije, temveč obliko, ki jim jo je dal, s katero skuša to temo, dejstvo, ideologijo predstaviti naslovnikom. Tisti pa, ki informacijo prejme, ne prejme te oblike, ampak svojo lastno interpretacijo le-te« (Dardano, 1973: 16).

Za uvodnik kot interpretativni žanr je značilno, da na njegovo končno obliko in stil vplivajo tako objektivni kot subjektivni dejavniki, slednji pa so bolj izraziti kot pri drugih vrstah poročevalskih besedil. Besedila uvodnika si namreč ne zapomnimo zgolj po informacijah, ki nam jih podaja, ampak tudi po načinu, kako nam jih posreduje. Korošec (gl. 1998: 231) posebej razčlenjuje objektivne dejavnike, ki vplivajo na pisca Teme dneva. Novinar mora še pred začetkom pisanja upoštevati, da je Tema dneva kratko besedilo. Vse, kar želi v njem sporočiti, mora strniti in razvrstiti v omejeni prostor v okvirčku na prvi strani. Vpliv dejavnika dolžine se kaže tudi v kakovosti besedil. Uvodničarji Republike imajo za pisanje na razpolago približno štirikrat več prostora kot njihovi slovenski kolegi, zato so njihovi uvodniki bolj natančni, obravnavano temo pa predstavijo obsežneje in podrobneje. Delovi pisci imajo za pripravo Teme dneva le nekaj ur, uvodničarji Republike pa od zgodnjega jutra do zaključka redakcije (opolnoči), kar tako kot dejavnik prostora vpliva na obliko besedila. Med sporočevalne okoliščine, ki vplivajo na nastanek Teme dneva Korošec (gl. 1998: 231) šteje tudi zahtevo, da je besedilo v knjižnem jeziku (kar avtorja omejuje pri izbiri jezikovnih sredstev), kar je vezano na dejstvo, da je namenjeno širši javnosti. Pisec se mora zavedati, da je besedilo avtorsko, kar bo izpričal s svojim imenom ob koncu besedila in obenem presojevalno, kar pomeni, da se bo moral v njem opredeliti do obravnavane teme. To od njega pričakujejo tudi bralci, saj je Tema dneva stalna in znana rubrika, ki so jo vajeni zaslediti na istem mestu v isti grafični obliki ter z vsebino, ki obravnava perečo dnevno problematiko.

Poleg tega »naslovniki od njega pričakujejo, da bo zastopal interese širše javnosti v mejah preverljive objektivnosti« (Korošec, 1998: 231).

Pri izbiri naslova svojega besedila pa so omejeni pisci Repubblike, saj ga ne izberejo sami, temveč uredništvo. Pri Temi dneva na obliko naslova vpliva subjektivni dejavnik – avtorjeva osebna odločitev na podlagi njegovega namena, poznavanja jezika, izkušenosti. Očitne razlike so tudi v odnosu piscev do naslovnikov. Italijanski uvodničarji predvidevajo, da bralci temo že dobro poznajo in jo razumejo, saj so njihove razlage zelo podrobne, v nekaterih primerih se ozko nanašajo na obravnavano področje in pri tem ne razlagajo pomenov nekaterih besed in ne osvetlijo ozadja dogodkov, ki jih omenjajo vzporedno z obravnavanim. Pri Temi dneva pisci upoštevajo širok, raznolik krog naslovnikov, saj vsebine predstavljajo splošno in poenostavljeno. V uvodnikih Repubblike je opazen tudi dejavnik, ki ga omenja Dardano (1973) – ideologija časopisa. Odraža se v načinu obravnave posamezne teme, ki jasno kaže vladi premiera Berlusconija močno nenaklonjeno pozicijo Repubblike. V Temi dneva vpliva tega dejavnika ni zaznati v tako močni obliki.

Največje razlike med italijanskimi in slovenskimi uvodniki izhajajo iz delovanja subjektivnih stilotvornih dejavnikov; prvič zato, ker so italijanski uvodničarji na splošno očitno bolj izkušeni in jezika veščji kot slovenski, navadno pa so tudi bolj informirani o temi, ki jo obravnavajo; na stil besedil vpliva še dejavnik avtorjeve osebnosti in njegovega značaja, na avtorja in njegov način razmišljanja pa kulturno področje, iz katerega izhaja. Seveda pa je pomemben dejavnik tudi značaj vsakega posameznega uvodničarja.

Identični objektivni stilotvorni dejavniki, ki se kažejo v analiziranih uvodnikih obeh dnevnikov so: funkcija sporočila in namen tvorca (osvetliti problem prek avtorjevega stališča in vplivati na naslovnikovo mnenje), stopnja pripravljenosti sporočila (besedila uvodnikov obeh časopisov so vnaprej pripravljena, izbor jezikovnih sredstev je premišljen), raba knjižnega jezika (razen v primerih, ko ima raba neknjižne prvine stilno funkcijo) ter dejstvo, da uvodnik predstavlja odziv časopisa na aktualno temo.

### **III. STILNA RAZČLEMB A UVODNIKOV *DELA* IN *REPUBBLIKE***

V prvem delu naloge sem postavila teoretsko osnovo za časopisni uvodnik kot presojevalni žanr poročevalskih besedil. Predstavila sem njegove značilnosti, tipične prvine, stilna sredstva, ki jih vsebuje, dejavnike, ki vplivajo na njegov nastanek, na kratko pa sem opisala tudi splošne lastnosti Delove Teme dneva in uvodnika Repubblike. V nadaljevanju bom predstavila konkretne primere in ugotovitve, ki izhajajo iz empirične analize izbranih vzorcev. Posebej sem se osredotočila na naslove besedil, njihove začetke (nastope), pogoste stileme v besedilih, skladijsko strukturo in načine, s katerimi pisci nagovarjajo naslovnike. V posameznih poglavjih sem svoje izsledke združila z ugotovitvami slovenskih in italijanskih jezikoslovcev, ki so že preučevali poročevalska besedila. Nazadnje sem dodala še primerjalno sintezo izsledkov analize jezikovnega stila v uvodnikih Dela in Repubblike.

#### **1. STIL NASLOVJA**

Z grafično podobo in izpostavljenim položajem je naslov najopaznejši del vsakega besedila. Od njega je fizično ločen, obenem pa njegov nepogrešljivi del. Nanj se vsebinsko navezuje in je njegova prva sporočilna enota. Bralcu posreduje informacije o vsebini besedila in ga skuša pritegniti k branju. Korošec časopisni naslov označuje kot »iz ene ali več besed in znakov tvorjeno stavčno ali nestavčno sporočilo, ki napoveduje in se vsebinsko nanaša na praviloma eno, od drugih besedil grafično ločeno, vsaj iz ene stavčne povedi sestojече besedilo ali besedilno enoto, tako da je tudi sam grafično ločen od tega besedila« (1998: 46). Naslovi bistveno vplivajo na bralčevo odločitev za branje nekega besedila – naslov ga lahko pritegne, odbije, v njem ne zbudi nobenega občutka ali pa mu sporoči vse, kar želi vedeti o neki zadevi. Za številne bralce so naslovi najpomembnejši ali celo edini vir informacij. Bonomijeva piše, da italijanski bralec v povprečju porabi pol ure za branje izbranega dnevnika, pri čemer preleti naslove ter diagonalno prebere besedila pod tistimi, ki ga najbolj pritegnejo (gl. Bonomi, 2002: 53). Ugotavlja, da je za take hitre bralce skupek vseh naslovov neke vrste paralelni časopis, »časopis po tabletkah« (Bonomi, 2002: 229). Da ima naslovje besedil pogosto vlogo edinega informatorja bralca, ugotavlja

tudi Korošec (1998: 51), ki piše, da je naslov kot besedilna tvorba oblikovan za »določen način branja časopisa, pri katerem so za poročevalsko besedilo najpomembnejši podatki na grafično izpostavljenem mestu«, tj. v naslovu. Natančneje sicer omenja sinopsis, kot tisto enoto naslovja, ki hitrega bralca zadovolji, tako da ne nadaljuje z branjem in se usmeri k novemu besedilu (1998: 51), vendar bi lahko podobno ugotovili tudi za naslov nad uvodnikom. Tudi Kalin Golobova (2003a: 200) opaza, da v sodobnosti obstaja »nov način branja« poročevalskih besedil, kateremu se poročevalci očitno prilagajajo; že v naslov vključijo najpomembnejše podatke. Ta težnja se je v slovenskem poročevalstvu pokazala že v 19. stoletju, ko je poročevalstvo hkrati z razvijanjem posameznih poročevalskih besedil, začelo z oblikovanjem naslovov, ki so vsebovali prvine s pomembnimi informacijami iz vsebine besedila. Kalin Golobova (2003a: 200) tako ugotavlja, da je slovensko poročevalstvo v 20. stoletje vstopilo »z razvito zavestjo o posebnosti, samostojnosti slovenske publicistične funkcijske zvrsti, ki jo je tvorilo predvsem poročevalstvo«. Dardano ugotavlja, da naslovi bralcu omogočajo »vedeti, preden razumejo« (1973: 15). Iz njih dobi osnovne informacije o dogodku, če pa želi izvedeti več in dogodek širše razumeti, mora prebrati besedilo pod njimi.

Analizirani naslovi v Delovih in Republikih uvodnikov so kratki, da bi jih bralci lahko hitreje zaznali, prebrali in dojeli. V nekaterih primerih skušajo pisci pritegniti k branju uvodnikov z oblikovanjem ekspresivnih naslovov, kar dosežejo s stilnimi sredstvi, kot so obnovitve klišejev in vzorcev, neobičajni besedni red, eliptične povedi, ločila, učinkovite besedne tvorjenke, paronomazije, kontekstualni stilemi na ravni besed in tropi. Redkeje so naslovi sestavljeni iz premišljene kombinacije besed, ki tvori besedno igro, zvezo nasprotja ali podobnosti. Po obliki so večinoma nominalni stavki ali kratke proste glagolske povedi. Naslovi slovenskih uvodnikov so v primerjavi z italijanskimi manjkrat aktualizirani.<sup>9</sup> Medtem ko jih pri Temah dneva izbirajo izključno njihovi avtorji, naslove uvodnikov Republike izbira odgovorni urednik.

---

<sup>9</sup> Med 50 naslovi analiziranih Tem dneva je 20 aktualiziranih, med uvodniki Republike pa 25.

**TABELA 1.1: Aktualiziranost naslovja**

N = 50 uvodnikov Dela in 50 uvodnikov Repubblike

|                        | <i>DELO</i> | <i>REPUBBLICA</i> |
|------------------------|-------------|-------------------|
| <b>AKTUALIZIRANI</b>   | 20          | 25                |
| METAFORA               | 8           | 18                |
| METONIMIJA             | 1           | 6                 |
| OKSIMORON              | 1           | /                 |
| BESEDNA IGRA           | 4           | /                 |
| KLIŠE ALI VZOREC       | 4           | /                 |
| NAGOVOR BRALCA         | 2           | /                 |
| <b>NEAKTUALIZIRANI</b> | 30          | 26                |

Delov uvodnik ima stalni rubrični naslov *Tema dneva*, pod katerim je na vsebino vezan mali naslov, ki je brez nadnaslova, podnaslova in sinopsisa. Brez slednjih je tudi uvodnik Repubblike, ki pa nima niti rubričnega naslova. Uvodničarji obeh dnevnikov morajo zaradi odsotnosti dodatnega naslovja, ki običajno posreduje podrobnejše informacije o vsebini besedila, naslove oblikovati premišljeno in natančno, da signalizirajo vsebino ali – v primeru, da naslov o vsebini ne pove ničesar – bralca pritegnejo k branju. Posebna značilnost Republikihinih uvodnikov je, da imajo včasih po dva naslova: enega na prvi strani, kjer se njihovo besedilo začne, drugega pa na strani, kjer se nadaljuje. Drugi naslov, v tej nalogi ga bom imenovala **nadaljevalni naslov**, je po obliki in vsebini vedno podoben prvemu; v nekaterih primerih je le skrajšana in strnjena oblika prvega naslova, v drugih pa nosi dodatne informacije. Nadaljevalni naslov ni stalna značilnost Republikihinih uvodnikov, saj ga nekateri imajo, pri drugih pa je naslov nad nadaljevanjem enak naslovu s prve strani. Med 50 analiziranimi uvodniki je 18 takih z dvema različnima naslovoma. Ker so prvi naslovi uvodnikov Repubblike natisnjeni v velikih tiskanih črkah, bom tako pisala tudi zglede zanje.

Glavni naslov uvodnika, ki komentira zajetje Sadama Huseina, je *LA FINE DELLA GUERRA*<sup>10</sup> (Valli, 15. 12. 03), njegov nadaljevalni naslov *La cattura del raïs che chiude la guerra*<sup>11</sup> pa vsebino besedila označuje še bolj podrobno od prvega. V nekaterih primerih nadaljevalni naslov prvega natančneje razloži tudi tako, da katero od prvin označi z metonimijo: naslov s prve strani *LO SCANDALO PARMALAT E I POTERI DI FAZIO*<sup>12</sup> vsebuje lastno ime, ki je v nadaljevalnem naslovu označeno z ustanovo, ki jo človek s tem imenom predstavlja oziroma vodi; tako avtor pove, kdo je Fazio: *Lo scandalo Parmalat e i poteri di Bankitalia*<sup>13</sup> (Scalfari, 11. 1. 04). Nadaljevalni naslov pogosto razjasni tistega s prve strani, ki v nekaterih primerih zelo slabo označuje vsebino besedila. Naslov *CHI PROVOCA L'EFFETTO CAOS*<sup>14</sup> (Riva, 18. 12. 03) vsebine ne nakazuje, jo pa zato nadaljevalni naslov *Trasporti, chi provoca l'effetto caos*,<sup>15</sup> ki bralcu natančneje pove, za kaj gre. Prav nasprotno pa je pri naslovih *I BUCHI NERI CHE RE MIDA NON SPIEGA/I buchi neri di Re Mida*<sup>16</sup> (Turani, 29. 12. 03), kjer je prvi bolj informativen od drugega. Naletela sem tudi na besedilo, kjer drugi naslov vsebuje več informacij, hkrati pa ponovi tudi vse prvine prvega. Pri tem so nove in stare prvine med seboj v nekašnem brezvezju; med njimi ni vejice, čeprav bi po pravilih dostavčne stave morala biti: *AZIONISTI IN TRAPPOLA/Profitti e bugie gli azionisti in trappola*<sup>17</sup> (Gallino, 27. 12. 03).

## 1.1 FUNKCIJE NASLOVOV

Z vsebino naslova je povezana njegova funkcija, ki temelji na naravi informacij, ki jih vsebuje. Korošec je pri svoji analizi naslove razvrstil glede na tri funkcije, ki v njih prevladujejo – naslovi s poimenovalno-informativno, informativno-stališčno in s pozivno-pridobivalno funkcijo (gl. Korošec, 1998: 48). Bonomijeva naslove glede na učinek razdeli na informativne (*informativi*) in impresivne (*impressivi*). Prvi se nanašajo na vsebino in posredujejo eno ali več bistvenih informacij iz besedila, drugi pa zgolj »lovijo« bralčevo pozornost z besednimi ali skladenjskimi prvinami, ki imajo

<sup>10</sup> Konec vojne.

<sup>11</sup> Zajetje iraškega voditelja in s tem konec vojne.

<sup>12</sup> Škandal Parmalat in Fazijeva pooblastila.

<sup>13</sup> Škandal Parmalat in pooblastila Banke Italije.

<sup>14</sup> Kdo povzroča učinek zmede.

<sup>15</sup> Javni prevozi - kdo povzroča učinek zmede.

<sup>16</sup> Črne luknje, o katerih kralj Midas ne govori/Črne luknje kralja Midasa.

<sup>17</sup> Delničarji v pasti/Dobički in laži, delničarji v pasti.

veliko konotativno moč. Z vsebinskega vidika Bonomijska ločuje stališčne (*valutativi*) in nestališčne (*avalutativi*) naslove (gl. Bonomi, 2002: 229). Čeprav sta kriterija za delitev naslovov Korošca in Bonomijske različni, saj se slovenski lingvist ukvarja s funkcijo, italijanska avtorica pa z učinki in vsebino, so lastnosti naslovov, ki sta jih pri klasifikaciji upoštevala, zelo podobne. Tako lahko lahko informativne naslove Bonomijske vzporejam s Koroščevimi poimenovalno-informativnimi, impresivne s pozivno-pridobivalnimi, stališčne z informativno-stališčnimi (tudi s pozivno-pridobivalnimi, kadar ti izražajo stališče), nestališčne pa s poimenovalno-informativnimi naslovi. Stroge ločnice med posameznimi naslovi je težko potegniti, pri čemer lahko upoštevamo tako vidik učinka kot vidik vsebine in funkcije, saj se dejansko pokrivajo. Funkcija naslova pravzaprav predstavlja učinek, ki ga želimo z njim doseči, vsebina naslova pa je izbrana glede na želeni učinek. Na podlagi obeh delitev in izsledkov moje analize naslovov Delovih in Republikih uvodnikov je očitno, da ima večina naslovov več funkcij hkrati, ena pa je vedno v ospredju in najbolj vpliva na bralca. Naslove lahko v grobem razdelimo na tiste, ki zgolj posredujejo informacije o temi besedila, take, ki navedene informacije tudi vrednotijo, in naslove, ki, kot pravi Bonomijska, lovijo pozornost bralca.

Pri klasifikaciji naslovov Delovih in Republikih uvodnikov bom upoštevala Koroščevo poimenovanje glede na funkcijo naslovov, pri čemer se bom osredotočila na zgoraj navedene prevladujoče značilnosti (informirati, vrednotiti, pridobivati bralca). Naslovov s prevladujočo poimenovalno-informativno funkcijo je v analiziranih Delovih uvodnikih 11, v Republikih pa 21. Informira in obenem izraža stališče 23 naslovov Tem dneva in 18 naslovov italijanskih uvodnikov. Pozivno-pridobivalno vlogo ima 16 Delovih in le 11 Republikih uvodnikov.

### **1.1.1 Naslovi s poimenovalno-informativno funkcijo**

Označujejo oziroma poimenujejo temo besedila (Korošec, 1998: 48). V analiziranih Temah dneva je ta tip naslovov redkeje aktualiziran in največkrat označuje kraj dogodka, njegove protagoniste ali jedro problema. Aktualiziran je naslov *Novi človek Nove LB* (Jenko, 6. 12. 03), osnovan na enakozvočnem in enakopisnem pridevniku *nov*, ki označuje sveže imenovanega vodjo banke, ki ima ta pridevnik v svojem nazivu. Med italijanskimi vzorci nobeden od tovrstnih naslovov ne vsebuje stilema,

pri večini med njimi pa je prisotna le poimenovalna funkcija, saj zgolj označujejo predmet besedila, o vsebini pa povedo malo ali nič. Uvodnik z naslovom *LA FINE DELLA GUERRA*<sup>18</sup> (Valli, 15. 12. 03) bralcu sporoča, da besedilo govori o neki vojni, ki se je končala. Ker je v svetu vsak dan po več vojn, je težko ugotoviti, na zaključek katere se pisec z naslovom nanaša. Glavni subjekt besedila označuje naslov *Evropski milijoni* (Čeh, 12. 12. 03); iz njega lahko razberemo, da gre za evropski denar, najbrž denar Evropske unije, več pa izvemo šele iz besedila. O temi besedila nas informira tudi naslov *SE ESPLODE IL DISAGIO SOCIALE*<sup>19</sup> (Anselmi, 7. 1. 04); jasno je, da obravnava slabe družbene razmere v Italiji.

Dejanska uveljavitev funkcije naslova je pogosto odvisna tudi od dejstva, ali je bralec prebral razširjeno vest na isto temo oziroma ali pozna aktualne dogodke. Iz zgornjega primera lahko razbere, da ima Nova Ljubljanska Banka novega direktorja le bralec, ki je o tem že kaj slišal. Prav tako je lahko le bralcu, ki ve, da Italijo pretresajo stavke transportnega sektorja, že iz naslova jasno, da besedilo obravnava družbeno negotovost v Italiji in ne kje drugje.

V Republikih uvodnikih je vsebina poimenovalno-informativnih naslovov pogosto dopolnjena v nadaljevalnem naslovu. Tako bolj konkretno kot prvi naslov *QUELLE VITE ROVinate DALLE CRISI FINANZIARIE*<sup>20</sup> (Rampini, 24. 1. 04) temo uvodnika označuje drugi, *Vite rovinare dal crac finanziario*.<sup>21</sup> Prvi je bolj splošen, saj omenja življenja, ki jih uničijo finančne krize, nadaljevalni naslov pa natančneje pove, da gre za finančne zlome. Glede na to, da je v času objave tega uvodnika po Italiji odmevala novica o bankrotu podjetja Parmalat, je bilo večini bralcev jasno, za kateri zlom gre.

### 1.1.2 Naslovi z informativno-stališčno funkcijo

Tovrstni naslovi nas informirajo o vsebini besedila in jo obenem tudi vrednotijo, vendar ne nujno prek stilemov, saj so med njimi tudi stilno nevtralni naslovi. Neaktualiziran je na primer naslov *Samonadzorovani* (Flegar, 3. 12. 03). O vsebini

---

<sup>18</sup> Glej opombo 10.

<sup>19</sup> Če izbruhne družbeno nelagodje.

<sup>20</sup> Življenja, ki so jih uničile finančne krize.

<sup>21</sup> Življenja, ki jih je uničil finančni zlom.

pove malo, v ospredju pa je avtorjev odnos do nje – z odkritim neodobravanjem označuje ljudi, ki jih nihče ne nadzoruje. V besedilu preberemo, da si je tako oznako prislužila slovenska vlada, ki se – glede na to, da večina nadzornih organov vlade nima vodstva – nadzira kar sama. Avtoričino stališče do obravnavane teme je razvidno tudi iz naslova *Dovolilnice za zmedo* (Kocbek, 6. 1. 04). Sporoča, da gre za dovoljenja za neko zadevo, ki po njenem mnenju povzročajo zmedo. Aktualiziran naslov *V ožinah Jadrana* (Vidmajer, 5. 12. 03) nakazuje temo besedila (teritorialne zdrahe v Piranskem zalivu) in jo obenem cinično komentira, kar nam postane jasno po prebranem besedilu; morske ožine, torej ozek prostor z malo manevrskega prostora, simbolizirajo slovensko-hrvaške odnose. Tovrstnih naslovov je v analiziranih Temah dneva največ (23), verjetno zato, ker imajo pisci za komentar omejen prostor in svoje avtorsko stališče razkrijejo že v naslovu.

Repubblikini uvodničarji tovrstne naslove, v primerjavi s Temo dneva, izberejo manjkrat (v analiziranem gradivu jih je 18). Tako kot pisci Teme dneva tudi oni svojih komentarjev ne izražajo le z aktualizmi. Stilno nevtralen je tako naslov *LA VERA SFIDA DI FINI AL CAVALIERE*<sup>22</sup> (Giannini, 1. 12. 03), s katerim avtor reformo stranke Narodno zavezništvo (*Alleanza nazionale*) in njeno strategijo za zmago na naslednjih parlamentarnih volitvah označuje kot Finijevo izzivanje premiera Berlusconi. Bralcu se že v naslovu razkrije pravi motiv za preobrazbo Finijeve stranke. Avtorja je čutiti tudi v izbiri naziva za italijanskega premiera (Vitez). Nadimek je sicer običajno medijsko in tudi že ljudsko poimenovanje Silvia Berlusconi, ki izhaja iz njegovega resničnega naziva *Cavaliere del Lavoro*.<sup>23</sup> Zaradi pogoste rabe je že postal nevtralen, vendar pa ima v tem naslovu njegova izbira namen Berlusconi prikazati komično in neresno v primerjavi s Finijem. Vzdevek italijanskega politika Romana Prodi je namenoma uporabljen v aktualiziranem naslovu *IL PROFESSORE E I GUASTATORI*<sup>24</sup> (Giannini, 19. 12. 03). Tudi ta nadimek se pogosto pojavlja v italijanskih medijih, vendar v nasprotju s tistim za Berlusconi predstavlja spoštovanje do Prodi. »Profesor« kot simbol zrelosti, učenosti in urejenosti v tem naslovu predstavlja kontrast drugi besedi, ki označuje ljudi, ki nekaj pokvarijo v nematerialnem smislu, v tem primeru načrte za spravo

---

<sup>22</sup> Resnični Finijev izziv Vitezu.

<sup>23</sup> Vitez delavskega reda.

<sup>24</sup> Profesor in zdraharji.

politične levice. Bralcu se avtorjevo sporočilo razkrije v nadaljevalnem naslovu *La lista unica del centrosinistra il Professore e i guastatori*,<sup>25</sup> ki pove, da so 'saboterji' voditelji levičarskih strank, ki se prepirajo, namesto da bi se združili na skupni kandidatni listi za evropske parlamentarne volitve.

### 1.1.3 Naslovi s pozivno-pridobivalno funkcijo

Naslovi s to funkcijo pogosto vsebujejo tudi stališčne prvine, najbolj očitna pa je zahteva ali poziv avtorja (uredništva), namenjen(a) določeni osebi ali javnosti. Ta funkcija je pogosto v nasprotju z informativno, saj tak naslov o vsebini navadno ne pove ničesar, ampak skuša le pritegniti bralčevo pozornost (Korošec, 1998: 49). Pridobivalna funkcija je opazna v naslovu *Hitri in predrzni* (Flegar, 24. 12. 03), ki bralca pritegne, ker predstavlja naslov znanega vesterna, ki v bralčev spomin priklične podobe iz filma in posledično zanimanje za vsebino uvodnika, ki nosi njegov naslov. Italijanski novinar skuša bralce pritegniti z nenavadnim imenom v naslovu *IL MINISTRO BINGO BONGO*<sup>26</sup> (Serra, 5. 12. 03), s katerim posmehljivo imenuje predsednika Severne lige, Umberta Bossija. Bralcu, ki pozna Bossijevo rasistično oznako priseljencev, ki v Italiji prosijo za azil, pisec s tem vzdevkom signalizira vsebino besedila in svoj odnos do nje. Zaradi dramatičnega prizvoka k branju besedila priteguje naslov *IL QUIRINALE SOTTO ASSEDIO*<sup>27</sup> (Giannini, 27. 1. 04). Na podobnem učinku privlačnost besedila za bralca gradi avtor naslova *Likvidatorji* (Viršek, 30. 12. 03), ki se nanaša na besedilo o gospodarski likvidaciji. Pisec namenoma uporabi besedo, ki lahko pomeni tudi umor, saj s tem privablja bralca, obenem pa izraža svoje mnenje o ljudeh, odgovornih za propad banke SIB.

Izrazito pozivno funkcijo imajo naslovi z vprašajem ali klicajem, ki zaradi močne nanašalnosti na bralce delujejo tudi pridobivalno. Taka sta naslova *Kam to pelje?* (Drčar Murko, 23. 12. 03) in *Brez panike! Vse je pod nadzorom* (Hladnik Milharčič, 5. 1. 04). Pri prvem bralca pritegne vprašanje, na katerega v besedilu pričakuje odgovor. Drugi učinkuje, ker je videti, kot bi bil pomirjujoči vzklik namenjen njemu. V uvodnikih Republike tako izrazito pozivnih naslovov ni. Nekaj pozivnosti je zaradi

---

<sup>25</sup> Enotna lista leve sredine, profesor in zdravarji.

<sup>26</sup> Minister Bingo Bongo.

<sup>27</sup> Oblegani Kvirinal.

vprašalne vrednosti, pa tudi zaradi stiliziranosti, v naslovu *CHI HA LIBERATO I VENTI DI EOLO*<sup>28</sup> (Scalfari, 4. 1. 04), v katerem se avtor z metaforo, osnovano na podobi iz grške mitologije, sprašuje, kdo je kriv za krizne situacije v svetu. Odgovor razberemo šele iz besedila – za svetovni nemir je kriv tisti, ki naj bi iz meha, kjer so bili zaprti, izpustil vetrove boga Eola.

**TABELA 1.2: Razmerje med funkcijami naslovov uvodnikov Dela in Repubblike**

N = 50 uvodnikov Dela in 50 uvodnikov Repubblike

|                                           | <i>DELO</i> | <i>REPUBBLICA</i> |
|-------------------------------------------|-------------|-------------------|
| <b>POIMENOVALNO-INFORMATIVNA FUNKCIJA</b> | 11          | 21                |
| <b>INFORMATIVNO-STALIŠČNA FUNKCIJA</b>    | 23          | 18                |
| <b>POZIVNO-PRIDOBIVALNA FUNKCIJA</b>      | 16          | 11                |

## 1.2 VRSTE NASLOVOV

Avtorji analiziranih uvodnikov pri oblikovanju naslovov težijo h kratkosti in jedrnatosti, naslovi vsebujejo le ključne besede, ki kažejo na vsebino besedila. Večina izmed 50 analiziranih naslovov je neglagolskih enodelnih stavkov – 39 v Temah dneva in 37 v uvodnikih Repubblike, med katerimi jih je večina izpustnih (14 med Temami dneva, 10 med uvodniki Repubblike). Za doseganje stilnih učinkov pisci v nekatere naslove vključujejo ločila; med Delovimi uvodniki je interpunkcijskih naslovov 8, med katerimi stilno delujejo le vprašajni (1), klicajni (1) in oklepajni (1), vejice v njih pa nimajo nobenega stilnega učinka, ampak zgolj upoštevajo pravopisna pravila. Med Repubblikinimi uvodniki je en sam naslov z ločilom in sicer z narekovaji. Med Temami dneva sta tudi dva naslova brez jasne vsebinske povezave z besedilom, tj. zastrta naslova. V nadaljevanju bom s primeri predstavila izsledke

---

<sup>28</sup> Kdo je osvobodil Eolove vetrove.

analize naslovov z vidika njihove skladenjske oblike. Pri tem je treba poudariti, da nisem upoštevala nadaljevalnih naslovov uvodnikov Repubblike, saj ti – zaradi dejstva, da niso nad začetkom besedila, ampak nad njegovim drugim delom – ne opravljajo temeljne vloge naslovja, ki je bralca pritegniti k branju besedila pod njim.

### 1.2.1 Neglagolski naslovi

Časopisni naslovi, ki morajo biti zaradi omejenosti prostora čim krajši, imajo zelo pogosto obliko kratkih neglagolskih stavkov. V Delovih uvodnikov so te oblike tipične zgolj za naslove, za italijansko časopisje (in tudi jezik nasploh) pa je raba neglagolskih oblik zelo pogosta, tako v naslovju kot v besedilih. O tem pojavu piše tudi jezikoslovec Maurizio Dardano (gl. 1973: 300) in ugotavlja, da glagol ni vedno nujna sestavina povedi, saj je samostalniški, ki nosi ključne informacije, pozive in vprašanja, ki signalizirajo vsebino besedila. Glagol navadno označuje čas (preteklost, sedanjost, prihodnost), ki pa ga v dnevnikih ni treba posebej poudarjati, saj je jasno, da se je obravnavani dogodek zgodil v času 24-ih ur pred objavo. Kadar pa so v vsebini besedila, ki jo naslov nakazuje, bistveni dejanje, glagolska oseba, naklon ali čas, so naslovi glagolski. Naslov *Volitve, ki dajo misliti* (Čibej, 8. 12. 03) bi bilo nemogoče zapisati brez glagola, saj je njegovo bistveno sporočilo prav to, da volitve spodbudijo k preudarjanju v zvezi z njimi. V naslovu *Kam to pelje?* (Drčar Murko, 23. 12. 03) je prav glagol nosilec osrednje informacije. Avtor naslova *RITORNA LA MORALE DI STATO*<sup>29</sup> (Scalfari, 11. 12. 03) je izbral glagolsko obliko, ker je nosilec bistvenega podatka glagolski čas. Tako avtor dogodku dodeli večji pomen, kot bi ga z neglagolsko obliko (naslov bi se potem glasil *Il ritorno della morale di stato*<sup>30</sup>), ki bi bolj poudarjala »državno moralo« in ne bi vsebovala informacije o času.

Neglagolski naslovi analiziranih uvodnikov so samostalniški neglagolski enodelni stavki. Manjkajoči glagol je v treh naslovih naslovih iz Teme dneva in v enem naslovu uvodnikov Repubblike nominaliziran, na primer: *Graditev svobode in demokracije* (Hladnik Milharčič, 11. 12. 03), *Friziranje v temi* (Kocbek, 19. 12. 03),

---

<sup>29</sup> Vrača se državna morala

<sup>30</sup> Vrnitev državne morale.

*LA VERA SFIDA DI FINI AL CAVALIERE*<sup>31</sup> (Giannini, 1. 12. 03). Na ta način se avtor izogne določitvi tvorca dejanja, ki bi ga sicer izražali glagoli (*graditi, frizirati, izzivati*) v ustrezni osebi in času. S tem pritegne zanimanje bralca, ki želi vedeti, kdo je avtor teh dejanj. Oblika neglagolske konstrukcije so tudi naslovi z eno samo besedo, ki označuje temo besedila. Med Temami dneva so taki le trije naslovi – *Samonadzorovani* (Flegar, 3. 12. 03), *Likvidatorji* (Viršek, 30. 12. 03) in *Ekipa* (Zupanič, 8. 1. 04), med uvodniki Repubblike pa so vsi naslovi sestavljeni iz večdelne samostalniške besedne zveze. Tako v Temah dneva (13) kot v Repubbliki (15) so pogosti naslovi s samostalnikom, ki ima ob sebi predložno zvezo. Ta večinoma krajevno določa samostalniško odnosnico: *Dim v Zagrebu* (Žerjavič, 17. 1. 04), *Rast v Natovem objemu* (Praprotnik, 20. 1. 04), *AZIONISTI IN TRAPPOLA*<sup>32</sup> (Gallino, 27. 12. 03), v nekaterih primerih pa opredeljuje samostalnik: *Dovolilnice za zmedo* (Kocbek, 6. 1. 04), *Demokracija pred ustavnim sodiščem* (Taškar, 10. 1. 04), *IL GOVERNO DEGLI SCETTICI*<sup>33</sup> (Bonanni, 3. 1. 04), *LA CATENA DELLE COLPE*<sup>34</sup> (Rampini, 20. 12. 03).

Čeprav so pridevniki tiste besedne vrste, ki navadno opredeljujejo samostalnik, so v analiziranih vzorcih naslovi z zvezo samostalnika in pridevnika zelo redki; med Temami dneva dva: *Evropski milijoni* (Čeh, 12. 12. 03), *Slepični manevri* (Žerjavič, 12. 1. 04), med uvodniki Repubblike trije: *IL PRESIDENTE CONFIDENZIALE*<sup>35</sup> (Giannini, 2. 1. 04), *IL DISASTRO CECENO*<sup>36</sup> (Viola, 10. 12. 03), *IL FRONTE OSCURANTISTA*<sup>37</sup> (Mafai, 4. 12. 03). Sicer sem naletela naslove z zahtevnejšo strukturo, kjer je več pridevnikov, pa tudi drugih besednih vrst, na primer: *Leto prezgodnje volilne vročice* (Pogljajen, 20. 12. 03), *IL RISPARMIO ITALIANO TRA TANZI E TREMONTI*<sup>38</sup> (Scalfari, 18. 1. 04). Pogoste pa so zveze več samostalnikov, ki označujejo subjekt besedila. Med naslovi v Temah dneva sem jih našla 11, med uvodniki Repubblike pa 5. Nekaj zgledov: *Neznanka Sanader* (Žerjavič, 22. 12. 03), *Beda minima* (Križnik, 23. 1. 04), *IL MINISTRO BINGO BONGO*<sup>39</sup> (Serra, 5. 12.

<sup>31</sup> Glej opombo št. 22.

<sup>32</sup> Glej opombo 17.

<sup>33</sup> Vlada skeptikov.

<sup>34</sup> Verižna krivda.

<sup>35</sup> Zaupni predsednik.

<sup>36</sup> Čečenska katastrofa.

<sup>37</sup> Mračnjaška fronta.

<sup>38</sup> Italijanski prihranki med Tanzijem in Tremontijem.

<sup>39</sup> Glej opombo št. 26.

03), *LA REPUBBLICA SPEZZATINO*<sup>40</sup> (Manzella, 17. 1. 04). V 6 primerih iz Repubblike imajo naslovi obliko priredne samostalniške zveze; samostalnika predstavljata dve komponenti iz besedila, ki sta si v določenem razmerju, in sta med seboj povezani z veznikom *e*.<sup>41</sup> V pomenskem nasprotju sta si samostalnika v naslovu *IL PROFESSORE E I GUASTATORI*<sup>42</sup> (Giannini, 19. 12. 03), v sorazmerju pa sta si prvini naslova *RISPARMIO E SICUREZZA*<sup>43</sup> (Rampini, 5. 1. 04). Vzročno-posledično povezavo med bankrotom Parmalata in guvernerjem Banke Italije, Fazijem, pa nakazuje naslov: *LO SCANDALO PARMALAT E I POTERI DI FAZIO*<sup>44</sup> (Scalfari, 11. 1. 04). Med analiziranimi Temami dneva sem naletela na zvezo te vrste, sestavljeno iz dveh posamostaljenih pridevniških besed: *Hitri in predrzni* (Flegar, 24. 12. 03).

### 1.2.2 Izpustni naslovi

Najpogostejša oblika neglagolskih naslovov so izpustni. Izpust (elipsa) sodi k skladenjski stilistiki in predstavlja stavek, ki je besedno zaključen, ne pa tudi vsebinsko. Izpuščen glagol je skoraj vedno možno razbrati iz sobesedila. Italijanist Paolo D'Achille (gl. 2003: 194) ugotavlja, da odsotnost glagola poudari samostalnik in zgosti informacijo. Razen glagola je lahko izpuščen tudi samostalnik, vendar med analiziranimi uvodniki Repubblike takih naslovov nisem odkrila, med Temami dneva pa jih je 6. V naslednjem primeru je pridevniku pristavčno dodana še ena skladenjska enota: *Kriv, vsaj za zdaj* (Vukelić, 10. 12. 03), naslov *Raje varčujte* (Jenko, 24. 1. 04) pa je glagolski in se očitno nanaša na bralce. V neglagolskih izpustnih naslovih najpogosteje manjka glagol 'biti' v različnih pomenih. Eden od izpustov, ki se pojavljajo v analiziranih uvodnikih, je izpust glagola biti' v pomenu 'nahajati se': *Na noževi konici* (Kramžar, 13. 12. 03), *Spet na začetku* (Poglajen, 22. 1. 04), *AZIONISTI IN TRAPPOLA*<sup>45</sup> (Gallino, 27. 12. 03), *IL RISPARMIO ITALIANO TRA TANZI E TREMONTI*<sup>46</sup> (Scalfari, 18. 1. 04). Vedno je odsoten glagol v sedanjiku in tako bralec sporočilo tudi dojame.

---

<sup>40</sup> Republika ragu.

<sup>41</sup> In.

<sup>42</sup> Glej opombo št. 24.

<sup>43</sup> Varčevanje in varnost.

<sup>44</sup> Glej opombo 12.

<sup>45</sup> Glej opombo št.17.

<sup>46</sup> Glej opombo 38.

Na sedanost se nanaša tudi izpuščen glagol 'biti' kot vez ob povedkovem določilu. »Gre za nekoliko razširjeno aktualno sedanost okrog točke 'zdaj'. Ti naslovi večinoma pomenijo ugotovitve o aktualnih stvareh« (Korošec, 1998: 144). Bralec manjkajočo prvino zlahka vzpostavi: *Konec zgodbe* (Hladnik Milharčič, 15. 12. 03), *Neznanka Sanader* (Žerjavič, 22. 12. 03), *IL RISPARMIO TRADITO*<sup>47</sup> (Anselmi, 28. 1. 04). V naslovu *QUELLE VITE ROVinate DALLE CRISI FINANZIARIE*<sup>48</sup> (Rampini, 24. 1. 04) je izpuščen pomožni glagol 'biti' v kombinaciji s preteklim deležnikom v prilastkovem odvisniku. Na tem mestu naj omenim še, da je v analiziranih vzorcih iz Republike opazna tendenca, da je tudi nadaljevalni naslov neglagolski in obratno, če je glagolski prvi, je tak tudi nadaljevalni naslov. V nekaterih izjemah je prvi naslov neglagolski, drugi pa je verbaliziran: *LA FINE DELLA GUERRA/ La cattura del rais che chiude la guerra*<sup>49</sup> (Valli, 15. 12. 03), *LO SCANDALO PARMALAT E I POTERI DI FAZIO/Lo scandalo Parmalat e i poteri di Bankitalia*<sup>50</sup> (Scalfari, 11. 1.04 ). V dveh primerih je ravno nasprotno; v prvem naslovu imamo glagol, v drugem pa ne: *I BUCHI NERI CHE RE MIDA NON SPIEGA/I buchi neri di Re Mida*<sup>51</sup> (Turani, 29. 12. 03), *CHI HA LIBERATO I VENTI DI EOLO*<sup>52</sup>/*L'ordine del mondo e i venti di Eolo*<sup>53</sup> (Scalfari, 4. 1. 04).

Korošec (gl. 1998: 144) v svoji jezikovni analizi slovenskih dnevnikov ugotavlja, da je v naslovih, ki se nanašajo na pretekle dogodke, pogosto izpuščen pomožni glagol 'biti' kot morfem za izražanje časovnosti ob opisnih deležnikih na -l. V svojem vzorcu sem tak primer našla le v eni od Tem dneva: *Dogorela* (Cirman, 28. 1. 04). Predvidevam, da zato, ker taki naslovi navadno označujejo subjekt dogodka ali dogodek interpretirajo, za to pa pisci pogosteje rabijo samostalnike in pridevnike.

### 1.2.3 Interpunkcijski naslovi

Ločila v naslovih sporočilo obarvajo in mu dodajo tisto, kar navadno vsebuje zvočna ubeseditev – ton in barvo. Korošec (1998: 106) o interpunkcijskih naslovih piše, da

<sup>47</sup> Prevarani prihranki.

<sup>48</sup> Glej opombo 20.

<sup>49</sup> Glej opombi 10 in 11.

<sup>50</sup> Glej opombi 12 in 13.

<sup>51</sup> Glej opombo 16.

<sup>52</sup> Glej opombo 28.

<sup>53</sup> Svetovni red in Eolovi vetrovi.

zaradi svoje posebne vloge v besedilu lahko tudi kršijo pravopisna pravila. Tu gre predvsem za končna, pa tudi nekatera druga ločila, ki jih naslovi praviloma nimajo (skladenjska pika, skladenjska vejica in podpičje, neskladenjska vejica, podpičje, oklepaj in zaklepaj). Kršitev pravopisne norme v naslovih je stilni pojav, tipičen zanje. Stilnost naslovov je namreč tudi v tem, da se v njih pravila rabe ločil upoštevajo ali ne. Iz tega izhajajo različne stopnje opaznosti časopisnih naslovov, od nevtralnih do izrazito stilno zaznamovanih (gl. Korošec, 1998: 105). Korošec (1998: 106) ugotavlja, da imajo ločila v naslovih poleg prvotne, interpunkcijske vloge glede na pravopisni standard še drugotno vlogo, značilno za naslove, kamor spada tudi dejstvo, da so lahko izpuščena. »Nekatera ločila, npr. dvopičje in zlasti pomišljaj prvotno vlogo sploh lahko izgubijo in v naslovih delujejo kot grafične prvine, kot liki, in tako gradijo likovnost celotnega naslova« (Korošec, 1998: 106).

Kljub učinkovitosti, ki jo lahko imajo, so ločila v analiziranih naslovih zelo redka. Med analiziranimi naslovi Teme dneva imajo stilno vrednost le tisti z vprašajem, klicajem in oklepajem. Našla sem po en primer naslova za vsakega. Z vprašalnim naslovom *Kam to pelje?* (Drčar Murko, 23. 12. 03) se avtorica navezuje na problem, obravnavan v besedilu. Iz vsebine ugotovimo, da lahko naslov razumemo dvojno: kot glagolski frazeologem (reklo) v pomenu, 'kakšne posledice bo imelo stanje oziroma dogajanje', ali v njegovem dobesednem pomenu. Besedilo namreč govori o oteženem tovornem tranzitnem prometu skozi Avstrijo. Vprašanje je retorično, z navedenimi dejstvi o krizni situaciji avstrijskega problematiziranja prometa skozi svojo deželo, pa spodbudi k razmišljanju o posledicah teh ukrepov za tuje avtoprevoznike. Naslovi, ki vsebujejo klicaj, delujejo izrazito pozivno, kar je razvidno tudi iz zgleda: *Brez panike! Vse je pod nadzorom* (Hladnik Milharčič, 5. 1. 04). Na prvem mestu imamo neglagolski klicajni naslov, ki mu sledi trdilna poved, ki se nanj navezuje in v primerjavi z njim deluje bolj šibko. Naslov deluje kot glasen vzklik (v govorni okolščini bi ga zavpili) z dodanim pojasnilom. Prav posebno vlogo pa ima v naslovih oklepaj, ki vsebuje besede ali besedne zveze, ki so ločene od delov besed ali besedila, ki so njihova možna sestavina. Tako lahko naslov preberemo na dva načina – skupaj z enoto v oklepaju ali brez nje, in tako dobimo dvojno sporočilo. Bralec v točki prebrane prvine v oklepaju razbere možnost njene odsotnosti in s tem oba smisla povedi. Beseda v oklepaju je, čeprav je od glavnega dela ločena, temu enakovredna ali celo bolj poudarjena od njega. Navadno prav vsebina v oklepaju nosi dejansko

vrednost sporočila povedi, v kateri stoji, kar se vidi tudi v primeru *O političnem (ne)smislu* (Poglajen, 31. 12. 03), kjer avtor z nikalnico v oklepaju namiguje na nesmiselnost nečesa (debate o izbrisanih), kar bi moralo imeti smisel.

V italijanskem vzorcu ni nobenega naslova s končnim ločilom, trije, pa še ti nadaljevalni, imajo vejico, v enem naslovu pa je narekovaj. Med naslovi uvodnikov Repubblike sem opazila nedoslednost pri postavljanju vejice, kadar gre za naštevanje ali pridružene stavčne enote. Ker natančna pravopisna pravila glede stave vejice v italijanščini ne obstajajo, jih pisci postavljajo po lastni izbiri. V naslednjem (nadaljevalnem) naslovu so tri prvine, vendar med prvo in drugo ni vejice: *La lista unica del centrosinistra il Professore e i guastatori*<sup>54</sup> (Giannini, 19. 12. 03), prav tako je ni v naslovu z izpostavljenim delom: *LA GASPARRI ULTIMA DIGA PER IL PREMIER*<sup>55</sup> (Maltese, 2. 12. 03). Edini naslov s prve strani Repubblikinega uvodnika z ločilom je *IL DIKTAT DEL »PANINO«*<sup>56</sup> (Messina, 26. 1. 04). Narekovaji zaznamujejo stil, v tem primeru neologizem. Besedo »panino«<sup>57</sup> je prvič uporabila namestnica odgovornega urednika italijanske javne televizije, Daniela Tagliafico, ko je kot »metoda panino« označila način pripravljanja informativnih prispevkov o notranjepolitičnih temah, ki najprej posredujejo izjave članov pozicije (prva polovica kruha), nato je nekaj sekund namenjenih opoziciji (rezina šunke), na koncu prispevka pa besedo spet dobi predstavnik vlade (druga polovica kruha).

#### 1.2.4 Zastrti naslovi

Ker želijo k branju svojega besedila pritegniti čim več bralcev, novinarji naslove pogosto skušajo oblikovati v čim bolj učinkovite, udarne in opazne. Včasih pri tem toliko pretiravajo, da naslov izgubi vsakršno (logično) povezavo z vsebino besedila. Pri bralcu tedaj nastopi motnja v razumevanju, saj mu ni jasno, zakaj nad besedilom stoji tak naslov, ko pa z vsebino nima nikakršne zveze. Te »neuspele naslove, nastale zaradi napačne uporabe jezikovnih sredstev«, imenujemo **zastrti naslovi** (Korošec, 1998: 149). Taki so najpogostejše naslovi s pozivno-pridobivalno funkcijo,<sup>58</sup> ki z

---

<sup>54</sup> Glej opombo št. 25.

<sup>55</sup> Gasparri, zadnja premierova zaježitev.

<sup>56</sup> Diktat sendviča.

<sup>57</sup> Sendvič.

<sup>58</sup> Glej poglavje III/1.1.3

obliko in vsebino bralca vabijo k branju besedila. Ker bralec v besedilu ne dobi pojasnila za že tako šibko sporočilni naslov, je njegovo razumevanje vsebine zamegljeno, saj se ne sklada s konvencijo med bralcem in piscem, po kateri se naslov navezuje na besedilo. Avtor mora pri uporabi stilnih postopkov za večjo učinkovitost poznati mejni prag, sicer lahko »pride v nasprotje z družbenimi normami, novinarsko etiko, konvencijo med časopisom in naslovniki ter programskimi zasnovami časopisne hiše« (Korošec, 1998: 149–150). Ta prestopanja pragov so popolnoma sprejemljiva in celo zaželena pri senzacionalističnih časopisih, pri vseh ostalih časopisih, tudi pri Delu in Repubbliki, pa so neobičajna.

Pri zastrtih naslovih lahko pride do dveh skrajnosti: naslov je prazen ali pa prenasičen. Če je naslov pomensko izprazen, bralec ne zazna nobene vsebinske povezave med njim in besedilom, tudi potem, ko besedilo v celoti prebere. Druga skrajnost so hiperbolični naslovi. Tu povezava med vsebino naslova in besedila obstaja, vendar pa izbor jezikovnih sredstev v naslovu izkrivlja resničnost vsebine sporočila, navadno tako, da veča njegovo dejansko pomembnost. »Hiperboličnost se gradi tudi na dvoumnosti, ki jo naslovnik na določenem mestu v besedilu sicer razreši, vendar naslov še vedno sprejme kot prevaro.« Tovrstni naslovi namreč obljublajo »zanimivost, napetost, novost, tragičnost, ki to niso. Tak naslov je mogoče enačiti s kičem v kulturi: izdaja se za nekaj, kar v resnici ni« (Korošec, 1998: 156). Zastrtost je najbolj izrazita prav pri malih naslovih, od katerih preidemo naravnost v besedilo (gl. Korošec, 1998: 153). Sama sem jih zasledila le med Delovimi uvodniki. Med analiziranimi uvodniki Republike nisem naletela na naslov te vrste. Vsi so povezani z vsebino, imajo v njej svoje nanašalnice, po prebranem besedilu pa so jasni in razumljivi. Naslove uvodnikov Republike izbira odgovorni urednik in očitno se pri tem zelo potrudi.

Zastrt je naslov *Sivkast dim izpod Vezuva* (Hočevar, 1. 12. 03), ki ni ne hiperboličen ne prazen, je pa po stopnji svoje zastrtosti najbližje prenasičenosti. Besedilo govori o zasedanju ministrov Evropske unije v Neaplju, mestu pod Vezuvom, zato nekakšno povezavo med vsebino Teme dneva in naslovom lahko razberemo, vendar pa nam avtor v besedilu ne razkrije, zakaj se sivkast vulkanski dim kopiči pod vulkanom in ne nad njim, kot je to običajno. Glede na to, da skuša z mračnim vremenskim ozračjem

prikazati negativno nastrojeno ozračje pogajanj, sklepam, da so dim pod Vezuvom sivi in slabovoljni ministri, a iz besedila to ni razvidno.

K praznemu se nagiba naslov *Irska je še dlje, kot se zdi* (Žitko, 3. 1. 04), ker nima razvidne povezave z besedilom, ki navaja naloge Irske v času njenega predsedovanja EU, hkrati pa razmišlja o Sloveniji in tem, kaj lahko k razpravam o vprašanjih v zvezi z EU prispeva v času, ko še ni njena članica. Avtor omenja tudi veliko razliko med Irsko, ki je v EU že 30 let, in Slovenijo, ki je šele na začetku evropske poti, vendar nikjer ni navedeno, glede na kaj je Irska dlje, kot je videti, niti ni jasno, če je beseda *dlje* uporabljena kot krajevni prislov ali metaforično, v smislu, 'je bolj napredna'.

**TABELA 1.3: Vrste naslovov v Delovih in Republikih uvodnikih**

N = 50 uvodnikov Dela in 50 uvodnikov Republike

|                                   | <i>DELO</i> | <i>LA REPUBBLICA</i> |
|-----------------------------------|-------------|----------------------|
| <b>NEGLAGOLSKI</b>                | 39          | 37                   |
| Enobesedni                        | 3           | 0                    |
| Samostalni s predložno zvezo      | 13          | 15                   |
| Priredna zveza dveh samostalnikov | 0           | 6                    |
| Zveza več samostalnikov           | 11          | 5                    |
| Zveza pridevnika in samostalnika  | 2           | 5                    |
| <b>IZPUSTNI</b>                   | 14          | 10                   |
| <b>INTERPUNKCIJSKI</b>            | 8           | 1                    |
| Vprašajni                         | 1           | 0                    |
| Klicajni                          | 1           | 0                    |
| Oklepajni                         | 1           | 0                    |
| Z narekovaji                      | 0           | 1                    |
| <b>ZASTRTI</b>                    | 2           | 0                    |

### 1.3 OBNOVITVE IN PONOVIK VZORCEV IN KLIŠEJEV

Bralčevo pozornost pritegnejo tudi naslovi, ki so po obliki ali/in vsebini dobesedno ponovljeni ali nekoliko prirejeni splošno znani stavki. V mislih ljudi sprožijo asociacijo na vir zapisane zveze. Ta splošno razširjena in iz različnih razlogov v jezikovnem spominu ljudi ohranjena jezikovna sredstva so klišeji in vzorci. K prvim Korošec šteje pregovore, reke in frazeologeme, k drugim pa izjave znanih osebnosti, naslove literarnih, filmskih in drugih del (gl. Korošec, 1998: 124). Korošec je na podlagi svoje analize ugotovil, da je obnavljanje in ponavljanje vzorcev ter klišejev eden od glavnih načinov aktualizacije časopisnih naslovov (gl. Korošec, 1998: 124), v mojem gradivu pa jih je bilo zelo malo, kar je bilo glede na majhnost vzorca pričakovano. Med 50 uvodniki Dela sem našla eno obnovev in eno ponovitev klišeja ter dve obnovevi vzorca. Uvodničarji analiziranih uvodnikov Republike ta stilna sredstva uporabljajo še manj – naletela sem na eno obnovev vzorca, obnovev klišeja in ponovitev vzorca. Predvidevam, da je Korošec do drugačnih zaključkov prišel, ker ni preučeval zgolj uvodnikov, ampak različna poročevalska besedila, kjer so taki aktualizmi pogostejši. V Temah dneva in še bolj v Republikinih uvodnikih avtorji naslove najpogosteje gradijo na metaforah. Menim, da so razlogi za majhno rabo vzorcev in klišejev tudi v želji avtorjev, da bi bil naslov bralcem čim bolj razumljiv, z obnovevami in ponovitvami pa tvegajo naslovnikovo nepoznavanje uporabljenih oblik. Razlog je morda tudi v tem, da je Tema dneva v Delu dobro uveljavljeno besedilo, ki ga bere veliko število bralcev, ne glede na udarnost naslova. Enako velja za Republikin uvodnik, saj ta dnevnik bralci berejo v glavnem zaradi njegovih komentarjev in izraženih stališč o aktualnih temah.

Bonomijeva, ki je v svojo analizo stila italijanskih dnevnikov zajela celotno 20. stoletje, ugotavlja, da je raba naslovov z znanimi izreki ali pregovori upadla v zadnjih desetih letih. Piše, da so se naslovi časopisja še v devetdesetih letih prejšnjega stoletja »dičili« z literarnimi izrazi in besednimi zvezami ter z besednimi igrami, vezanimi na književna, gledališka, kinematografska in glasbena dela. Opaža, da je raba teh stilnih sredstev zamenjala vključevanje prvin govorjenega jezika, pogosto v obliki premege govora, tako v naslove kot v besedila dnevnikov (gl. Bonomi, 2002: 232).

Pri obnovitvi klišeja poročevalec v naslovu uporabi znan pregovor, rek ali frazo, vendar ga vsebinsko, oblikoslovno ali skladenjsko priredi svojemu kontekstu. Znanemu frazeologemu ali pregovoru se pri tem ne spremeni njegova narava in primarna vloga frazeologemskega poimenovanja določene prvine iz realnosti. Razmerje med njimi in poimenovanimi prvinami resničnosti so enaka razmerjem v naslovih. Obnovljeni klišeji niso uporabljeni v celoti, ampak nastopajo samo deli, ki zadoščajo za razbiranje pomena (stalni del). Avtor predvideva, da bo bralec manjkajoči (prosti) del vzpostavil v mislih, takoj ko bo prepoznal prvotni vzorec (gl. Korošec, 1998: 124). V naslovu *Veter v jadra* (Zupanič, 2. 12. 03) je obnovljeno reklo »dati veter v jadra«, ki pomeni 'pospešiti'. V enem od uvodnikov Republike naslov obnavlja kliše »essere nel mirino«:<sup>59</sup> *C'È L'EUROPA NEL MIRINO*<sup>60</sup> (Bonanni, 30. 12. 03). Namiguje na teroristične grožnje, namenjene organom EU.

Edini primer ponovitve klišeja med analiziranimi besedili je naslov *Vse poti vodijo v Rim* (Mašanović, 9. 12. 03). Pomen uporabljenega reka je 'isti cilj lahko dosežemo na različne načine' in tako bralec tudi razume naslov. V besedilu pa ugotovi, da je stavek mišljen dobesedno; gre namreč za to, da mora Slovenija v zvezi z vsakim načrtom o obmorski avtocesti skozi Koper, na pogajanja v Rim, kjer se morajo strinjati z njo.

V enem od Republikinih uvodnikov bi naslov *LA FINE DELLA GUERRA*<sup>61</sup> (Valli, 15. 12. 03) lahko ponavljal ime knjige Davida Robbinsa v italijanskem prevodu, ki je izšla istega leta, kot je bil objavljen ta uvodnik. Vendar pa je besedna zveza zelo splošna in morda ne citira nikogar, temveč zgolj sporoča, da je vojne (v Iraku) konec. Tu vidimo, kako pomembna je prepoznavnost fraze pri obnavljanju in ponavljanju, da bralec ugotovi, od kod je vzeta.

Obnovitev vzorca je naslov *Do maja so še dovoljene sanje* (Slabe, 29. 1. 04). Tudi pri vzorcih se pri povzemanju v naslovu obnovi ena ali več njegovih tipičnih sestavin, oblikoslovno, besedno, skladenjsko ali pomenoslovno. Vsebinske zveze med vsebino, ki jo je naslavljal prvotno, in besedilom, ki ga naslavlja kot obnovljeni vzorec, navadno ni (gl. Korošec, 1998: 125–131). V zgornjem zgledu je obnovljen del

---

<sup>59</sup> Biti tarča.

<sup>60</sup> Na muhi imajo Evropo.

<sup>61</sup> Glej opombo 10.

legendarnega izreka Milana Kučana ob osamosvojitvi Slovenije, »Danes so dovoljene sanje, jutri pa je nov dan.« Če bralcu prvotni vzorec ni znan, obnovitev nanj nima nobenega učinka in ga lahko celo zmede, saj pomena naslova ne dojame. Tudi naslednji naslov v bralcu zbudi asociacijo na vir obnovitve vzorca le, če pozna obnovljene besede in njihovo ozadje: *IL MINISTRO BINGO BONGO*<sup>62</sup> (Serra, 5. 12. 03). Avtor besedila povzema besede predsednika Severne zveze Umberta Bossija, s katerimi je imenoval tuje priseljence. Primer obnovitve vzorca je tudi naslov *Hitri in predrzni* (Flegar, 24. 12. 03), ki ima kot osnovo naslov znane ameriške filmske uspešnice, *Hitri in drzni*.

**TABELA 1.4: Vzorci in klišeji v naslovih (obnovitve in ponovitve) Delovih in Repubblikinih uvodnikov**

N = 50 uvodnikov Dela in 50 uvodnikov Republike

|                   | <i>DELO</i> | <i>REPUBBLICA</i> |
|-------------------|-------------|-------------------|
| OBNOVITEV KLIŠEJA | 1           | 1                 |
| OBNOVITEV VZORCA  | 2           | 1                 |
| PONOVITEV KLIŠEJA | 1           | 0                 |
| PONOVITEV VZORCA  | 0           | 1                 |

#### 1.4 BESEDNE IGRE

Nekateri naslovi Delovih uvodnikov so domiselne kombinacije po pisavi in izgovorjavi podobnih si prvin, ki imajo isti besedotvorni koren. Med italijanskimi nisem našla naslovov, ki bi bili zgrajeni kot besedna igra. Komentator Republike Pirani je povedal, da je za naslove komentarjev v njegovem časopisu najbolj bistvena sporočilnost, zato se italijanski pisci v naslovih izogibajo besedne igre. Te so sicer zelo učinkovite in opazne, vendar pa zabrišejo sporočilo. Tako na primer naslov *Štirje, na štiri oči* (Vidmajer, 31. 1. 04), kjer se avtorica poigra s številko štiri, bralca pritegne s svojo obliko, ne pa z vsebino, ki je premalo sporočilna. Posebna kombinacija prvin je tudi naslov *Novi človek Nove LB* (Jenko, 6. 12. 03), kjer novinar uporablja dve enakopisni in enakozvočni besedi, pri čemer ena označuje na novo

<sup>62</sup> Glej opombo 26.

imenovanega direktorja, druga pa ime bančne ustanove. Take zveze dveh po zvoku enakih ali podobnih si besed z različnimi pomeni, imenujemo **paronomazija**. Gre za zvočno-pomensko besedno igro, s katero je besedilo bolj opazno.

Naslov »*Dobrodošlica grenkega okusa*« (Mašanović, 15. 1. 04) pa je **oksimoron** ali duhoviti nesmisel. V tej posebni besedni figuri sta v isto besedno enoto združeni protislovni prvini. Dobrodošlica je praviloma nekaj pozitivnega, zato je nelogična oznaka, da ima grenak, torej neprijeten okus. Ko preberemo besedilo, postane jasno, da ima vesela dobrodošlica za irskega premiera Aherna v Bruslju zanj grenak priokus, saj se zaveda, da se mu s prihodom na čelo EU obeta veliko neprijetnih nalog.

Na podlagi analize naslovja uvodnikov v Delu in Repubbliki lahko ugotovim, da gre za uveljavljeni tip besedila, ki so ga bralci vajeni zaslediti in vsaj preleteti. Naslovi večinoma namreč niso oblikovani tako, da bi z različnimi stilnimi sredstvi in jezikovnimi učinki bralce vabili k branju besedila. Predvsem se uvodničarji pri sestavljanju naslovov trudijo, da bi bili čim bolj informativni, saj se zavedajo, da v današnjem času, ko je življenjski tempo vse hitrejši, bralci pogosto preletijo zgolj naslove. Pri tem naj opozorim, da uvodničarji Republike naslova svojega besedila ne izberejo sami, ampak odgovorni urednik. Zanimivo pa je, da med analiziranimi uvodniki italijanskih piscev kljub temu nisem našla zastrtih naslovov. Lahko bi se namreč zgodilo, da bi urednik zaradi površnega branja izbral neustrezen naslov.

Naslovi uvodnikov v obeh dnevnikih so kratki, jedrnat in razumljivi. Med njimi je največ neglagolskih. Ker morajo naslovi zavzeti čim manj prostora in ker glagolske oblike navadno ne predstavljajo ključnih informacij, jih pisci oblikujejo brez glagola. Čeprav je v izbranih naslovih očitna težnja po informativnosti, nekateri med njimi zaradi določenih stilnih sredstev delujejo ekspresivno, in zato manj nakazujejo vsebino besedila. Pri uvodnikih obeh dnevnikov se je izkazalo, da stilno vrednost naslovju najpogosteje dajejo metafore.

Po obliki in vsebinskih značilnostih se naslovi Delovih in Republikih uvodnikov ne razlikujejo dosti. Posebna lastnost besedil v Repubbliki je le, da imajo (nekateri) po dva naslova: prvi naslavlja besedilo uvodnika, ki se začne na prvi strani, drugi pa njegovo nadaljevanje, nekaj strani naprej.

## **2. STILNE ZNAČILNOSTI BESEDIL *TEME DNEVA* IN UVODNIKA *REPUBBLIKE***

### **2.1 BESEDILNI NASTOP**

Prva poved vsakega besedila je njegov nastop in je najmanjša enota, ki je že lahko besedilo. »Odpira vrata v besedilo«, hkrati pa je že njegov del. Pri poročevalnih žanrih je nastop pod vplivom najmočnejšega stilotvornega dejavnika, tj. enake, podobne ali ponavljajoče se poročevalske ali realne okoliščine. V presojevalnih žanrih pa ima avtor pri izbiri začetka veliko možnosti, zato so zelo raznoliki. Pišejo jih različni avtorji, njihova vsebina pa ni omejena na določeno tematiko. Pestrost tem, ki se pojavljajo, se kaže v besedišču. Na skladenjski in pragmatični ravni pa deluje vrsta omejevalnih dejavnikov, ki izhajajo iz objektivne stvarnosti in namena sporočanja (objektivni stilotvorni dejavniki).<sup>63</sup>

Natančen pregled izbranih primerov Delovih in Repubblikinih uvodnikov je pokazal, da se v obojih pojavljajo enake vrste načinov pristopanja k temi. V večini analiziranih vzorcev (21 pri *Temi dneva* in 12 pri uvodniku *Repubbliche*) avtor takoj pristopi k bistvu besedila, in sicer z nevtralno predstavitvijo dejstev, ki jih kasneje v besedilu interpretira in komentira. V 10 primerih *Teme dneva* in 7 besedilih *Repubbliche* pisec takoj začne z obravnavo teme, tako da poda informacijo in jo hkrati že komentira. 14 uvodnikov *Dela* in 16 uvodnikov *Repubbliche* se začne s stavkom, ki ničesar ne pove o vsebini in je niti ne nakazuje, vendar vsebuje njene ključne prvine. Deluje kot prolog v besedilo in vedno vsebuje stilno zaznamovane prvine. Pet besedilnih začetkov analiziranih *Tem dneva* in 4 začetki uvodnikov *Repubbliche* se nanašajo na pretekle dogodke, v katerih so zametki obravnavane zadeve uvodnika. Za italijanska besedila je tipičen še začetek, ki predstavlja avtorjeve besede bralcu, njegovo osebno mnenje, trditev ali komentar v zvezi s tematiko.

Korošec je nastope *Teme dneva* tipiziral glede na to, ali se poročevalec v njih sklicuje na dogodek, ugotavlja dejstva neke stvarnosti, ubesedovano resničnost ovrednoti, obravnavani dogodek primerja z drugim dogodkom ali z dogodkom iste vrste iz

---

<sup>63</sup> Stilotvorne dejavnike obravnavam v poglavju II/5.

drugega časovnega obdobja, se sklicuje se postopek dogajanja in pragmatično umesti dogodek, citira izjavo nekoga drugega, postavi vprašanje ali z domišljenim aktualizmom zapiše neko trditev. Razdelil jih je na šest osnovnih tipov: vestiški, ugotovitveni, tezni, citatni, vprašalni in figurativni nastop (gl. Korošec, 1998: 232). Ker Koroščeva delitev ustreza moji ugotovitvi določenih tipov začetkov, jih bom na podlagi enakih kriterijev razvrstila v njegovih šest kategorij. K razčlembi Republikih uvodnikov bom dodala že omenjeni tip nastopa, v katerem avtor postavi izrazito subjektivno trditev ali mnenje. Pri tem ne gre za informiranje, ugotovitev, tezo, vprašanje ali citat, temveč za izjavo, s katero se neposredno obrne na bralca, zato sem jih poimenovala »**ogovorni nastopi**«.

**TABELA 2.5: Besedilni nastopi v Temah dneva in uvodnikih Republike**

N = 50 uvodnikov Dela in 50 uvodnikov Republike

|                     | <i>DELO</i> | <i>REPUBBLICA</i> |
|---------------------|-------------|-------------------|
| <b>VESTIŠKI</b>     | 12          | 7                 |
| <b>UGOTOVITVENI</b> | 27          | 27                |
| <b>TEZNI</b>        | 4           | 3                 |
| <b>CITATNI</b>      | 5           | 2                 |
| <b>VPRAŠALNI</b>    | 1           | 3                 |
| <b>FIGURATIVNI</b>  | 1           | 3                 |
| <b>OGOVRNI</b>      | 0           | 5                 |

### 2.1.1 Vestiški nastop

Vestiški začetek vsebuje osnovne informacije o dogodku, značilne za vestiški novinarski žanr. Bralca umesti v središče dogodka, mu predstavi njegovo časovno in prostorsko komponento ter temo besedila. Nastop je lahko t. i. vestiški začetek nevestiškega besedila, ki je zelo podoben klasični vesti (gl. Korošec, 1998: 234), saj v njem avtor časovno-prostorsko umesti dogodek, pogosto pa imenuje tudi njegove subjekte. V nekaterih primerih so ti začetki čisto vestiški, v drugih pa imajo prvine presojevalnih zvrsti (vsebujejo stileme). Tak je na primer začetek *Včeraj je predsednik Borut Pahor še zadnjič letos udaril s kladivcem po mizi, da bi umiril preveč glasne kolege v poslanskih klopeh* (Poglajen, 20. 12. 03). Poved predstavlja dogodek in ga umešča v čas (*včeraj*) in prostor (*v poslanskih klopeh*, torej v parlamentu). Z metaforo o kladivcu avtor ekspresivno pove, da je Pahor zadnjič v letu predsedoval seji državnega zbora in kakšne te seje so. Izrazito ekspresiven je tudi nastop enega od uvodnikov v Repubbliki: *»Unto« per la seconda volta dallo Spirito Santo nel rito mistico del decennale di Forza Italia Silvio Berlusconi inaugura la »fase due« della legislatura con un duplice obiettivo: schiantare avversari e alleati alle elezioni europee di giugno, sfiancare Ciampi per costringerlo alle dimissioni anticipate dal Quirinale nel 2006*<sup>64</sup> (Giannini, 27. 1. 04). V prvem delu stavka avtor bralca skozi metaforo o maziljenju Berlusconi postavi v središče dogodka, drugi del, uveden z dvopičjem, pa povedano podrobneje razloži. Posredno nam da tudi informacijo o času (dan prej) in kraju (sedež Berlusconijske stranke) dogodka.

Po vzoru klasične vesti je oblikovan začetek *Okrajno sodšče v Ljubljani je včeraj nekdanjega državnega sekretarja na gospodarskem ministrstvu Borisa Šuštarja zaradi jemanja podkupnine obsodilo na dve leti in štiri mesece zapora, sedem milijonov tolarjev denarne kazni in dve leti prepovedi opravljanja poklica, povezanega z upravljanjem proračunskega denarja* (Vukelić, 10. 12. 03). Naslovniku, tako kot novinarska vest, odgovarja na temeljna vprašanja: kdo, kje, kdaj, kaj in zakaj. V nastopu *Si fa l'elenco in queste ore di tutti i controlli che non hanno funzionato nel*

---

<sup>64</sup> Že drugič maziljen od Svetega duha, z mističnim obredom ob desetletnici stranke Naprej Italija, Silvio Berlusconi otvarja »drugo fazo« zakonodajne oblasti z dvojnimi cilji: zlomiti nasprotnike in zaveznike na junjskih evropskih volitvah, izčrpati Ciampi in ga leta 2006 prisiliti k predhodnemu odhodu s Kvirinala.

*caso Parmalat e, (appena prima) in quello Cirio*<sup>65</sup> (Turani, 23. 12. 03) dobimo odgovor na vprašanji KDAJ in KAJ, natančni informaciji o kraju in vršilcu dogodka pa se je avtor izognil z rabo pasivne oblike (*si fa*). Da je kraj dogodka Italija, je mogoče razbrati iz besed *Parmalat* in *Cirio*, ob branju besedila pa postane jasno, da je subjekt splošen – o neučinkovitih varnostnih mehanizmih v podjetju razmišlja marsikdo, od odgovornih za napake in pristojnih nadzornih služb do javnosti.

Vestiški nastop je lahko zasnovan tudi kot t. i. **nepravi vestiški nastop** (gl. Korošec, 1998: 235). Tak je začetek *Načrtovano je bilo, da bi na pustno nedeljo prihodnje leto imeli nesmiselni referendum* (Poglajen, 31. 12. 03). Vzorec je še vedno enak vestiškemu, saj imamo časovni podatek o dogodku, posredno pa je nakazan tudi kraj (*z bi imeli*, torej 'mi, Slovenci', se pravi v Sloveniji). Od klasične vesti ga loči način podajanja podatka o času, ki je zgolj pogojen. Avtor zapiše, da je bil, torej v preteklosti, načrtovan referendum, podatek o njegovi izvedbi pa poda le pogojno. Besedilo je pisano pred pustno nedeljo in bralec iz nastopa ne razbere, ali takrat referendum bo. Pojasnilo dobi v nadaljevanju. V nastopu *A meno di sorprese oggi, o al massimo domani, la riforma Gasparri diventa legge*.<sup>66</sup> (Maltese, 2. 12. 03) je posredno podana informacija o kraju (z omembo reforme Gasparri je jasno, da gre za Italijo), podatek o času pa je neobičajen – ni namreč fiksni, saj avtor ne navede, kdaj se bo dogodek zgodil, nakaže pa, da verjetno še isti ali najkasneje naslednji dan. Bralec v besedilu pričakuje pojasnilo, kdaj dogodek bo. Pri običajnem časovnem podatku (npr. danes) pojasnilo ne bi bilo potrebno. Iz besedila izvemo, da je čas sprejetja zakona odvisen od poteka parlamentarne razprave.

Poseben primer začetka, ki je še najbližje vestiškemu, je *Da Fiuggi a Gerusalemme*<sup>67</sup> (Giannini, 1. 12. 03). Posreduje informacijo o kraju, vendar pa kot vestiški pravzorec ni popoln, saj ne vsebuje ne podatka o času ne katere druge informacije. Po obliki je neglagolski prosti stavek, podoben naslovu. Predstavlja uvod v besedilo in s svojo vsebino povzame dogajanje v preteklosti do trenutka pisanja uvodnika. Zadeva, ki jo besedilo obravnava (preobrazba Finijeve stranke), se je začela v Fiuggiju in je do

---

<sup>65</sup> Zdaj se sestavlja seznam vseh nadzornih mehanizmov, ki niso delovali v primeru Parmalat in (še prej) v primeru Cirio.

<sup>66</sup> Če ne bo presenečenj, bo reforma Gasparri danes ali najkasneje jutri postala zakon.

<sup>67</sup> Od Fiuggija do Jeruzalema.

tistega dne prišla do Jeruzalema, kjer se je Fini udeležil slovesnosti, namenjeni žrtvam holokavsta. Zaradi svoje naslovniške oblike deluje ekspresivno. Druga poved ima na uvodni stavek šibko navezovalnost: *Al raduno della Destra sociale all'Hotel Hilton, mercoledì prossimo, si capirà meglio se la »lunga marcia« di Gianfranco Fini tragherà An verso una nuova »Casa dei moderati«.*<sup>68</sup> Vsebinsko se nanj navezuje le z delom, ki omenja dolgo Finijevo pot. O samostojnih neglagolskih nastopih, ki delujejo kot naslovi, piše tudi Dardano: »Te oblike so nastale po vzorcu naslovja, kot uvodni stavki pa predstavljajo nekakšen notranji naslov. Lahko so samostojne enote ali pa se s samostalnikom ali zaimkom vsebinsko navezujejo na naslednji stavek (gl. Dardano, 1973: 317). Tak je nastop *Da domani si ricomincia*<sup>69</sup> (Anselmi, 7. 1. 04), ki se na sledeči stavek oziroma na besedo *giovedì*,<sup>70</sup> navezuje s časovnim prislovom. Posreduje le informacijo o času, ostali podatki (kaj in kje) pa so v drugi povedi *Giovedì aeroporti bloccati per lo sciopero di otto ore dei controllori di volo, venerdì città a rischio paralisi per l'agitazione dei cobas del trasporto pubblico locale.*<sup>71</sup>

### 2.1.2 Ugotovitveni nastop

Že Korošec je v svoji, mnogo bolj obširni analizi od moje, odkril prevlado ugotovitvenih nastopov (1998: 235), kar velja še danes, saj je v analiziranem gradivu tovrstnih nastopov največ.<sup>72</sup> Predstavljajo ugotovitev v zvezi s pojavom ali problematiko v aktualnosti, ki hkrati signalizira vsebino besedila. Pri tem gre lahko za objektivno ugotovitev ali za subjektivno oceno, ki poleg tega, da vsebino uvodnika nakaže, to tudi že vrednoti. V nadaljevanju besedila je ugotovitev iz nastopa podkrepljena z dejstvi in argumenti. Taki začetki so daljše, večstavčne povedi. Vzorčni primer ugotovitvenega nastopa je stavek *Postopek imenovanja predsednika vrhovnega sodišča bo treba ponoviti* (Flegar, 3. 12. 03). Avtor v njem na podlagi objektivne stvarnosti, tj. dejstva, da na zadnjem razpisu za predsednika vrhovnega sodišča ni bil izbran nihče, ugotavlja, da bo zadevo potrebno ponoviti. Pri tem se do tega dejstva (še) ne opredeli. Nastop *Due fatti, entrambi del massimo rilievo,*

<sup>68</sup> Na srečanju Socialne desnice v hotelu Hilton naslednjo sredo bo bolj jasno, če bo dolg pohod Gianfranca Finija Narodno zvezo pripeljal novi »Hiši zmernih« naproti.

<sup>69</sup> Jutri se začne znova.

<sup>70</sup> Četrtek.

<sup>71</sup> V četrtek blokada letališč zaradi osemurne stavke kontrolorjev letenja, v petek mestom grozi paraliza zaradi protestov sindikata javnega lokalnega prometa.

<sup>72</sup> Glej TABELO 2.5.

*dominano in questi giorni l'attualità italiana: il decreto-legge che il governo si appresta a emanare sull'immediato futuro di Rete4 dopo che il presidente della Repubblica ha rinviato alle Camere la legge Gasparri per manifesta incostituzionalità; lo stato di bancarota di Parmalat con tutto ciò che l'accompagna*<sup>73</sup> (Scalfari, 22. 12. 03) je avtorjeva ugotovitev aktualnega političnega stanja v Italiji. Vse značilnosti ugotovitvenega nastopa, torej takojšnji nastop na sceno, poimenovanje vsebine besedila in nizko stopnjo napovednosti (gl. Korošec, 1998: 236), ima zgled: *Con il rinvio alle Camere della legge Gasparri, il presidente Ciampi offre al Paese e ai partiti un'occasione formidabile, storica e purtroppo unica per invertire il processo di degenerazione della democrazia italiana*<sup>74</sup> (Maltese, 17. 12. 03).

Ugotovitve v nastopu se pogosto nanašajo na pretekli dogodek ali stanje, ki se z obravnavanim aktualnim dogodkom (stanjem) stika v točki, kjer se pretekli dogodek izvrši, aktualni pa začenja. Nastop *Slovensko-hrvaški odnosi so v času administracije Ivice Račana prišli do točke, ko bi bilo nesmiselno vsakršno iskanje enostavnih, naglih rešitev za spore* (Žerjavič, 22. 12. 03) ugotavlja preteklo stanje slovensko-hrvaških odnosov, s čimer načne temo aktualnih odnosov med državama. Svojo oceno aktualnega dogodka, ki ga primerja z dogodkom iz preteklosti, poda avtor v zgledu *Così come è stata confusa e caotica la gestione Parmalat negli ultimi quindici anni, altrettanto sembra essere confusa e caotica la difesa appena cominciata di Calisto Tanzi*<sup>75</sup> (Turani, 29. 12. 03). Zmedeno obrambo prvega moža Parmalata enači z zmedo, ki je zadnjih 15 let vladala v njegovem podjetju. Mnenje poročevalca je prisotno tudi v nastopu *Predbožična sporočila ustavnega sodišča, zapisana v sklepu o zavrženju zahteve za presojo neustavnih posledic negativnega referendumu o zakonu o izbrisanih, bi morala šokirati* (Taškar, 27. 12. 03).

Nekateri ugotovitveni nastopi **mejijo na tezne**. Označujejo splošno stvarnost, vendar pa jih določeni podatki iz vsebine vežejo na aktualnost. Primer: *Kadar nekdo v isti*

---

<sup>73</sup> Dve dejstvi, obe velikega pomena, te dni prevladujeta v italijanski stvarnosti: dekretni zakon o bližnji prihodnosti Rete4, ki ga vlada hiti potrjevati, potem ko je predsednik republike zaradi očitne protiusustavnosti zakon Gasparri poslal v ponovno obravnavo parlamentu; stanje bankrota v Parmalatu z vsem, kar spada zraven.

<sup>74</sup> Z zavrnitvijo zakona Gasparri predsednik Ciampi državi in strankam ponuja neverjetno, zgodovinsko in na žalost edino priložnost, da zaobrnejo proces degeneracije italijanske demokracije.

<sup>75</sup> Tako kot je bilo zadnjih petnajst let zmedeno in kaotično upravljanje s podjetjem Parmalat, je zmedena in kaotična nedavno začeta obramba Calista Tanzija.

sapi izreče dve povsem nasprotujoči si trditvi, kot so na včerajšnji tiskovni konferenci storili člani uprave Zavarovalnice Triglav, se človek zamisli (Zupanič, 2. 12. 03). Zgled ubeseduje reakcijo na neko dejanje in le podatek o »včerajšnji tiskovni konferenci« ga veže na aktualnost. Tak je tudi nastop *Vladimir Putin è un uomo fortunato*<sup>76</sup> (Viola, 10. 12. 03), ki vsebuje ugotovitev, ki bi lahko bila tudi splošno veljavna trditev. V nadaljevanju izvemo, da je Putin srečnež zato, ker mu je naklonjena skoraj vsa država, pa se mu za to niti ni potrebno preveč truditi.

Naslednja nastopa sta **mešanica ugotovitvenega in vestiškega**, saj, tako kot je to značilno za vestiški nastop, vsebujeta podatke o času, kraju in akterjih dogodka, vendar pa je v ospredju avtorjeva ocena: *Vlada s predlogoma dveh davčnih zakonov, ki ju je predstavila včeraj, še ni izpolnila minimalnega obsega dela na davčnem področju, saj je sedanja zveza strank ob prevzemu oblasti napovedala še tretjega v svežnju zakonov – o davku na nepremičnine* (Fidermuc, 17. 12. 03); *La riunione confidenziale dei ministri degli Esteri inglese, francese e tedesco nella residenza di campagna di Straw conferma che, iniziato cautamente con carattere contingente e settoriale, si consolida l'avvicinamento di Londra alla concertazione franco-tedesca*<sup>77</sup> (Salleo, 22. 1. 04).

Prav poseben pa je zgled, ki se začinja kot ugotovitev, nato pa se kot njena utemeljitev nadaljuje v obliki vestiškega pravzorca: *Sono ormai remoti i tempi in cui il governatore della Banca d'Italia parlava ex cathedra, circondato da rispetto devozionale: l'audizione di Antonio Fazio si è tenuta ieri in un clima di rovente polemica politica, avvelenato dai pregiudizi pro e contro l'istituto di via Nazionale per il ruolo svolto nelle crisi Cirio e Parmalat*<sup>78</sup> (Anselmi, 28. 1. 04). Natančnejšo opredelitev ugotovitve v prvem delu uvede dvopičje, drugi del pa vsebuje podatek o času in kraju, tj. sodišče, ki ga lahko razberemo iz samostalnika *audizione*.<sup>79</sup> Kljub

---

<sup>76</sup> Vladimir Putin je človek, ki ima srečo.

<sup>77</sup> Zaupno srečanje angleškega, francoskega in nemškega zunanjega ministra v Strawjevi podeželski rezidenci potrjuje, da se po previdnem, slučajnem in le na nekatera območja omejenem začetku utrjuje londonsko približevanje francosko-nemški povezavi.

<sup>78</sup> Daleč so že časi, ko je guverner Banke Italije govoril »ex cathedra«, obkrožen z vdanim spoštovanjem: zaslišanje Antonia Fazia se je včeraj izteklo v ozračju vročega političnega polemiziranja, zastrupljenega s predsodki za in proti instituciji z ulice Nazionale zaradi njene vloge v krizah Cirio in Parmalat.

<sup>79</sup> Zaslišanje.

značilnostim vestiškega žanra je nastop stiliziran z ekspresivnimi pridevniki, s katerimi avtor opisuje ozračje zasliševanja Antonia Fazia.

### 2.1.3 Tezni nastop

Kratki prosti izjavni stavki, značilni za te začetke, podajajo logične sodbe v zvezi razširjeno aktualnostjo, splošno dejavnostjo ali dlje časa trajajočim stanjem. Zaradi svoje kategoričnosti in nizke stopnje napovednosti je iz njih besedilo težko nadaljevati, zato so tako v Temah dneva kot uvodnikih Republike redki. Korošec (1988: 237) zanje pravi, da se »zdi, kot da je avtor z njimi postavil učinkovit začetek, iz katerega je spričo njegove tezne samozadostnosti in pomanjkanja napovednih prvin v tezi težko preiti v sledeče besedilo«. Med nastopom in nadaljnjim besedilom zato nastane bolj ali manj izrazita zareza, ki jo mora avtor odpraviti, če želi bralcu omogočiti tekoče branje. To lahko naredi s sledečim stavkom, tako kot avtor zgleda *Središčna in prehodna lega Slovenije je naravna danost, ki je hkrati prednost in zavora* (Stergar, 26. 1. 04). Drugi stavek se navezuje na tisti del nastopa, ki omenja slabosti prehodne lege Slovenije, in tako »premosti zarezo«: *Ob globalizaciji in rasti prometa nad vse razumne meje je lahko brezpogojen prevzem vloge tranzitne dežele dvorezen meč*.

Naslednji nastop je sestavljen iz dveh delov, ki bi bila lahko ločena tudi s piko ali vejico. Čeprav sta oba v isti povedi, je med njima zareza, ki jo zakrpa drugi del, uveden z dvopičjem: *Costruire con le proprie mani una legge su misura per poter scappare davanti al giudizio di un tribunale della Repubblica, non è consentito dalla costituzione: perché viola il principio fondamentale di uguaglianza dei cittadini e il diritto di ognuno a difendere davanti da un giudice i propri interessi legittimi contro chiunque, nessuno escluso*<sup>80</sup> (Mauro, 14. 1. 04). Zareze, nastale zaradi informativne samozadostnosti naslednjega nastopa, pa sledeči stavek ne odpravi: *I conti pubblici italiani non sono credibili*<sup>81</sup> (Bonanni, 29. 1. 04); drugi stavek: *Ancora una volta gli organismi di controllo nazionali e internazionali mettono sott'accusa il governo.*<sup>82</sup> Za

---

<sup>80</sup> Sestavljanja zakona z lastnimi rokami in za lastne potrebe, da bi ubežali sodbi državnega sodišča, ustava ne dovoljuje: ker krši osnovno načelo enakosti državljanov in pravico vsakega posameznika, da pred sodiščem brani svoje legitimne interese pred komerkoli, brez izjem.

<sup>81</sup> Italijanske javne finance niso zanesljive.

<sup>82</sup> Državni in mednarodni nadzorni organi ponovno obtožujejo vlado.

kaj gre v prvih dveh povedih, izvemo šele iz tretjega stavka uvodnika: *Da Roma e da Bruxelles arriva un doppio schiaffo che contesta la trasparenza e l'attendibilità delle finanze dello Stato.*<sup>83</sup>

#### 2.1.4 Citatni nastop

Besedilo se začne z izjavo, trditvijo, sodbo ali oceno osebe, ki ni avtor besedila, in slednji mora to v besedilu jasno nakazati. To lahko stori tako, da ob navedku brez narekovajev za dobesedni navedek, zapiše spremni stavek, ki pove, kdo je avtor trditve: *Se boš moral kar navaditi na tole, je Marko Pogorevc, dosedanji prvi policist, včeraj prijazno svetoval novemu prvemu možu policije Darku Anželjku, ko so ju obkrožali fotografi* (Taškar, 16. 1. 04). Da gre za citat, lahko pisec označi z narekovajema. V naslednjem nastopu avtorica v eni povedi citira izjavi dveh politikov – prvo navede kot premi, drugo pa kot odvisni govor: *»Koalicijske stranke zanima predvsem dohodnina«, je partnerjem, zbranim v ekonomsko-socialnem svetu povedal finančni minister Dušan Mramor, državna sekretarka Milojka Kolar pa, da bosta zakona odvisna tudi od pogajanj in dogovorov s koalicijo, torej od štirih strank, ki zdaj vladata državi* (Fidermuc, 4. 12. 03). V obliki odvisnega govora je podan tudi citat v naslednjem zgledu: *Qualcuno ha scritto una volta che noi italiani sappiamo benissimo come dovremmo essere, ma non come siamo*<sup>84</sup> (Mafai, 4. 12. 03)

Začetek z dobesednim navedkom izjave predsednika Narodnega zavezništva imamo v naslednjem nastopu: *»Perché avremmo dovuto chiamare Prodi? Per farci consigliare il miglior ristorante di pesce della città?«*<sup>85</sup> Da je avtor izjave Gianfranco Fini izvemo v povedi, ki sledi. Navedek avtorja citata v sledečem stavku je še eden od načinov, na katerega se lahko avtor besedila ogradi od avtorstva navedka. Tak je tudi primer: *»V tem trenutku imate, spoštovane poslanke in poslanci, v rokah krmilo, ki naj bi usmerilo to našo slovensko barko v evropski pristan.« Besede, ki simbolično opisujejo, kaj se je zgodilo, so Ruplove, /.../* (Slabe, 29. 1. 04).

---

<sup>83</sup> Iz Rima in Bruslja prihaja dvojna klofuta, ki kaže na netransparentnost in nezanesljivost državnih financ.

<sup>84</sup> Nekdo je nekoč zapisal, da Italijani zelo dobro vemo, kakšni bi morali biti, ne vemo pa, kakšni smo.

### 2.1.5 Vprašalni nastop

Bralca v besedilo uvede vprašanje, ki je lahko vprašalni ali nevprašalni stavek z ločilom vprašaj. Tak začetek vzpostavlja napetost in budi naslovnikovo radovednost (gl. Korošec, 1998: 239). Med analiziranimi Temami dneva sem našla en sam primer vprašalnega nastopa: *Se bo Slovenija pridružila zahtevi velikih plačnic z Nemčijo in Francijo na čelu, da je treba bruseljski proračun v naslednji »sedemletki« (2007–2013) omejiti na pičel odstotek bruto dohodka 25-članske skupnosti?* (Mašanović, 21. 1. 04). V nadaljevanju se izkaže, da je vprašanje retorično.

V enem od uvodnikov Repubblike se besedilo začne s celim nizom kratkih, odsekanih vprašanj: *Perché Prodi? Perché Trichet? Perché Europol? Perché l'Europa? Perché ancora una volta il terrorismo che si autoproclama di sinistra prende di mira uomini e simboli che sono invisibili alla destra?*<sup>86</sup> (Bonanni, 30. 12. 03). Pri prvih vprašanjih nam ni jasno, na kaj se vprašalnica nanaša, vsebina zadnjega vprašanja pa nam to razjasni. V naslednjem nastopu avtor postavi vprašanje, na katero odgovori že v sledečem stavku: *È una strage della deregulation? Quella »Flash Airlines« il cui apparecchio s'è inabissato al largo di Sharm el Sheikh facendo 148 vittime, è figlia della liberalizzazione mondiale del trasporto aereo /.../*<sup>87</sup> (Rampini, 5. 1. 04).

### 2.1.6 Figurativni nastop

Med analiziranimi uvodniki Dela sem našla en sam primer tovrstnega nastopa, v Republikinih uvodnikih pa 3. Za ta tip nastopa se pisci odločijo zelo redko, saj mora biti za svojo učinkovitost napisan zelo natančno in razumljivo. Avtor sporočilo takega nastopa posreduje skozi retorično figuro, ki mora biti bralcu jasna, da lahko razbere, na kaj meri. Precej neuspešno je oblikovan figurativni nastop *Z izjemo peščice prostih strelcev, med katerimi je kajpak prednjačil ulsterski protestantski pastor Ian Paisley, ki je Bertieju Ahernu zaželel veliko uspeha pri krmarjenju Unije, »ker se bo odslej pač več ukvarjal z Evropo in manj s Severno Irsko«, je rokada na čelu skupnosti sprožila*

---

<sup>85</sup> Zakaj bi morali poklicati Prodijske? Da bi nam priporočil najboljšo ribjo restavracijo v mestu?

<sup>86</sup> Zakaj Prodi? Zakaj Trichet? Zakaj Europol? Zakaj Evropa? Zakaj je terorizem, ki se samorazglašča za levičarskega, na muho ponovno vzel osebe in simbole, ki so sovražni do desnice?

<sup>87</sup> Gre za nesrečo deregulacije? Prav tista »Flash Airlines«, katere letalo se je potopilo v širjave Šarm el Šejka, pri čemer je umrlo 148 ljudi, je hči svetovne liberalizacije letalskega prometa /.../.

*pravcate vzdihe olajšanja* (Mašanović, 15. 1. 04). Nerazumljiv je predvsem zaradi skladišne in vsebinske kompleksnosti. Če bi ga avtor razbil na več krajših delov, bi bil lahko bolj učinkovit. Z metaforo iz sveta gledališča pa začne italijansko besedilo o zakonu o umetni oploditvi: *Le luci si spengono sul dibattito parlamentare; ma il tema della fecondazione assistita non esce di scena.*<sup>88</sup> (Scoppola, 12. 12. 03). Nastop *Doveva essere una corazzata, si è trasformata in un triciclo, rischia di diventare un ferrovicchio*<sup>89</sup> (Giannini, 19. 12. 03) začneja uvodnik o razkolu znotraj italijanske politične levice, ki se z enotno listo kandidatov pripravlja na evropske volitve. Avtor v njem s poimenovanjem treh prevoznih sredstev ironizira neuspešno povezovanje levičarskih strank, ki so se želele povezati v močno politično zvezo, nato so se frakcionirale, zdaj pa jim grozi razpad.

### 2.1.7 Ogovorni nastop

Gre za vrsto nastopa, ki se občasno pojavlja v uvodnikih Repubblike in je značilen predvsem za starejše in bolj uveljavljene avtorje. Začetni stavek besedila je subjektivna trditev ali mnenje v zvezi z obravnavanim dogodkom, zapisana v prvi osebi ednine. Pisci v takih nastopih večkrat tudi nagovorijo bralca, ali spomnijo, kaj so nekoč že zapisali. Osebni stik z bralci na ta način vedno vzpostavlja Eugenio Scalfari, ki uvodnike piše ob nedeljah. V nastopu enega od njegovih besedil naslovnikom sporoči, da ne verjame v uspeh hipotetičnega referendum za ukinitve konzervativnega zakona o umetni oploditvi: *Non credo che l'ipotetica richiesta d'un referendum abrogativo per cancellare la legge sulla fecondazione assistita, che oggi sarà approvata dal Senato, avrebbe successo*<sup>90</sup> (Scalfari, 11. 12. 03). V besedilu o bankrotu Parmalata Scalfari bralce najprej obvesti, o čem bo pisal. Tak stil je značilen za literarno pripovedništvo, kjer avtorji pogosto nagovarjajo bralca in jih v besedilo uvedejo z napovedjo tistega, kar bo sledilo: *L'oggetto di questo mio articolo domenicale sarà ancora una volta la bancarotta Parmalat e sarà con questo il terzo di una serie*<sup>91</sup> (Scalfari, 18. 1. 04).

---

<sup>88</sup> Luči nad parlamentarno razpravo ugasnejo; téma umetne oploditve pa še kar ostaja na sceni.

<sup>89</sup> Bila naj bi oklepno vozilo, spremenila se je v trikolo, zdaj pa je tik pred tem, da postane zarjavela kripa.

<sup>90</sup> Ne verjamem, da bi hipotetična zahteva referendum o razveljavitvi zakona o umetni oploditvi, ki jo bo danes odobril Senat, uspela.

<sup>91</sup> Predmet tega mojega nedeljskega članka bo spet bankrot Parmalata in to bo že tretjič zapovrstjo.

Nekoliko drugačen, pa vendar izrazito avtorski, je nastop drugega komentatorja Repubblike, kjer izrazi osebno željo v zvezi z dogodkom – želi si, da bi Italijani lahko verjeli predsednikovemu optimizmu: *Sarà magari giusto adeguarsi allo spirito propositivo con il quale il presidente della Repubblica invita a non cedere alla »retorica« deprimente di chi parla di un'Italia in declino*<sup>92</sup> (Riva, 18. 12. 03).

## 2.2 IZBOR BESED

### 2.2.1 Časovno zaznamovane besede

#### 2.2.1.1 Neologizmi

V nekaterih sporočevalnih okoliščinah pisec skuša doseči poseben stilni učinek besedila, zato izbere svežo, novo besedo ali besedno zvezo, ki si jo je izmislil sam ali pa se je pred nedavnim pojavila v jezikovnem sistemu. Taki sveži domisleki so neologizmi. Nastanejo lahko iz potrebe po oznaki novih – stvarnih ali abstraktnih – konceptov, pri čemer je raba kratkotrajna, omejena na eno samo besedilo, ali pa se uveljavi za označevanje novega pojava in postopno preide v standardni jezik. Lahko pa se tudi izrabi in postopoma izgine. Razumevanje koncepta neologizma je v italijanski lingvistiki mnogo širše. Poleg pravkar navedene definicije, ki velja za neologizme v slovenski lingvistiki, italijanščina med neologizme v širšem pomenu šteje tudi nove sposojenke, v ožjem pa besede, skovane iz že obstoječih. Glede na to obstajajo tako imenovani **kombinirani neologizmi**, ki nastanejo z novim kombiniranjem že obstoječih ali s tvorjenjem popolnoma novih besed, ter **semantični neologizmi**, ki nastanejo z dajanjem novih pomenov že obstoječim besedam (gl. D'Achille, 2003: 71). V tej nalogi se na tako razširjeno področje novotvorjenk ne bom spuščala in bom pri analizi slovenskih in italijanskih uvodnikov upoštevala Koroščevo (1998: 27) delitev neologizmov v dnevnem časopisju na domiselne novotvorjenke z ekspresivno vrednostjo (slabšalno, ironično, šaljivo) in na okazionalizme. Slednji so kratkotrajni neologizmi, najbolj tipični prav za jezik časopisov. Novinarji jih za okoliščino, o kateri pišejo, oblikujejo sami, vendar, kot ugotavlja Korošec (1998: 27)

---

<sup>92</sup> Najbrž bi se bilo prav navzeti vneme, s katero predsednik republike poziva, naj ne nasedamo moreči »retoriki« tistih, ki govorijo o Italiji v zatonu.

ne vedno iz poimenovalne potrebe, saj imajo v knjižnem jeziku ali kateri od funkcijskih zvrsti svoje pogostejše, nevtralne enobesedne sinonime ali sinonimne besedne zveze. Uporabljeni so le enkrat, potem pa jih ne rabi nihče več, zato se, v nasprotju z neologizmi, ne uveljavijo v rabi katere od funkcijskih zvrsti ali interesnih govoric. Sama sem med Temami dneva naletela na en sam okazionalizem. Izmislil si ga je avtor besedila o slovenski davčni reformi za poimenovanje priprave enega od bančnih stebrov: /.../ *vlada še sama ne ve, kdaj in kako bo **stebričila** banke v drugi steber* (Jenko, 6. 12. 03). Glagol »stebričiti« je uporabil za oznako točno določene predmetne stvarnosti. Verjetno ga je izbral zaradi večje pomenske natančnosti in jedrnatosti; slovenščina namreč ne pozna ene same besede za dejanje oblikovanja bančnih (ali katerih drugih) stebrov.

Okazionalizem je v naslednji povedi skoval eden od novinarjev Repubblike: *È già un gran risultato, dopo due anni e mezzo di oscuro **gregariato** in un Polo comandato da Berlusconi e Bossi*<sup>93</sup> (Giannini, 1. 12. 03). Z novo tvorjenko iz pridevnika *gregario*<sup>94</sup> pisec označuje nesamostojni način obstoja Finijeve stranke, brez posebnih kompetenc. Po D'Achillejevi delitvi gre za kombinirani neologizem, saj ga je avtor tvoril iz že obstoječe besede. Okazionalizem je tudi samostalnik, tvorjen iz besede 'Irak': *Tutto il contrario di ciò che pensa Berlusconi, anche se a questo punto, va detto che la formula della »irachizzazione« /.../ evoca ormai purtroppo un miraggio destinato a dissolversi*<sup>95</sup> (Pirani, 6. 12. 03). Tvorjenka ironizira koncept ZDA za vrnitev iraške avtonomije po padcu Sadama Husseina, ki je v resnici zasedba suverenega ozemlja.<sup>96</sup>

Neologizem v povedi *Grazie a Moretti, Flores, **i girotondi***<sup>97</sup>, *i milioni di persone che si sono mobilitati di tasca propria, senza rimborsi elettorali, sconti ferroviari, benefit,*

<sup>93</sup> To je po dveh letih in pol obskurnega podrejenstva v Polu, ki ga vodita Berlusconi in Bossi, že velik rezultat.

<sup>94</sup> Podrejen.

<sup>95</sup> Prav nasprotno od tistega, kar misli Berlusconi, tudi če je na tej točki potrebo povedati, da formula »irakizacije« /.../ žal predstavlja privid, ki mu je namenjeno, da se razblini.

<sup>96</sup> Enako tvorjenko je za oznako ameriške sanacije Iraka uporabila tudi avtorica ene od Tem dneva (gl. poglavje III/2.3.3).

<sup>97</sup> Ime – prevedli bi ga z »ringarajeveci« – je nastalo na podlagi akcije, katere pobudnik je režiser Nanni Moretti, in se ji je pridružilo več tisoč Italijanov, s katero so v sklenjenem krogu zaplesali okrog televizijske stavbe in s tem opozorili na odvisnost javne televizije od Berlusconijeve vlade.

*promesse di carriera, per pura passione civile*<sup>98</sup> (Maltese, 12. 1. 04) je bil kot okazionalizem prvič uporabljen v enem od italijanskih dnevnikov. Iz potrebe po ponovni rabi in zaradi svoje učinkovitosti se je pojavil še večkrat in se še uporablja za skupino Italijanov, ki z različnimi manifestacijami opozarjajo na slabosti Berlusconijske vlade in pozivajo levičarsko opozicijo, naj se poveže in ukrepa.

Analiza gradiva iz Dela in Repubblike je pokazala, da pisci Delovih uvodnikov večinoma uporabljajo uveljavljena jezikovna sredstva in se neologizmom izogibajo, italijanski uvodničarji pa za večjo ekspresivnost v besedila večkrat in na ravni različnih besednih vrst vključijo svoje skovanke ter neologizme – tako v obliki na novo uporabljenih že uveljavljenih izrazov kot v obliki svežih besed, ki so se pojavile za oznako točno določenega pojava, potem pa so se uveljavile za dajanje konotirane vrednosti prvotnemu pojavu. Med Temami dneva sem zasledila le en neologizem, ki sobesedilu daje posebni stilni učinek: *V prokremljevskem medvedu so se /.../ hvalili, da nimajo časa razmišljati in razglablјati o politiki /.../* (Čibej, 7. 12. 03). Metaforično poimenovanje Rusije z medvedom se občasno pojavlja v slovenskih medijih, ker pa tega pomena besede 'medved' ni v SSKJ (1996) in ker ni uveljavljen niti v katerem drugem segmentu jezika, besedo v tem pomenu lahko še vedno štejemo za neologizem. Tu jo je avtor uporabil skupaj z zvezo *prokremljevski*, ki označuje Kremlju, torej ruskemu predsedniku Putinu naklonjeni del Rusije.

Neologizem v povedi *In fondo, movimenti e centrosinistra hanno più d'una ragione per mettere da parte i toni troppo critici e godersi le risse dei berluscones*<sup>99</sup> (Maltese, 12. 1. 04) se je kot okazionalizem prvič pojavil v enem od italijanskih časopisov za oznako manj pomembnih članov Berlusconijske stranke *Naprej Italija*, ki postanejo pomembni, kadar so potrebni njihovi glasovi v parlamentu v korist kake pomembne politične odločitve. Tvorjen je na osnovi že obstoječe besede *peones*, ki izhaja iz španskega izraza za šahovsko figuro 'kmet', *peon*, in v političnem žargonu označuje poslance, ki pripadajo veliki stranki, vendar nimajo bistvenega vpliva na politične odločitve (gl. Castoldi in Salvi, 2003: 290).

---

<sup>98</sup> In to po zaslugi Morettija, Floresa, ringarajnikov, milijonov ljudi, ki so se aktivirali s pomočjo lastnega žepa, brez volilnih povračil, železniških popustov, koristi, obljub o karieri, iz čiste državljanske strasti.

<sup>99</sup> Konec koncev imajo gibanja in leva sredina več kot en razlog, da dajo preveč kritične tone na stran in uživajo v prepirih Berlusconijskih kmetavzov.

Primer nove in neobičajne rabe v italijanskem jezikovnem sistemu že obstoječe besede je glagol *orchestrare*. V glasbi pomeni 'napisati glasbene podlage za posamezne instrumente orkestra, da lahko skupno izvedejo neko glasbeno kompozicijo', v naslednjem primeru pa je rabljena v novem kontekstu: *Non può non aver valutato l'impatto dell'assalto **orchestrato** dal Carroccio*<sup>100</sup> (Giannini, 27. 1. 04). Beseda se v tukaj uporabljenem pomenu, tj. 'organizirati', pogosto uporablja v italijanskih medijih, predvsem za oznako priprave volilne kampanje.

Med italijanskimi novinarji so zelo priljubljene dvojne tvorjenke, po postopku sestavljanja narejene iz dveh besed, ki sta lahko povezani z vezajem. Tak neologizem je oznaka, s katero novinarji pogosto imenujejo Berlusconijevo politično stranko, ki je tesno povezana z njegovimi podjetniškimi aktivnostmi: *Nello sfolgorante successo del **partito-azienda** però s'incominciano a vedere i segni della fine*<sup>101</sup> (Maltese, 2. 12. 03).

Avtor z naslednjo sestavljenko označi stranke italijanske leve sredine, ki so se v preteklosti spreminjale v svojih vsebinah: *I nostri partiti di centrosinistra sono tutti **ex-qualcosa** /.../*<sup>102</sup> (Mauro, 13. 12. 03). Avtor bi lahko tudi opisno povedal, da so bile te stranke v preteklosti nekaj drugega, vendar jim je z domiselno tvorjenko dodal konotacijo neresnosti, saj nenehno spreminjajo svoje idologije. Še en sestavljeni neologizem je v povedi *Non è cioè che il fatto di non poter contare su una maggioranza di **consiglieri-pecore** ha impedito all'azienda di prosperare e di crescere* (Turani, 23. 12. 03).<sup>103</sup> Z njim avtor zaničljivo imenuje poslušne in ubogljive svetovalce vodstva Parmalata.

### 2.2.1.2 Zastarele besede

Novinarji uvodnikov obeh dnevnikov uporabljajo tudi besede, ki so prišle iz rabe. V besedilih se pojavljajo redko, največkrat za doseganje določenih učinkov, v nekaterih primerih pa morda tudi zato, ker njihovi avtorji po starosti pripadajo starejši generaciji

---

<sup>100</sup> Ni mogoče, da ne bi ocenil posledic napada, ki ga je zrežiral Carroccio.

<sup>101</sup> Vendar pa so znotraj bleščečega uspeha stranke-podjetja vse bolj opazni znaki konca.

<sup>102</sup> Vse naše levsredinske stranke so nekdanje nekaj /.../.

<sup>103</sup> Ne gre torej za to, da bi dejstvo, da ni bilo mogoče računati na večino svetovalcev-ovc, podjetju onemogočilo uspeh in rast.

(največ sem jih namreč našla v besedilih starejših novinarjev). Kot ugotavlja tudi Korošec (1998: 26) po njih ni prave poimenovalne potrebe, ampak »besedilo le poživljajo, avtor se poigrava z besedotvornimi postopki in s tem ustvarja stik z naslovnikom« (Korošec, 1998: 26). Nekateri izmed arhaizmov iz analiziranega vzorca so prešli med historizme, saj tisto, kar poimenujejo, ne obstaja več in zato njihova raba v vsakdanjem jeziku ni več potrebna. Primer za to je italijanski vojaški izraz, *ascaro*, 'askar', ki je poimenoval avtohtone vojake italijanskih kolonij v Eritreji in Somaliji, ki so bili manj pomembni in podrejeni kolonijalni sili; izhajajoč iz njihove hlapčevske funkcije avtor v naslednji povedi z njimi enači italijanskega premiera: *Infine è intuibile che la voglia di Berlusconi d'assumere il ruolo di primo ascario dell'impero americano, renda l'Italia /.../ un obbiettivo privilegiato /.../*<sup>104</sup> (Pirani, 6. 12. 03). Besedo, ki se ne uporablja več pogosto je verjetno zaradi svoje pripadnosti starejši generaciji novinarjev uporabil avtor v povedi */.../ assumendo come base il documento di Giscard d'Estaing e procedendo speditamente su quella strada*<sup>105</sup> (Scalfari, 14. 12. 03). Sodobnejša bi bila prislova *velocemente* ali *in fretta*. Samostalni, ki je že prešel iz splošne rabe italijanskega jezika je *la suasion*,<sup>106</sup> uporabljen v primeru *Così l'invito che Fazio aveva fatto a rafforzare le norme a difesa degli investitori e l'orgogliosa rivendicazione di avere esercitato la sua moral suasion a favore dei rimborsi ai danneggiati sono passati in secondo piano*<sup>107</sup> (Anselmi, 28. 1. 04). Slovar kot njeno sodobno različico navaja besedo *persuasione* (Garzanti, 1994: 1931). Avtor je starejšo obliko uporabil, da bi morali guvernerja italijanske banke dodal pridih starodavnosti in privzdignjenosti, kar učinkuje posmehljivo. Fazio namreč ni izpolnil tistega, kar bi po svojem »moralnem prepričanju« moral. Besedna zveza *moral suasion* je zapisana v Fazijevem lombardskem narečju.

Arhaično deluje veznik, uporabljen v primeru iz ene od analiziranih Tem dneva: *Prednosti bi bilo treba zategadelj izkoristiti, negative conseguenze pa zmanjšati na minimum* (Stergar, 26. 1. 04). V SSKJ (1996) ima oznako 'starinsko'. Tu se nam

<sup>104</sup> Nazadnje je mogoče zaznati, da Berlusconi je želja po prevzemanju vloge prvega askarja ameriškega imperija, Italijo /.../ spreminja v privilegiran cilj /.../.

<sup>105</sup> /.../ s sprejetjem dokumenta Giscarda d'Estainga kot osnove in z naglim napredovanjem po tisti poti.

<sup>106</sup> Prepričevanje; prepričanje.

<sup>107</sup> In tako sta Fazijev poziv k poostreženju norm za zaščito vlagateljev ter ponosna obramba, češ da je po svojem moralnem prepričanju deloval v dobro povrnitve izgub oškodovancev, prešla na drugo mesto.

potrdi že navedena Koroščeva (1998: 26) ugotovitev, da so arhaizmi zgolj začimba besedila, saj je iz primera očitno, da ne služi dajanju takega posebnega pomena. Arhaizem v zgledu *Ko je Zagreb razglasil /.../ ekološko cono, je Ljubljana **prècej** napovedala, da ima enako pravico /.../* (Vidmajer, 5. 12. 03) deluje bolj intenzivno kot bi njegova sodobna sopomenka 'tako'. S tem prislovom, ki ima v slovarju kvalifikator *raba peša* (1996) avtorica tako bolj izrazito označuje naglost, takojšnjost, saj je bil njen namen poudariti, kako hitro se je slovenska vlada odzvala na hrvaško potezo. Zastarela je tudi oblika v povedi: *Nekateri so odšli še malo prej kot drugi, tudi še malo bolj pesimistični so bili kakor **o prihodu*** (Hočevvar, 1. 12. 03). Predlog 'o' »za izražanje časa, v katerem se kaj dogaja«, ima v SSKJ (1996) kvalifikator *raba peša*. Zelo dobro se sklada s stilom celotnega besedila, napisanega v dramatičnem, narativnem tonu.

### 2.2.2 Jezikovna sredstva drugih funkcijskih in socialnih zvrsti

Vsa obravnavana besedila Teme dneva so pisana v zbornem knjižnem jeziku. Ne vsebuje tujk, znanstvenih izrazov in besed, omejenih na točno določeno jezikovno področje oziroma področje človekovega delovanja. Naletela sem na nekaj izrazov, značilnih za pogovorni jezik, ter nekaj strokovnih besed, ki pa so splošno razširjene. Jezik uvodnikov Republike pa je v primerjavi s Temo dneva bolj sofisticiran. Pisci uporabljajo visoki italijanski jezik, uporabljane besede pa pripadajo besedišču izobražencev. Nekateri, na primer Scalfaro in Mauro, se po stilu približujejo beletristiki. Repubblica je sicer namenjena široki populaciji občinstva, saj je razširjena po vsej državi, vendar s svojimi vsebinami in stilom, kot pojasnjuje Mario Pirani (2004), meri predvsem na intelektualce. Bralec uvodnikov mora obvladati jezik in imeti bogat besedni zaklad, da lahko razume zapisano, hkrati pa poznati aktualnost, da lahko dojame figurativne pomene, ironijo, besedne igre. V nekaterih besedilih avtorji uporabljajo strokovne izraze, ki niso splošno razumljivi. Kljub »lepemu« stilu pa jezik uvodnika ni visokoliterarni jezik; za nazornejše prikaze in razlage ter zato, da bi se čim bolj približali bralcu, uvodničarji uporabljajo tudi prvine pogovornega jezika in narečij. To se kaže tudi v pogosti rabi citatov in avtorskih komentarjev v obliki kratkih, odrezanih stavkov. Avtorji analiziranih uvodnikov uporabljajo tudi prvine umetnostne zvrsti jezika, trope in retorične figure, ki jih obravnavam v posebnem poglavju.

### 2.2.2.1 Pogovorni jezik

Prvine pogovornega jezika se v obeh obravnavanih uvodnikih bolj kot na ravni besed kažejo na ravni načina podajanja informacije. Že Dular (1975: 199) je ugotavljal, da se v slovenskih poročevalskih besedilih prvine pogovornega jezika kažejo kot neuradna poimenovanja oseb, ustanov ali držav, približnost pri količinskih izrazih ter v obliki različnih kontaktnih in ekspresivnih izrazov. Javne ustanove in osebe, predvsem iz sveta politike, uvodničarji poimenujejo neuradno, bolj poljudno, tako kot v živem pogovoru: *Na protikorupcijskem uradu imamo vršilca dolžnosti* (Flegar, 3. 12. 03); *V včeraj predstavljenem Sanaderjevem kabinetu so hadezejevci, ki so politično dozoreli pod Franjom Tuđmanom /.../* (Žerjavič, 22. 12. 03); *Nadzorniki Telekoma so ukrepali hitro in odločno /.../* (Flegar, 24. 12. 03). Poljudne oblike uradnih nazivov avtorji izberejo, ker so krajše in z njimi prihranijo prostor (protikorupcijski urad : Urad za preprečevanje korupcije), poleg tega so naslovnikom pogosto bolj znane »podomačene« oblike (HDZ : Hrvatska demokratska zajednica) ali pa jim povedo več o dejanski funkciji institucije (nadzorniki Telekoma : Nadzorni svet podjetja Telekom Slovenije d. d.). Včasih s pogovornim poimenovanjem izbrani pojem konotirajo. Tako v enem od uvodnikov Republike pisec italijanskega premiera imenuje kar z njegovim lastnim imenom, s čimer poudarja njegovo osebo v zasebnem smislu, brez njegovih političnih funkcij: *Silvio cambia se stesso perché non riesce a cambiare l'Italia*<sup>108</sup> (Berselli, 23. 1. 04).

Nenatančni, predvsem kadar to ni bistveno za sporočilo besedila, so novinarji tudi pri navajanju časovnih in krajevnih komponent ter drugih informacij, povezanih s količino: *Samo o dvojni večini so se prepirali, ki je lahko težka toliko in toliko odstotkov držav, toliko in toliko odstotkov prebivalcev* (Hočevvar, 1. 12. 03); *Novi šef NLB bo v Voljčev fotelj sedel čez slaba dva meseca /.../* (Jenko, 6. 12. 03); *Una ventina di anni fa essa poteva significare distribuire buoni dividendi /.../*<sup>109</sup> (Gallino, 27. 12. 03). Netočen količinski podatek avtorji včasih uporabijo namenoma, da bi poudarili zanemarljivo vrednost in s tem dejansko nepomembnost zadeve: */.../ vsaj*

<sup>108</sup> Silvio spreminja samega sebe, ker mu ne uspe spremeniti Italije.

<sup>109</sup> Pred kakimi dvajsetimi leti bi to lahko pomenilo delitev ugodnih dividend /.../.

bežno pomislili na težavno izbiro med **pičlih nekaj kilometrov** oddaljenima pristaniščema /.../ (Mašanović, 9. 12. 03).

V italijanskih besedilih so kot pogovorne prvine pogosti tudi čustveni vzkliki, ki bodisi navajajo dejansko govorno dejanje osebe, omenjene v besedilu, ali pa predstavljajo vzklik avtorja, ki bralcu sporoča svoj odnos do zapisanega. Izključna značilnost pogovornega jezika je vzklik iz obupa, ki ga avtor uporablja kot vrinjeno prvino v povedi: *Non bastava che il crac di Parmalat avesse già ridotto al lumicino la credibilità del sistema Italia sui mercati internazionali, rendendo – ahinoi! – sempre più concreta la minaccia di una fuga degli investitori esteri del nostro paese*<sup>110</sup> (Riva, 31. 12. 03). Iz celotnega besedila razberemo, da je vzklik, ki izraža avtorjevo zaskrbljenost, mišljen ironično. Beg tujcev iz Italije je še najmanj pomembna negativna posledica Parmalatovega bankrota, vendar pa oblasti izpostavljajo prav to, namesto da bi pomislili na tisoče varčevalcev, ki so izgubili prihranke, in na delavce Parmalatovih obratov, ki bodo ostali brez dela.

Še en, za italijanski pogovorni jezik tipičen medmet, je beseda *perdinci*, s katero Italijani izražajo nezadovoljstvo, nestrpnost ali začudenje. V naslednji povedi se uvodničar z igranim začudenjem posmehuje izjavi don Giannija, ki se razglša za craxijevskega svetnika: ***Perdinci***, *due bei titoli per un sacerdote, un prete appartenente all'ordine craxiano non s'era mai visto*/.../<sup>111</sup> (Scalfari, 25. 1. 04).

Dardano opozarja na pogovorne izraze, ki so tudi v citatih: »S prvinami pogovornega jezika avtorji dogodek predstavijo na živ način, kot bi se dogajal pred očmi bralca in tako z njim vzpostavljajo tesnejši stik, se mu približajo.« (Dardano, 1973: 246). To je izključno lastnost italijanskih uvodnikov, saj slovenski (v analiziranem gradivu) pisci nikoli ne citirajo neprimernih, na primer vulgarnih izrazov, kakršen je tale, uporabljen v besedilu Republike: /.../ *se non è proprio merda e sangue come diceva Rino Formica* /.../<sup>112</sup> (Serra, 5. 12. 03). Beseda *merda* pripada nizko pogovornemu jeziku.

---

<sup>110</sup> Ni bilo dovolj, da je zlom Parmalata kredibilnost italijanskega sistema na mednarodnih tržiščih pripeljal do zadnjih vzdihljajev in tako – jojmene – še bolj konkretiziral grožnjo, da bodo tuji vlagatelji pobegnili iz naše države.

<sup>111</sup> Zavraga, dveh lepih nazivov za duhovnika, za vikarja, pripadajočega craxijevemu redu, svet še ni videl.

<sup>112</sup> /.../ če ni ravno drek in kri, kakor je govoril Rino Formica /.../.

Za citat, ki predstavlja za pogovorni jezik tipični izraz, s katerim se preseka pogovor, gre v primeru ***Punto e basta, ha concluso Berlusconi***<sup>113</sup> (Scalfari, 22. 12. 03).

Vulgarni izraz pa si je v enem izmed Republikinih uvodnikov privoščil Scalfari: *L'audizione di Tremonti, che del resto fa seguito a numerose altre sue esternazioni, ha comunque raggiunto un rilevante risultato: quello di **sputtanare** (non saprei quale altro termine usare) il sistema bancario italiano e la Banca centrale di fronte al mercato finanziario di tutto il mondo*<sup>114</sup> (Scalfari, 18. 1. 04).

### 2.2.2.2 Dialektizmi in regionalizmi

V slovenskem delu besedil nisem zasledila niti enega narečno obarvanega izraza, zato bo to poglavje v celoti namenjeno uvodnikom Repubblike. Preden se osredotočim na dialektalne prvine, ki sem jih našla v analizi, je treba predstaviti italijansko jezikovno realnost na področju zemljepisnih govornih različic. Italijanski jezik razlikuje narečja in regionalne govore. Pri tem ne gre za govorne variante, ampak za prave jezike z lastnimi značilnostmi, ki so se iz pogovorne latinščine različno oblikovali zaradi velikosti ozemlja današnje Italije in njegovih naravnih pregrad (gl. D'Achille, 2003: 164). Narečje je omejeno na določeno zemljepisno območje (gl. Dardano in Trifone, 1995: 747), regionalni jeziki pa temeljijo na standardnem jeziku, a vsebujejo narečne prvine širšega govornega območja, regije (gl. D'Achille, 2003: 165).

Številne narečne besede so po daljšem časovnem obdobju postale del splošnega jezika. Gre za t. i. **notranje sposojenke** iz čistih narečij in regionalnih variant. Tako se je na primer uveljavila beseda *inciucio*, ki jo je za oznako nepoštenih prikritih dejanj uporabil avtor v povedi *Fra culture autoritarie non è possibile il dialogo, soltanto il compromesso cinico, **l'inciucio** alle spalle dei cittadini*<sup>115</sup> (Maltese, 2. 12. 03). Beseda izvira iz neapeljskega narečja. Izvorno je pomenila 'opravljive besede', v 90. letih minulega stoletja pa se je začela uporabljati v političnem žargonu, kjer je

---

<sup>113</sup> Konec in pika, je zaključil Berlusconi.

<sup>114</sup> Tremontijevo zaslišanje, ki se je zgodilo, potem ko se je že velikokrat izpovedal, je doseglo pomemben rezultat: pred finančnim trgom vsega sveta je zasralo (ne vem, kateri drugi izraz bi lahko uporabil) italijanski bančni sistem in Centralno banko.

<sup>115</sup> Med avtoritarnimi kulturami ni možen dialog, ampak zgolj ciničen kompromis, prevara za hrbtom državljanov.

označevala nečiste namene v odnosu med vlado in opozicijo; danes se v pomenu 'goljufija, prevara' uporablja v pogovornem in časopisnem jeziku (gl. Castoldi in Salvi, 2003: 196). Besedo *inciucio* sem našla še v treh besedilih analiziranega vzorca.

Nekateri dialektizmi v uvodnikih so izvirni navedki govorca z določene narečne skupine. Avtor naslednjega zgleda navaja besede v lombardskem regionalnem narečju: *Mi razzista? – diceva – Ma l'è lü che l'è negher.*<sup>116</sup> (Scalfari, 25. 1. 04). Izrekla naj bi jih neka ženska, ki je temnopoltemu fantu odrekla možnost najema njenega stanovanja samo zaradi barve njegove polti.

### 2.2.2.3 Žargonizmi

Medtem ko se pisci Delovih uvodnikov izogibajo izrazov, ozko omejenih na določena poklicna področja, italijanski avtorji večkrat uporabljajo področno žargonsko, pa tudi strokovno izrazje, predvsem gospodarske in finančne termine. Neposredno jih v svoja besedila vključujejo, ko obravnavajo dogodke s teh področij, v besedilih z drugačnimi temami pa iz tovrstnega besedišča pogosto črpajo gradivo za metafore, saj je z ekonomskimi večkrat možno vzporejati politične, družbene in kulturne pojave.

V Temah dneva je pogosto izrazje iz vojaškega žargona, saj je ena izmed pogosto obravnavanih tem vojna. Pri tem so nekateri izrazi splošno razširjeni, na primer »*ostrostrelska puška*«, »*oklepne enote*« in »*lovci*« (Hladnik Milharčič, 5. 1. 04), manj bralcem pa je jasno, kaj natanko so »*mehanizirane pehote*« in »*RKB*«, omenjeni v naslednji povedi: *Jedro vojske bodo sestavljali trije **bataljoni mehanizirane pehote**, po en **RKB**<sup>117</sup> in en topniški bataljon in eskadrilja transportnih helikopterjev* (Praprotnik, 20. 1. 04). Prav tako malokdo pozna *kevlar*: */.../ nad mestno panoramo so stale temne postave v **kevlarju**<sup>118</sup>* (Hladnik Milharčič, 5. 1. 04).

Ker je bil v času moje analize Repubblikinih uvodnikov več tednov v ospredju bankrot podjetja Parmalat in je precej besedil obravnavalo ta dogodek (15/50), je ekonomsko-finančnih izrazov zelo veliko. Precej jih je v angleščini in so mednarodno

---

<sup>116</sup> Jaz rasistka? – je rekla – Pa saj je on tisti, ki je črn.

<sup>117</sup> Radio-biološko-kemična enota.

<sup>118</sup> Vrsta usnja.

rabljeni strokovni izrazi, vendar niso splošno razširjeni in jih nepoznavalci področja večinoma ne razumejo. Tako je na primer pogosto uporabljena beseda *bond*,<sup>119</sup> ki se nanaša na delnice Parmalata. Italijanski izraz, ki ga ob angleškem navaja slovar, je *obbligazione* (Garzanti, 1994: 246). Zanimivo je, da so avtorji vseh petih besedil, kjer je bila potreba po rabi besede za obveznice, uporabili angleški izraz, čeprav obstaja in se uporablja italijanski. V naslednjem zgledu pisec besedo razloži v oklepaju: *L'impresa alimentare continuava a emettere una quantità anomala di **bond** (obbligazioni) /.../*<sup>120</sup> (Rampini, 20. 12. 03), v nekem drugem primeru pa beseda nima pojasnila: *Oltre ai **bond**, il sistema bancario italiano e internazionale ha concesso prestiti al gruppo Parmalat /.../*<sup>121</sup> (Scalfari, 11. 1. 04). Angleški je tudi izraz *asset*,<sup>122</sup> ki ga avtor po pravilu italijanske slovnice, da imajo tujke v množini enako obliko kot v ednini, zapiše v nespremenjeni obliki v povedi: */.../ il Cavaliere incassa la seconda batosta in meno di un mese sui due **asset** fondamentali del suo patrimonio politico-finanziario /.../*<sup>123</sup> (Giannini, 15. 1. 04). Besede v slovarju ni, saj je uveljavljena italijanska 'il bene'.

Pogosto se uporablja izraz *deficit*, s slovarskim kvalifikatorjem *fin*<sup>124</sup> (Garzanti, 1994: 518). Med 50 besedili se pojavlja trikrat, dvakrat v pomenu 'finančni primanjkljaj', enkrat pa v prenesenem pomenu, kot 'premajhna količina nečesa'. Figurativno je beseda uporabljena v primeru: *È stato piuttosto a causa di un **deficit** di valori liberali di tutto il quadro politico*<sup>125</sup> (Maltese, 2. 12. 03). Kot finančni termin je beseda uporabljena v povedi: */.../ l'approvazione delle raccomandazioni che l'esecutivo comunitario aveva presentato a riguardo del **deficit** eccessivo di Berlino e Parigi*<sup>126</sup> (Bonanni, 3. 1. 04). Sposojenka je oblikoslovno in fonetično prilagojena italijanščini.

S področja prava pa je beseda, uporabljena v povedi: *Nel bilancio 2004 s'è proseguito sulla strada delle misure temporanee /.../ della provvista mediante cartolarizzazione e*

<sup>119</sup> Obveznica.

<sup>120</sup> Prehrambeno podjetje je nadaljevalo z izdajanjem nenormalnih količin obveznic /.../.

<sup>121</sup> Poleg obveznic sta italijanski in mednarodni bančni sistem koncernu Parmalat odobrili posojila.

<sup>122</sup> Imetje, lastnina.

<sup>123</sup> /.../ Vitez je v manj kot mesecu dni prejel že drugi udarec po glavnih dveh imetjih svojega politično-finančnega premoženja /.../.

<sup>124</sup> Področje financ.

<sup>125</sup> Zgodilo se je predvsem zaradi deficita liberalnih vrednot celotnega političnega prizorišča.

<sup>126</sup> /.../ odobritev priporočil, ki jih je izvršilna oblast Unije predstavila v zvezi s previsokim deficitom Berlina in Pariza.

*condoni* /.../<sup>127</sup> (Bonanni, 29. 1. 04). Na pravo strogo omejena beseda pomeni 'delno ali popolno izničenje kazni oziroma sankcije' (Garzanti, 1994: 432).

#### 2.2.2.4 Prevzete in citatne besede

Na ravni besedišča so v uvodnikih prisotne tudi tuje prvine različnih vrst. Italijanski jezikoslovec Gian Luigi Beccaria opozarja, da vseh tujk ni mogoče obravnavati enako. Nekatere so del jezikovnega sistema postale že pred več desetletji in so v njem ostale do danes, druge pa so v jezik prišle pred kratkim, največkrat besede za označevanje novih predmetov in pojmov, za katere italijanska beseda še ne obstaja. Gre za t. i. **jezikovne sposojenke**, ki so v jezik stopile v svoji izvorni obliki<sup>128</sup> ali pa so se mu oblikoslovno in fonetično prilagodile<sup>129</sup> (gl. Beccaria, 2002: 241). Pojavljajo pa se tudi **citatne besede**, ki prihajajo iz različnih jezikov. Uporabljajo se priložnostno, za izvirno oznako nekega pojava. V analiziranih Temah dneva so najpogostejše sposojenke. Tujke se redko pojavljajo, največkrat za originalno oznako nečesa, kar prihaja z govornega področja, ki ga besedilo obravnava. Prav nasprotno pa tujke kar preplavljajo besedila italijanskih časopisov, še posebno angleške. Claudio Giovanardi ugotavlja, da je to posebej izrazito postalo v zadnjih dveh desetletjih, ko so tujke vse bolj prisotne v pogovornem in strokovnem jeziku, v medijih ter politični javnosti. Problematično pri tem je tudi to, da vdora tujk v jezik nihče ne nadzira ali regulira, saj v Italiji ne obstaja institucija, ki bi se s tem ukvarjala, tako kot to sistematično počnejo jezikoslovci v Franciji (pod pokroviteljstvom vlade) in Španiji (»Jezikovna akademija«) (gl. Giovanardi, 2003/04).

Med prevzetimi besedami Delovih uvodnikov je največ besed, ki jih avtorji v izvirnem poimenovanju uporabijo, da bi bralcem približali državo, iz katere izhajajo, in na katero se nanaša uvodnik. V primeru /.../*drugi mu bodo po svojih močeh in interesih nasprotovali in pripravljali svojega »carja«* /.../ (Čibej, 8. 12. 04) pisec uporablja – v poslovenjenem zapisu – ruski izraz za monarha, saj piše o ruskih političnih zadevah. Z njim označuje Vladimirja Putina in tako ironizira njegovo

<sup>127</sup> Pri proračunu 2004 se je šlo po poti začasnih ukrepov /.../ v zvezi z zalogami, prek oštevilčevanja in sodnih oprostitev /.../.

<sup>128</sup> V slovenščini jim pravimo tujke, v italijanščini pa prestiti non integrati, torej neintegrirane sposojenke.

<sup>129</sup> Sposojenke oziroma prestiti integrati, tj. integrirane sposojenke.

močno oblast, ki meji na tisto, ki jo je nekoč imel ruski car. Slovenski pisci tuje besede največkrat uporabljajo v primerih, kjer bi lahko uporabili slovenski izraz, saj izbor neslovsenske besede nima posebne funkcije. Tako je uvodničar v naslednji povedi izbral med novinarji zelo priljubljeno sposojenko *platforma*: */.../ se sploh niso udeleževali predvolilnih debat, saj bi morali pokazati, da imajo politično **platformo** /.../* (Čibej, 8. 12. 03). V SSKJ je beseda utemeljeno označena s kvalifikatorjem *publ.*, vendar dejstvo, da obstaja v slovarju, še ne pomeni, da ne bi bilo ustrežnejše uporabiti katere od sopomenk (osnova, temelj). Še ena priljubljena poročevalska beseda je *rošada*. Izhaja iz francoščine in pomeni 'zamenjavo, menjavo', uporablja se pri poročanju o kadrovske spremembah v javni upravi, politiki ali gospodarstvu. Primer: */.../ da bo uprava delala brez pretresov in kadrovskih **rošad** /.../* (Taškar, 16. 1. 04). Slabši je izbor druge, manj razširjene variante te besede, ki ima manj možnosti, da jo bodo naslovniki razumeli: *Z izjemo peščice prostih strelcev /.../ je **rokada** na čelu skupnosti sprožila pravcate vzdihne olajšanja* (Mašanović, 15. 1. 04). Za sposojenke je značilno, da se prilagodijo jezikovnemu sistemu, v katerega vstopijo. Tako je avtor naslednjega primera iz anglizma *manager*<sup>130</sup> po principu italijanskega besedotvorja tvoril pridevnik: *Il gruppo **manageriale** non ha paura di farsi controllare da gente che in maggioranza è estranea alla società*<sup>131</sup> (Turani, 23. 12. 03).

V Temah dneva se tujke pojavljajo za izvirno oznako nekega pojma ali osebe. Najbolj pogosta so originalna poimenovanja državnih parlamentov, na primer hrvaškega: *Premier se bo moral v **saboru** zanašati na razkropljene glasove /.../* (Žerjavič, 22. 12. 03). Manj razširjena je irska beseda za premiera, ki si ga je privoščil avtor Teme dneva o prihodu irskega premiera na funkcijo predsednika EU: *Ob ognjenem krstu irskega **taoiseacha** v strasbourški skupščini je pribil, da je /.../* (Mašanović, 15. 1. 04). Ruski izraz je v svoje besedilo vključil italijanski dopisnik iz Moskve, pri čemer se je zavedal, da večina bralcev verjetno ne razume rusko, saj je tujko razložil: *Un partito che i **siloviki** (gli uomini dell'ex Kgb che Putin ha inserito ovunque nella struttura del potere) hanno messo appena due anni fa /.../*<sup>132</sup> (Viola, 8. 12. 03). Francosko tujko, ki je zaradi pogoste rabe vsebovana tudi v slovarju

<sup>130</sup> Upravitelj, menedžer.

<sup>131</sup> Menedžerske skupine ni strah, da bi se dala nadzorovati ljudem, ki jim je podjetje večinoma tuje.

<sup>132</sup> Stranka, ki so jo siloviki (uslužbenci nekdanje KGB, ki jih je Putin vključil v vse strukture oblasti) ustanovili pred komaj dvema letoma /.../.

italijanskega jezika (Garzanti, 1994: 784), pa je uporabil avtor za oznako Berluconijevih izjav: *Questa volta non si tratta d'una delle abituali gaffe*<sup>133</sup> (Pirani, 6. 12. 03).

Citatne besede se v Temah dneva pojavljajo za izvirno poimenovanje določenih pojmov ali znanih fraz. V naslednjem primeru je tako uporabljen pravniški izraz za skupni pravni red članic EU: *Zagreški premier je zagotovil proevropskost tako glede izpolnjevanja bruseljskega **acquis communautaire** kakor glede /.../* (Vidmajer, 31. 1. 04), v neki drugi povedi pa imamo splošno znan francoski izraz za »pogovor na štiri oči«: *Edina diplomatska napetost štirilaterale so bili pogovori **tête à tête** /.../* (Vidmajer, 31. 1. 04). Izraz je avtorica verjetno izbrala, ker je bolj opazen ali pa se je hotela izogniti ponovitvi besede »štiri« v stavku, kjer je že beseda »štirilaterala«.

Najpogostejše citatne besede v analiziranih uvodnikih Repubblike so *leadership* (3/50), *leader* (5/50), *deregulation* (4/50) in *manager* (11/50). Vse imajo svoje ekvivalente v italijanščini, vendar so se v praksi bolj uveljavile in se jih, razen v medijih, uporablja tudi v drugih govornih položajih. Beseda *leader* se uporablja kot »oznaka za vodjo stranke, organizacije, skupine ali gibanja« (Garzanti, 1994: 1033). V naslednjem primeru poimenuje prvake levosredinskih strank: *Nella battaglia dell'opposizione contro la legge Gasparri, si è assistito per la prima volta a una saldatura solidale fra movimenti e /.../ i **leader** del centrosinistra*<sup>134</sup> (Maltese, 2. 12. 03). Za besedo *deregulation* obstaja italijanska *deregolamentazione*<sup>135</sup> (Garzanti, 1994: 530), vendar je nisem zasledila v nobenem izmed analiziranih besedil. Primer: */.../ prima la **deregulation** di un capitalismo internazionale anarcoide che ha combattuto dovunque lo stato sociale /.../*<sup>136</sup> (Bocca, 13. 1. 04).

Širši publiki sta težje razumljiva latinska citata v naslednjih dveh primerih iz Repubblike: *Qui c'è un invito allo Sdi /.../: rinuncino ad esercitare una »conventio ad*

---

<sup>133</sup> Tokrat ne gre za eno izmed običajnih neumnosti.

<sup>134</sup> V bitki opozicije proti zakonu Gasparri smo bili prvič priče solidarnemu povezovanju med gibanji in /.../ liderji leve sredine.

<sup>135</sup> Deregulacija.

<sup>136</sup> /.../ najprej deregulacija anarhoidnega mednarodnega kapitalizma, ki je na vseh mestih premagal socialno državo /.../.

*excludendum*«, *incompatibile con la natura aperta della lista unitaria*<sup>137</sup> (Giannini, 19. 12. 03) in izraz *erga omnes*<sup>138</sup> (Rampoldi, 6. 1. 04), ki jo avtor uporabi za oznako univerzalnega zakona, pred katerim so vsi ljudje enaki. Gre za strokovne izraze s področja prava, ki jih povprečni bralec, ki se področja prava ne pozna zelo dobro, ne more razumeti.

#### 2.2.2.5 Anglizmi

Poudariti moram, da številni anglizmi v analiziranih uvodnikih Republike ne opravljajo nobene stilne vloge, saj se pojavljajo zgolj za označevanje določenih pojmov, za katere se je namesto italijanskega v tisku bolj uveljavil angleški izraz. Kljub temu jim bom namenila celotno poglavje, saj je njihova raba zelo pogosta.<sup>139</sup> Beccaria prepogosto rabo anglizmov v različnih govornih situacijah kritizira, saj meni, da je »snobovska«, tisti pa, ki jo uporabljajo, hočejo biti »bolj angleški od Angležev«, saj to počnejo napačno (gl. Beccaria, 2002: 222). D'Achille (2003) ugotavlja, da so med tujkami, ki danes vstopajo v italijanski jezikovni sistem, daleč najpogostejše in najštevilnejše angleške oziroma ameriške. V italijanščino so začele prihajati s krepitvijo politične in gospodarske vloge ZDA v svetu po koncu druge svetovne vojne ter zamenjale dotedanje francoske sposojenke in tujke. Vendar pa so iz francoščine prodirale le prvine visoke, literarne francoščine, anglizmi pa so, predvsem po zaslugi medijev, prisotni v vseh jezikovnih zvrsteh (gl. D'Achille, 2003: 69). Rabo anglizmov na neki način podpira sedanja italijanska vlada, saj je ob prihodu na oblast (2001) uvedla dve novi ministrstvi, *Ministero per il welfare*<sup>140</sup> in *Ministero per la devolution*<sup>141</sup> (gl. D'Achille, 2003: 70). V analiziranih uvodnikih Republike sem našla 5 primerov za *welfare* v različnih besedilih in nobenega primera za *devolution*.

Avtor besedila o sestavi kandidatne liste levičarskih strank za evropske volitve, takole opiše njihove programske načrte: */.../ un manifesto che rilancia i valori dell'Europa federale, di una modernizzazione equa, della crescita economica, del nuovo welfare*

<sup>137</sup> Tukaj imamo povabilo Socialdemokratski stranki (Sdi)/.../: naj prenehajo s »conventio ad escludendum«, ki ni v skladu z odprto naravo enotne liste.

<sup>138</sup> Z ozirom na vse.

<sup>139</sup> Anglizmi so prisotni tudi v slovenskem tisku, vendar pa med analiziranimi uvodniki Dela nisem zasledila nobenega, zato jih v tej nalogi v zvezi s slovenskim poročevalskim jezikom ne omenjam.

<sup>140</sup> Ministrstvo za delo in socialne zadeve.

<sup>141</sup> Ministrstvo za javno upravo.

*efficiente e solidale*<sup>142</sup> (Giannini, 19. 12. 03). Giovanardi poudarja, da se beseda danes ne bi dosti uporabljala, če Berlusconijska vlada ne bi vzpostavila zgoraj omenjenega ministrstva, ki ni nič drugega kot »ministrstvo za delo in socialno politiko« (gl. Giovanardi, 2003: 295). Pomensko ustrezna varianta za *welfare* v italijanščini je *benessere sociale*.<sup>143</sup> Beseda *welfare* je v jezik prišla v zvezi *welfare state*<sup>144</sup> po koncu druge svetovne vojne, ko se je Italija zgledovala po britanskem modelu vzpostavljanja t. i. socialne države. Izraz se je kasneje, predvsem pod vplivom medijev, ki so ga začeli pisati krajše, uveljavil v današnji obliki (gl. Giovanardi, 2003: 296).

Drugi najpogostejši anglizem je pridevnik *bipartisan* (4/50). Giovanardi ugotavlja, da časopisje dosledno uporablja angleški izraz (2003: 101) in tudi v svoji analizi nisem našla italijanske različice. Primer: */.../ il vicepremier non dimentica che l'unica scelta autenticamente **bipartisan** compiuta dai Poli nella travagliata transizione /.../ è stata proprio l'elezione di Ciampi alla presidenza della Repubblica*<sup>145</sup> (Giannini, 27. 1. 04).

Beseda je v jezik vstopila leta 1994, ko je Italija po vzoru Velike Britanije in ZDA prevzela večinski volilni sistem, v angleško govorečem svetu imenovan *bipartisan*. Ker pa se v Italiji ta sistem ni uveljavil, saj ima več velikih strank, italijanski ekvivalent *bipartitico*<sup>146</sup> ne bi bil ustrezen. Jezikoslovci so za poimenovanje dvojnosti v politično-ideološki usmeritvi italijanskih strank predlagali besedo *bipolare*,<sup>147</sup> saj se stranke delijo na dva nasprotna pola, desnega in levega (gl. Giovanardi, 2003: 101).

## 2.3 TROPI

Tropi so stilno zaznamovane rabe besed ali besednih zvez v prenesenem (metafora, primera, ukrasni pridevek) ali zamenjanem (metonimija, sinekdoha in antonomazija) pomenu (Toporišič, 1992: 33). Predvidevajo spremembo besednega pomena, pri vsaki vrsti tropa pa ločimo tri pomenske ravni besede: premi pomen (primerjana beseda v

<sup>142</sup> */.../ manifest, ki vrača vrednote federalne Evrope, pravične modernizacije, gospodarske rasti, nove, učinkovite in vzajemne blaginje.*

<sup>143</sup> Družbena blaginja.

<sup>144</sup> V slovenščini bi ji rekli država blaginje oziroma socialna država.

<sup>145</sup> Podpredsednik vlade ne pozabi, da je bila v času mučne tranzicije */.../* edina pristna dvostrankarska izbira s strani koalicije Poli prav izvolitev Ciampija na mesto predsednika države.

<sup>146</sup> Dvostrankarski.

<sup>147</sup> Dvopolen.

njenem običajnem pomenu), preneseni pomen (drugoten pomen primerjane besede, ki mora biti razviden iz sobesedila) in tretje v primeri (lastnosti, zaradi katerih je pomenska zamenjava sploh mogoča) (gl. Kmecl, 1995: 106). Po Dardanu se te »posebne ekspresivne oblike« uporabljajo za doseganje »privzdignjenosti pomena in stila, ki se razlikuje od vsakdanjega govora« (Dardano, 1994: 711). Po Korošču (1998: 21) so vrsta aktualizmov, s katerimi avtorji izražajo stališče, vrednotijo povedano, gradijo stik z bralcem in poživljajo besedilo.

Med Delovimi uvodniki sem glede na rabo metaforike ugotovila dva tipa; k prvemu sodijo besedila, ki izbrano temo obravnavajo skorajda informativno. Da gre za komentatorski žanr je razvidno s pristranske pozicije, ki jo pisci zavzamejo do problematike. V takih uvodnikih ni nič ali zelo malo aktualizmov, zasnovanih na tropih, največkrat so prisotne metafore in besedne vrste z zaznamovano vrednostjo, navadno ironično ali slabšalno. Pri drugem tipu uvodnika je dogodek predstavljen bolj slikovito, z različnimi vrstami tropov, retoričnimi figurami, besednimi igrami, časovno zaznamovanimi besedami ter z ekspresivnim besediščem.

V italijanskem tisku je raba tropov zelo pogosta in se (v manjši meri kot v komentarjih) pojavlja tudi v informativnih žanrih. Zaradi ekspresivnega, z duhovitimi metaforami razgibanega jezika, Dardano časopisni stil imenuje bleščeči diskurz.<sup>148</sup> Za metafore, ki se pojavljajo v italijanskih dnevnikih pravi, da se v njih »pogosto križajo prvine različnih jezikovnih podzvrsti (politične, uradovalne, ekonomske, tehnično-znanstvene, športne, pogovorne)« (Dardano, 1973: 241). Stil pisanja z zabavnimi in ciničnimi metaforami, ki so svoj material jemale iz vsakdanjega življenja in niso izhajale iz literarne podlage, je uveljavila prav Repubblica in z njim vnesla drugačnost v tedaj prevladujoči visoki, sofisticiranih izrazov polni literarni stil italijanskega časopisja (gl. Bonomi, 2002: 221). V analiziranih uvodnikih je največ prav metafor, oblikovanih za točno določeno sobesedilo za dodajanje smešnih, posmehljivih, ironičnih, ogorčenih, zaskrbljenih, jeznih tonov. V primerjavi s Temami dneva je tropov v uvodnikih Repubblike več, razlog za to pa so verjetno obsežnejša besedila. V nadaljevanju bom pod vsako kategorijo nanizala primere iz obeh dnevnikov.

---

<sup>148</sup> Il discorso brillante.

### 2.3.1 Metafore

Metafora je »raba ene besede namesto druge na podlagi kake njune skupne pomenske lastnosti« (Toporišič, 1992: 106). To skupno lastnost ali lastnosti imenujemo »tretje v primeri.« Pri metafori je navedena le beseda s prenesenim pomenom, primerjana beseda pa je neimenovana. Razvidna je iz sobesedila in tretjega v primeri. Izbira podobe odkriva avtorjev odnos do reči ali osebe, o kateri piše (gl. Kmecl, 1995: 116). Tako v Delu kot v Repubbliki so metafore najpogostejše sredstvo za dajanje pomenskih odtenkov besedilu ali njegovim delom. Uvodničarji jih uporabljajo, da na slikovit, ironičen, ekspresiven ali kako drugače zaznamovan način prikažejo obravnavane zadeve. V vseh primerih gre za to, da neko realno stvar poimenujejo v prenesenem pomenu, s čimer jo vrednotijo. Večina metafor sicer predstavlja izvirne domislice posameznih avtorjev. Naslednja zajema s področja jadraltstva: *Ni verjeti, da bi v Triglavu tako na veliko **razvijali jadra**, ne da bi vedeli, ali **bo veter sploh zapihal**. Očitno **dobro poznajo vremensko napoved*** (Zupanič, 2. 12. 03). Ko zapiha v jadra, se ladja pomakne naprej. Z metaforo o razvijanju jader avtorica označuje priprave v Triglavu na nove posle, saj vedo, da bo situacija zanje ugodna in bo njihovo podjetje uspešno tržilo svoje novitete. Metafora v naslednjem primeru temelji na Bibliji: *Zdaj bi moralo biti tudi najbolj **nejevernim Tomažem** med volivci jasno, kam kakšna stranka v tem pogledu spada* (Pogljajen, 31. 12. 03). V enem od italijanskih besedil avtor nekdanjega politika Berlinguerja označi kot: »*Berlinguer trionfante ma **prigioniero degli ossimori***«<sup>149</sup> (Mauro, 10. 1. 04). Enači ga z oksimoronom, tj. besedno zvezo, katere prvine so si pomensko nasprotne, s čimer želi povedati, da je bila Berlinguerjeva stranka ideološko v nasprotju sama s sabo.

Avtor besedila o zapiranju ljubljanske tovarne metaforo oblikuje na osnovi teme, o kateri piše: *Usoda Tobačne Ljubljana je bila bržkone zapečateni že predlanskega marca, ko je njenega nemškega lastnika Reemtsma v svojo **cigaretnico spravila** britanska skupina Imperial Tobacco /.../* (Cirman, 28. 1. 04). S prezirom in posmehom pa novinar Repubblike omenja patetične zgodbe zaposlenih v

---

<sup>149</sup> Berlinguer, ki slavi zmago in je hkrati ujetnik oksimoronov.

Berlusconijevem televizijskem imperiju in ga imenuje »*il piagnucolio delle sue star milionarie*«<sup>150</sup> (Maltese, 17. 12. 03).

V nekaterih besedilih (Delovih in Repubblikinih) se metafora, ki označuje isto stvar, ponavlja skozi vse besedilo in predstavlja vsebinsko in vrednotenjsko osnovo celotnega teksta. V prenesenem pomenu avtor tako dejstva predstavlja in komentira obenem. Tema dneva »*Do maja so še dovoljene sanje*« (Slabe, 29. 1. 04) se začne s citatom slovenskega zunanjega ministra, ki poslancem zakliče, da imajo »*v rokah krmilo, ki naj bi usmerilo to našo slovensko barko v evropski pristan.*« Ministrovo metaforo pisec nadaljuje, ko zapiše, da so se slovenski politiki med seboj merili, »*kdo da je bil Odisej in ima torej največ zaslug za skorajšnjo vrnitev v 'evropski pristan'*« in da smo Slovenci v desetletju samostojnosti »*še kar srečno obpluli oglejske, vilniuške in mnoge druge čeri.*« Metaforo o slovenski državi kot barki nadaljuje s spodbijanjem Ruplovih besed na začetku besedila: »*EU ni cilj in prvega maja ne bomo 'končno 'pripluli' v varen evropski pristan. V njem smo že. Že nekaj let, odkar nam predvsem drugi /.../ narekujejo, kaj vse moramo vkrcati /.../. Tista plovba, o kateri marsikdo misli, da se je končala, se torej šele začinja.*« Na koncu avtor neposredno nagovarja politike: »*Slovenske barke ne usmerjate v pristan, če še niste opazili. Prvega maja jo bo treba zapeljati na zelo razburkano evropsko morje. Tisto, da bo zelo pomembno, kdo in kako bo obračal krmilo in kaj je bil v zadnjih letih zmožen spremeniti v podpalubju, pa seveda drži.*«

V uvodniku Repubblike o Berlusconijevi zgovorni odsotnosti med parlamentarnim glasovanjem o zakonu, sestavljenem pod njegovim pokroviteljstvom, ki bi rešil status ene njegovih televizijskih mrež, je avtor izbral vsebinsko izhodišče, na katerem je zgradil obsežno metaforo in jo razvil skozi besedilo. Berlusconijevo dejanje primerja z likom iz znanega literarnega dela, po katerem je bil posnet tudi film, »*Boter*«. Najprej nas uvaja v zgodbo, ki bo metaforična primerjava z Berlusconijevo potezo: »*Sicuramente Berlusconi non lo sa, ma anche Luciano Liggio preferiva ritirarsi nella stanza accanto a comporre poesie bucoliche per lasciare ai picciotti la »libertà« di*

---

<sup>150</sup> Jokcanje njegovih milijonarskih zvezdnikov.

*emettere le sue sentenze di morte e, subito dopo, di eseguirle.*<sup>151</sup> Kasneje v tekstu zapiše, da je Berlusconi ravnal kot Liggio: *Berlusconi si è alzato, se ne è andato e, per un quarto d'ora, alla maniera di Liggio, ha lasciato ai suoi ministri la »libertà« di curargli Emilio Fede e salvargli Rete4 /.../.*<sup>152</sup> Njegovo dejanje označuje kot edinstveno: *A parte i picciotti di Liggio, non esistono analoghi precedenti storici.*<sup>153</sup> Ogorčeni avtor nato takole komentira premierovo dejanje: *Passo dopo passo Berlusconi sta dunque estremizzando la sua inadeguatezza e troppo si spinge nel malmenare la democrazia rappresentativa, sino appunto a cascare nei simboli della spavalderia arrogante del Liggio che non hanno rispetto né regole.*<sup>154</sup> Čeprav ves čas vzporeja Berlusconija in Liggia, pisec poudarja, da je premierovo dejanje tako nizkotno, da Luciana Liggia niti ne dosega: *Perché scherzando scherzando, Berlusconi non diventerà mai Liggio, ma solo la caricatura di Liggio: quello era tragico e questo è comico.*<sup>155</sup> In svojo trditev pojasnjuje: *Lo scrittore siciliano Giuseppe Fava raccontò che proprio per rispetto alla pienissima sedia vuota fu decisa all'unanimità la morte di Navarra, il medico di Corleone che era stato il padrino di tutti i mafiosi anche di Liggio.*<sup>156</sup> Besedilo se zaključi z opisoma posledic glasovanja v Botru in v stvarnosti italijanskega parlamenta. Po glasovanju v Botru je eden od mafijcev prezirljivo pljunil v prazen Liggiov stol, naslednji dan pa Liggio sreča prav tega človeka – *»incontrandolo per strada, lo guardò negli occhi, tirò fuori il fazzoletto e si asciugò il viso«.*<sup>157</sup> Po Berlusconijevem podpisu lastnega zakona pa bi po prepričanju ogorčenega avtorja moralo biti drugače: *Quando Berlusconi firmerà la legge a smaccato favore della sua televisione, quando firmerà il decreto della sedia*

<sup>151</sup> Berlusconi tega gotovo ne ve, a tudi Luciano Liggio je raje ostal v sosednji sobi in skladal bukolično poezijo, svojim mladincem (izraz predstavlja najnižji rang v mafijem klanu, op. p.) pa pustil »svobodo« glede razglasitve njegovih smrtnih obsodb in njihove takojšnje izvršitve.

<sup>152</sup> Berlusconi je vstal, odšel in za četrto ure tako kot Liggio svojim ministrom pustil, da »svobodno« poskrbijo za Emilia Fedeja in mu rešijo Rete4 /.../.

<sup>153</sup> Razen Liggiovih mladincev takega primera v zgodovini še ni bilo.

<sup>154</sup> Berlusconi torej korak za korakom izostruje svojo neprimernost in pretirava s slabim ravnanjem s predstavniško demokracijo, pri čemer gre tako daleč, da pristane v simboliki Liggiove arogantne nesramnosti, ki ne pozna ne spoštovanja ne pravil.

<sup>155</sup> Šalimo se že lahko, ampak Berlusconi nikoli ne bo Liggio, ampak zgolj njegova karikatura: prvi je tragičen, drugi pa komičen.

<sup>156</sup> Sicilijanski pisatelj Giuseppe Fava je pripovedoval, da je bila smrt Navarre, Corleonevega zdravnika, ki je bil boter vseh mafijcev, tudi Liggiov, soglasno izglasovana prav iz spoštovanja do prepornega praznega stolčka

<sup>157</sup> Ko ga je srečal na cesti, ga je pogledal v oči, iz žepa potegnil robec in si obrisal obraz.

*vuota non basteranno i fazzoletti a salvargli la faccia, ma ci vorrà una maschera per nasconderla*<sup>158</sup> (Merlo, 24. 12. 03).

Kadar se primerjava ne posreči najbolje, saj vzporeja reči, ki med seboj nimajo logične in smiselne povezave, dobimo **katahrezo**. V uvodniku o vladnem reševanju položaja izbranih avtor v isti povedi v prenesenem pomenu uporablja med seboj nezdržljive in nepovezane pojme, med katerimi ni skupnega tretjega v primeri: *Predsednik Janez Drnovšek se je iz trdnega spanja pravičnega, kot Trnuljčica, očitno prebudil šele, ko ga je poljubil pravi princ, in glavne igralce tega teatra referendumskega nesmisla javno pozval, naj zavoljo razuma vendar ustavijo konje* (Pogljajen, 9. 1. 04). Novinar najprej uporablja podobo iz pravljice, nato preide na gledališke igralce, potem pa še na konje, ki naj bi jih ti ustavili. Vse skupaj je precej neposrečeno, saj med posameznimi podobami ni razvidna nikakršna povezava.

V Delovih uvodnikih se pogosto pojavljajo znane, zaradi pogoste rabe že izpete in zato manj učinkovite metafore. Precej neizvirna je na primer oznaka, da delo generalnega direktorja Kliničnega centra »*nikakor ni mačji kašelj*« (Zupanič, 8. 1. 04). V medijih se pretirano uporablja figurativni izraz za diplomatska pogajanja, kakršen je tudi v primeru: */.../ sporazum z Drnovškom, ki se je po spornem parafricanju preselil iz vladne v predsedniško palačo, še vedno na zeleni mizi, za katero bodo prej ali slej sedli diplomati* (Žerjavič, 12. 1. 04). Znana novinarska metafora je primerjava pomembnega položaja z živalskim koritom. V analiziranih besedilih sta jo uporabila dva pisca: *Morda se prav zato Španci ob spominu na slavno preteklost /.../ tako tolčejo za mesto pri koritu* (Hočevar, 1. 12. 03); *Zdaj, ko se vladne zaveznice drenjajo ob koritu davčnih olajšav /.../ smejo torej državljani ob nedeljskem kosilu ponižno ugibati, kaj neki bo o njih pisalo v dohodninskem zakonu* (Fidermuc, 4. 12. 03).

V uvodnikih Republike nisem zasledila enakih, pomensko iztrošenih metafor, se pa ponavljajo nekatera področja, s katerih novinarji zajemajo snov za svoje primerjave. Eno takih je vojaško področje, s katerega se največkrat pojavljata besedi *guerra*<sup>159</sup>

<sup>158</sup> Ko bo Berlusconi podpisal zakon, sramotno uslugo svoji televiziji, ko bo podpisal dekret praznega stolčka, za njegov obraz robec ne bo dovolj, ampak bo potrebna maska, da ga zakrije.

<sup>159</sup> Vojna.

(6/50) in *battaglia*<sup>160</sup> (5/50). Vsebinska prenova Finijeve stranke je tako »la guerra di successione«<sup>161</sup> (Giannini, 1. 12. 03), ozračje italijanske politike pa je »clima isterico, sempre oscillante fra **guerra civile** e accordi segreti«<sup>162</sup> (Maltese, 2. 12. 03). Opozicija 'bije bitko' proti zakonu Gasparri: *Nella **battaglia** dell'opposizione contro la legge Gasparri, si è assistito per la prima volta a una saldatura solidale /.../*<sup>163</sup> (Maltese, 2. 12. 03), Berlusconi je prizadevanja za očrnitev predsednika Ciampi pa so »una battaglia finale«<sup>164</sup> (Giannini, 27. 1. 04).

Pogost vir za črpanje metafor je šport. Številni športni pojavi so v drugačnih okoliščinah tudi del politike: *Questa è la grande **partita** del 2006*<sup>165</sup> (Giannini, 1. 12. 03) je metafora, s katero pisec označi boj med Finijem in Berlusconijem za zmago na naslednjih parlamentarnih volitvah. Tipično »športno« metaforo, ki jo pogosto zasledimo tudi v slovenskih dnevnikih, vsebuje primer: *Oggi quel che conta è notare che **lo scambio di colpi bassi** fra Tesoro e Bankitalia rischia di avere /.../ effetti ben più devastanti dello scandalo Parmalat /.../*<sup>166</sup> (Riva, 31. 12. 03). V borilnih veščinah je nizek udarec tisti pod pasom, ki ga pravila ne dopuščajo, v prenesenem pomenu pa označuje zahrbtno dejanje.

Več metafor v Repubbliki je zgrajenih na pojavih, povezanih z zdravjem in medicinsko stroko. Najštevilnejše so metafore z besedo *malattia*,<sup>167</sup> kjer je tretje v primeri nenadni in neprijetni pojav, ki traja dlje časa. Primer *Ieri si sono manifestati nuovi e inquietanti sintomi di **una malattia** che sembra in agguato nei gangli vitali del sistema*<sup>168</sup> (Riva, 18. 12. 03) se nanaša na stavko zaposlenih v državni letalski družbi Allitalia, ki je povzročila odpovedi več letov. Ponavljajoče se probleme levičarskih strank novinar označi kot »**malattia degenerativa del post-ulivismo, lenita solo con dosi omeopatiche di antiberlusconismo**«<sup>169</sup> (Giannini, 19. 12. 03). V

<sup>160</sup> Bitka.

<sup>161</sup> Sukcesijska vojna.

<sup>162</sup> Histerično ozračje, ki ves čas niha med državljansko vojno in skrivnimi dogovori.

<sup>163</sup> Glej opombo 132.

<sup>164</sup> Dokončna bitka.

<sup>165</sup> To je velika tekma leta 2006.

<sup>166</sup> Tisto, kar danes šteje, je opažanje, da izmenjava nizkih udarcev med finančnim ministrstvom in Banko Italije lahko učinkuje še bolj pogubno od škandala Parmalat /.../.

<sup>167</sup> Bolezen.

<sup>168</sup> Včeraj so se pokazali novi in vznemirjajoči simptomi bolezni, ki preži v vitalnih ganglijah sistema.

<sup>169</sup> Degenerirana bolezen post - oljkizma, ki jo lajšajo le homeopatske doze anti - berlusconizma.

naslednjem zgledu sta metafora in primera, ki črpata s področja zdravstva: *Lo scontro a distanza tra il presidente del Senato e il governatore della Banca d'Italia è il sintomo di un imbarbarimento istituzionale che rischia di espandersi come una metastasi nel corpo vivo del sistema repubblicano*<sup>170</sup> (Giannini, 9. 1. 04).

Zelo veliko je v Repubblikinih uvodnikih metafor v zvezi z italijanskim predsednikom vlade, Berlusconiem. Vsaj enkrat je omenjen v 31 od 50 besedil. Vse odsevajo neodobravanje njegove politike in gradnje lastnega poslovnega imperija, kar je v skladu z ideološko usmerjenostjo dnevnika. Ta negativna nastrojenost je prikazana s šalo ali cinizmom; v naslednjem primeru pisec naravo Berlusconijske stranke *Naprej Italia* z metaforo iz sveta glasbe duhovito označi kot »*quella natura profonda di cui Berlusconi vuole essere nello stesso tempo strumento, musica e direttore d'orchestra*«<sup>171</sup> (Mauro, 13. 12. 03), v nekem drugem besedilu so Berlusconijsvi sodelavci primerjani s služabnikom: *Nella Cdl c'è chi si è stufato di fare il maggiordomo e prepara un futuro senza Berlusconi /...*<sup>172</sup> (Maltese, 2. 12. 03).

### 2.3.2 Primere

V nasprotju z metaforo so pri primeri vedno navedeni primerjana beseda ter tretje v primeri in primerjalna beseda, ki ju povezuje veznik, največkrat 'kot' ali 'kakor'. V besedilih analiziranih Tem dneva sem našla eno samo: */.../ ima eden od simbolov slovenskega industrijskega razvoja približno **toliko možnosti za nadaljnji obstoj kot škatlica cigaret v rokah strastnega kadilca*** (Cirman, 28. 1. 04). Predmet primerjave je iz vsebinskega obsega obravnavane teme (zapiranje Tobačne tovarne), tretje v primeri je 'nič' (možnosti). V Repubblikinih uvodnikih so primere zelo pogoste. Dogodke in pojave pisci primerjajo s podobami iz vsakdanjega življenja ali za primerjavo uporabijo ustaljeno frazo, kot na primer v povedi, kjer so volilni glasovi, ki so ameriškemu predsedniku prinesli zmago, primerjani z igralno karto: */.../ il presidente che arrivò alla Casa Bianca con i trecento voti della Florida **usciti come***

---

<sup>170</sup> Spopad na daljavo med predsednikom Senata in guvernerjem Banke Italije je simptom institucionalne pobarbarjenosti, ki se lahko razširi kot metastaza v živem telesu republikanskega sistema.

<sup>171</sup> Ta globoka narava, v odnosu do katere bi bil Berlusconi rad glasbilo, glasba in dirigent hkrati.

<sup>172</sup> V Hiši svoboščin so ljudje, ki so se naveličali igrati majordoma in se pripravljajo na prihodnost brez Berlusconijskega.

*l'asso dalla manica*<sup>173</sup> (Scalfari, 4. 1. 04). Tretje v primeri je, poleg zadeve, ki ti v zadnjem trenutku pomaga zmagati, tudi to, da je v ozadju te zadeve goljufija.

Ustaljena fraza je uporabljena tudi v naslednji primeri: */.../ la liberalizzazione mondiale del trasporto aereo che ha fatto spuntare nuove compagnie come funghi*<sup>174</sup> (Rampini, 5. 1. 04). S precejšnjo mero cinizma pa je novinar zapisal naslednjo primero: */.../ Berlusconi /.../ ha lasciato ai suoi ministri la »libertà« di curargli Emilio Fede e salvargli Rete4, così come si lascia al personale di servizio la »libertà« di pulire il bagno e rifare le camere*<sup>175</sup> (Merlo, 24. 12. 03). Avtor tako do skrajnosti zbanalizira Berlusconijevo dejanje in poudari njegovo nizkotnost.

### 2.3.3 Metonimije

Pri stilnem postopku metonimije ali zamenjave običajno poimenovalno besedo za neki pojem nadomestimo z drugo, oba izraza pa sta med seboj v realni, objektivni, časovni, prostorski, logični ali vzročni zvezi (gl. Kmecl, 1977: 109). Nadomestilna beseda ima zaznamovani pomen in z njim označuje lastnosti, kot jih vrednoti avtor besedila. Tako v Delovih kot Republikih uvodnikih so z metonimijo največkrat poimenovane ustanove oziroma organizacije, kraji in dejavnosti ljudi. Pogosta je uporaba imena prestolnice države za oznako njene vlade: *Po lanskem razglasitvi okrnjene izključne ekonomske cone na Jadranu, ko Zagreb ni imel nikakršnega razumevanja za interese in argumente Slovenije, ima Ljubljana odlično priložnost za odločnejši nastop* (Žerjavič, 12. 1. 04) ali uporaba imena države za poimenovanje njenih državljanov ali imena mesta za oznako njegovih prebivalcev: */.../ l'Italia (= i cittadini d'Italia, op. p.) sempre più stanca e delusa d'aver voltato un sogno per ritrovarsi un padrone*<sup>176</sup> (Maltese, 2. 12. 03); */.../ nell'opinione pubblica milanese, anche della Milano ricca (= i residenti benestanti di Milano, op. p.) /.../*<sup>177</sup> (Bocca, 13. 1. 04). Najbolj tipična poročevalska metonimija, katere rabo sem opazila v

<sup>173</sup> /.../ predsednik, ki je prišel v Belo hišo s tristo floridskimi glasovi, ki so prišli kot as iz rokava.

<sup>174</sup> /.../ svetovna liberalizacija letalskega prometa, ki je povzročila, da so nove družbe začele rasti kot gobe.

<sup>175</sup> Berlusconi /.../ je svojim ministrom pustil, da »svobodno« poskrbijo za Emilia Fedejo in mu rešijo Rete4, tako kot se sobnemu osebju pusti »svobodno« čiščenje kopalnice in pospravljanje sobe.

<sup>176</sup> /.../ Italija (= italijanski državljani), ki je vse bolj utrujena in razočarana, da je volila sen, dobila pa gospodarja.

<sup>177</sup> /.../ v milanskem javnem mnenju, tudi mnenju bogatega Milana (=premožnih prebivalcev Milana).

uvodnikih obeh časopisov, je poimenovanje neke institucije s krajem, kjer se nahaja: *A metà giornata torna la replica di **Via Nazionale** /.../*<sup>178</sup> (Riva, 31. 12. 03); *Evropska unija podpira ustanavljanje zaščitnih con /.../ pravi **Mladika*** (Vidmajer, 5. 12. 03). S tovrstnimi metonimijami se pisci izognejo ponavljanju in kopičenju istih besed oziroma besednih zvez. Italijanski novinarji so si izmislili ogromno število poimenovanj za aktualnega predsednika vlade, Silvia Berlusconija, saj ga zelo velikokrat omenjajo; v enem samem besedilu se njegovo ime, v različnih oblikah, pojavi tudi petkrat.<sup>179</sup>

Metonimija, kjer so z večjo enoto poimenovani njeni deli, je uporabljena v primeru *Ko je **Delo** konec lanskega novembra istega direktorja »našlo« v Londonu, je bilo jasno, da ima eden od simbolov slovenskega industrijskega razvoja približno toliko možnosti kot škatlica cigaret v rokah strastnega kadilca* (Cirman, 28. 1. 04). Mišljen je seveda novinar oziroma uredništvo Dela.

Med vrsto metonimije šteje Kmecl (1995: 112) tudi **oksimoron**, besedno zvezo, kjer avtor namenoma poveže pojma, ki sta na prvi pogled nezdružljiva. Nelogično nam tako zveni besedna zveza v naslednjem zgledu: *Namen napadov na okupacijske enote /.../ je sesutje načrta Washigtona za »irakizacijo **Iraka**«* (Šurk, 19. 1. 04). Z nerazumno tvorjenko (po zdravorazumski logiki nič ne more biti bolj iraško, kot je iraška država, ki je zato ni mogoče irakizirati), sestavljeno iz besed, ki si vsebinsko nasprotujeta, avtorica namiguje na nasprotujoča si dejanja Američanov v Iraku, ki javnosti zagotavljajo, da bodo državi pustili, da si sama uredi življenje, v resnici pa jo imajo pod nenehnim nadzorom in ji vsiljujejo svoj način ureditve.<sup>180</sup> Že v poglavju o naslovju sem navedla oksimoron v naslovu *»Dobrodošlica grenkega okusa«* (Mašanović, 15. 1. 04).

Oksimoron je tudi oznaka Berlusconijeve politike, ki jo vodi z lepotnimi operacijami in dajanjem lažnega videza stanja v državi: *Era **un vero-non vero** che slittava giorno dopo giorno nella verità indiscutibile*<sup>181</sup> (Berselli, 23. 1. 04). Primer bistrornega

<sup>178</sup> Sredi dneva pride odgovor iz ulice Nazionale (ulica v Rimu, kjer je Banka Italije, op. p.) /.../.

<sup>179</sup> Podrobneje o tem v poglavju o perifrazi (III/2.5.2).

<sup>180</sup> Glej tudi primer na strani 60, kjer italijanski pisec uporablja enako metonimijo.

<sup>181</sup> Bila je resnična neresničnost, ki je dan za dnem drsela v neizpodbitno realnost.

nesmisla iz Repubblike je tudi že omenjeni primer praznega Berlusconijevega stola v času pomembnega glasovanja, ki ga pisec označi kot »*pienissima sedia vuota*«<sup>182</sup> (Merlo, 24. 12. 03). Dva nasprotna si pojma označujeta isti predmet in besedna zveza je zato videti nerazumna, saj prazen stol ne more biti poln. Iz besedila pa lahko razberemo, da je omenjeni sedež fizično prazen, zaradi močnega vpliva osebe, ki na njem običajno sedi, pa je čutiti njeno prisotnost.

Ena od oblik metonimije, ki je v Republikih besedilih zelo pogosta, je **antonomazija**. Gre za to, da z lastnim imenom poimenujemo neko splošno lastnost ali pa konkretno osebo imenujemo z občnim imenom, ki zaznamuje njene osnovne značilnosti. Italijanski novinarji znanim osebam radi pridenejo enega ali več vzdevkov, ki izhajajo iz neke njihove lastnosti, ki jo na ta način pozitivno ali negativno vrednotijo. Mnogokrat se zgodi, da si kateri od novinarjev izmisli vzdevek, ki se zaradi svoje izvirnosti in učinkovitosti uveljavi in nato še dolgo uporablja v medijih, pod njihovim vplivom pa tudi v javnosti. Naslednji zgled vsebuje poimenovanje za aktualnega italijanskega premiera in predsednika stranke Severna liga, Umberta Bossija: */.../ si profila rispetto al partito personale del **Cavaliere** e alla lobby padana del **Senatur***<sup>183</sup> (Giannini, 1. 12. 03). Kot sem v tej nalogi že omenila, je *Cavaliere* zelo razširjen nadimek Silvia Berlusconija. Bossi je ime *el Senatur*<sup>184</sup> dobil, ker je svojo politično kariero začel v italijanskem senatu; čeprav je že več kot 20 let poslanec v parlamentu, ga tako še vedno imenujejo. Oblika nadimka je v lombardskem narečju, s čimer pisci namigujejo na njegove težnje po ustanovitvi samostojne Severne Italije, Padanije. *Il Professore* pa je v medijih uveljavljeni vzdevek Romana Prodijskega: *I prossimi giorni diranno se il rilancio del **Professore** produce risultati*<sup>185</sup> (Giannini, 19. 12. 03).

#### 2.3.4 Poosebitev

V analizi sem na redke primere (4/50) poosebitve naletela le v Repubbliki. Primeri: ***L'Europa** /.../ ha perso la sua anima e i suoi valori; se non li troverà sarà morta*

---

<sup>182</sup> Prepolni prazni sedež.

<sup>183</sup> /.../ oblikuje se glede na Vitezovo osebno stranko in Senatorjev padski lobi.

<sup>184</sup> Senator v lombardskem narečju.

<sup>185</sup> Naslednji dnevi bodo pokazali, ali je vrnitev Profesorja prinesla kakšne rezultate.

*come soggetto politico*<sup>186</sup> (Scalfari, 14. 12. 03); /.../ *per essere credibile non può esimersi dal codificare il Male secondo un diritto universale, cioè valido erga omnes*<sup>187</sup> (Rampoldi, 6. 1. 04). Gre za stilni postopek, s katerim neživi ali abstraktni stvari dodelimo človeške lastnosti. V navedenih primerih posebitev pomenu dodaja čustvenost: Evropa kot oseba brez duše in vrednot nas bolj gane kot Evropa kot celina ali politična enota. Tudi Zlo kot nekaj živega deluje bolj realistično.

## 2.4 RETORIČNE FIGURE

Poleg tropov pisci za doseganje stilnih učinkov in različnih konotacij sporočil izrabljajo tudi zvočno in fonetično ravnino besed. Z njima se ukvarja nauk o retoričnih figurah. Gre za »tiste jezikovnogovorne oblike, ki tako ali drugače odstopajo od običajne rabe in so kot take namenjene posebnim, presenetljivim učinkom« (Kmecl, 1995: 123). V analiziranih uvodnikih se tako pojavljajo: ponavljanje, kopičenje, stopnjevanje, pretiravanje, skromnost in paronomazija, v Repubbliki pa tudi domiselne besedne igre, ki jih oblikujejo posamezni novinarji.

### 2.4.1 Ponavljanje in kopičenje

Da bi bila določena prvina besedila bolj učinkovita, jo pisec večkrat ponovi – bodisi v njeni prvotni obliki ali s sinonimom (iteracija), včasih pa isti predmet omeni s kopičenjem več različnih besed, ki ta predmet označujejo (akumulacija).

Zelo učinkovito je ponavljanje glagola 'misliti' in njegovih izpeljank v besedilu Delovega dopisnika iz Moskve: *Takrat pa se utegne zgoditi, da si bo parlamentarna večina, ki se hvali, da ne misli, saj namesto nje misli car, po temeljitem premisleku domislila, da bi mu morala omogočiti tretji mandat, tega pa še podaljšati s petih na sedem let, da ji še vedno ne bo treba misliti. Car, ki sicer pravi, da misli, da to ni pametno, pa bo izjavil, da je prisiljen to sprejeti, ker narod pač tako misli* (Čibej, 8. 12. 03). Pomen glagola je v nekaterih primerih 'razmišljati', v drugih pa 'meniti', vendar v svoji večkratni ponovitvi deluje enotno. Avtor se zelo očitno norčuje iz

<sup>186</sup> Evropa /.../ je izgubila dušo in vrednote; če jih ne bo našla, bo kot politični subjekt mrtva.

<sup>187</sup> /.../ če želi biti kredibilen, se ne more izogniti kodificiranju Zla po principih univerzalnega prava, se pravi tistega, ki je veljaven *erga omnes* (za vse ljudi, op. p.).

pasivnosti ruskih parlamentarcev in državljanov, ki so popolnoma vdani Putinu. V primeru iz Republike novinar ponavlja pridevnik *reciproco*,<sup>188</sup> s katerim poudarja, da so bila obtoževanja in škodljive posledice vedno obojestranske: *Ecco anche da noi una rivoluzione sociale e mondiale /.../ che in ogni sostanza ha messo fuori uso i metodi e i mezzi della mediazione che diede vita allo stato sociale. Con le **reciproche** accuse, i **reciproci** danni, i **reciproci** autolesionismi*<sup>189</sup> (Bocca, 13. 1. 04). S ponavljanjem pridevnika je avtor želel zbuditi tudi občutek nenehno ponavljajoče se situacije. Isti samostalniki ter pridevniki s podobnim pomenom se ponavljajo v povedi: */.../ tutto questo è inconcepibile in uno **Stato** liberale, inaccettabile in uno **Stato** di diritto, mortificante in uno **Stato** democratico*<sup>190</sup> (Mauro, 14. 1. 04). Celotno sporočilo bi se dalo strniti v enostavno poved, v kateri bi bili ob samostalniku nanizani vsi trije pridevniki, glagolu pa bi sledili prislovi, vendar je avtor namenoma uporabil daljšo pot, da bi poudaril, kako je obravnavana zadeva v sodobnih državah nesprejemljiva.

Ker je želela poudariti številnost negativnih potez načelovanja Edvarda Ovna Stanovanjskemu skladu, je avtorica naslednjega primera imenovala vse po vrsti, čeprav bi jih lahko zajela v eno samo besedno zvezo, na primer »Ovnove malverzacije« ali »Ovnove zlorabe položaja« ali »pomanjkljivosti Ovnovega načelovanja skladu«. Novinarka tako našteva, o čem vse bi lahko govorili v zvezi z njegovim mandatom: »o političnem obračunavanju znotraj stranke, o grobi realnosti trgovanja s prostorom (v Ljubljani), o kadrovskih kuhinjah, cenah stanovanj, ki jih je Oven marsikomu neznansko znižal, o spopadu med pravovernimi in disidenti v eldeesu, pa o trkih med različnimi lobiji« (Križnik, 23. 1. 04). Novinar Republike pa v naslednjem zgledu s kar petimi besedami predstavlja zagotovila Calista Tanzija, da ni kradel Parmalatovega denarja: *La questione, sembra dire, è che non gli ho rubati, li ho bruciati, persi, distrutti, fatti fuori*<sup>191</sup> (Turani, 29. 12. 03). S kopičenjem nam kaže Tanzijevo obupno željo, da bi deloval čim bolj nedolžen.

<sup>188</sup> Vzajemen, obojestranski.

<sup>189</sup> Pa je tudi k nam prišla socialna in svetovna revolucija /.../, ki je v vseh oblikah iz rabe vrgla vsakršne metode in načine posredovanja, ki so omogočili nastanek socialne države. Z obojestranskimi obtožbami, z obojestransko škodo, z obojestranskimi samouničevanji.

<sup>190</sup> /.../ vse to je za liberalno državo nedoumljivo, za pravno državo nesprejemljivo, za demokratično državo poniževalno.

<sup>191</sup> Stvar je v tem, skuša najbrž povedati, da jih nisem ukradel, ampak sem jih zažgal, izgubil, uničil, zapravil.

### 2.4.2 Stopnjevanje

Retorična figura stopnjevanje (klimaks) je podobna akumulaciji, le da so tu pojavi razvrščeni po teži njihovega pomena, ki raste ali upada. Uvodničarji ta postopek uporabljajo za poudarjanje resnosti in pomembnosti nekega problema. Stopnjevalnost v analiziranih uvodnikih obeh časopisov se pojavlja na ravni posameznih skladijskih enot in besed. V spodnjem primeru se logično sosledje stavkov, v katerih novinar Dela niza posamezna dejstva, vsebinsko stopnjuje, nato pa pripelje do nekakšnega vrha, kjer nastopi premor, temu pa sledi nova poved z avtorjevim pojasnilom. *Postopek imenovanja predsednika vrhovnega sodišča bo treba ponoviti. Tudi postopek imenovanja predsednika računskega sodišča. Generalnega direktorja policije iščemo. Tudi direktorja davčne uprave bomo iskali, ko bo ugotovljeno, kje sme biti objavljen razpis zanj. Na uradu za javna naročila imamo vršilca dolžnosti. Na veterinarski upravi tudi. Na protikorupcijskem uradu imamo vršilca dolžnosti* (Flegar, 3. 12. 03). Namesto nizanja vseh teh stavkov bi avtor lahko informacije vključil v enega samega, vendar prav z zaporednim posamičnim imenovanjem praznih mest v državnih nadzornih organih doseže učinek naraščanja resnosti problema in tako poudarja njegovo perečnost. Enako učinkuje primer iz Repubblike, kjer se subjekti, navedeni v izbranem vrstnem redu, stopnjujejo: *E che neppure il più ceffo degli scribacchini, il più irroso degli intellettuali, la più nervosa delle vestali costituzionali ha mai eguagliato la miseria verbale di un ministro /.../*<sup>192</sup> (Serra, 5. 12. 03). V naslednjem primeru, s katerim se avtorica sklicuje na dogodke v slovenskem parlamentu, je stopnjevana prvina dodana dostavčno: *Pestro, celo zabavno* (Križnik, 14. 1. 04). V zgornjih zgledih vrednost nizanih pojavov narašča, lahko pa tudi pada, s čimer pisci poudarijo manjšo vrednost obravnavane zadeve: *Tutte culture per le quali le libertà borghesi, i diritti civili, il pluralismo e l'informazione /.../ sono questioni di poca importanza, per non dire facende da salotti*<sup>193</sup> (Maltese, 2. 12. 03).

Stopnjevalni učinek je dosežen tudi z naštevanjem, kjer je vsaka enota vsebinsko intenzivnejša: */.../ Američani se s političnimi, vojaškimi in celo s poslovnimi*

---

<sup>192</sup> In da jezikovna beda najbolj levega pisuna, najbolj razjarjenega intelektualca in najbolj nervoznega ustavnega varuha nikoli ni bila tolikšna kot pri nekem ministru /.../.

<sup>193</sup> Vse kulture, za katere so meščanske svoboščine, državljske pravice, pluralizem in informiranost /.../ malo pomembna vprašanja, da ne rečem salonske zadeve.

odločitvami ne trudijo, da bi to preprečili (Šurk, 19. 1. 04); *La legge Gasparri certifica, codifica e santifica questa supremazia assoluta*<sup>194</sup> (Mauro, 3. 12. 03).

Stopnjevanje se pojavlja tudi na besedni ravnini: */.../ è il **primo primissimo** fattore di turbativa del costume democratico*<sup>195</sup> (Serra, 5. 12. 03); *La questione dei toni e dei modi del dibattito politico è **importante, molto importante***<sup>196</sup> (Serra, 5. 12. 03). V prvem primeru gre za sintetično obliko stopnjevanja pridevnika (osnovnik in absolutni presežnik), v drugem za opisno stopnjevanje s prislovom.

V uvodnikih Repubblike se zelo pogosto uporablja konstrukcija »ne samo, ampak tudi«, ki sicer ni retorična figura stopnjevanja, vendar ima kot stopnjevalno priredje zelo podoben učinek. V takih povedih je prvi navedeni lastnosti, ki je že visoko na pomenski lestvici, dodana še višja mera imenovane lastnosti. Tako je potenciran že pomen prvega, s poudarkom, da »ne gre le za to«, pa se stopnjuje še vrednost drugega dela. Primera: */.../ segno non equivoco che la situazione non solo ha raggiunto ma sorpassato il livello di guardia /.../*<sup>197</sup> (Scalfari, 4. 1. 03); *La sedia vuota infatti non è solo la certificazione ministeriale del conflitto di interessi, ma anche la mortificazione di tutto ciò che è nobile in politica /.../*<sup>198</sup> (Merlo, 24. 12. 03). Da bi drugi del, ki vsebuje višjo mero lastnosti, še bolj učinkoval, so take povedi v nekaterih primerih skladenjsko razdeljene na dva samostojna dela: *La legge non è solo rinviata alle Camere, per un obiezione tecnica. È bocciata.*<sup>199</sup> (Mauro, 16. 12. 03).

### 2.4.3 Litota in hiperbola

Skrajni stopnji stopnjevanja navzgor in navzdol sta pretiravanje (hiperbola) in skromnost (litota). Gre za posebni obliki primere, ki »že po naravi predvidevata neko osnovno stopnjo, od katere se primejalno pretirava ali zmanjšuje« (Kmecl, 1977: 108). Med Temami dneva sem našla le eno litoto in dve hiperboli, v Repubbliki pa tri litote in sedem hiperbol. Z litoto je pogostost nastajanja težav označil avtor naslednje

---

<sup>194</sup> Zakon Gasparri zagotavlja, uzakonja in posvečuje to absolutno vrhovno oblast.

<sup>195</sup> */.../* gre za prvi, najbolj prvi dejavnik motenja demokratičnih običajev.

<sup>196</sup> Vprašanje tonov in načinov politične razprave je pomembno, zelo pomembno.

<sup>197</sup> */.../* nedvoumen znak, da razmere niso le dosegle, ampak presegle vse meje.

<sup>198</sup> Prazen sedež je torej ne samo ministrsko zagotavljanje konflikta interesov, ampak tudi žalitev vsega, kar je v politiki plemenitega.

<sup>199</sup> Zakon ni le vrnjen v parlament iz tehničnih razlogov. Zavrnjen je.

povedi iz Delovega uvodnika: *Toda med spodbudno zamislijo in dejansko izvedbo nemalokrat nastajajo visoke ovire* (Mašanovič, 9. 12. 03). Z zmanjšano stopnjo vrednosti je v naslednjem primeru ublažena realno zelo visoka količina: */.../ l'accresciuta frequenza e ampiezza dei casi di distruzione di quello stesso valore non sono pochi né lievi /.../*<sup>200</sup> (Gallino, 27. 12. 03). Poimenovanemu predmetu lahko avtor z zmanjšanjem dejanske vrednosti pomembnost tudi poveča: *Non è stato facile, in fondo a tanti errori*<sup>201</sup> (Maltese, 2. 12. 03).

Namerno pretirana je trditev Delove novinarke, da bo kandidatov za novega direktorja Stanovanjskega sklada »lahko za malo morje« (Križnik, 23. 1. 04), s čimer podkrepi dejstvo, da bo zaradi nizkih razpisnih pogojev res veliko prijavljenih. Da bi poudaril množičnost helikopterjev, ki bodo nadzorovali praznovanje novega leta v New Yorku, avtor zapiše, da so županu mesta poslali »helikopterje, ki so prekrili nebo« (Hladnik Milharčič, 5. 1. 04). Konferenco članic EU, končano brez vsakega sklepa, pisec enači s katastrofo, kar kaže na njegovo zaskrbljenost nad zadevo: *L'esito della conferenza intergovernativa di Bruxelles /.../ non poteva essere più disastroso*<sup>202</sup> (Mauro, 13. 12. 03). V naslednjem zgledu je poudarjena številnost dogodkov, ki so se zgodili med premierovo odsotnostjo: *Nel frattempo è successo di tutto*<sup>203</sup> (Giannini, 15. 1. 04).

V nekaterih primerih iz Repubblike hiperbolično učinkujejo same metafore. Prazen Berlusconijev stol med glasovanjem o *Rete4*<sup>204</sup> je: »un vuoto che risucchia, un gorgo che non si può neppure affrontare con coraggio«<sup>205</sup> (Merlo, 24. 12. 03); premierov lifting pa je »la più colossale trasgressione allo stile politico della consuetudine occidentale, un azzardo che non ammetteva errori«<sup>206</sup> (Berselli, 23. 1. 04).

#### 2.4.4 Antiteza

Italijanski pisci pomen obravnavane teme poudarijo tudi s konstrukcijami, v katerih neko lastnost najprej zanikajo, takoj za tem pa kot najvišjo stopnjo vsega naštetega

<sup>200</sup> /.../ narasla pogostost in obseg primerov uničenja z isto vrednostjo nista ne majhna ne blaga.

<sup>201</sup> Ni bilo enostavno, po številnih napakah.

<sup>202</sup> Izid bruseljske medvladne konference /.../ ni mogel biti bolj katastrofalen.

<sup>203</sup> V tem času se je zgodilo vse.

<sup>204</sup> Eden od treh Berlusconijevih televizijskih programov.

<sup>205</sup> Praznina, ki vsrka, vrtnice, pri soočenju s katerim nam ne pomaga niti pogum.

<sup>206</sup> Najbolj kolosalna kršitev političnega sloga po zahodnih načelih, tveganje, ki ni dopuščalo napak.

navedejo dejansko lastnost. S tem je poleg povečevanja stopnje pomembnosti dosežen tudi kontrast med posameznimi enotami. Gre za eno od akumulacijskih figur, antitezo. V naslednjem zgledu avtor trikrat zanika predmet obravnave, s čimer povzroča dramatičnost, nato pa kot vrhunec zapiše, za kaj oziroma za koga dejansko gre: *A fare a pezzi questo lessico /.../ non è un opinionista nervoso, non uno striscione di stadio, non un energumeno di base, ma ministro della Repubblica /.../*<sup>207</sup> (Serra, 5. 12. 03).

#### 2.4.5 Besedne igre

V Republikih besedilih pisci stilne učinke in dodatne pomene dosega tudi z izvirnimi kombinacijami besed, ki konotirajo pomene predmetov in pojmov. Besede razvrščajo glede na njihovo zvočno ujemanje (paronomazija) in na njihove oblikoslovne značilnosti. Po pisavi in izgovorjavi sta si podobni besedi, ki opisujeta odnos med Ciampi in Berlusconi: */.../ è quel rapporto minimo tra due entità statuali, sempre più **distinto** e sempre più **distante** /.../*<sup>208</sup> (Giannini, 27. 1. 04). S podobnostjo besed se avtor poigra v besedilu o vplivu Cerkve na italijansko politiko: *Una cultura consapevole /.../ di operare la suprema distinzione repubblicana tra la **legge del Cratore e la legge delle creature***<sup>209</sup> (Mauro, 13. 12. 03). Tako poudarja, da gre za dva zakona dveh različnih entitet, ki pa sta vse prepogosto prepletena. Za doseganje jezikovne pestrosti pisci kombinirajo tudi besede z istim besednim korenem. Eden takih domiselnih besednih prepletov je v povedi: */.../ e altre trovate geniali per **arricchire i ricchi e impoverire i poveri***<sup>210</sup> (Maltese, 2. 12. 03).

Zvočno ujemanje, ne po podobnosti v zaporedju znakov, ampak v zvenenju, je doseženo v zaključnem stavku uvodnika o Ciampi jevi zavrnitvi protiustavne televizijske reforme: *Al Quirinale, anche nell'era berlusconiana, c'è un **capo dello Stato, non Ponzio Pilato***<sup>211</sup> (Mauro, 16. 12. 03). Besedi *Stato* in *Ponzio Pilato* se rimata, s čimer trditev učinkuje kot parola ali vzklik in je zato še posebej opazna.

<sup>207</sup> Če razčlenimo to besedišče /.../ ne gre za živčnega komentatorja, ne za stadionski transparent, niti za primitivnega suroveža, ampak za državnega ministra /.../.

<sup>208</sup> /.../ gre za tisti minimalni odnos med dvema državnima entitetama, ki sta med seboj vedno bolj različni in vedno bolj oddaljeni /.../.

<sup>209</sup> Zavestna kultura /.../ vzpostavljanja najvišje razlike med zakonom Stvarnika in zakonom stvari.

<sup>210</sup> /.../ in ostale genialne iznajdbe za bogatitev bogatih in siromašenje siromašnih.

<sup>211</sup> Na Kvirinalu tudi v obdobju Berlusconi je sedel vodja države in ne Poncij Pilat.

V analizi sem naletela tudi na nekaj ponovitev iste besede v različnih oblikah in funkcijah:<sup>212</sup> *La vera pace preventiva **restava e resta**, infatti, il raggiungimento di un duraturo accordo arabo-israeliano*<sup>213</sup> (Pirani, 6. 12. 03); *È un modo per **distruggersi distruggendo le istituzioni***<sup>214</sup> (Mauro, 14. 1. 04).

#### 2.4.6 Evfemizem

Temu jezikovnemu postopku rečemo tudi olepševanje, saj gre za rabo izrazov, ki negativne ali za koga žaljive oziroma škodljive pojave označujejo bolj pozitivno. Novinarka se je v naslednjem primeru izognila neposredni rabi besede 'neumen' in uporabila milejši izraz: *Odgovor je seveda en sam in **ni treba biti posebno moder**, da iz vsega povedanega izluščiš poglobljen namen zavarovalnice* (Zupanič, 2. 12. 03). Avtorica nekega drugega uvodnika pa se omembi dejstva, da Slovenci ničesar ne vedo o novem dohodninskem zakonu izogne z zapisom: */.../ državljani vedo o zakonu o dohodnini še **prav malo*** /.../ (Fidermuc, 4. 12. 03). Indirektno iz naslednje povedi izvemo, da ruska дума nima več nobenega vpliva na državo: *Iz predkomunističnih let obnovljena дума /.../ nima **kakih pretiranih pristojnosti*** /.../ (Čibej, 8. 12. 03).

Ker so Repubblikini uvodničarji v podajanju vsebin zelo neposredni, sem v analizi našla le dva evfemizma; v prvem se pisec premočni napovedi posledic za člane Oljke izogne z dvojnimi zanikanjem: *L'esito di questo voto **non potrà non avere conseguenze all'interno dell'Ulivo*** /.../<sup>215</sup> (Mafai, 4. 12. 03); v drugem primeru novinar porazen zaključek italijanskega predsedovanja svetu Evropske unije omili z oznako »*la fine ingloriosa del semestre italiano in Europa*«<sup>216</sup> (Scalfari, 14. 12. 03).

#### 2.4.7 Ironija

Kadar se poročevalec izrazito ne strinja z določeno zadevo, to pogosto pokaže prek posmeha in smešenja. Takrat se postavlja nad obravnavano temo, nad njo je vzvišen

---

<sup>212</sup> V italijanski literarni kritiki se imenuje *poliptoto* (gl. Garzanti, 1994: 1430).

<sup>213</sup> Resnični preventivni mir pa je dejansko ostal in ostaja v doseganju trajnega arabsko-izraelskega sporazuma.

<sup>214</sup> Gre za način uničevanja samega sebe z uničevanjem institucij.

<sup>215</sup> Izid tega glasovanja ne more biti brez posledic za samo Oljko /.../.

<sup>216</sup> Neslavni zaključek italijanskega semestra v Evropi.

in z dvignjenega položaja prezirljivo gleda nanjo. Iz vladinega negospodarnega trošenja denarja se norčuje novinarka, ko s pomanjševalnico zapiše, da referendum o izbrisanih »stane okrog šeststo milijončkov« (Taškar, 27. 12. 04), v resnici pa gre seveda za veliko vsoto, s katero vlada ravna nepremišljeno, kot bi šlo le za nekaj tolarjev. Ko piše o Berlusconiju in njegovih načrtih za prevlado v politični in ekonomski sferi, ima avtor v mislih premierovo nenehno iskanje krivcev za napake, ki mu jih očita opozicija: *Non più solo »i comunisti«, che non lo lasciano lavorare. Ma i giudici e i banchieri, le magistrature e gli istituti di vigilanza*<sup>217</sup> (Giannini, 15. 1. 04).

Da gre za ironijo, bralec največkrat ne more razbrati zgolj iz stavka, ki vsebuje ironične besede, ampak šele iz širšega konteksta. Naletela pa sem tudi na primere, kjer je ironiziranje očitno že iz povedi same, kot na primer v zgledu, kjer se uvodničar ogorčeno sprašuje, kje v Evropi bi slabšalno poimenovanje temnopoltih ljudi še lahko prišla iz ust ministra, in poudarja, da je vprašanje vljudno in spoštljivo, s čimer meri na ravno nasproten način ministrovega komuniciranja: *E viene spontaneo chiedersi, naturalmente con tono sommesso e postura educatissima, in quale altro paese europeo la parola razzista e la parola governativa possano coincidere con così micidiale precisione*<sup>218</sup> (Serra, 5. 12. 03). Avtorjevo neodobranje počasnosti in neučinkovitosti se kaže v povedi: *Navsezadnje si je moral celo opozicijski predsednik prejšnji teden vzeti cele tri dni za oblikovanje stališča* (Flegar, 3. 12. 03).

Za razumevanje ironije v naslednjem odlomku enega od Repubblikinih uvodnikov je treba poznati aktualne dogodke v italijanski politiki: *Gli Stati forti, le società consolidate, reagiscono al disfacimento dello Stato e della società, quelle deboli come la nostra affondano in un grigio. Che non si cura con la blefaroplastica o chirurgia estetica*<sup>219</sup> (Bocca, 19. 1. 04). Da pisec namiguje na Berlusconijev lifting, ki je lepšega naredil le njega, ne pa tudi Italije, lahko razume bralec, ki ve, da je bil italijanski premier na lepotnem kirurškem posegu.

---

<sup>217</sup> Niso več samo »komunisti« tisti, ki mu ne pustijo delati, ampak tudi sodniki in bankirji, sodišča in nadzorni organi.

<sup>218</sup> In popolnoma spontano se postavi vprašanje, seveda v privzdignjenem tonu in nadvse vljudno, v kateri drugi evropski državi se lahko s tako pogubno natančnostjo pokrivata rasistična in vladna beseda.

<sup>219</sup> Močne države in utrjene družbe se na razpadanje države in družbe odzovejo, šibke države, kakršna je naša, pa se utapljajo v sivini. Ki se ne zdravi z liftingom ali lepotno kirurgijo.

Ciničen, torej posmehljiv in hkrati prezirljiv je avtor v besedilu o nerazumnem in nestrokovnem zakonu o umetni oploditvi, ki v neugoden položaj postavlja italijanske ženske: *E chissà se non saranno messi in causa prima o poi anche gli spermatozoi che qualche ruolo pure hanno nella complessa questione*<sup>220</sup> (Scalfari, 11. 12. 03). Cinizem, ki temelji na dvomu o strokovnosti izdelka, veje tudi iz primera: */.../bi moralo ministrstvo za finance zakonski osnutek skrivati /.../, ko bi hotelo ubraniti celovitost in **tako imenovano strokovnost izdelka*** (Fidermuc, 4. 12. 03).

## 2.5 BESEDNE VRSTE S STILNO VREDNOSTJO

Stilno lahko delujejo tudi besedne vrste same. Najbolj tipična označevalna besedna vrsta je pridevnik, ki največkrat na različne načine opredeljuje lastnosti samostalnika. Kot ugotavlja Kalin Golobova (2003b: 234), večina pridevnikov v besedilih izrecno vrednoti in pri tem ni nujno, da so ekspresivni ali da delujejo stilno. V naslednjem primeru, kjer se Delov novinar norčuje iz španskega ponosa na njihovo »*slavno preteklost*« (Hočevlar, 1. 12. 03), pridevnik kaže na avtorjev ironičen odnos do zadeve. Prav tako svojo (negativno) naravnost izraža Republikin komentator, ko v enem svojih besedil zapiše, da demokratične svetovne države mednarodne organizacije vodijo »*con incosciente spensieratezza*«<sup>221</sup> (Scalfari, 4. 1. 04).

Pri rabi ekspresivnih besednih zvez so Republikin pisci opazno bolj ostri in brez dlake na jeziku. Novinar Turani družino Tanzi, ki je načelovala bankrotiranemu Parmalatu, imenuje »*dei solenni babbei*«<sup>222</sup> (Turani, 29. 12. 03), Giannini pa italijanski vladi pravi kar »*governo balneare*«<sup>223</sup> (Giannini, 15. 1. 04), saj njen predsednik že mesec dni dopustuje ob morju. Delova novinarka je do slovenske vlade precej prizanesljiva, ko ji očita »*domišljavo ihtavost*« (Fidermuc, 17. 12. 03), eden od piscev Teme dneva pa veliko količino denarja, ki ga Sloveniji prinašajo državna podjetja, imenuje »*čedni kupček*« (Flegar, 24. 12. 03).

---

<sup>220</sup> In kdo ve, ali ne bodo prej ali slej v obravnavo vzeli tudi spermatozoide, ki nekakšno vlogo v tej kompleksni zadevi vendarle igrajo.

<sup>221</sup> S podzavestno brezskrbnostjo.

<sup>222</sup> Vzvišeni bebci.

<sup>223</sup> Obmorska vlada.

V italijanščini je ekspresivne vrednosti samostalnikom možno dajati tudi s pridevniki v elativu (absolutnem presežniku). Z oznako »*la cattolicissima Spagna*«<sup>224</sup> (Mafai, 4. 12. 03) novinarka poudari vpliv katoliške cerkve v Španiji. Berlusconi je v nekem drugem besedilu »*italianissimo impunito*«<sup>225</sup> (Merlo, 24. 12. 03). Skrajno mero nesramnosti novinar z elativom označi, ko piše o zadnjem ameriškem napadu na Irak: *Era sufficiente stringere ancora più la corda, invece di sferrare l'imprudentissima crociata*<sup>226</sup> (Pirani, 6. 12. 03).

Lastnosti samostalnikov ali samostalniških sintagem označuje tudi več pridevnikov skupaj. Delov dopisnik iz ZDA zapiše, da so Američani Silvestrovo preživeli v okrilju »*najbolj bleščečega newyorškega trga*« (Hladnik Milharčič, 5. 1. 04), s čimer se navezuje na močno svetlobo, ki jo oddajajo svetlobni reklamni napisi Times Squara. V neki drugi Temi dneva je zapisano, da je prodaja banke SIB dosegla »*zapletene groteskne razsežnosti*« (Viršek, 30. 12. 03). V enem od uvodnikov Repubblike je politika stranke *Naprej Italija* označena kot »*una mistica politica paganeggiante idolatra*«<sup>227</sup> (Mauro, 13. 12. 03). Pridevniki so med seboj lahko povezani z vezniki kot na primer v besedilu, kjer pisec Berlusconi je imenuje »*le famose e spavalde trovate*«<sup>228</sup> (Merlo, 24. 12. 03).

Samostalnike vrednoti tudi kombinacija prislova in pridevnika: *Verjetno so se ukvarjali s petdesetkrat manj vrednim primerom zunanjega ministra* (Flegar, 3. 12. 03). Avtor s to pretirano oznako pokaže, kako nepomembne se mu zdijo razprave o poslih ministra za zunanje zadeve, v primerjavi s kadrovskimi problemi v nadzornih organih vlade. Nekdanjega italijanskega zunanjega ministra Martina novinar imenuje »*neuroscettico per eccellenza*«<sup>229</sup> (Scalfari, 14. 12. 03).

Nosilec stilne vrednosti je lahko tudi prislov sam. V primeru iz Repubblike so televizijske mreže, ki jih ima v lasti Berlusconi, »*uno spettacolo di cinismo all'italiana*«<sup>230</sup> (Maltese, 17. 12. 03). Prislov lahko natančneje označuje katero koli

<sup>224</sup> Zelo katoliška Španija.

<sup>225</sup> Nadvse italijanski nekaznovanež.

<sup>226</sup> Dovolj bi bilo še malo zategniti vrv, namesto sprožitve na moč nepremišljene križarske vojne.

<sup>227</sup> Popoganjena malikovalska politična mistika.

<sup>228</sup> Slavne in predrzne iznajdbe.

<sup>229</sup> Evroskeptik v pravem pomenu besede.

<sup>230</sup> Spektakel cinizma po italijansko.

besedno vrsto. V primeru, kjer italijanski novinar opaža, da je Berlusconijev humor postal »qualcosa di **patologicamente triste**«<sup>231</sup> (Merlo, 24. 12. 03) vrednoti pridevnik. Glagol in pridevnik sta s prislovom obarvana v zgledu: »*Agenti v civilu so /.../ **budno pazili**, ali je kdo **posebno sumljiv***« (Hladnik Milharčič, 5. 1. 04).

Kot stilem lahko deluje tudi samostalnik sam. Beseda *združba*, ki označuje »skupnost ljudi, ki jih družijo skupni interesi ali dejavnost« (SSKJ, 1996), ima sama po sebi negativen prizvok in prav tak ton je pisec želel dati politikom, večinoma nekdanjim KGB-jevcem, ko jih je imenoval »*putinovsko usmerjena **združba***« (Čibej, 8. 12. 03). V zgledu *Hrvaška bo dobila manjšinjsko vlado, v kateri ne bo velikih notranjih **zdrah*** /.../ (Žerjavič, 22. 12. 03) samostalnik *zdraha* deluje izrazito ekspresivno. Samostalnik v naslednji povedi, ki je pravzaprav neologizem, ima izrazito slabšalno vrednost in označuje negativen odnos do vsega, kar je povezano s Tretjim svetom: *Con l'eccezione del **terzomondismo** sempre pronto ad abbracciare la causa di qualsiasi malfattore si opponga agli Stati Uniti /.../*<sup>232</sup> (Rampoldi, 6. 1. 04).

Med aktualiziranimi samostalniki je v Repubbliki veliko tvorjenk iz dveh samostalnikov, povezanih z vezajem. Berlusconijska stranka je zaradi tesnih povezav z njegovimi podjetji imenovana »*il partito-azienda*«<sup>233</sup> (Maltese, 2. 12. 03), rešitev, ki bi premostila težave med dvema nasprotnima si stranema pa je »*la possibilità-ponte*«<sup>234</sup> (Manzella, 17. 1. 04). Pozitivno ali negativno vrednost izražajo tudi samostalniške sintagme, kot so »*una scissione vecchio stile*«<sup>235</sup> (Giannini, 1. 12. 03); »*la sedia feticcio*«<sup>236</sup> (Merlo, 24. 12. 03). V vlogi aktualiziranega samostalnika so v analiziranih uvodnikih Repubblike uporabljene tudi druge besedne vrste, na primer prislov: *An è sospesa tra un »non più« e un »non ancora«*<sup>237</sup> (Giannini, 1. 12. 03) ali glagol: »*una politica estera del vorrei ma non posso*«<sup>238</sup> (Bocca, 13. 1. 04).

<sup>231</sup> Nekaj patološko žalostnega.

<sup>232</sup> Z izjemo tretjesvetovstva, ki je vedno pripravljeno solidarizirati z vsakim malopridnežem, ki bi nasprotoval Združenim državam /.../.

<sup>233</sup> Stranka podjetje.

<sup>234</sup> Priložnost most.

<sup>235</sup> Razkol v starem stilu.

<sup>236</sup> Sedež fetiš.

<sup>237</sup> Narodno zavezništvo je razpeto med »ne več« in »ne še«.

<sup>238</sup> Zunanja politika tipa »želel bi, ampak ne morem«.

Samostojno konotativno vrednost imajo lahko tudi glagoli. Dobijo jo v sobesedilu (adherentna) ali pa ekspresivno delujejo že sami po sebi (inherentna), tako kot glagol v naslednjem primeru: *Nad čedalje bolj barvitimi svetlobnimi napisi, ki **gospodujejo** nad mestno panoramo, so stale temne postave /.../* (Hladnik Milharčič, 5. 1. 04). Izbira glagola jasno nakazuje avtorjev negativni odnos do svetlobnih oglasov, ki dominirajo nad mestom. Glagol, ki sicer označuje delovanje vremenskega pojava, v kombinaciji z osebo deluje izrazito stilno: *Ma soprattutto, con la sua svolta, Fini **ha terremotato** l'intero centrodestra*<sup>239</sup> (Giannini, 1. 12. 03). V tekstu, ki obravnava področje politike je gotovo zaznamovan glagol *partorire*<sup>240</sup>: */.../ con una formula a dir poco barocca /.../ tale da far pensare che difficilmente **avrebbe partorito** qualcosa di concreto /.../*<sup>241</sup> (Scalfari, 14. 12. 03).

Zelo pogost postopek za dajanje stilnih odtenkov besednim vrstam je v italijanščini **alteracija**, vrsta dodajanja pripon besednim vrstam, ki tako dobijo drugačen pomen. Pri tem ima italijanski jezik široko paleto pripon, ki lahko besedam dodajajo številne vrednosti: afektivno, pomanjševalno, povečevalno, ironično, slabšalno. Način spreminjanja pomena besede s priponami obstaja tudi v slovenščini, vendar sem v analiziranem gradivu našla le en tak, sicer že navedeni, primer: */.../ referendum stane okrog šeststo **milijončkov*** (Taškar, 27. 12. 03), v katerem avtorica s pomanjševalnico denarne vsote ironično nakazuje vladno negospodarnost z davkoplačevalskim denarjem. Sicer je tudi v analiziranih uvodnikih alteracij malo, saj novinarji aktualizme pretežno tvorijo z metaforami in metonimijami. Naletela sem le na alterirane samostalnike: *Con questo **truchetto**, il presidente del Consiglio ha evitato l'isolamento di Madrid e Varsavia /.../*<sup>242</sup> (Bonanni, 3. 1. 04). S pomanjševalnico je označeno majhno, a pomembno Berlusconijevo dejanje. Prav tako na Berlusconija se nanaša cinična pomanjševalnica »*poveretto*»<sup>243</sup> (Merlo, 24. 12. 03), s katero ga avtor imenuje zaradi več neuspehov, ki jih je doživel, pa je kljub temu ostal eden najbogatejših in najvplivnejši ljudi v Italiji.

<sup>239</sup> Predvsem pa je Fini s svojim preobratom pretresel celotno desno sredino.

<sup>240</sup> Roditi.

<sup>241</sup> /.../ s formulo, ki je, če smo skromni, baročna /.../ in zbuja misel, da bo težko rodila kar koli konkretnega.

<sup>242</sup> S tem trikcem se je premier izognil izolaciji Madrida in Varšave /.../.

<sup>243</sup> Revček.

### 2.5.1 Ponovitve in obnovitve vzorcev/klišejev

Ponavljjanje in obnavljanje znanih izrekov, naslovov filmov, literarnih del ali pregovorov, rekov, frazemov se v še manjšem številu kot v naslovju Delovih uvodnikov pojavlja v njihovih besedilih, v Repubbliki pa so v nasprotju z naslovi, kjer jih je zelo malo<sup>244</sup> vzorci in klišejji zelo številni. V vsakem analiziranem uvodniku Repubblike sem naletela vsaj na eno ponovitev klišēja, torej je tovrstnih ponovitev največ. Uporabljeni so kot metafore za določen pojav, dogodek, stanje, osebo. V naslednjem primeru je uporabljena fraza za glagol 'umreti': *All'indomani del suo arresto un analista italiano pronosticò serenamente ad una rete Rai che Saddam sarebbe stato torturato e forse **ci avrebbe lasciato la pelle***<sup>245</sup> (Rampoldi, 6. 1. 04). Delova novinarka za opravila, ki čakajo novega generalnega direktorja Kliničnega centra, zapiše, da nikakor niso »mačji kašelj« (Zupanič, 8. 1. 04). Fraza v povedi *Nato, G8, Asean in predvsem Združeni narodi niso bili več samoumevni sezname forumov, s katerimi so bile ZDA pripravljene sodelovati **na lepe oči*** (Hladnik Milharčič, 11. 12. 03) pa pomeni 'brez zagotovila, da nasprotni strani lahko zaupajo'. Kaj se v Italiji počne z ideali nasprotnika, novinar opiše s frazo, *mettere alla berlina*:<sup>246</sup> *Un Paese pronto ad ascoltare l'elogio del malandrino, in cui l'avversario viene schernito, i suoi ideali sono **messi alla berlina** /.../*<sup>247</sup> (Mauro, 10. 1. 04).

V naslednjem zgledu sta klišēja dva: */.../ le sue star milionarie che oggi hanno il coraggio di **tirare in ballo** le loro »povere« famiglie dopo aver **buttato la croce** ogni giorno **addosso** a tranvieri, infermieri, precari della scuola, operai cassintegrati e pensionati*<sup>248</sup> (Maltese, 17. 12. 03). Prva fraza je ponovljena v celoti, pri drugi pa gre za obnovitev fraze *gettare la croce addosso a qualcuno*.<sup>249</sup> Glagola *buttare* in *gettare*<sup>250</sup> sta sopomenki, zato je pomenski vzorec fraze dejansko v celoti ohranjen.

---

<sup>244</sup> Glej poglavje III/1.3.

<sup>245</sup> Dan pred njegovo aretacijo je na enem od programov Rai neki italijanski analitik veselo napovedal, da bodo Sadama mučili in da bo pri tem mogoče »zapustil kožo« (umrl, op. p.).

<sup>246</sup> Zasmehovati.

<sup>247</sup> Država, ki je pripravljena poslušati malopridneževo obrambo, v kateri je nasprotnik tarča posmeha, njegovi ideali pa so zasmehovani /.../.

<sup>248</sup> /.../ njegovi milijonarski zvezdniki, ki si danes upajo razpravljati o svojih »ubogih« družinah, potem ko so dan za dnem valili krivdo na voznike v javnem transportu, bolničarje, začasno zaposlene šolske učitelje, delavce na čakanju in na upokojece.

<sup>249</sup> Valiti krivdo na nekoga.

<sup>250</sup> Vreči.

Prosti in stalni del obnovljenega pregovora lahko jasno vidimo v povedi: */.../ è inevitabile che questi crac vengano a galla quando ormai è troppo tardi. **Quando i buoi sono scappati***<sup>251</sup> (Turani, 23. 12. 03). Stalni del frazeologema (tisti, ki signalizira pomen) ima obliko samostojne pristavčne povedi, skladenjsko ločene od glavnega stavka, na katerega se navezuje. Pomensko ponovi in tako podkrepi stavek pred njim. Pregovor (*È inutile chiudere la stalla quando i buoi sono scappati*<sup>252</sup>) namreč pomeni prav to, kar sporoča del povedi »è troppo tardi.«<sup>253</sup> Navedena poved vsebuje tudi ponovitev fraze *venire a galla*.<sup>254</sup> Pregovor iz zgornjega zgleda je obnovil tudi avtor uvodnika o posledicah finančnega zloma Parmalata, ki ugotavlja, da bankrota nihče ni skušal preprečiti, ko se je še dalo: */.../ colpe di chi doveva o poteva darsi da fare più efficacemente per scongiurare l'esito drammatico di un'insolvenza che, **a buoi scappati**, forse in troppi e troppo disinvoltamente definiscono annunciata*<sup>255</sup> (Riva, 31. 12. 03). Uporabljeni del frazeologema je zelo modificiran, vendar ga prepoznamo po zvezi *buoi scappati*,<sup>256</sup> iz katere tudi razberemo pomen in avtorjevo sporočilo.

Enega od klišejev, tipičnih za slovenske medije, je obnovil Delov novinar v povedi: *SZKB in ZHKS je 'k pameti', torej k dogovarjanju o združevanju **brez fige v žepu**, prisilila šele neusmiljena logika števil* (Viršek, 16. 12. 03). Obnovljen je frazeologem *držati figo v žepu*, njegov bistveni del, po katerem je prepoznaven, je *figa v žepu*. En del je modificiran tako, da omogoča izpust prvine »držati« in je pomen, »ne nameravati izpolniti obljube, ne držati besedo« (SSKJ, 1996), še vedno jassen.

V analiziranem gradivu sem našla le eno obnovitev vzorca, in sicer v Repubbliki: *Fini definisce »nazionale, patriottico, ma soprattutto cattolico« il suo **partito in cerca d'autore** /.../*<sup>257</sup> (Mauro, 13. 12. 03). Obnovljen je naslov dramskega dela italijanskega pisca Luigija Pirandella, *Sei personaggi in cerca d'autore*.<sup>258</sup>

<sup>251</sup> */.../* neizogibno je bilo, da so ti zlomi prišli na dan, ko je že prepozno. »Ko je živina že pobegnila.« (= po toči, op. p.).

<sup>252</sup> Dobesedni pomen: »Prepozno je zapirati hlev, ko je živina že pobegnila«. Gre za pregovor, ki se v slovenski različici glasi »Po toči zvoniti je prepozno«.

<sup>253</sup> Prepozno je.

<sup>254</sup> Priti na dan.

<sup>255</sup> */.../* krivde tistih, ki bi morali ali bi lahko bolj učinkovito delovali v smeri preprečevanja dramatičnega izida plačilne nezmožnosti, ki zdaj, ko je toče že konec, v prevelikem številu in preveč brezskrbno razčlenjujejo razglas [bankrota].

<sup>256</sup> Pobegla živina, tj. toča, ki je že padla.

<sup>257</sup> Fini svojo stranko, ki išče avtorja, označuje kot »narodno, patriotsko, predvsem pa katoliško« */.../*.

<sup>258</sup> Šest oseb išče avtorja.

### 2.5.2 Perifraza

S perifrazo se pisec izogne ponavljanju jezikovnih prvin, ki jih mora v svojem besedilu večkrat omeniti, saj so bistveni del obravnavane teme. Da uvodnik ne bi postal prenasičen z enakim besediščem, isti pojem poimenuje z drugo besedo, ki pa označevani pojem navadno še konotira. Največkrat je metafora ali aktualizirani večbesedni opis.

V analiziranih besedilih pisci s perifrazo najpogosteje omenjajo določeno osebo. Oznaka izhaja iz njihovih osebnih lastnosti ali poklicev oziroma funkcij, ki jih opravljajo. V uvodniku iz Republike, ki obravnava politične načrte Gianfranca Finija (Giannini, 1. 12. 03), je osrednji subjekt Fini, zato ga avtor pogosto omenja. Da ne bi preveč ponavljal njegovega imena, ga imenuje z različnimi nazivi; prvič s polnim imenom, torej *Gianfranco Fini*, nato pa še *il leader*,<sup>259</sup> *Fini*, *il capo di Alleanza nazionale*.<sup>260</sup> Avtor ene izmed analiziranih Tem dneva (Poglajen, 9. 1. 04) se ponovitvi imena Janez Drnovšek izogne tako, da ga imenuje »*predsednik Janez Drnovšek*«, »*predsednik republike*« in »*Drnovšek*«. Taka perifraza je stilno nevtralna. Prav tako so stilno nezaznamovae perifraxe za predsednika italijanskega senata v enem od Republikinih uvodnikov: *Marcello Pera, il presidente del Senato*,<sup>261</sup> *la seconda carica dello Stato*<sup>262</sup> in *Pera* (Giannini, 9. 1. 04).

Največ poimenovanj so italijanski novinarji skovali za sedanjega italijanskega premiera; v 50 analiziranih uvodnikih sem našla 17 različnih poimenovanj zanj, večina se jih pojavlja v več različnih besedilih: *Silvio Berlusconi, Berlusconi, Silvio, il Cavaliere*,<sup>263</sup> *il premier, il padrone*,<sup>264</sup> *il presidente del Consiglio*,<sup>265</sup> *il primo ministro*,<sup>266</sup> *il Palazzo Chigi*,<sup>267</sup> *il leader della Forza Italia*,<sup>268</sup> *il leader forzista*,<sup>269</sup> *il*

---

<sup>259</sup> Vodja.

<sup>260</sup> Šef narodnega zavezništva.

<sup>261</sup> Predsednik senata.

<sup>262</sup> Druga državna funkcija.

<sup>263</sup> Vitez.

<sup>264</sup> Gospodar.

<sup>265</sup> Predsednik vlade.

<sup>266</sup> Prvi minister.

<sup>267</sup> Palača Chigi (sedež predsednika vlade, op. p.).

<sup>268</sup> Voditelj stranke *Naprej Italija*.

<sup>269</sup> Voditelj Napreja.

*leader, il Capo*.<sup>270</sup> Nekatere oznake Berlusconija so domisleki posameznih avtorjev: *il padrone di Arcore*<sup>271</sup> (Bonanni, 30. 12. 03), *il signore di Arcore*<sup>272</sup> (Scalfari, 25. 1. 04), *l'uomo di Arcore*<sup>273</sup> (Giannini, 27. 1. 04), *il Gran Pagano (o meglio Grande Paganizzatore) che guida il governo*<sup>274</sup> (Mauro, 13. 12. 03), *il signore della televisione*<sup>275</sup> (Maltese, 17. 12. 03).

Druga najpogostejša raba perifraze v analiziranem gradivu se nanaša na neko institucijo ali organizacijo. V uvodniku o propadu Parmalata, se avtor (Riva, 31. 12. 03) nenehnemu ponavljanju imena podjetja izogne tako, da ga imenuje še *la società fallita*<sup>276</sup> in *il primato italiano*.<sup>277</sup> Ponovitvi imena znanega trga v New Yorku se avtor izogne s perifrazo, ki vsebuje njegovo lastnost, osvetljenost s številnimi reklamnimi napisi: */.../ pojdimo v gnečo na Times Square, je odgovorilo tri četrte milijona ljudi. /.../ Če bi vojska prišla do najbolj bleščečega newyorškega trga, bi se /.../* (Hladnik Milharčič, 5. 1. 04). V štirih besedilih iz Republike je Berlusconijska stranka *Naprej Italija* imenovana *il partito personale*,<sup>278</sup> s se pisci izognejo večkratni ponovitvi imena stranke, obenem pa namigujejo na Berlusconijsko absolutno moč v njej.

## 2.6 SKLADENJSKE POSEBNOSTI

Stilna zaznamovanost se pojavlja tudi na skladenjski ravnini. Z vidika skladenjske strukture se Delovi in Republikini uvodniki precej razlikujejo. V primerjavi z besedili Teme dneva, ki so večinoma napisana pregledno, z redkimi dolgimi in kompleksnimi povedmi, italijanski uvodniki vsebujejo dolge, večdelne povedi, z več pridruženimi stavčnimi enotami, ki so – zaradi večje preglednosti – v oklepaju, med pomišljajema, za podpičjem ali dvopičjem. Vendar pa je, tako kot pri Temi dneva, tudi pri Republikinih uvodnikih opazna tendenca »razbijanja« povedi na dve (ali več) samostojni stavčni enoti. Slednje v svoji raziskavi opaža tudi Bonomijeva, ki

---

<sup>270</sup> Šef.

<sup>271</sup> Gospodar vile Arcore (ena izmed vil, ki jih ima v lasti, op. p.).

<sup>272</sup> Gospod vile Arcore.

<sup>273</sup> Mož iz vile Arcore.

<sup>274</sup> Veliki pogan (ali bolje, veliki poganizator), ki vodi vlado.

<sup>275</sup> Gospod televizije.

<sup>276</sup> Propadla ustanova.

<sup>277</sup> Italijanski rekord.

<sup>278</sup> Osebna stranka.

piše, da skladnja »poleg besedišča, ki je z vstopanjem neologizmov in tujk od nekdanj najbolj spreminjajoča se jezikovna prvina, v zadnjem desetletju /.../ predstavlja najbolj izrazite spremembe v stilu pisanja italijanskih novinarjev« in ugotavlja zmanjšanje rabe podredij ter rast prostih povedi in večdelnih realizacij ene same povedi. Ugotavlja, da je »razbijanje« povedi na več kratkih in preprostih stavkov še posebno značilno za komentarje (gl. Bonomi, 2002: 242–243). Prav nasprotno pa so v Temah dneva najbolj pogoste prav podredno zložene povedi z več različnimi odvisniki. Za večjo jasnost sporočila pisci dodatne informacije večinoma zapišejo v obliki vrinjenega stavka med dvema vejicama, redkeje v oklepaju. Redki so vrivki med pomišljajema, primerov medstave je malo, prav tako pristavkov. Namesto pristavčno pridruženih sporočilnih enot, ki so značilne za uvodnike Republike, pisci samostalni ali samostalniško zvezo navadno opredelijo v ozirnih odvisnikih.

Za doseganje stilnih učinkov se v uvodnikih obeh dnevnikov pojavljajo tudi kratke enostavne povedi (neglagolske ali glagolske) in zaznamovan besedni red. Predvsem v Republiki je pogosta raba citatov. Posebne učinke sporočila avtorji dosegajo tudi s kopičenjem stavčnih kategorij enake vrste, ponavljanjem povednih enot (besed, besednih zvez, stavkov) in s sintaktičnim paralelizmom.

### **2.6.1 Stilno zaznamovan besedni red**

Iz potrebe po poudarjanju ali izpostavljanju določenih delov sporočila pisci uporabljajo zaznamovan besedni red, drugačen od običajnega, predpisanega po slovnici. V slovenščini besedni red kodificirajo pravila proste in stalne stave ter določeno zaporedje naslonk (nenaglašenih besed). Italijanski nevtralni besedni red je: osebek, povedek in predmet, določilo pa je za razliko od slovenščine vedno desno od označenca, torej za njim. Zaznamovane so tiste povedi, katerih »sestavine so prestavljene, da bi dobile poseben pomen ali/in vsebino povedi dopolnile« (Dardano, 1994: 399). Dardano na rabo neknjižnega besednega reda v tisku gleda tudi s sociolingvističnega vidika in ugotavlja, da se jezik časopisja na ta način približa pogovornemu jeziku, s tem pa večji množici naslovnikov. V pogovoru je jezik spontan, improviziran, zato pogosto krši normo nevtralnega besednega reda, saj se ravna po vsebini in izpostavlja pomembnejše prvine (gl. Dardano, 1994: 399).

V analiziranih Temah dneva je skladenjskih oblik z nenevtralnimi besednim redom malo, načini izpostavljanja elementov z zaznamovanim zaporedjem besed pa so različni, odvisni od avtorjeve želje po poudarjanju prvin. Med analiziranimi uvodniki Repubblike je najpogostejši način neobičajnega besednega reda **premik v levo**, pri čemer novo oziroma najpomembnejšo informacijo v povedi postavimo na začetek stavka in jo tako izpostavimo. Izpostavljena beseda nikoli nima funkcije osebka (gl. Dardano in Trifone, 1995: 508). Slovnica zahteva, da se na levi izpostavljena prvina kasneje v stavku ponovi v obliki nenaglašene zaimke. V analiziranih uvodnikih take povedi vsebinsko nadaljujejo predhodno, kot na primer naslednja zgleda: *Questa realtà Romano Prodi ha avuto la ventura di sperimentarla, non sempre gradevolmente, sulla propria pelle come presidente della Commissione*<sup>279</sup> (Bonanni, 30. 12. 03); *A spazzare via gli ultimi residui di fiducia nel nostro paese ci si mettono perfino le alte autorità con lo spettacolo di una polemica sulle macerie della vicenda che fa impallidire il ricordo delle liti fra comari della cosiddetta prima Repubblica*<sup>280</sup> (Riva, 31. 12. 03). Vsebinsko izhodišče je na začetku povedi tudi v naslednjem zgledu iz Delovega uvodnika: *Leto so namreč poslanci preživeli v velikih stresih* (Pogljajen, 20. 12. 03). Avtor je vrstni red obrnil, ker je želel izpostaviti, koliko časa so poslanci trpeli stres, torej vse *letu*. Premik sporočilnega jedra v levo vsebuje tudi primer: *Počasi pa se razmere spreminjajo* (Praprotnik, 20. 1. 04). Po osnovnem merilu proste stave, členitvi po aktualnosti, si stavčni členi pri trdilnih stavkih sledijo po naslednjem vrstnem redu: izhodišče (subjekt stavka), prehod, jedro (gl. Toporišič, 1982: 163). V zgornjem primeru sta torej zamenjana izhodišče in jedro, tako da se beseda 'počasi' znajde na izpostavljenem mestu.

Izpostavljen je lahko tudi glagol; takrat v italijanski strukturi ponovitve z zaimkom ni: *Dirà la magistratura come sia stato possibile che gli organi di controllo dell'azienda non si rendessero conto per anni del fatto che gran parte delle poste di bilancio fossero inventate e gran parte della documentazione di supporto falsificata*<sup>281</sup> (Scalfari, 11. 1. 04).

<sup>279</sup> Glede te realnosti je imel Romano Prodi srečo, da jo je, ne vedno z veseljem, izkusil na lastni koži kot predsednik Komisije.

<sup>280</sup> K čiščenju poslednjih ostankov zaupanja v našo državo so se spravile celo najvišje oblasti s spektaklom polemike, ki se je dogajal na ruševinah zadeve, ob kateri zbledi spomin na prepire med botri tako imenovane prve republike.

<sup>281</sup> Sodišče bo povedalo, kako je bilo mogoče, da nadzorni organi v podjetju več let niso opazili, da je bil večji del finančnega kritja izmišljen in da je bila večina dokazne dokumentacije ponarejena.

Neobičajen je tudi besedni red v naslednjem primeru iz enega od Delovih uvodnikov: *Potem so prišli izbrisani, **Plemenitega Jelinčiča obnavljanje nikoli dokončane zgodbe o orožarskih poslih** in nenazadnje spopad za to, kdo bo plenil divjad* (Poglajen, 20. 12. 03). Avtor s poetičnim in starinskim zaporedjem besed kaže svoj zaničljiv odnos do zadev, s katerimi se ukvarjajo poslanci, z besednim redom obeh priimkov prvaka Slovenske nacionalne stranke, v katerem je na prvo mesto postavil njegov drugi priimek, pa se posmehuje nazivu Plemeniti, ki si ga je Jelinčič dodal sam. Obenem ga z njim ironično označuje kot človeka s plemenitimi lastnostmi.

Druga oblika zaznamovanega besednega reda v italijanskem jezikovnem sistemu je **premik v desno**. Poudarjeni del povedi (predmet ali cel stavek) je postavljen na konec, zaimek, ki ga označuje, pa se v povedi nahaja pred njim. Tako kot premik v levo se tudi tovrstna konstrukcija navezuje na predhodno sporočilo, pogosto pa ima svoje nadaljevanje še v naslednji povedi (gl. Dardano in Trifone, 1995: 512). Taki premiki so v tisku redki, saj so značilni za govorjeni pogovorni jezik. V svoji analizi sem jih našla samo v Repubbliki, in sicer dva primera. V enem izmed njih je ključna, poudarjena beseda, *successo*,<sup>282</sup> ponovljena, tako da vemo, da se navezuje na predhodno sporočilo: *La legittima rabbia del popolo americano reclamava un successo spettacolare e non poteva accontentarsi della caccia al terrorista nelle caverne afgane. L'ha avuto **quel successo** in venti giorni e con poche decine di morti*<sup>283</sup> (Scalfari, 4. 1. 04). V takih konstrukcijah druga poved vedno predstavlja skladenjsko in vsebinsko nadaljevanje prve.

Pogosto se uporabljajo tudi t. i. **razcepljene povedi**,<sup>284</sup> največkrat na začetku odstavka, ko novinar izpostavlja temelj tistega, kar je povedal dotedaj, ali pa se pojavi za daljšo besedilno enoto, ki jo taka poved poudari. S slovničnega vidika je v taki povedi izpostavljen predmet samostalnika v tretjem ali četrtem sklonu. Dardano piše, da je taka poved skladenjsko razdeljena v dva informacijska bloka, kar naslovniku omogoči, da takoj razbere novi (poudarjeni) podatek, saj je ločen od preostale povedi

---

<sup>282</sup> Uspeh.

<sup>283</sup> Upravičeni bes ameriškega ljudstva je zahteval spektakularen uspeh in se ni mogel zadovoljiti z lovom na terorista po afganistanskih jamah. In dobil ga je, ta uspeh, v dvajsetih dneh in z nekaj deset mrtvimi.

<sup>284</sup> La frase scissa.

(gl. Dardano in Trifone, 1995: 514). Razcepljena poved se začne s kopulativnim glagolom 'biti', ki mu sledi izpostavljeni element, nato veznik (ponavadi oziralni *che*<sup>285</sup>), za njim pa preostanek povedi. Taka konstrukcija v slovenskem jezikovnem sistemu ni mogoča, saj pred izpostavljenim elementom na začetku povedi ne more vsebovati kopule.

Kot vidimo v naslednjem zgledu, je v razcepljeni povedi pozornost usmerjena na njen prvi del, ki predstavlja novo informacijo oziroma izhodišče (*rema*), ostali del pa jedro (*tema*): *È sulla base di questo dettato che il Parlamento ha finora autorizzato le operazioni belliche di salvaguardia della pace o con intenti umanitari, nel quadro di decisioni dell'Onu, della Nato e dell'Ue*<sup>286</sup> (Pirani, 6. 12. 03). Osrednja informacija je v razcepljeni povedi pogosto v kontrastu z naslednjim delom. V zgledu, ki sledi, avtor v prvem delu poudarja, kaj je tisto, kar je sporno, v drugem pa kot nasprotje temu navaja, kaj ni sporno: *Sono i contenuti, non la forma delle parole di Bossi, il motivo del contendere*<sup>287</sup> (Serra, 5. 12. 03). Izpostavljeni element je poleg osebkla lahko še kateri koli drugi stavčni člen. V povedi *È stupefacente che questa deriva possa essere propiziata dalla contesa tra lo Sdi e l'Italia dei Valori*<sup>288</sup> (Giannini, 19. 12. 03) je poudarjen povedkov prilastek.

Nenevtralni besedni red imajo tudi **pseudorazcepljeni stavki**,<sup>289</sup> ki imajo enako pragmatično vlogo kot razcepljeni, tj. izpostaviti novo, pomembnejšo prvine, pa tudi skladenjsko je sestavljena enako: poved je razdeljena na dva segmenta; razlika je le v tem, da pri pseudorazcepljenih stavkih izpostavljeni element stoji na koncu povedi (gl. Dardano in Trifone, 1995: 515). Temeljni podatek v naslednjem zgledu, torej 'množični populizem', je naveden na koncu, pa je kljub temu (oziroma prav zato) izpostavljen: *Quel che colpisce più di tutto, è la fiumana populista*<sup>290</sup> (Viola, 8. 12. 03). V svoji analizi sem našla le tri primere tako zaznamovanega besednega reda.

---

<sup>285</sup> Ki; da.

<sup>286</sup> Prav na osnovi tega ukaza je parlament v okviru odločitev Združenih narodov, zveze NATO in EU, doslej odobril vojne operacije za zagotavljanje miru oziroma za človekoljubne namene.

<sup>287</sup> Vsebina, ne oblika Bossijevih besed je tu sporna.

<sup>288</sup> Presenetljivo je, da bi ta tok lahko umiril spor med Sdi (Italijanski socialdemokrati, op. p.) in Italijo vrednot.

<sup>289</sup> Le frasi pseudoscisse.

<sup>290</sup> Tisto kar naredi največji vtis, je porast populizma.

Med uvodniki Repubblike sem naletela tudi na primere (7/50) t. i. **predstavitvene povedi**,<sup>291</sup> ki je po obliki podobna razcepljeni, le da ima pred glagolom *essere*<sup>292</sup> t. i. aktualizacijski zaimek *ci*.<sup>293</sup> Semantično sta v taki povedi pomembni informaciji obeh delov. Sporočilna enota je v dva pomenska bloka razdeljena le zato, ker bi bila kot samostojna poved težje berljiva (gl. D'Achille, 2003: 155). V analiziranih uvodnikih te oblike izključno nadaljujejo sporočilo predhodne povedi: *Ci sono molte analogie tra questo crac e quello della società energetica texana, che fece bancarotta due anni fa inaugurando una lunga serie di scandali finanziari negli stati Uniti*<sup>294</sup> (Rampini, 20. 12. 03). Začetnemu glagolu pogosto sledi veznik *però*,<sup>295</sup> ki se navezuje na predhodno poved: *Eugenio Scalfari, Pietro Scoppola e Miriam Mafai hanno già spiegato, qui, le ragioni politiche che reinsediano una concezione etica dello Stato dopo che la frantumazione della Democrazia cristiana ha scatenato una corsa a destra e a sinistra per l'eterno e sacro miraggio dei voti cristiani che i vescovi controlerebbero. C'è però qualche ragione specifica per l'eclisse della laicità*<sup>296</sup> (Mauro, 13. 12. 03). Tu veznik nima vloge povezovanja dveh povedi ali dveh stavkov znotraj povedi, ampak dveh različnih povedi. Brez njega povezava med njima ne bi bila razvidna. Navezovalnost na predhodno poved signalizira tudi ponovitev besede *ragione*.<sup>297</sup>

## 2.6.2 Večdelno realizirani skladenjski vzorci

V nekaterih primerih so skladenjski vzorci ene povedi sestavljeni iz več delov, tako da učinkujejo čustveno. Lahko gre za enostavčni ali večstavčni vzorec, ali pa je druga prvina prvi dodana dostavčno. Novinar poved razbije na več delov, pri čemer med enim in drugim delom naredi učinek premora, po katerem je drugi del izpostavljen in poudarjen. V moji analizi se kot pridruženi deli povedi pojavljajo medstava (vrinjeni

<sup>291</sup> La frase presentativa.

<sup>292</sup> Biti.

<sup>293</sup> Ci attualizzante.

<sup>294</sup> Veliko je analogij med tem zlomom in zlomom teksaškega energetskega podjetja, ki je bankrotiralo pred dvema letoma, in v ZDA sprožilo celo vrsto finančnih škandalov.

<sup>295</sup> Vendar pa.

<sup>296</sup> Eugenio Scalfari, Pietro Scoppola in Miriam Mafai so na tem mestu že predstavili politične razloge, ki ponovno vzpostavljajo etični koncept države, potem ko je razpad Krščanskih demokratov sprožil tekmo levice in desnice za večni sveti privid krščanskih volilnih glasov, ki naj bi jih imeli pod nadzorom škofje. Vendar pa obstajajo posebni razlogi za zaton laičnosti.

<sup>297</sup> Razlog.

stavek, izpostava, pristava), pristavek in dostavek. Predvsem v uvodnikih Republike so zelo pogosti skladijski vzorci z eno povedjo, realizirano večdelno, bodisi v obliki večstavčne povedi ali v obliki več vsebinsko povezanih samostojnih stavkov. Novinarji jih uporabljajo iz praktičnih (večja jasnost dolgih stavčnih konstrukcij) in stilnih (za doseganje ekspresivnosti) razlogov.

V uvodnikih Republike se najbolj pogosto uporablja **vrinjeni stavek**, tj. stavek v okviru kake povedi, s katero ni povezan po načelih prisojevanja ali določanja, pa tudi ne prirednosti ali solednosti, ampak je oblikovno sam zase in je z vsebino v svobodni zvezi (gl. Toporišič, 1992: 355). »Gre za neke vrste prelom, ki daje povedi živahnost in omogoča tekoči tok povedi.« (Dardano in Trifone, 1995: 472). V časopisju se tako pogosto pojavlja, ker lahko v eni sami točki združi več informacij ali spomni na že omenjena dejstva, pri tem pa ne prekine toka sporočila. Je nekakšen vmesni člen, ki ga med branjem lahko izpustimo in kot celoto preberemo dele povedi pred vrivkom in za njim. Od preostalega dela povedi je lahko ločen z oklepajem, pomišljajem, redkeje s tremi pikami, ali z vejico (gl. Pravopis, 1997: 58). Vrinjeni stavek je dejansko ena od oblik posebne skladijske strukture, ki jo Korošec (1998: 281–282) opaza v svoji analizi slovenskih dnevnikov in jo imenuje **medstava**. Gre za obliko povedi, ki je razmejena v dve besedilni strukturi. Medstavi sta **izpostava** in **pristava**, pri čemer je tradicionalni **vrinjeni stavek** vrsta pristave. Koroščeva analiza je pokazala, da sta bili slednji značilni za slovensko poročevalstvo sedemdesetih let minulega stoletja, danes pa se pojavljata le redko (gl. Korošec, 1998: 282). Avtorji nadaljnje informacije namreč pogosteje zapišejo v vrinjenem stavku med dvema vejicama ali pa jih vključijo v drugo poved. Definicije skladijske strukture, kakršna je medstava, pri italijanskih slovničarjih (Dardano, Serianni, D'Achille) nisem zasledila, saj so vse take oblike uvrščene k vrinjenim stavkom. Ker pa je Korošec (1998) medstavo definiriral kot specifično obliko zunajpovedno dodanih enot, ki so tipične za poročevalski jezik, in sem primere zanjo našla tudi v italijanskih uvodnikih, jih bom nekaj navedla. V Republiki je sicer najpogostejša oblika medstave vrinjeni stavek, ki ga pisci uporabljajo za izpostavljanje pomembnejših vsebinskih enot.

Pri **izpostavi** pomemben del besedila postavimo med pomišljaja in ga tako poudarimo. »To, kar je v pisnih poročevalskih besedilih izpostava, v rokopisih navadno /.../ podčrtamo.« (Korošec, 1998: 283). Potek govornega niza bi ostal

nezaznamovan, če bi pomišljaje odstranili, kar je razvidno tudi iz zgleda: *Atentat na Zorana Đinđića je bil tudi atentat na reforme, kar so navsezadnje – v obeh primerih – dokazale včerajšnje srbske volitve* (Potočnik, 29. 12. 03). Izpostava v navedenem primeru, ki je edini primer izpostave v analiziranem gradivu Delovih uvodnikov, je prislovno določilo. Izpostave, ki jih je v uvodnikih Republike 5, so največkrat prislovna določila. V naslednjem primeru je prislovno določilo časa: */.../ la laicità resta una forma culturale inespressa nelle nostre istituzioni, nelle nostre leggi e – prima ancora – nel sentimento dello Stato*<sup>298</sup> (Mauro, 13. 12. 03). Tudi v zgledu: *Ma di giorno in giorno si rafforza il sospetto che il prezzo imposto a tutti i cittadini – come risparmiatori e come contribuenti – sarà ancora più alto di quel »buco« di debiti stimato a dieci miliardi*<sup>299</sup> (Rampini, 8. 1. 04) je vrinjena enota med pomišljajema prislovno določilo (načina). Izpostava vsebinsko natančneje opredeljuje enoto pred pred prvim pomišljajem, v naslednjem zgledu kot prilastek: *La libertà di voto in un partito che fa parte di una coalizione – di governo – non si fonda sul diritto al dissenso in nome della libertà di coscienza*<sup>300</sup> (Scoppola, 12. 12. 03).

**Pristava** je skladenjska enota, ki jo novinar doda, ko že zaključi stavčni vzorec, pa mu na določenem mestu že zapisane besede prikličejo nov, pomemben dodatek. Da mu povedi ni treba pisati še enkrat znova, dodatno vsebino vključi med pomišljaja, kot vmesnik z druge skladenjske ravnine. Pristava je pogosto daljša besedilna enota (gl. Korošec, 1998: 297–278). V nasprotju z izpostavo, je pristava lahko tudi stavčna poved, kot v primeru: *Če pa bi v Bruslju, kjer pripravljajo splošne dokumente – ti kajpak ne upoštevajo posamičnih problemov, kakršni lahko nastanejo pri izvedbi neoporečnih ali celo nadvse perspektivnih pobud – vsaj bežno pomislili na težavno izbiro med pičlih nekaj kilometrov oddaljenima pristaniščema /.../* (Mašanović, 9. 12. 03). Medtem ko je pravih pristav v Delovih uvodnikih več (16), sem v analiziranem gradivu Republike našla le dve, in sicer: *Così, dietro una distribuzione apparentemente imparziale degli spazi – un terzo al governo, un terzo*

<sup>298</sup> /.../ laičnost ostaja kulturna oblika, ki je v naših institucijah, naših zakonih in – še prej – v zavesti države, neizražena.

<sup>299</sup> Vendar pa je iz dneva v dan močnejši sum, da bo cena, ki jo bodo morali plačati vsi državljani – kot varčevalci in kot davkoplačevalci – postala še večja od »luknje«, ki so jo povzročili dolгови, ocenjeni na deset milijard.

<sup>300</sup> Svoboda glasovanja v stranki, ki je del koalicije – vladne – ne temelji na pravici do nesoglašanja, v imenu svobode vesti.

*all'opposizione, un terzo alla maggioranza: come se il governo e la maggioranza fossero avversari – si nasconde un subdolo metodo persuasivo che, come ha ricordato Umberto Eco, applica un'infallibile regola mediatica: »Ha ragione chi parla per ultimo«<sup>301</sup> (Messina, 26. 1. 04); *Lo shock dell'11 settembre – ne viviamo una coda in questi giorni con i tanti voli cancellati per l'allarme terrorismo – ha migliorato solo parzialmente la situazione*<sup>302</sup> (Rampini, 5. 1. 04). Nekatere pristave lahko zaradi svoje dolžine otežujejo berljivost, tako kot v primeru: *Namen napadov na okupacijske enote – v preteklih mesecih pa predvsem na Iračane in koalicijske partnerje, ki z njimi sodelujejo v obdobju, ko Američani poskušajo breme zasedbe in uprave države s 25 milijoni prebivalcev zvaliti na ramena izbranih domorodcev – je sesutje načrta Washingtona za »irakizacijo Iraka«* (Šurk, 19. 1. 04). Ker je pristava tako dolga, naslovnik, medtem ko jo bere, pozabi na prvi del povedi, na katerega se navezuje enota, ki poved zaključuje, in se je zato prisiljen vrniti na njen začetek.*

»Najpreprostejše pristave so tradicionalni vrinjeni stavki« (Korošec, 1998: 294). Teh je še posebej veliko v analiziranem gradivu iz Republike. V naslednjem zgledu avtor v vrinjenem stavku v oklepaju podaja svoj namig, kako bi se obravnavana zadeva lahko rešila: */.../ invece di arrendersi e di chiamare qualche bravo manager a ristrutturare l'azienda (magari con l'aiuto delle banche più esposte) ha infilato la strada delle poste attive inventate*<sup>303</sup> (Turani, 29. 12. 03). Taka struktura, kjer sporočevalec v tok osrednjega sporočila mimogrede vključi kratko misel, ki se mu utrne med govornim dejanjem, spominja na živ pogovor. To je še posebej izrazito v primeru: *Oggi in Italia (che io sappia) esiste una sola società, fra quelle quotate, che ha una maggioranza di consiglieri di amministrazione indipendenti*<sup>304</sup> (Turani, 23. 12. 03). V naslednjem zgledu iz Teme dneva, med katerimi je vrinjenih stavkov sicer malo, besedna zveza v oklepaju predstavlja avtorjev namig, da trditev velja še za

---

<sup>301</sup> Tako se pod navidez objektivno delitvijo prostora – ena tretjina vladi, ena tretjina opoziciji, ena tretjina večini: kot bi bili vlada in večina nasprotnici – skriva sleparska metoda prepričevanja, ki, kot je zapisal Umberto Eco, temelji na nezgrešljivem medijskem pravilu: »Prav ima tisti, ki govori zadnji.

<sup>302</sup> Šok ob 11. septembru – te dni ga podoživljamo s številnimi odpovedanimi leti zaradi nevarnosti terorizma – je le delno izboljšal situacijo.

<sup>303</sup> /.../ namesto, da bi se vdal in poklical dobrega menedžerja, ki bi lahko restrukturiral podjetje (najraje s pomočjo najbolj izpostavljenih bank), je šel po poti izmišljenih finančnih prilivov.

<sup>304</sup> Danes v Italiji (vsaj kolikor jaz vem) obstaja, med prej navedenimi, eno samo podjetje, v katerem je večina svetovalcev uprave neodvisnih.

kakega drugega politika: *Janez Janša (in ne samo on) se mogočih posledic takega ravnanja očitno boji* (Poglajen, 31. 12. 03).

Novinarji v obliki vrinjenega stavka v oklepaju pogosto zapišejo kratico ustanove, podjetja ali organizacije, ki jo v nadaljevanju uporabljajo namesto polnega imena (zaradi gospodarnosti z omejenim prostorom): *Do teh nič kaj novih in presenetljivih spoznanj se je med drugim dokopala misija Mednarodnega denarnega sklada (IMF) /.../* (Jenko, 24. 1. 04). Pojavljajo pa se tudi ravno obratne situacije – pisci v oklepaju razložijo kratico: *Grazie alla scesa in campo della Sec (l'organo di vigilanza sui mercati finanziari Usa) a tutela degli investitori americani /.../ c'è da augurarsi che le sanzioni arrivino presto*<sup>305</sup> (Rampini, 8. 1. 04). Celotne povedi skladijsko in pomensko ne bi prekinili, če bi del v oklepaju izpustili, vendar pa je dodatna razlaga dobrodošla bralcu, ki institucije *Sec* ne pozna.

Že Korošec (1998: 295) je v svoji analizi ugotovil, da so v poročevalskih besedilih pogosti stavki, ki jih ne pripisujemo vrivanju, ampak bolj izogibanju ozirnim stavkom. Nekaj takih primerov sem našla tudi v analiziranih uvodnikih, na primer: *Že zato, ker je treba vsaj v drugi polovici leta, ko bo za vajeti Unije poprijela Nizozemska – ki je že dvakrat doslej (v Maastrichtu 1991 in Amsterdamu 1997) zaključila institucionalno dogovarjanje v skupnosti – prebiti led nesoglasij in v drugo sklicati medvladno konferenco* (Mašanović, 15. 1. 04). V naslednjem zgledu pisec dva oziralna odvisnika, povezana s prirednim veznikom, postavlja med pomišljaja, da bi poudaril njuno vsebino: *Nel frattempo Berlusconi – che non ha letto e non leggerà la lettera di rinvio di Ciampi alle Camere e che firmerà il decreto alla faccia del conflitto d'interessi – ha aperto la controffensiva denunciando la legge sulla par condicio e proponendone l'abolizione*<sup>306</sup> (Scalfari, 22. 12. 03).

Med Temami dneva sem zasledila le primere z enim samim vrinjenim stavkom, v Repubbliki pa so precej pogoste povedi z več vrinjenimi enotami, na primer: *Se l'Europa oggi ha tanti nemici, siano essi avversari politici o antagonisti criminali,*

---

<sup>305</sup> Ker je v igro stopila *Sec* (nadzorni organ ameriških finančnih trgov), da bi zaščitila ameriške investitorje /.../, si lahko želimo, da bo do sankcij prišlo kmalu.

<sup>306</sup> Medtem je Berlusconi – ki ni in ne bo prebral Ciampijevega zavrnitvenega pisma parlamentu in ki bo, konfliktom interesov navkljub, podpisal dekret – začel s protinapadom, tako da je preklical zakon o *par condicio* in predlagal njegovo razveljavitev.

*non è perché ha fallito i suoi obiettivi, come vorrebbero far credere i populistici di destra e di sinistra, ma perché li ha centrati*<sup>307</sup> (Bonanni, 30. 12. 03). Prvi vrinjeni stavek pove več o vsebini predhodnega dela povedi, drugi pa je vezan na vzročni odvisnik.

Samostalniška zveza, ki z dodatnimi lastnostmi dopolnjuje samostalniško, ob katerem stoji, je **pristavek** (gl. Dardano in Trifone, 1995: 112). Vedno je desno od samostalnika ali samostalniške zveze, od katere je ločen z vejico (gl. Toporišič, 1992: 228). V analiziranem vzorcu Tem dneva je pristavkov malo, saj so dodatna določila samostalniških sintagm večinoma podana z oziralnimi odvisniki (»ki« stavki). V uvodnikih Republike pa se pristavek v različnih funkcijah ogromno pojavlja. Pristavek dopolnjuje del povedi pred seboj in je obenem skladenjsko ločen od nje, navadno z vejicami: *Vlada je včeraj sprejela glavni dokument, **nekakšen političen in praktičen načrt**, opremljen s strogimi pravili /.../* (Čeh, 12. 12. 03). V tem zgledu sta pristavka pravzaprav dva: prvi se nanaša na začetni del povedi, drugi pa je pristavek dela, ki ima vlogo pristavka glavnemu stavku. Natančneje je s pristavkom opredeljena vrsta novinarjev v primeru: *Novinarji, **Delovi in drugi**, so že na tiskovni konferenci sredi poletja /.../* (Flegar, 3. 12. 03).

V uvodnikih je najbolj pogost pristavek, ki vsebuje ime osebe, katere funkcija je navedena v povedi: *Poi però arriva un ministro della Repubblica, **Umberto Bossi**, che definisce »bingo bongo« gli immigrati africani*<sup>308</sup> (Serra, 5. 12. 03); *Bodoči šef diplomacije, **Miomir Žužul**, se kot izkušen diplomat zaveda, da bo imela Slovenija /.../ večjo težo kot Hrvaška za Slovenijo* (Žerjavič, 22. 12. 03). Lahko pa je tudi obratno, pristavek ob imenu vsebuje podatke o njegovem lastniku: */.../ la morte di Navarra, **il medico di Corleone che era stato il padrino di tutti i mafiosi, anche di Liggio***<sup>309</sup> (Merlo, 24. 12. 03); *Se boš moral kar navaditi na tole, je Marko Pogorevc, **dosedanji prvi policist**, včeraj prijazno svetoval novemu prvemu možu policije /.../* (Taškar, 16. 1. 04).

<sup>307</sup> Če ima Evropa danes veliko sovražnikov, pa naj gre za politične ali kriminalne nasprotnike, to ni zato, ker je zgrešila svoje cilje, v kar želijo prepričati desničarski in levičarski populist, ampak zato, ker jih je zadela.

<sup>308</sup> Potem pa pride državni minister, Umberto Bossi, ki z »bingo bongo« označi afriške priseljence.

<sup>309</sup> /.../ smrt Navarre, Corleonovega zdravnika, ki je bil boter vseh mafijcev, tudi Liggia.

Pristavek je lahko tudi v oklepaju, tako kot v naslednjem primeru, kjer avtorica natančneje navaja ukrepe, o katerih piše: *Grožnja Avstrije, da ga ne namerava uresničiti in da bo namesto tega sprejela enostranske omejitvene ukrepe (višje cestnine, strožji nadzor, prepoved nočnih voženj, tožbe na evropskem sodišču) pa tudi ni bila preklicana* (Drčar Murko, 23. 12. 03). Lahko ima funkcijo prilastka: *E ha avuto il merito di riproporla alle forze progressiste, italiane ma non solo, perché facciano della costruzione europea il loro progetto identitario*<sup>310</sup> (Bonanni, 30. 12. 03). Pristavek (v vlogi prilastka) v naslednjem primeru je z močnim ločilom, kot je pika, izoliran od predhodne povedi, čeprav se nanjo navezuje: *Adesso se n'è aggiunta una seconda: le istituzioni. Travolte da una politica spregiudicante e irresponsabile in un conflitto che rischia di lasciare sul campo solo macerie*<sup>311</sup> (Giannini, 9. 1. 04). V nekaterih primerih je pristavek posebej izpostavljen kot samostojna neglagolska oblika: *E poi scommettendo tutte le sue carte su una rutilante campagna elettorale per le europee. Il lavoro per lui migliore*<sup>312</sup> (Giannini, 15. 1. 04). V stilno nevtralni povedi bi bila oba stavka povezana s podrednim veznikom, vendar tako del, ki predstavlja avtorjev komentar, ne bi bil posebej izpostavljen.

Naslednji pristavek je glavni povedi dodan naknadno, na koncu, in je od nje ločen s pomišljajem: *Taka je preprosta resnica o davkih, ki so jim zavezani in od katerih so pomembno odvisno državljani in podjetja – so pač dogovor med politiko na oblasti in žrelom državnega proračuna /.../* (Fidermuc, 4. 12. 03). Taki primeri so redki, saj je pristavek največkrat med vejicama ali pomišljajema: *Questo sfondamento avviene nel mercato – delicatissimo, sensibile e decisivo – del consenso politico, la moderna agorà che ormai coincide in grandissima parte con lo spazio televisivo*<sup>313</sup> (Mauro, 3. 12. 03). Tudi tu ima pristavek vlogo prilastka, ki označuje samostalniki ob sebi.

Zelo pogosto sredstvo za jasnejšo in enostavnejšo stavčno zgradbo v besedilih italijanskih uvodnikov je pojasnjevalno dvopičje, o katerem pišem v poglavju III/2.6.5. Tu bom navedla le primer, ko dvopičje uvaja pristavek: *Un caso*

<sup>310</sup> Njemu gre zasluga, da je ponovno predlagal naprednejšim silam, italijanskim in drugim, naj iz gradnje Evrope naredijo svoj identitetni projekt.

<sup>311</sup> Zdaj je prišla še ena [žrtev]: institucije. Pogubljene zaradi brezsrčne in neodgovorne politike v konfliktu, ki bi lahko za sabo pustil samo še ruševine.

<sup>312</sup> In nato stavi vse svoje karte na bleščečo volilno kampanjo za evropske volitve. Zanj najboljše delo.

<sup>313</sup> Ta preboj se je zgodil na trgu – izjemno delikatnem, občutljivem in odločilnem – političnega konsenza, moderne agore, ki danes v veliki meri sovpada s televizijskim prostorom.

*relativamente recente fu quello di Alaska Airlines: un incidente mortale la cui causa fu individuata senza ombra di dubbio nel taglio di spese per la manutenzione degli apparecchi*<sup>314</sup> (Rampini, 5. 1. 04).

V Repubblica sem naletela tudi na konstrukcije, kjer ima pristavek vlogo veznika. Tak je primer, kjer novinar v pristavku ponovi besedo predhodnega dela povedi in tako nadaljuje njegovo vsebino: *I dipendenti dell'Enav e delle varie Atm hanno poco da spartire se non il fatto tecnico del rinnovo dei rispettivi contratti e le conseguenze delle loro proteste: le conseguenze da quali bisogna muovere per valutare ragioni e rimedi*<sup>315</sup> (Anselmi, 7. 1. 04). Pristavek ima tu svojo običajno vlogo dodajanja lastnosti predhodnemu elementu, obenem pa je vezni člen med dvema deloma povedi, ki bi ju bilo brez ponovljene besede skladijsko nemogoče nadaljevati. V naslednjem zgledu pa je ponovljena izhodiščna beseda vezni člen med več stavki. V takih strukturah, kot ugotavlja Dardano, ponovitev pristavka omogoča povezavo stavkov, oblikovanih na različne načine, osrednje izhodišče konstrukcije pa ohrani v ospredju (gl. Dardano, 1973: 294–299). Primer: *Già nell'articolo che scrissi due settimane fa ho formulato molte critiche sulla gestione del governatore. Una gestione priva di collegialità che ha accantonato i talenti migliori e portato avanti i mediocri. Una gestione che ha subordinato la concorrenza interbancaria alla stabilità del sistema mantenendo tuttavia entrambe queste due competenze evidentemente in contrasto tra loro e nonostante che molte voci da tempo suggerissero di separarle affidando la tutela della concorrenza alla commissione antitrust*<sup>316</sup> (Scalfari, 11. 1. 04).

»Skladijski enoti naknadno dodani stavčni člen je **dostavek**« (Toporišič, 1992: 29), ki ga med uvodniki Repubblike nisem našla, v Temah dneva pa sem naletela le na tri primere. Iz naslednjega zgleda lahko vidimo, da dostavčno dodana vsebina izpostavljena: */.../ kakor hitro so ugotovili, da pred dvema letoma imenovana uprava*

---

<sup>314</sup> Relativno nov je primer z Alaska Airlines: smrtna nesreča, za katero je bilo brez sence dvoma ugotovljeno, da se je zgodila zaradi zmanjšanja stroškov za vzdrževanje letal.

<sup>315</sup> Zaposleni pri Enavu in raznih mestnih transportnih podjetjih nimajo dosti skupnega, razen tehničnega vidika pri obnavljanju pogodb in posledic svojega protesta: posledic, iz katerih je treba izhajati pri vrednotenju razlogov in rešitev.

<sup>316</sup> Že v članku, ki sem ga napisal pred dvema tednoma, sem izrazil več kritik glede guvernerjevega poslovanja. Poslovanja brez kolegialnosti, s katerim je ob strani puščal najbolj nadarjene in omogočal napredovanje povprečnih. Poslovanja, s katerim je medbančniško konkurenco podredil stabilnosti sistema in kljub temu obe pristojnosti pustil v jasnem medsebojnem nasprotju, čeprav je takrat veliko glasov predlagalo, da bi ju ločili in varstvo konkurence zaupali komisiji ustanove za tržni monopol.

ni več sposobna voditi podjetja, so dva njena člana zamenjali z enim, **novim** (Flegar, 24. 12. 03).

Predvsem v Repubbliki se pojavljajo večdelne skladišne konstrukcije, pri katerih so določeni deli dodani posebej, tako da delujejo kot samostojne stavčne enote, ki pa so vsebinsko vezane na predhodni del. V naslednjem primeru iz Teme dneva je sporočilna enota sestavljena iz dveh povedi, ki sta med seboj vsebinsko povezani: *S tem seveda nočemo reči, da bi vlada elektrodistributerjem morala preprosto dovoliti skokovito zviševanje cen. A cene na evropskem trgu se zvišujejo že nekaj mesecev, vlada /.../ šele zdaj na hitro ugotavlja, kje bi lahko rezali stroške, ki jih je do zdaj z zamislili o ustanavljanju hčerinskih podjetij sama pomagala povečevati* (Kocbek, 19. 12. 03). Odločitev za tako obliko je pragmatična in stilistična: avtor se tako izogne prezapleteni povedi, obenem pa ločeni del pomensko izpostavi. Enoti bi bili lahko ločeni tudi z vejico, vendar je ta kot ločilo šibkejša od pike, ki omogoči, da je drugi del zaradi svoje formalne ločenosti od preostale povedi bolj izpostavljen. Ločena enota navadno predstavlja (tako kot v zgornjem zgledu) trditev, ki je predhodni povedi vsebinsko nasprotna ali pa jo stopnjuje. Med uvodniki v Repubbliki take enote največkrat začenjata besedici »ma« in »e«. <sup>317</sup> Bonomijeva (2002: 247) ugotavlja, da je njuna raba v vlogi veznikov in besedilnih navezovalnikov na začetku povedi v zadnjih letih v italijanskih dnevnikih skokovito narasla. Njena primerjava časopisja izpred šestdesetih let in današnjega je pokazala, da se je število *e*-jev na začetku povedi podvojilo, število *ma*-jev pa potrojilo. Tudi moja analiza je pokazala veliko število povedi, ki jih začenja veznik *ma*. Največ se pojavlja v ločnih priredjih kot vez med deli besedila: *Specularmente il rapporto con Washington assume i caratteri d'una piena sudditanza alla fazione neoconservatrice che viene oggi messa in discussione nell'opinione pubblica americana. Ma le conseguenze delle propensioni internazionali di Berlusconi hanno anche un risvolto interno* <sup>318</sup> (Pirani, 6. 12. 03). V kar nekaj primerih *ma* uvaja protivno priredje, na primer: *Oggi abbiamo la sensazione di volare più sicuri, per l'infinità di ispezioni a cui siamo sottoposti prima dell'imbarco. Ma non è detto che dopo l'11 settembre siano migliorate la qualità,*

---

<sup>317</sup> Vendar; in.

<sup>318</sup> Zrcalno gledano, odnos z Washingtonom dobiva značilnosti popolne podvrženosti neokonzervativni struji, o kateri je danes podvomilo ameriško javno mnenje. Vendar pa se posledice Berlusconijevih mednarodnih nagibov odražajo tudi v Italiji.

*accuratezza e affidibilità dei controlli meccanici ed elettronici sugli apparecchi, o sulla preparazione professionale dei piloti*<sup>319</sup> (Rampini, 5. 1. 04). Drugi del, ki je vsebinsko nasproten prvemu, je bolj izpostavljen.

Vloga *e* na začetku povedi ima tako vezniško kot besedilno vlogo. Povezuje dve priredno zloženi povedi, hkrati pa predhodnemu besedilu doda skladijsko enoto z dodatnimi informacijami. Primer: *Sulla base dei primi interrogatori, resi nel carcere di San Vittore da due diverse squadre di magistrati, si apprende infatti che una linea di difesa non esiste ancora, di fatto. E forse non esisterà mai*<sup>320</sup> (Turani, 29. 12. 03). Drugi stavek tu nadaljuje prvega in ker je od njega sintaktično ločen s piko, je njegovo sporočilo izpostavljeno. Kot dodatek prej povedanemu vse skupaj postavi v drugačno luč. Pogosto je *e* uporabljen v izogib eni sami dolgi povedi: *Lo ha fatto col tecnicismo e l'albagia del gran commissario non abituato al contraddittorio. E ha commesso errori che hanno diradato i suoi sostenitori*<sup>321</sup> (Anselmi, 28. 1. 04). Pojavljajo se tudi primeri, kjer stavki z *e* predstavljajo nadaljevanje predhodnega, tako da postavijo dodatno trditev ali komentar nanj. V naslednjem primeru sta taka »dodatka« dva: *Ieri mattina a Milano circolavano una decina di automezzi, una linea della metropolitana, i tram chiusi nei depositi in parte bloccati dai sindacati di base. E del resto i blocchi non erano necessari, più del venti per cento dei tranvieri si era messo in malattia. E ancora lo spettacolo impressionante, preoccupante di una grande città paralizzata, di una modernità impotente*<sup>322</sup> (Bocca, 13. 1. 04).

V Repubbliki so daljše vsebinske enote včasih sestavljene iz več kratkih, samostojnih enostavnih povedi. Pojavljajo se v delih besedila z opisi, kadar posnemajo ali citirajo pogovorni jezik ali skušajo učinkovati čustveno. Scalfari takole živo opiše člane italijanske vlade med poslušanjem premierovega govora: */.../ ho guardato i volti degli*

---

<sup>319</sup> Danes imamo občutek, da letimo bolj varno zaradi neskončnih kontrol, skozi katere gremo pred vkrcanjem. Vendar pa ni rečeno, da so se po 11. septembru izboljšale kakovost, natančnost in zanesljivost mehaničnih in elektronskih pregledov letal ali nadzor nad poklicno pripravljenostjo pilotov

<sup>320</sup> Na podlagi prvih zaslišanj, ki sta jih dve različni ekipi sodnikov izvedli v zaporu San Vittore, lahko ugotovimo, da v praksi še ne obstajajo enotne smernice obrambe. In morda nikoli ne bodo obstajale.

<sup>321</sup> To je napravil s tehničnostjo in ošabnostjo velikega komisarja, ki ni vaje nestrinjanja. In naredil je napake, ki so razredčile vrste njegovih podpornikov.

<sup>322</sup> Včeraj zjutraj je v Milanu vozilo kakih deset avtobusov, ena proga podzemne železnice, tramvaji so bili zaprti v garažah, ki so jih delno blokirali sindikati. Pa zapore niti niso bile potrebne, saj je bilo več kot 20 odstotkov voznikov na bolniški. In spet smo imeli vznemirljivo in zaskrbljujočo podobo paralize velikega mesta in nemočne modernosti.

*uomini seduti in prima fila: Martino, Lunardi, Marzano, Pera, Pisanu, Tremonti, Frattini, Scajola, Zeffirelli. Estasiati. Labbra dischiuse per incantamento. Rapiti nel sogno. Dediti, anzi devoti*<sup>323</sup> (Scalfari, 25. 1. 04).

Skladenjsko ločeni kratki stavki vsebujejo tudi piščeve komentarje na predhodno vsebino: *Il segretario della Ds ricorda /.../ l'impegno attuale della sinistra »di ricercare soluzioni largamente condivise, rispettose del pluralismo etico che contraddistingue positivamente la società italiana.« Niente da obiettare, naturalmente*<sup>324</sup> (Mafai, 4. 12. 03). Samostojnih enot je lahko tudi več in se v sosledju vsebinsko navezujejo. Primer: *Da quando è arrivato a Palazzo Chigi ha messo l'Europa nel mirino. Ma non lo riconosce. Anzi. I suoi discorsi sono zeppi di retorica europeista*<sup>325</sup> (Bonanni, 3. 1. 04). Več posameznih delov, med katerimi vsak nosi informacijo več, in tako stopnjuje vrednost vsebine, ima večji pomenski učinek.

### 2.6.3 Nominalni stil

V besedilih Repubblike se zelo veliko uporabljajo nominalne skladijske konstrukcije, v Delovih uvodnikih pa jih je, nasprotno, izredno malo. Vzrok za to so razlike v lastnostih slovenskega in italijanskega jezikovnega sistema. Slovenščina je mnogo bolj analitični jezik kot italijanščina in ima zato manj možnosti izražanja z neverbalnimi konstrukcijami. Medtem ko je v slovenščini velik del neosebni glagolskih oblik zastarelih oziroma literarnih (deležje, deležnik), jih italijanski sodobni jezik veliko uporablja. Že pri analizi naslovja sem zapisala, da so nominalne skladijske konstrukcije, torej stavčne oblike brez glagola, najbolj značilne za časopisne naslove, predvsem zaradi kratkosti in jedrnatosti, ki prispevata k manjši izrabi prostora, pa tudi zato, ker samostalniki že po definiciji poimenuje, poimenovati pa je ena izmed funkcij naslova. Italijanski novinarji neglagolske oblike za poenostavljanje skladijskih konstrukcij in doseganje stilnih učinkov uporabljajo tudi

---

<sup>323</sup> /.../ opazoval sem obraze mož, ki so sedeli v prvi vrsti: Martino, Lunardi, Marzano, Pera, Pisanu, Tremonti, Frattini, Scajola, Zeffirelli. V ekstazi. Usta odprta od očaranosti. Zamaknjeni v snu. Predani, pravzaprav vdani.

<sup>324</sup> Sekretar Levih demokratov spomni na /.../ trenutno nalogo levice, da »poišče rešitve s širokim konsenzom, ki bodo spoštovale etični pluralizem, ki pozitivno zaznamuje italijansko družbo.« Ni kaj oporekati, seveda.

<sup>325</sup> Odkar je prišel v Palačo Chigi, je na muho vzel Evropo. A tega ne priznava. Prav nasprotno. Njegovi govori so nabiti z evropistično retoriko.

v besedilih. Tako Dardano (1973) kot Bonomijeva (2002) in D'Achille (2003) v različnih obdobjih preučevanja jezika v tisku ugotavljajo, da je neglagolski stil ena temeljnih značilnosti italijanskega časopisja. Kakšne učinke z njim dosegajo in zakaj novinarji uporabljajo take oblike, bom ugotavljala na podlagi primerov, ki se najpogosteje ponavljajo.

Med analiziranim slovenskim delom uvodnikov sem neglagolskih stavkov našla le 11. Vsi so kratki, zunajpovedno dodani predhodni skladenjski enoti in se nanjo vsebinsko navezujejo. V naslednjem primeru je sicer skladenjsko samostojen nominalni stavek na predhodnega vezan vsebinsko in ga dopolnjuje. Glagola ne vsebuje, ker se nanaša na tistega v povedi pred seboj (*začenjati se*): *V ponedeljek se za devetdeset predstavnikov ljudstva začenja dvajset dni božičnih in novoletnih počitnic, ko poslovnik prepoveduje sklicevanje sej zbora. **Rednih sej, ne pa tudi drugih*** (Poglajen, 20. 12. 03). Tudi v naslednjem primeru se nominalni stavek navezuje na predhodnega: *Kandidatov bo – glede na nove pogoje – lahko za malo morje. **Konec koncev tudi Oven*** (Križnik, 23. 1. 04). Gre za trditev avtorice na pred tem zapisano.

V uvodnikih Repubblike so neglagolski stavki tvorjeni tudi z ločili, ki poved razdelijo na dva ali več delov in tako izolirajo ter izpostavijo izbrano prvino. Pogoste so oblike, sestavljene iz dveh zaporednih neglagolskih stavkov, od katerih prvi poda neko informacijo, drugi pa jo vsebinsko nadgradi. Tak je naslednji primer, kjer je stilni učinek dosežen zgolj s tem, da sta povedi skladenjsko ločeni in je zato vsaka posebej izpostavljena: *Prima lo stato di diritto e la separazione dei poteri, attaccati e messi in crisi dalle leggi ad personam per sottrarre Berlusconi i suoi giudici. Adesso l'informazione e il pluralismo, deformati in Parlamento*<sup>326</sup> (Mauro, 3. 12. 03).

Dardano v svoji analizi ugotavlja, da novinarji nominalne oblike izbirajo zaradi njihove enostavnosti in možnosti, da jih vključijo v katerikoli del besedila, ne da bi s tem prekinili njegov tok (gl. Dardano, 1994: 402). To je razvidno iz naslednjega zgleda, v katerem glagolskemu stavku sledi neglagolski, ki predstavlja neke vrste odgovor na predhodno poved oziroma njeno razlago: *Certamente il problema esiste e*

---

<sup>326</sup> Najprej pravna država in delitev vej oblasti, ki so bile z osebnimi zakoni, s katerimi se je Berlusconi rešil svojih sodnikov, napadene in potisnjene v krizo. Zdaj pa še svoboda informiranja in pluralizem, ki ju je zmajal parlament.

*non è di poco conto. Un sistema bancario di proprietà non italiana nei suoi soggetti principali*<sup>327</sup> (Scalfari, 18. 1. 04). Neglagolski stavek ima tu vlogo pristavka.

Kot razlog za večjo učinkovitost neglagolskih oblik Dardano navaja tudi dejstvo, da ne razkrivajo podatkov o času dogodka, glagolskem naklonu, včasih tudi o osebi ne. Samostalniško obliko avtor uporabi bodisi zato, ker informacije, ki jih nosi glagol, niso pomembne ali potrebne, bodisi zato, ker jih noče razkriti, da bi bralca spodbudil k nadaljevanju branja (gl. Dardano, 1994: 402). Lahko pa so te informacije tudi jasne iz konteksta, tako kot v zgledu: *Attorno, la fabbrica come luogo non solo della produzione, ma di elaborazione di una cultura del lavoro, con le sue proiezioni sindacali e politiche*<sup>328</sup> (Mauro, 10. 1. 04). Novinar s posameznimi podobami opisuje vzdušje. Čas ni pomemben oziroma gre za nadčasovnost. Pozornost avtor tako usmeri na opisovani objekt, ki si ga bralec lahko slika v mislih.

Kratki neglagolski stavki v več primerih predstavljajo piščev komentar na predhodno poved. V naslednjem zgledu z dvema odsekanima pripombama novinar pokaže svoj cinični odnos do povedanega: *Vengono rimproverati, a turno, gli intellettuali di sinistra che gridano al regime /../ e gli antifascisti ipervigilanti per i quali anche la revisione di una sola virgola è un attentato alla Costituzione. Benissimo. Ottimo*<sup>329</sup> (Serra, 5. 12. 03). Tak je tudi primer iz Delovega uvodnika, kjer je neglagolski stavek, prav tako sestavljen iz ene same besede, avtorjeva pripomba, ki konotira pomen predhodnega stavka: *Referendum torej bo. Najbrž* (Pečauer, 27. 1. 04). Dodana beseda da vsebini nov pomen – na absolutno trditev vrže senco dvoma.

Italijanski pisci nominalne oblike večkrat uporabijo zaradi njihove jedrnatosti, zaradi katere porabijo manj časopisnega prostora in zgostijo informacijo. Drugi stavek v naslednjem zgledu, ki ima nominalno obliko, je le strnjeno dopolnilo predhodnemu: *Nel frattempo indicò la possibilità-ponte di una commissione parlamentare per le questioni regionali, integrata con rappresentanti di regioni, province, comuni. Una*

---

<sup>327</sup> Problem gotovo obstaja in sploh ni nepomemben. Bančni sistem neitalijanskega lastništva pri svojih osrednjih subjektih.

<sup>328</sup> V okolici tovarna, ne le kot mesto proizvodnje, ampak tudi izoblikovanja kulture dela, s svojimi sindikalnimi in političnimi napovedmi.

<sup>329</sup> Izmenično oštevajo levičarske intelektualce, ki kričijo na režim /../, in pretirano pozorne antifašiste, za katere je tudi popravek ene same vejice napad na ustavo. Čudovito. Odlično.

*commissione col rilevanti funzioni nella procedura legislativa*<sup>330</sup> (Manzella, 17. 1. 04). Ker je že prvi stavek dolg in kompleksen je drugi zaradi svoje oblike enostaven, vsebuje pa ključne besede, ki nosijo temeljne informacije. Nekateri kratki neverbalni stavki predstavljajo uvod v tisto, kar bo povedano v nadaljevanju: *Quanto al funzionamento della democrazia in Russia, nessuna novità*<sup>331</sup> (Viola, 8. 12. 03). Sledi avtorjeva predstavitev dejstev, ki utemeljujejo trditev.

Večkrat se uporabljajo oblike s kratkimi nominalnimi stavki, največkrat kot ena beseda, ki povezuje dva razširjena glagolska stavka: *Visto che il governo/.../ ha annunciato un piano di riduzioni fiscali e previdenziali, per raggiungere i traguardi indicati ricorrerebbe un taglio delle spese correnti pari al 4 per cento del Pil o superiore, che non ha precedenti nella recente storia italiana. **Conclusion:** considerate le politiche attuali, vi sono rischi relativi alla sostenibilità a lungo termine delle finanze pubbliche*<sup>332</sup> (Bonanni, 29. 1. 04). Ta povezovalna sintagma predstavlja uporabno sredstvo za kompozicijo, saj lahko novinar vanjo vključi dodatne informacije prek naštevanja ali poročanega govora in se tako izogne ponavljanju glagolov, predvsem glagolov rekanja.

Posebne nominalne konstrukcije so povedi z neosebni glagolskimi oblikami, ki se v sodobnem, predvsem pisnem italijanskem jeziku, ogromno uporabljajo za povezovanje delov povedi in preprečevanje kopičenja odvisnih stavkov. Ker želijo novinarji v eni sami povedi nanizati čim več podatkov, uporabljajo implicitne konstrukcije, s katerimi vsebino strnejo in se izognijo zapletenim skladenjskim tvorbam. Primer: *Il disegno di legge è nato, come era giusto che avvenisse, per iniziativa parlamentare, non dovendo e non potendo il governo della Repubblica*

---

<sup>330</sup> Medtem je nakazal rešilno možnost v obliki parlamentarne komisije za regionalna vprašanja, ki bi jo sestavljali predstavniki dežel, pokrajin in občin. Komisijo s pomembnimi funkcijami v zakonodajnem postopku.

<sup>331</sup> V zvezi z delovanjem demokracije v Rusiji nobenih novosti.

<sup>332</sup> Ker je vlada napovedala projekt zmanjševanja davkov in socialnega zavarovanja, bi za dosego omenjenih ciljev, prav prišlo rezanje tekočih stroškov v vrednosti štirih odstotkov BDP ali več, kar se v novejši italijanski zgodovini še ni zgodilo. Zaključek: če upoštevate trenutne politike, je pod vprašajem dolgoročnost kritja javnih financ.

*essere coinvolto da problemi delicatissimi che riguardano esclusivamente la coscienza individuale dei singoli membri del Parlamento*<sup>333</sup> (Scalfari, 11. 12. 03).

#### 2.6.4 Vprašalne povedi

V uvodnikih so nekatere informacije posredovane prek vprašanj različnih oblik, ki odgovor že namigujejo, bralca spodbudijo k razmišljanju, ali pa sporočajo, da odgovor na zadevo ne obstaja oziroma je problem nerešljiv. Vključevanje vprašanj v besedila je odvisno od izbire posameznega avtorja. Iz analize uvodnikov obeh dnevnikov je opaziti, da jih nekateri pogosto uporabljajo, drugi pa sploh ne. Avtorji uvodnikov v svoja besedila vključujejo vprašanja v obliki pravih vprašalnih povedi ali indirektnih vprašanj. Na podlagi analize sem izluščila tri tipe vprašanj: taka, ki jih pisec zastavlja, da lahko v odgovoru nanje zapiše nadaljnje informacije, vprašanja, ki sama po sebi nosijo sporočilo, in retorična vprašanja.

V spodnjem zgledu avtor postavlja vprašanje zato, da lahko nanj takoj odgovori: *A chi parla la nuova »pedagogia democratica« di Fini, come la chiama Piero Ignazi? Agli elettori di Alleanza Nazionale, certo*<sup>334</sup> (Giannini, 1. 12. 03). Pisec se tako približa bralcu, videti je, kot bi z njim vzpostavil dialog, mu zastavil vprašanje in mu nato razkril odgovor nanj. Še en tak primer je indirektno zastavljeno vprašanje: *Che ha fatto finora l'azionista Stato per scongiurare un disastro annunciato? Nulla, se non esporre l'impresa a una continua doccia scozzese di ordini e contrordini*<sup>335</sup> (Riva, 18. 12. 03). Poleg tega, da se avtor na ta način poveže z naslovnikom, je informacija, podana v odgovoru, tako bolj izpostavljena. Izčrpen odgovor avtorice sledi tudi vprašanjem *Želijo ali ne želijo tržiti v zdravstvu? Kaj tiči za tako zavitima, med seboj izključujočima si trditvama?* (Zupanič, 2. 12. 03).

Vprašalne povedi, ki ji takoj nato sledi avtorjevo pojasnilo, pogosto sledijo opisu nekega stanja ali predstavitvi problema. Avtor se v zvezi z zadevo vpraša, kako jo

---

<sup>333</sup> Zakonski okvir je nastal, tako kot je bilo prav, na pobudo parlamenta, ne da bi se država morala ali mogla vplesti v nadvse delikatne zadeve, ki zadevajo izključno osebno zavest posameznih članov parlamenta.

<sup>334</sup> Komu je namenjena Finijeva nova »demokratska pedagogika«, kot ji pravi Piero Ignazi? Volilcem Narodnega zavezništva, seveda.

<sup>335</sup> Kaj je doslej storila država kot delničar, da bi preprečila napovedano katastrofo? Nič, razen tega, da je podjetje postavljala pod izmenično hladen in topel tuš ukazov in preklicev.

rešiti. Avtor Teme dneva o možnosti terorističnega napada na New York se, potem ko zapiše, da je stopnja možnosti oranžne barve, vpraša *Kaj torej narediti?* (Hladnik Milharčič, 5. 1. 04). S tem poudarja resnost problema in dejstvo, da bi bilo nekaj treba storiti. V nadaljevanju skuša na vprašanje odgovoriti.

Vsebina naslednjega vprašanja pravzaprav nosi sporočilo. Odgovor sploh ni pomemben oziroma niti ni predviden, saj so bistvene informacije vsebovane že v vprašanju samem: *Kaj pa, če se bo izkazalo, da prihranki, če jih bo ob križanju državnih interesov sploh mogoče doseči, ne bodo zadostovali za spodbujanje gospodarskega razvoja novink, ki so leta 2002 dosegale komaj 47 odstotkov povprečnega dohodka v Uniji?* (Mašanović, 21. 1. 04 ). Tovrstna vprašanja so v Republikinih uvodnikih najpogostejša. Pisci največkrat nanizajo več vprašanj, s katerimi že podajajo odgovore in pojasnijo obravnavane zadeve. Primer: *Com'è potuto infatti accadere, domenica scorsa, che il risultato elettorale non abbia tenuto conto del distastoso fallimento che la presidenza Putin ha conosciuto in Cecenia? Da quali umori emerge, in una Russia ancora tanto povera, un consenso per il presidente che non ha eguali in nessun paese del mondo? Come si spiega che l'abbozzo di società civile formatosi negli ultimi anni, i ceti medi urbani che guardano all'Occidente, credono nel libero mercato, sentono di più l'oppressione burocratica, abbiano fatto affondare i due soli partiti che ne rappresentano gli interessi, lo Jabloko di Grigorij Javlinskij e L'unione delle forze di destra capeggiata da Boris Nemtsov e Anatolij Ciubàis?*<sup>336</sup> (Viola, 10. 12. 03). Z navedenimi vprašanji pisec bralca pritegne k aktivnemu razmišljanju o vsebini.

Nekatera vprašanja avtor napiše, četudi nanje ne pozna konkretnih odgovorov. Z njimi opozori na določene vidike zadeve in bralca spodbudi, naj o njih razmišlja. Pri tem ne gre za retorična vprašanja, saj odgovori obstajajo, le da jih avtorju ni uspelo najti ali pa jih še ne more poznati. Taka vprašanja so lahko indirektna: *Temeljno vprašanje, ki se zastavlja ob tokratni sodbi, je, ali je okrajnemu sodišču uspelo ovreči vse očitke, ki*

---

<sup>336</sup> Kako se je minulo nedeljo sploh lahko zgodilo, da volilni rezultat sploh ni upošteval katastrofalnega neuspeha predsednika Putina v Čečeniji? Iz kakšnega razpoloženja v revni državi, kakršna je Rusija, izvira soglasje glede predsednika, ki mu v svetu ni primere? Kako lahko razložimo, da je zametek civilne družbe, ki se je oblikoval v zadnjih letih – srednji meščanski sloj, ki se zgleduje po Zahodu, ki verjame v svobodni trg in ki najbolj izmed vseh občuti birokratski pritisk – dovolil zaton edinih dveh strank, ki zagovarjata njegove interese, Jabloka Grigorija Javlinskega in Zveze desnih sil pod vodstvom Borisa Nemcova in Anatolija Čubajsa?

jih je ob razveljavitvi prve sodbe nanizalo višje sodišče (Vukelić, 10. 12. 03), ali direktna: *Kaj bo z 260 zaposlenimi, ki pri vstopu v peto desetletje življenja ostajajo brez dela in kolikšna bo njihova odpravnina? Koliko jih bo zares našlo delo znotraj podjetja ali koncerna? Komu od njih bo Tobačna res omogočila prekvalifikacijo, komu pa le pomagla pri pisanju prošenj? Ali se lahko britanski lastnik v prihodnosti odloči, da bo preselil ali zaprl vse dele tobačne, in ob službo spravi še preostalih 240 zaposlenih?* (Cirman, 28. 1. 04).

Vprašanja, na katera (še) ne more vedeti odgovora, postavi tudi novinar Repubblike v enem od uvodnikov. Prek njih razmišlja o možnih razpletih, na koncu pa ugotovi, da ne on ne bralci ne morejo poznati odgovorov. Na ta način z njimi vzpostavi skupni sporočanješki krog<sup>337</sup>: *Che cosa farà ora il Parlamento, cioè l'ampia maggioranza che vi siede? Effetuerà una revisione puramente cosmetica lasciando inalterati cardini e l'impianto della legge? Lascerà cadere la legge abbandonando l'intera materia alla vecchia e ormai insufficiente legislazione? Non lo sappiamo*<sup>338</sup> (Scalfari, 22. 12. 03).

Včasih (se) novinar sprašuje tudi o smiselnosti obravnavane situacije: *Kakšen smisel ima dodatno uničevanje ljudi in omejene narave zato, da prevažamo tuje blago?* (Stergar, 26. 1. 04). Vprašanje je le retorično, njegov namen pa je bralca opoziriti na dejansko nesmiselnost zadeve. Retorična vprašanja so lahko postavljena tudi indirektno: *Vprašanje je le, ali jim bo skupaj s sateliti uspelo dobiti dvetretjinsko večino, s katero je mogoče spreminjati ustavo* (Čibej, 8. 12. 03). Avtor se sprašuje o razpletu zadeve v prihodnosti. Prav tako retorično vprašanje, ki samo po sebi vsebuje tudi odgovor, je: *La concorrenza feroce per offrire tariffe sempre più basse avviene tagliando spese essenziali per la manutenzione degli apparecchi, o l'addestramento del personale, o altre misure di sicurezza?*<sup>339</sup> (Rampini, 5. 1. 04). Vprašanje se navezuje na vse cenejšje letalske ponudbe, na račun katerih pa je tehnična varnost letov vse manjša; odgovor je torej na dlani.

---

<sup>337</sup> Glej poglavje III/2.7.3.

<sup>338</sup> Kaj bo zdaj storil parlament oziroma velika večina, ki tam sedi? Ali bo izvedla čisto kozmetično revizijo, temelje in ogrodje zakona pa pustila nespremenjene? Bo pustila, da zakon propade in vse skupaj prepustila že stari in neučinkoviti zakonodajni oblasti? Ne vemo.

<sup>339</sup> Ali do neusmiljene konkurence pri ponujanju vse nižjih tarif prihaja na račun zmanjševanja osnovnih stroškov za vzdrževanje letal, za usposabljanje osebja ali na račun drugih varnostnih ukrepov?

### 2.6.5 Dvopičje

Med Temami dneva je povedi z dvopičjem zelo malo, v uvodnikih Republike pa se to ločilo zelo pogosto pojavlja v različnih skladijskih in besedilnih funkcijah. Poved povezuje z njenimi enotami, ki so vsebinsko vezane nanjo, vendar so skladijsko samostojne. »Dvopičje uvaja stavčne enote, ki vsebujejo ponazoritev, razlago, posledico tistega, kar je bilo povedano pred njim.« (Dardano in Trifone, 1995: 697). Da bi podali čim več informacij, pojasnili čim več dejstev, nanizali možne razlage in konkretne primere, povezane z obravnavanim dogodkom, pisci uporabijo konstrukcije z dvopičjem. Tako lahko navedejo celo vrsto podatkov, ne da bi vplivali na enotnost in razumljivost besedila, povezave med deli povedi pa so bolj jasne, kot bi bile, če bi vsebovale podredne in priredne zveze z vezniškimi besedami. Ena od vlog dvopičja je, da uvaja premi govor. Primera: *Predsednik vlade bi lahko odgovoril: »Pozabljate na dejstvo, da je prav vlada, da sem prav jaz osebno, na podlagi razprave na strateškem svetu, naročil finančnemu ministru, naj prouči makroekonomske posledice reforme zdravstva./.../«* (Flegar, 24. 12. 03); *Dice Padoa Schioppa: La centrale dei rischi nasce in un'epoca in cui le barriere valutarie facevano sì che tutto l'indebitamento di un'impresa fosse verso il sistema bancario nazionale*<sup>340</sup> (Scalfari, 11. 1. 04).

V uvodnikih se dvopičje pojavlja pred besedno zvezo, ki pojasnjuje že prej splošneje povedano, največkrat pri naštevanju: *V nasprotju s prvim pozivom /.../ se zdaj za najvišji sodniški položaj potegujejo trije vrhovni sodniki: Marko Šorli, Franc Testen in Anton Gašper Frantar* (Vukelić, 13. 1. 04); *Ma l'Islam non è un regime transitorio: è una religione, una civiltà, una storia restata fuori della modernità, dal libero mercato e dalle forme politiche rappresentative*<sup>341</sup> (Pirani, 6. 12. 03).

Natančnejšo opredelitev uvaja dvopičje tudi v zgledu: *Od takrat se je marsikaj spremenilo: od družbene ureditve do nenehne rasti našega največjega zdravstvenega kolektiva* (Zupanič, 8. 1. 04). V naslednjem zgledu dvopičje stoji pred podrobnejšo

---

<sup>340</sup> Padoa Schioppa pravi: Jedro teh nevarnosti je nastalo v obdobju, ko so valutne ovire omogočale, da so se podjetja zadolževala samo pri državnem bančnem sistemu.

<sup>341</sup> Islam pa ni prehodni režim, ampak je: religija, civilizacija, zgodovina, ki je ostala zunaj modernizacije, svobodnega trga in predstavniških političnih oblik.

razlago vsebine prvega dela povedi: *Lo scandalo di Prodi è stato di avere finalmente detto che il re è nudo: che l'Italia è mancata all'Europa*<sup>342</sup> (Bonanni, 3. 1. 04). Med obema deloma bi lahko bila tudi vejica, vendar pa dvopičje omogoči, da je drugi del bolj izpostavljen.

Dvopičje lahko nadomešča različne veznike, podredne in priredne. V naslednjem zgledu ima funkcijo vzročnega veznika *perché*:<sup>343</sup> *Ne deriva un gravissimo danno anche per le istituzioni: un sindacato che contratta con lo Stato e con i privati /.../ è un sindacato esautorato*<sup>344</sup> (Bocca, 13. 1. 04). Dardano take povedi imenuje podredno priredje,<sup>345</sup> saj so mešanica priredno in podredno zložene povedi (1973: 297). Dvopičje lahko stoji tudi na mestu prirednega veznika *e*: *Non si torna indietro, occorre uscire dalla lunga transizione della politica italiana in avanti: un fecondo rapporto fra cattolici e laici ne è la prima condizione*<sup>346</sup> (Scoppola, 12. 12. 03). Avtor zapiše dvopičje, da bi se izognil kopičenju *e*-ja; ta se pojavi kot veznik med besedama *cattolici* in *laici*, zvočno pa mu je podobna oblika glagola *essere*,<sup>347</sup> ki sledi. Dvopičje v slovenskih besedilih najpogosteje nadomešča pojasnjevalno vezniško besedo, kot so *in sicer*, *torej*, *ki je*, *to je*. Primer: *Odgovoriti je mogoče kar z naslednjim vprašanjem: zakaj in ali naj sploh še imamo ustavno sodišče /.../* (Taškar, 10. 1. 04). V zgledu *Ma non cambia in nulla le due altre questioni fondamentali: e cioè lo stato del gruppo, il suo futuro (molto compromesso) e le sue responsabilità nella vicenda (truffe e false comunicazioni comprese)*<sup>348</sup> (Turani, 29. 12. 03) pa avtor pojasnjevalni stavek uvaja z dvema jezikovnima sredstvoma: z dvopičjem, ki predstavlja pojasnjevalni veznik, in s pojasnjevalnim veznikom. Še en primer, kjer ima dvopičje vlogo vezniške besede v pojasnjevalnem priredju: *Eno je namreč gotovo: Americani se s politici, militari in intero con gli affari ne occupano, da bi lo impedissero* (Šurk, 19. 1. 04). Namesto dvopičja bi v tem primeru lahko imeli kombinacijo veznik *in sicer* + zveza

---

<sup>342</sup> Prodi je sramota je bila, da je končno povedal, da je kralj gol: da italijanskega prispevka Evropi ni bilo.

<sup>343</sup> Ker.

<sup>344</sup> Iz tega izhaja ogromna škoda, tudi za institucije: sindikat, ki paktira z državo in s privatniki /.../ je sindikat brez vsake avtoritete.

<sup>345</sup> La coordinazione subordinante.

<sup>346</sup> Vrnitve nazaj ni, obrnjeni proti prihodnosti moramo narediti konec dolgi tranziciji italijanske politike: ploden odnos med katoličani in laiki je glavni pogoj za to.

<sup>347</sup> Biti.

<sup>348</sup> Vendar pa prav nič ne spremeni drugih dveh osnovnih vprašanj: in sicer glede stanja koncerna, njegove prihodnosti (zelo kompromitirane) in njegovih odgovornosti v zadevi (vključno z goljufigami in ponarejenimi poročili).

to, da... . Medtem ko je v Republikih uvodnikih pred pojasnjevalnimi stavki vedno dvopičje, Delovi novinarji v enakih konstrukcijah pogosteje izberejo pomišljaj. Primer: *To je lahko pomenilo le eno – počasno in zanesljivo odtekanje depozitov, kar nepreklicno vodi v smrt finančne ustanove* (Viršek, 30. 12. 03).

Doslej navedene povedi z dvopičjem iz Delovih uvodnikov so po Pravopisu (1997: 50–51) edine možne skladenjske rabe tega ločila v slovenščini. V italijanščini pa so možne še druge. V naslednjem primeru iz uvodnika Republike je za dvopičjem ponovljena ključna beseda, ki je nato podrobneje razložena in se navezuje na prvi del povedi: *Quel precedente /.../ getta **un'ombra** preoccupante su quel cosiddetto motore: **un'ombra** che andrebbe in qualche modo dissipata accrescendo magari proprio per iniziativa franco-tedesca, i poteri della Commissione per quanto riguarda le procedure poste a tutela del trattato di Maastricht*<sup>349</sup> (Scalfari, 14. 12. 03). V slovenščini bi bila na mestu dvopičja vejica, ali celo pika. Dvopičje pogosto uvaja tudi nominalne oblike (obravnavam jih v poglavju III/2.6.3): *Nel caso Parmalat ci sono meno imputati eccellenti, e pochi mandati di custodia: segno anche d'una strategia della magistratura inquirente*<sup>350</sup> (Rampini, 24. 1. 04).

## 2.6.6 Ponavljanje enakih skladenjskih vzorcev

Stilne učinke uvodničarji dosegajo tudi s ponavljanjem istovrstnih odvisnih stavkov ali kratkih povedi. Lahko pa se ponavljajo tudi vzorci odstavkov, kot je to za vzpostavljane stopnjevalnosti in občutka monotonosti ponavljanja vedno iste situacije storila novinarka Dela v primeru: *Ko je »neevropska« Hrvaška poleti zaostrila nacionalistični besednjak, je »evropska« Slovenija takoj privolila v vojno. // Ko je Zagreb jeseni razglasil zaščitno ribolovno ekološko cono, je Ljubljana precej napovedala, da ima enako pravico do morskega pasu tudi ona // Ko je sosednja država po parlamentarnih volitvah začela sestavljati novo vlado, je tukajšnja vlada začela na novo pisati pomorski zakonik.* (Vidmajer, 5. 12. 03)

<sup>349</sup> Ta precedens /.../ meče zaskrbljujočo senco na ta tako imenovani motor: senco, ki bi jo na neki način lahko razpršilo povečanje pooblastil Komisije pri postopkih za zaščito maastrichtske pogodbe, prav na francosko-nemško pobudo.

<sup>350</sup> V primeru Parmalat je manj izrednih obtožencev in malo nalogov za varovanje: znak strategije preiskovalnega sodstva.

Beseda, ključna za sporočilo besedila, se ponavlja v enem od uvodnikov Repubblike: *Una destra di governo, ma in movimento: intransigente e responsabile, flessibile e del tutto libera dagli orpelli dell'ideologia. Una destra che alimenta il senso della patria ma che partecipa alla Costituzione di un'Europa federale*<sup>351</sup> (Giannini, 1. 12. 03). Na koncu dveh različnih razlagalnih enot je v Temi dneva dvakrat ponovljena ista trditev: *Nekateri, tudi stari politični mački so bili med njimi, so bili bolj optimistični. Pogajamo se, so rekli, pogajanja pa so lahko uspešna šele na koncu, ko vsakdo malo popusti in vsakdo nekaj dobi. Ali pa tudi ne. /.../ Vse najtežje odločitve, zlasti tisto o moči in vplivu, se pravi o glasovanju in odločanju v prihodnje, so prepustili svojim vrhovnim voditeljem, predsednikom in premierom. Dva dni časa bodo imeli decembra, da se bodo sporazumeli. Ali pa tudi ne.* (Hočevvar, 1. 12. 03). Avtor tako ob koncu vsake vsebinske enote prej povedano postavi v drugačno luč.

V enem od uvodnikov Repubblike so opisani besedni izbruhi desničarskih parlamentarcev, na katere bi se Berlusconi kot predsednik vlade in njihov strankarski kolega moral odzvati, pa sploh ne ukrepa. Da bi premiera prikazal kot vzvišenega moža, ki le sedi in posluša svoje vdane kolege, avtor trditev o njegovem (ne)odzivu ponovi kar trikrat: *Bossi declina alla simpatica maniera leghista l'attacco iniziale dell'uomo di Arcore. »La rapina del millennio,« la chiama. E non gli basta: »La moneta amata dai massoni,« aggiunge. Berlusconi ascolta. E tace. Sulle banche e il caso Parmalat Mario Borghezio lancia il tipico anatema padano: »Il cameriere Ciampi deve imparare la lezione«. Berlusconi ascolta. E tace. Sul tricolore Alessandro Cè sibila la rituale minaccia nordista: »Ciampi deve essere il presidente di tutti, oppure ci pensiamo noi.« Berlusconi ascolta. E tace.*<sup>352</sup> (Giannini, 27. 1. 04)

<sup>351</sup> Desnica, ki vlada, vendar je v gibanju: nepopustljiva in odgovorna, fleksibilna in povsem osvobodena slepil ideologije. Desnica, ki goji občutek za domovino, a sodeluje pri ustanavljanju federalne Evrope.

<sup>352</sup> Bossi v svojem simpatičnem severnoligaškem slogu zavrne začetni napad princa vile Arcore. »Rop tisočletja,« ji pravi (evropski valuti, op. p.). In še mu ni dovolj: »Valuta, ki jo ljubijo prostozidarji,« doda. Berlusconi posluša. In molči. V zvezi z bankami in zadevo Parmalat Mario Borghezio navrže tipično padsko anatemo: »Natakar Ciampi mora dobiti lekcijo«. Berlusconi posluša. In molči. Kar zadeva trobojnico, Alessandro Cè zasika običajno severnoligaško grožnjo: »Ciampi mora biti predsednik vseh, ali pa bomo zanj poskrbeli mi«. Berlusconi posluša. In molči.

## 2.7 OBRAČANJE K NASLOVNIKU

Novinarji v svojih besedilih večkrat nagovarjajo bralce, s čimer poudarjajo, da dejansko pišejo zanje. Stik z bralci posredno ali neposredno vzpostavljajo v različnih delih besedila, jim namenijo vprašanje, poziv ali zgolj neko trditev. Tako pri naslovniku zbudijo občutek, da se obračajo prav nanj, kot bi šlo za živi pogovor. Ali je zveza z njim vzpostavljena ali ne in na kakšen način, je odvisno avtorjeve odločitve. Nekateri se bralcev »spomnijo« na več mestih besedila, drugi niti enkrat. Pri pisanju uvodnikov se pisci zavedajo, da so med njihovimi potencialnimi bralci tudi javne osebnosti, o katerih pišejo in so vpletene v obravnavane dogodke, zato se pogosto obračajo tudi nanje. To je še posebno značilno za uvodničarje Republike, ki se večkrat obračajo na javne osebnosti, jim očitajo napake, zastavljajo vprašanja in jih celo zmerjajo. Pisci Tem dneva se na osebe iz svojih besedil navadno obračajo ob koncu uvodnika, ko jim posredno ali neposredno predlagajo rešitve problemov ali namignejo, kaj bi morali storiti za izboljšanje situacije.

Načini, na katere avtorji analiziranih uvodnikov z bralci navezujejo stik, so ogovorne figure (ogovor, retorično vprašanje, eksklamacija), različni skladenjski in besedni postopki apeliranja ter vzpostavljanje skupnega spročanja kroga. V primerjavi z Delovimi uvodničarji Republike mnogo raje in pogosteje vzpostavljajo stik z bralci. V nadaljevanju bom navedla primere navezovanja stika z naslovnikom.

### 2.7.1 Neposredni apel na naslovnika

Način vzpostavljanja stika je tudi poziv, klic ali vzklik, namenjen bralcu. V primerjavi z drugimi načini je ta v obeh dnevnikih manj pogost. V naslednjem zgledu novinar z glagolom v prvi osebi množine, prek katerega se z bralcem identificira, pozove naslovnika, naj vsi skupaj upajo, da bo slovensko bančništvo uspešno: *Torej držimo pesti* (Viršek, 16. 12. 03). Poziv enake vrste, h kateremu avtor vključi tudi samega sebe, je primer iz Republike: *Attendiamo gli approfondimenti parlamentari e*

*giudiziari per delineare definitivamente una riforma che sia efficace e non frutto di manovre politiche abborraciate e deleterie*<sup>353</sup> (Scalfari, 11. 1. 04).

Na bralce se pisci obračajo tudi v drugi osebi množine, torej jih neposredno ogovarjajo: *Zamislite si, denimo, naslednje vprašanje predsedniku vlade /.../* (Flegar, 24. 12. 03); *Fate bene attenzione a questi passaggi: dovrebbero suscitare allarme*<sup>354</sup> (Scalfari, 18. 1. 04). Taki pozivi so v Repubblikinih uvodnikih večkrat na začetku daljše razlagalne enote, k branju katere avtor pozove bralce: *Vediamo. Il 10 dicembre, quattro giorni prima dell'arresto di Saddam, a Baghdad la preveggenete Coalition provisional authority, di fatto gli americani, ha annunciato l'istituzione di quel Tribunale /.../*<sup>355</sup> (Rampoldi, 6. 1. 04).

### 2.7.2 Posredni apel na naslovnika

Med analiziranimi Temami dneva sem naletela na en sam poziv te vrste. Novinar bralca ogovori v drugi osebi ednine in ga pozove, naj se za nadaljevanje povedi, ki ga sam ne zapiše, vrne nekaj vrstic nazaj: *In tako dalje, **glej zgoraj*** (Flegar, 24. 12. 03). Ta oblika je značilna za učbenike in druge vrste poučnih in razlagalnih knjig, pa tudi za opombe v knjigah. Avtor s to besedno zvezo opozarja bralca, naj za natančnejše pojasnilo obravnavane zadeve pogleda v predhodni tekst, kjer so te informacije že zapisane. V tem primeru se nanaša na prej navedeni govor Antona Ropa, ki gre vedno po istem principu, zato lahko novinar navede le eno izjavo, saj so si vse enake.

Posredni pozivi naslovnikom se v Repubblikinih uvodnikih pojavljajo v obliki optativa (želelnika), naklonskih izrazov in kot nepreverjalne vprašalne povedi na koncu ene sporočilne enote. Najpogostejše so slednje; primer: *Non credo che altri paesi di cultura cristiana e anche cattolica, non credo che i loro liberi Parlamenti accetterebbero una legge siffatta, che espropria la coppia e la donna in particolare del diritto di disporre del proprio futuro e del proprio corpo. A noi soltanto deve*

---

<sup>353</sup> Počakajmo parlamentarno in pravno preučitev, potem pa bomo lahko dokončno načrtali reformo, ki bo učinkovita in ne bo plod šušmarskih in škodljivih političnih spletk.

<sup>354</sup> Bodite posebej pozorni na ta del besedila: zbudile naj bi zaskrbljenost.

<sup>355</sup> Poglejmo. Desetega decembra, štiri dni pred Sadamovo aretacijo, je previdna Koalicija začasne vlade, se pravi Američani, v Bagdadu ustanovila institucijo tistega sodišča /.../.

*toccare questo tristissimo privilegio?*<sup>356</sup> (Scalfari, 11. 12. 03). Taka vprašanja vedno sledijo delu, ki obravnavano zadevo razloži in pojasni vzroke zanjo, zato je odgovor nanje samoumeven. Tako je tudi v primeru, kjer novinar našteva reči, o katerih se je govorilo, da jih počne Saddam Husein, ko so ga še iskali, in na koncu zapiše *Chi poteva dubitarne?*<sup>357</sup> (Valli, 15. 12. 03). Najredkeje se pojavlja želelna oblika, kot je v primeru: *Sia chiaro: tutti gli organi di vigilanza, dalla Consob alla Banca d'Italia, devono rispondere delle loro responsabilità su Cirio e Parmalat*<sup>358</sup> (Giannini, 19. 12. 03). Z naklonskimi oblikami pisci povedo, kaj bi bilo po njihovem mnenju potrebno storiti oziroma kaj naj bi se zgodilo.

V naslednjem zgledu avtor bralcu namigne, da bi bilo treba izračunati, koliko denarja ima Berlusconi: *Qualcuno dovrebbe poi calcolare quanti miliardi guadagnano le sue aziende e la sua famiglia fra condoni, riforma televisiva, lodo Schifani /.../*<sup>359</sup> (Maltese, 2. 12. 03).

### 2.7.3 Skupni sporočanje krog

Poročevalec stik z bralcem vzpostavlja tudi prek t. i. skupnega sporočanje kroga (SSK), ki ga na podlagi svoje analize stila v slovenskih dnevnikih definira Korošec (1998). Kadar pisec z naslovnikom vzpostavi SSK, nekatere dele objektivne stvarnosti v besedilu označi z nanašanjejskimi besedami, namesto da bi jih poimenoval. Te besede predstavljajo referenčno točko, v kateri se »srečajo« vse spremenljivke sporočanje – tvorec, besedilo in prejemnik. S tem, ko so vse tri spremenljivke usmerjene v isto točko, se vzpostavi **skupni sporočanje krog** (gl. Korošec, 1998: 161). Seveda pa je pomembno, da referenčno točko bralce razbere tako, kot je bila mišljena s strani pisca, sicer ne more vedeti, kaj predstavlja. V Temah dnevah pisci ta krog vzpostavljajo samo v besedilih o slovenski problematiki, saj se z bralci lahko poistovetijo kot

---

<sup>356</sup> Ne verjamem, da bi tudi v drugih državah s krščansko ali katoliško kulturo, ne verjamem, da bi njihovi svobodni parlamenti sprejeli tak zakon, ki zakonskemu paru, še posebno pa ženski, jemlje pravico do razpolaganja z njeno lastno prihodnostjo in z njenim lastnim telesom. Je res samo nam namenjen ta žalostni privilegij?

<sup>357</sup> Kdo bi lahko dvomil o tem?

<sup>358</sup> Naj bo jasno: vsi nadzorni organi, od Narodne komisije za podjetja in borzo do Banke Italije, morajo odgovarjati za svoje odgovornosti v primerih podjetij Cirio in Parmalat.

<sup>359</sup> Nekdo pa bi moral izračunati, koliko milijard med oprostilnimi sodbami, televizijsko reformo in odlokom Schiffani zaslužijo njegova podjetja in družina /.../.

pripadniki istega naroda, državljani iste države, kot davkoplačevalci. Enako velja za italijanske novinarje in njihovo državo ter nacionalno pripadnost. Oblike, prek katerih se v analiziranih uvodnikih vzpostavlja SSK, so glagolske oblike in zaimki v prvi osebi množine z odvisnimi skloni, relacijske besede ter deli citatov, s katerimi se avtor ogradi od podanega sporočila.

Z osebima zaimkoma v 1. in 2. osebi množine se pisci uvodnikov obeh časopisov z bralci povežejo v skupno realnost. Korošec (1998: 169) ta način nanašanja na naslovnika imenuje **neposredno stično sonanašanje**, pri čemer gre za razmerje med nepoudarjenim kazalnikom in nanašalnico, ki je kazalnik SSK. Ta se navezuje na razne vrste pripadnosti, ki so skupne piscu in naslovnikom, na primer da so državljani Republike Slovenije, njeni davkoplačevalci, ipd. V naslednjem zgledu vzpostavitev SSK omogoča skupna pripadnost slovenskemu narod: *Zdaj, ko smo tudi **mi** zraven, za Evropejce tudi pri nas veljajo samo tisti Evropejci iz Evropske unije* (Hočevar, 1. 12. 03). Vendar pa, kot poudarja Korošec (1998: 170), mora biti naslovniku vedno jasno, na kateri SSK se pisec nanaša. Če to ni razvidno iz sobesedila, mora avtor to poudariti drugače, tako kot je to storila novinarka v zgledu, kjer osebni zaimek sam ne bi zadostno signaliziral SSK: *Sicer bo javna zdravstvena blagajna zabredla v še veliko večje težave, z njo pa seveda tudi vsi **mi, državljani*** (Zupanič, 30. 1. 04). Osebni zaimek v prvi osebi množine se v italijanskih besedilih pojavlja v poudarjeni (*noi*<sup>360</sup>) in nepoudarjeni obliki (*ci*<sup>361</sup>): *Noi siamo, nonostante tutto, una grande nazione i cui cittadini sembrano più intelligenti e maturi di chi attulamente governa*<sup>362</sup> (Scalfari, 14. 12. 03). V naslednjem primeru je zaimek, ki se navezuje na dejstvo, da pisec in bralci skupaj pripadajo italijanskemu narodu, v četrtem sklonu oziroma v nepoudarjeni obliki: *L'esclusione dell'Italia dal nascente direttorio deve giustamente preoccuparci, ma non nello spirito delle geremiadi*<sup>363</sup> (Salleo, 22. 1. 04).

SSK vzpostavljajo tudi osebnosvojilni zaimki v prvi osebi množine. Iz primera *Omogoča namreč dolgoročen razvoj našega pristanišča /.../* (Mašanović, 9. 12. 03) je

---

<sup>360</sup> Mi.

<sup>361</sup> Nas.

<sup>362</sup> Mi smo, kljub vsemu, velik narod, katerega državljani so očitno bolj pametni in zreli od tistega, ki jim trenutno vlada.

<sup>363</sup> Seveda je prav, da nas izključitev Italije iz nastajajočega direktorija skrbi, ampak ne v obliki tarnanja.

jasno, da gre za Koper, saj je edino slovensko pristanišče. Italijanski avtorji v večini besedil obravnavajo domačo temo in zato, da bi se izognili nenehnemu ponavljanju pridevnika *italiano*,<sup>364</sup> uporabijo svojilni zaimsek, iz katerega je mogoče jasno razbrati, na kaj se nanaša: /.../ *la voglia di Berlusconi di assumere il ruolo di primo ascaro dell'impero americano, renda l'Italia e i nostri soldati all'estero* /.../ *un obiettivo privilegiato* /.../<sup>365</sup> (Pirani, 6. 12. 03). V naslednjem zgledu pa avtor, skupaj s svojimi sodržavljani, »posvoji« predsednika države: *Il nostro Ciampi aveva previsto questa catastrofe* /.../<sup>366</sup> (Scalfari, 14. 12. 03).

SSK vzpostavljajo tudi glagolske oblike v prvi in drugi osebi množine, s katerimi pisci v poimenovano stvarnost vključijo tako sebe kot naslovnike. Ta oblika vzpostavljanja SSK je v uvodnikih Repubblike najpogostejša, v Temah dneva pa se redko pojavlja. Primer: *Se questo si verificherà, lo dovremo, come abbiamo già detto, non solo alla maggioranza uscita dalle ultime elezioni, ma anche alle timidezze del centrosinistra* /.../<sup>367</sup> (Mafai, 4. 12. 03). V naslednjem primeru je SSK vzpostavljen z osebnim in kazalnim zaimkom ter z glagolskimi oblikami: *Anche noi, se a Bossi non dispiace, abitiamo qui, siamo costretti a dirlo. E siamo costretti a ricordare che un governo che si consente un ministro del genere è il primo primissimo fattore di turbativa del costume democratico*<sup>368</sup> (Serra, 5. 12. 03). SSK vzpostavlja skupna pripadnost italijanskemu narodu. Glagol v naslednjem primeru nakazuje, da se novinar z bralci identificira kot Evropejec: *Da se namreč* /.../ *Evropejci* *prav lahko vrnemo* *v devetnajsto stoletje* /.../ (Hočevár, 1. 12. 03). Pri naslednjem zgledu pa bralec le iz sobesedila lahko razbere, v kakšni povezavi sta si s piscem, da med njima in sporočilom lahko obstaja SSK: *Po eni strani smo se že navadili na to, da je v tej zadevi mogoče pričakovati marsikaj* /.../ (Pečauer, 27. 1. 04). Da se prva oseba množine navezuje na 'nas' kot državljane Slovenije, izvemo, ko ugotovimo, da besedilo obravnava primer t. i. izbrisanih, aktualen v Sloveniji.

<sup>364</sup> Italijanski.

<sup>365</sup> Glej opombo 102.

<sup>366</sup> Naš Ciampi je to katastrofo predvidel /.../.

<sup>367</sup> Če se bo to potrdilo, se imamo zahvaliti, kot smo že rekli, ne samo večini udeležencev zadnjih volitev, ampak tudi plahosti leve sredine /.../.

<sup>368</sup> Tudi mi, če nam Bossi ne zamere, živimo tu, in to moramo povedati. Prisiljeni smo spomniti, da je vlada, ki si privoščila takega ministra, prvi, najbolj prvi, dejavnik motnje demokratičnih običajev.

Na skupni sporočanjški krog kažejo tudi t. i. relacijske besede, ki označujejo razmerje med dvema pojavoma, na primer med dvema državama, kot v naslednjem zgledu: *Ko je **sosednja država** po parlamentarnih volitvah začela sestavljati novo vlado, je **tukajšnja vlada** začela na novo pisati pomorski zakonik* (Vidmajer, 5. 12. 03). Beseda *sosednja* nakazuje, da gre za državo, ki meji na Slovenijo in ker besedilo obravnava slovensko-hrvaška odnosa, je jasno, za katero sosedo gre. Prav tako je bralcu časopisa, ki izhaja v Sloveniji, jasno, da kazalni prislov *tukajšnji* označuje slovensko vlado. Iz navedenih zgledov lahko vidimo, da relacijske besede poleg vzpostavljanja SSK tudi odpravljajo ponavljanje besed in imajo tako vlogo nanašalnic. Hrvaška je z drugačno relacijsko besedo imenovana v stavku: *Obnova mostov med Ljubljano in Zagrebom /.../ je pogoj, ki ga **južna soseda** mora izpolniti /.../* (Žerjavič, 22. 12. 03).

V analiziranih uvodnikih Republike te nanašalnice na SSK niso tako številne, a se pojavljajo, kadar avtorji omenijo neko entiteto, ki je skupna bralcem in piscu. V naslednji povedi je to italijanska država: *La prima conseguenza riguarda il rischio (o probabilità statistica) che esistano altre Parmalat e altri Tanzi a piede libero in **questo paese** /.../*<sup>369</sup> (Rampini, 8. 1. 04). Na ta način pisec skupno stvar približa bralcem, obenem pa vzpostavi stik z njimi. Relacijska je tudi beseda *nostrana*<sup>370</sup> v zgledu: *Per di più **la nostrana** è una società tendenzialmente indifferente alla cultura dei diritti*<sup>371</sup> (Scalfari, 11. 12. 03). Naslovnik, ki v italijanskem dnevniku bere besedilo italijanskega avtorja, seveda razume, da se beseda nanaša na italijansko družbo.

SSK lahko začrta tudi **poročevalska sklicevalnost**, tj. novinarjevo sklicevanje na drugega avtorja podanih informacij. Ko o obravnavani temi novinar zapiše trditev, ki ni njegova, ali informacijo, katere točnost ni potrjena, navede njen vir in tako bralcu sporoči, da ta vsebina ni njegova. V Temah dneva je tovrsten način vzpostavljanja SSK zelo redek, v Repubbliki pa precej pogost, predvsem kot dobessedni navedek. Citati imajo v besedilu informativno, pripovedno, opisno ali komentatorsko funkcijo. Italijanska jezikoslovka Bonomijeva je v besedilih italijanskih dnevnikov opazila, da je pojavljanje citatov vse pogostejše, kar pripisuje vplivu pogovornega jezika. Tak

---

<sup>369</sup> Prva posledica je povezana z nevarnostjo (oziroma statistično verjetnostjo), da v tej državi obstajajo še drugi nenadzorovani Parmalati in Tanziji /.../.

<sup>370</sup> Domača.

<sup>371</sup> Vrh vsega je domača družba nagnjena k brezbriznosti do kulture pravic.

način posredovanja informacij graja, saj meni, da novinarji tako zanemarjajo svojo nalogo posredovanja bistva in reformulacije dogodka ter zgolj citirajo tisto, kar so v zvezi z njim povedali njegovi protagonisti. Meni, da s tem besedila fragmentirajo, informacije razdrobijo v sosledje citatov, pogosto kar prek vprašanj in odgovorov, s čimer predvsem komentatorska besedila izgubljajo svojo ostrino (gl. Bonomi, 2002: 232). Čeprav je v moji analizi Delovih uvodnikov zelo malo citiranja, to ne pomeni, da ga je v slovenskih dnevnikih malo. Kalin Golobova (2004: 704–711) v svoji analizi rabe jezikovnih sredstev v poročilih in komentarjih na temo slovenskega priključevanja zvezi Nato v treh osrednjih slovenskih dnevnikih, tudi v Delu, v poročilih ugotavlja »prekomerno rabo citatne sklicevalnosti, ki je ubesedena s premim govorom«. Dobesedno citiranje za novinarska poročila sicer ni nič nenavadnega, vendar, kot ugotavlja Kalin Golobova (2004: 706), so nekatera sestavljena iz samih navedkov, novinar pa se nanje le navezuje s spremnimi stavki. Tako kot Bonomijeva, tudi ona graja tak pristop k poročanju, saj »naloge novinarja ni nizanje citatov in sestavljanje mozaika iz izjav enega ali več politikov, ampak pisanje koherentnega in berljivega besedila, pri čemer drugi načini navajanja virov /.../ kažejo na večnost novinarjevega ubesedovanja in obvladovanje žanru ustrazne stilizacije.« (2004: 706). Kalin Golobova obenem ugotavlja, da imajo citati v nekaterih besedilih tudi vrednotilno vlogo, saj so izbrani taki, ki v pozitivno ali negativno luč – odvisno od stališča pisca – postavljajo avtorja navedenih izjav. Tak način izbire citatov se pojavlja tudi v analiziranih uvodnikih Republike. V naslednjem primeru novinar navaja del Berlusconijske izjave, ki italijanskega premiera prav gotovo smeši. Avtor svoj odnos do njega še dodatno izraža z besedama, ki uvajata drugi del citata: »*Sono rimasti comunisti nella mentalità. Quella non è cambiata e non potrà mai cambiare.*« **Gran finale:** »*Siamo l'unica chance di questo Paese*«<sup>372</sup> (Scalfari, 25. 1. 04). Kalin Golobova o pojavljanju citatov v komentatorskih besedilih ne govori, kar se na neki način sklada z mojo ugotovitvijo glede citatne sklicevalnosti v Temah dneva.

Med besedili, ki jih analiziram v tej nalogi, so citati večkrat deli razlagalnih enot besedila, ki jih avtor vključi kot dopolnitev razlage, in sicer v obliki indirektnega ali direktnega govora, ali kot parafrazo. V naslednjem zgledu je navedena izjava znanega

---

<sup>372</sup> »Po mentaliteti so ostali komunisti. To se ni spremenilo in se nikoli ne more.« Veliki zaključek: »Mi smo edina možnost za to državo.«

italijanskega politika: *Prima conoscere e poi deliberare*, disse a suo tempo Luigi Einaudi<sup>373</sup> (Mauro, 10. 1. 04). Tudi Delovi pisci neavtorskost trditve največkrat navajajo v obliki premega ali odvisnega govora: »Četudi bomo zamenjali lastnika, se za Tobačno najbrž ne bo nič spremenilo. Nihče od potencialnih kupcev ne posluje na tem območju, torej do konflikta interesov ne more priti, matični družbi pa izplačujemo tudi lepe dividende,« je takrat svoje zaposlene tolažil generalni direktor Tobačne Peter Uhlig (Cirman, 28. 1. 04).

Zanimivo je, da uvodničarji Repubblike pogosto navajajo drug drugega. Scalfari tako navaja del zapisa svojega časopisnega kolega iz enega od predhodnih uvodnikov: *Traggo spunto dall'articolo di Francesco Merlo pubblicato ieri dal nostro giornale e dedicato al lifting di Slivio Berlusconi. La lettura del testo di Merlo mi ha deliziato per l'elegante ironia da cui è pervaso, ma m'ha anche indotto a riflettere sulla differenza segnalata da Merlo tra trasformismo e travestimento*<sup>374</sup> (Scalfari, 18. 1. 04). V nekem drugem primeru pisec svojemu kolegu pri Repubbliki naredi celo reklamo za njegovo knjigo: *Come spiega Ilvo Diamanti nel suo ultimo libro Bianco, rosso, verde e...azzurro, la sua base editoriale ha mostrato un andamento »sempre meno marcato dal punto di vista territoriale«*<sup>375</sup> (Giannini, 1. 12. 03).

Ugledni Scalfari in odgovorni urednik Repubblike, Mauro, v svojih besedilih citirata tudi sama sebe ali pa v prvi osebi množine povesta, kaj je bilo o neki zadevi že zapisano v Repubbliki: *Ho scritto più volte su questo giornale che abbia fatto molto scadere il livello di qualità dell'Istituto abbandonando di fatto la collegialità delle decisioni /.../*<sup>376</sup> (Scalfari, 22. 12. 03); *Abbiamo scritto in quei giorni che tutto questo è inconcepibile in uno Stato liberale, inaccettabile in uno Stato di diritto, mortificante in uno Stato democratico*<sup>377</sup> (Mauro, 14. 1. 04).

---

<sup>373</sup> Najprej spoznati, potem odločiti se, je nekoč rekel Luigi Einaudi.

<sup>374</sup> Izhajal bom iz besedila Francesca Merla, ki je bilo včeraj objavljeno v našem časopisu in je obravnavalo lifting Silvia Berlusconi. Branje Merlovega teksta me je zabavalo zaradi elegantne ironije, ki ga prežema, obenem pa me je spodbudilo k razmišljanju o razliki med transformizmom in travestizmom, ki jo je nakazal.

<sup>375</sup> Kot piše Ilvo Diamanti v svoji zadnji knjigi *Belo, rdeče, zeleno in ... sinje modro*, je njegova volilna baza »pokazala vse manjše ozemeljsko nagnjenje«.

<sup>376</sup> V tem časopisu sem že večkrat zapisal, da je znaten padec ravni kakovosti Inštituta verjetno povzročil takrat, ko je ukinil skupno sprejemanje odločitev /.../.

<sup>377</sup> Takrat smo zapisali, da je vse to za liberalno državo nedoumljivo, za pravno državo nesprejemljivo, za demokratično državo poniževalno.

Novinarji lahko dejstvo, da navedena informacija ni zanesljiva oziroma potrjena, nakažejo z rabo glagolske oblike. V slovenščini je tipična oblika za izražanje negotovosti, domneve ali neuradnosti informacije zveza velelnega členka *naj* s pogojnikom, tvorjenim z deležnikom na *-l*. Med analiziranimi uvodniki nisem našla niti enega takega primera. Ta oblika je značilna predvsem za poročevalno zvrst novinarskih besedil, ki pretežno vsebujejo dejstva oziroma osnovne podatke o obravnavani zadevi. Komentar največkrat osvetljuje dejstva, ki so znana in mu ni potrebno nakazovati domnevnosti informacije. Če se pojavi potreba po tem, avtorji uporabljajo sklicevalni členek *menda*.

Italijanski novinarji negotovost resničnosti informacije označujejo s pogojnikom. Kadar gre za nepotrjeno informacijo, ki se nanaša na sedanji čas, je izražena v enostavnem pogojniku, če pa se nanaša na preteklost, je v sestavljenem pogojniku (gl. Katerinov, 1985: 238). Ker se domneva v naslednjem zgledu nanaša na pretekli dogodek, je glagolski čas v njem sestavljeni pogojnik: *Da quanto si apprendo, nulla Tanzi avrebbe detto, circa la genesi di questo incredibile crac*<sup>378</sup> (Turani, 29. 12. 03). Avtor se s pogojno trditvijo ogradi od izjave in bralcu signalizira, da sam ni bil na kraju dogodka, ampak je informacije dobil posredno.

Med Delovimi uvodniki sem našla nekaj primerov, kjer avtorji ne vzpostavijo SSK, čeprav bi ga lahko, saj pišejo o zadevi, ki jim je skupna; primer: *Taka je preprosta resnica o davkih, ki so jim zavezani in od katerih so pomembno odvisni državljani /.../ državljani vedo o zakonu o dohodnini še prav malo, saj tudi ne morejo, ko pa jim bo zakonski osnutek dostopen šele, ko bo zdrsnil skozi vlado* (Fidermuc, 4. 12. 03).

## 2.8 OSEBNE TRDITVE PISCEV V PRVI OSEBI EDNINE

Značilnost Republičkih uvodnikov je, da pisci v njih svoja mnenja, opazke, komentarje in trditve večkrat zapišejo v prvi osebi ednine. Ker so take individualne trditve za te uvodnike karakteristične, jim namenjam to poglavje. Avtorica v naslednjem zgledu bralcu pove, kako so ji na misel prišle zapisane besede: *Qualcuno ha scritto una volta che noi italiani sappiamo benissimo come dovremmo essere, ma*

---

<sup>378</sup> Kot lahko razumemo, naj Tanzi ne bi povedal ničesar o genezi tega neverjetnega finančnega zloma.

non come siamo. *Mi è venuta in mente questa citazione leggendo la lettera con cui Piero Fassino rispondeva ieri ai radicali.*<sup>379</sup> (Mafai, 4. 12. 03). Pisci pogosto popolnoma neposredno povedo svoje mnenje o obravnavani zadevi: *Personalmente non sono un esperto e non entro nella discussione sui contenuti; devo solo confermare l'opinione contraria alla fecondazione eterologa che espressi su queste pagine quando la discussione ebbe inizio*<sup>380</sup> (Scoppola, 12. 12. 03). V povedi *È diritto di ogni elettore infatti, nel momento del voto, sapere da ogni candidato quale sarà la sua posizione nel Parlamento europeo quando in quella sede si dovesse decidere a proposito (che so io?) dello statuto delle coppie omosessuali, o della utilizzazione a fini terapeutici delle cellule degli embrioni sovrannumerari, o, ancora, di fecondazione eterologa*<sup>381</sup> (Mafai, 4. 12. 03) avtorica v oklepaju zapiše pogovorni izraz, ki signalizira, da bodo sledile naključno in nenatančno podane informacije, zgolj za ponazoritev povedanega.

Za Scalfarijeva besedila je značilno, da bralcu na več mestih sporoča, kaj bo sledilo, ali utemeljuje, zakaj bo nekaj razčlenil, omenil, kritiziral, pohvalil. Tako pred dolгим seznamom bank, povezanih s Parmalatom, zapiše: *Ad ulteriore sopporto di questa affermazione mi sembra utile elencare la lista delle banche che hanno emesso e collocato i bond della Parmalat, con le relative percentuali sull'emissione totale*<sup>382</sup> (Scalfari, 11. 1. 04). V nekem drugem besedilu se opravičuje, ker hvali italijanskega predsednika, in celo prizna, da je njegov prijatelj: *A me dispiace dover elogiare Carlo Azeglio Ciampi. Essendone da vechissima data amico ed estimatore, vorrei tacerne gli elogi e semmai criticarlo quando pensassi che lo meriti*<sup>383</sup> (Scalfari, 22. 12. 03).

<sup>379</sup> Nekdo je nekoč zapisal, da Italijani dobro vemo, kakšni bi morali biti, ne vemo pa, kakšni smo. Ta citat mi je prišel na misel, ko sem brala pismo, s katerim je Piero Fassino včeraj odgovoril radikalcem.

<sup>380</sup> Sam nisem strokovnjak in nisem del debate o teh vsebinah; rad bi samo potrdil svoje prepičanje, po katerem nasprotujem heterološki oploditvi, ki sem ga na teh straneh že izrazil, ko se je razprava o tem začela.

<sup>381</sup> Pravzaprav je pravica vsakega volilca, da mu je v trenutku, ko voli, znano, kakšna bo pozicija vsakega posameznega kandidata, ko se bo v Evropskem parlamentu odločalo glede (kaj jaz vem) zakona o homoseksualnih parih ali o uporabi odvečnih zarodkovih celic v terapevtske namene ali o heterološki oploditvi.

<sup>382</sup> V nadaljnjo podporo tej trditvi se mi zdi koristno naštetih seznam bank, ki so izdale ali prodale delnice Parmalata, s pripadajočimi odstotki celotne izdaje delnic.

<sup>383</sup> Žal mi je, da moram peti hvalo Carlu Azegliu Ciampiju. Glede na to, da sem že zelo zelo dolgo njegov prijatelj in občudovalec, bi v zvezi z njim raje skoparil s hvalami in bi ga, če že kaj, kritiziral, kadar bi mislil, da si to zasluži.

V nekaterih primerih take osebne sporočilne enote v prvi osebi množine predstavljajo mnenje uredništva oziroma dnevnika. Primer: *A nostro parere il Quirinale non poteva promulgarla*<sup>384</sup> (Mauro, 16. 12. 03).

---

<sup>384</sup> Po našem mnenju ga [zakona] Kvirinal ne bi smel sprejeti.

#### IV. SKLEP

V nalogi sem na podlagi empirične analize 50 besedil Delove Teme dneva in 50 uvodnikov italijanske Repubblike primerjalno preučevala rabo jezikovnih sredstev, s katerimi avtorji besedil dosegajo različne konotativne pomene (čustvene, ironične, slabšalne, pomanjševalne, posmehljive, olepševalne ipd.) in aktualizirajo besedilo. Stilemi (stilno zaznamovane besede), ki se pojavljajo v poročevalski besedilih, po Korošcu (1998: 14) aktualizmi, so jezikovne prvine, s katerimi pisci sporočilu dodajo posebne pomene, izražajo odnos do obravnavane vsebine in navezujejo stik z naslovnikovim izkustvenim svetom. Značilne so za presojevalna oziroma interpretativna besedila poročevalske podzvrsti publicističnih besedil. Uvodnik kot specifičen žanr sodi h komentatorski vrsti presojevalnih besedil.

Tema dneva in Repubblikin *l'articolo di fondo* sta kot uvodnika osrednja komentarja dnevnika, obravnavata po izboru uredništva najpomembnejšo novico dneva in odsevata dnevnikovo stališče do nje. Namen obeh je izpostaviti enega izmed številnih dnevnih dogodkov, ga razčleniti, interpretirati in komentirati. Temeljne podatke o njem bralci dobijo v razširjeni vesti na isti strani, uvodnik pa pojasni njegovo ozadje, ga umesti v aktualno stvarnost, predstavi vzroke zanj in nakaže možne posledice ter nadaljevanje dogajanja. Z argumentirano predstavitevijo svojega pogleda na zadevo uvodničar v bralcu skuša zbuditi občutek logičnosti zgradbe dogodka in razumnosti avtorjeve razlage, s čimer ga želi prepričati v pravilnost svoje interpretacije.

Umestitev v časopisno zgradbo, funkcija in namen so edine lastnosti, ki so Temi dneva in Repubblikinemu uvodniku skupne. Tema dneva ima po besedilnih in vsebinskih lastnostih vse značilnosti komentarja (temo interpretira, predstavi njeno ozadje in razloge za obstoječe stanje ter nakaže možne razplete), uvodniki Repubblike pa po svojih stilnih značilnostih in izrazito avtorskem podajanju vsebine mejijo na kolumno, kar je še posebej izrazito v besedilih ustanovitelja Repubblike Eugenija Scalfarija. Njegov stil pisanja je zelo blizu kolumnističnemu, za katerega je značilna specifična izbira predmetov komentiranja, originalnost in avtentičnost stila, s katerim pisec razkriva ozadje zanj najpomembnejših dogodkov. Italijanski pisci izbrano temo obravnavajo izrazito avtorsko, polemično, do nje izražajo ostre, neposredne, celo

drzne sodbe, neprizanesljive kritike, dogodek natančno razčlenjujejo, razgaljajo tisto, kar se skriva pod njegovo površino. Problematiko vključujejo v širši družbeno-zgodovinski kontekst, jo povezujejo s preteklimi dogodki, predstavijo motive in razloge za delovanje vpletenih, analitično razlagajo, kakšen pomen in posledice ima zadeva za Italijo, Evropo, svet, jo primerjajo s podobnim ali enakim dogodkom v kaki drugi državi, pojasnjujejo, zakaj je do dogodka prišlo in kdo so njegovi protagonisti. V zaključku nakazujejo izhod iz nastale situacije, kritizirajo aktualne načine reševanja problemov in predlagajo svoje. Iz uvodnika je mogoče dobiti zelo veliko informacij in razlag, nekatera besedila so vsebinsko celo preveč zgoščena in podrobna. V Temah dneva so dogodki obravnavani splošno, osvetljujejo le tisto, kar je najbolj bistveno za razumevanje zadeve, dogodka ne vključujejo v širši vseslovenski, evropski ali svetovni kontekst, ne nakazujejo zgodovinskih razlogov za obravnavano stanje, premalo nazorno razkrivajo, kaj se skriva pod zunanjo obliko dogodka. Dogodek opisujejo, kometirajo in ob koncu besedila podajajo sintetičen zaključek ali nakazujejo, kako naj bi se zadeva nadaljevala v prihodnosti ali predlagajo izhodišča za rešitev problema. Medtem ko so Republikini uvodniki izrazito avtorski, se osebnega stila pisca Teme dneva skoraj ne opazi. Sicer izrazijo svoje mnenje do obravnavane zadeve, jo kritizirajo ali hvalijo, občasno se duhovito ponorčujejo iz političnih osebnosti, vendar z distanco, posredno, z izbranimi besedami, kot bi se bali posledic. Italijanski uvodničar na primer piše, da je družina Tanzi, ki je vodila podjetje Parmalat, skupina »vzvišenih bebcev«, Berlusconijev smisel za humor pa nekaj »patološko žalostnega«. Slovenski pisec domačo vlado nežno okrcra, da je zanjo značilna »domišljava ihtavost«, sumljiva prodaja Slovenske investicijske banke pa naj bi po novinarjevem mnenju dosegla »zapletene groteskne razsežnosti«.

Slovenski pisatelj Alojz Rebula v intervjuju za Sobotno prilogo (Kolšek, 2004: 24) takole označuje temeljne razlike med Temo dneva in uvodnikom Republike: »Če primerjam /.../ Republiko z Delom, pogrešam v Delu obsežnejši uvodnik. Delo se omejuje na Temo dneva, ni pa malo bolj zgovornega uvodnika s širšim razgledom v zgodovino in kulturo. Pogrešam tudi večjo selekcijo kadra: v omenjenih časopisih je skoraj vsako pero pisateljsko.« Tu naj poudarim, da za to, da je novinar dober, ni nujno, da je tudi pisatelj, vendar pa gotovo velja, da je (dober) pisatelj lahko dober novinar, saj ima navadno več različnih izkušenj s pisanjem. Da so italijanski pisci bolj vešč pri pisanju in imajo več novinarskih izkušenj, se kaže tudi v rabi jezikovnih

sredstev. Uvodniki vsebujejo domiselne in duhovite metafore, politične in gospodarske osebnosti pa so imenovane z zabavnimi in posmehljivimi nadimki, ki odsevajo avtorjev odnos do njih. V primerjavi s Temo dneva je veliko ekspresivnih primer, s katerimi pisci dogodke primerjajo s podobami iz vsakdanjega življenja ali za primerjavo uporabijo frazem. Pogoste so izvirne besedne igre, ki prikažejo tisto, kar je pri nekem dogodku skrito očem, pa bi avtor rad namignil bralcu. Jezik je živ, dinamičen, za učinkovito ponazarjanje opisovanih dogodkov in stanj ter večjo razgibanost jezika avtorji pogosto uporabijo znano frazo, pregovor ali rek. Ob branju besedila naslovnik dobi občutek, da teče samo od sebe, da ima barvo, vonj, okus, da kriči, se smeje in jezi.

V Temah dneva je jezik v primerjavi z Repubblikinim manj ekspresiven, bolj preprost, gol, brez literarnega okrasja, ki je tako očitno v italijanskih besedilih. Avtorji za izražanje svojih mnenj sicer uporabljajo stilne postopke, predvsem metafore in metonimije, vendar pa so manj slikovite. Medtem ko italijanski pisci pri podajanju sodb, predvsem negativnih, ne varčujejo z ekspresivnimi izrazi, in so pri tem lahko tudi žaljivi ali vulgarni, so stilemi slovenskih avtorjev pomensko manj močni in ekspresivni. Besedila Teme dneva so v zbornem knjižnem jeziku in skorajda nimajo prvin drugih socialnih zvrsti. Italijanska besedila so pisana v t. i. »neostandardnem jeziku«, ki se je kot oblika knjižnega jezika s pogovornimi prvinami na vseh jezikovnih ravneh v medijih uveljavil v zadnjem desetletju. Slabost jezikovne plati italijanskih besedil je pretirana raba anglizmov, med katerimi jih večina ni potrebnih, saj obstajajo uveljavljeni italijanski ekvivalenti. Prepogosta in neselektivna je tudi raba strokovnega izrazja, predvsem z ekonomskega, pa tudi pravnega področja, ki neukemu bralcu ni razloženo, zaradi česar mu je oteženo branje besedila. Repubblikini uvodničarji številne informacije podajajo s citati, pri čemer ne navajajo le politikov, gospodarstvenikov, strokovnjakov in oseb, povezanih z obravnavanim dogodkom, temveč tudi filozofe, pisatelje, svoje kolege pri Repubbliki, novinarje drugih časopisov in celo sami sebe (kar so zapisali v katerem od prejšnjih besedil). Izbrani citati so pogosto sredstvo za vrednotenje in izražanje novinarjevih stališč. V Temah dneva so citati redki, navajajo pa izključno politike in gospodarstvenike, o katerih je govor v besedilu.

Razlike med slovenskimi in italijanskimi uvodniki izhajajo iz več dejavnikov, objektivnih in subjektivnih. Italijanska besedila so obsežnejša in natančnejša, ker jim v časopisu pripada vsaj trikrat več prostora kot Temi dneva. Poleg tega imajo Repubblikini pisci za pisanje uvodnika na voljo ves dan, Delov novinar pa včasih le eno uro, odvisno od tega, koliko časa pred zaključkom redakcije se zgodi glavni dogodek. Na slabšo kvaliteto Delovih uvodnikov v primerjavi z Repubblikinimi vpliva neselektivnost pri določanju avtorjev, pri čemer niso pomembne njegove izkušnje in obvladanje jezika, temveč področje, ki ga pri časopisu redno pokriva. Pri Repubbliki je uvodnik prestižno besedilo, rezervirano za izkušene, dolgoletne novinarje, ki odlično obvladajo jezik (mnogi med njimi so literati) in dobro poznajo obravnavano temo. Besedilo je bolj izpiljeno tudi zato, ker pri njegovem nastanku aktivno sodeluje odgovorni urednik. Ta mu, potem ko besedilo pregleda, skrbno izbere naslov, za njim pa uvodnik prebereta še dežurni urednik in lektor. Iz besedil Temi dneva ni vedno razvidno, da jo je, potem ko je bila napisana, še kdo prebral, saj poleg stilnih vsebujejo veliko slovničnih napak, redkeje tudi vsebinske.

Različnost stila izvira tudi iz drugačnih novinarskih tradicij. Slovenci so v času, ko je že obstajala zavest slovenskega naroda in so izpod rok njegovih pripadnikov nastajali prvi časopisi, živeli pod tujo (avstrijsko in vmes nekaj let francosko) administracijo in niso imeli lastne države. Prvi časopisi, ki so jih ustvarjali Slovenci, so bili v nemščini in so temeljili na avstrijski poročevalski tradiciji. Ta se je, kot del svetovljanske države vključevala v evropske razvojne tokove in v skladu z razvojem tiska v drugih zahodnoevropskih državah razvijala svoje lastno poročevalstvo (gl. Amon, 2000/01). Ko so Slovenci začeli poročati tudi v materinščini, so se v načinu jezikovnega izražanja in pristopu k vsebini zgledovali po poročevalstvu, ki jim je bilo najbližje, avstrijskem. Od takrat, predvsem od devetdesetih let 20. stoletja dalje, je slovensko poročevalstvo počasi začelo dobivati svojo značilno obliko in se otreslo tradicije, izhajajoče iz nemških poročevalskih vzorcev (Kalin Golob, 2003b: 229). Popolnoma drugače se je razvijalo italijansko poročevalstvo, ki avtentično, na italijanskih tleh in v italijanskem jeziku, obstaja že dobrih štiristo let. Ker so se najprej uveljavili predvsem literarni časopisi, je tudi kasnejši tisk – politični, gospodarski, ženski itd. – prevzel privzdignjeni literarni slog. Kot ugotavlja italijanski jezikoslovec Maurizio Dardano (1973: 7) zato, ker mu je manjkala zavest o lastnem statusu. Čeprav se je jezik italijanskega časopisja v zadnjem desetletju močno spremenil, in se vse bolj približuje

pogovornemu jeziku, je v njem še vedno opaziti prvine literarnega stila, predvsem v rabi stilno zaznamovanih sredstev. Zato je jezik italijanskih uvodnikov bolj dodelan in bogatejši s stilnimi prvinami, po drugi strani, zaradi zabrisane meje med pogovornim in knjižnim jezikom, vsebuje tudi nižje pogovrne besede in celo vulgarizme, kar je za slovensko poročevalsko okolje nepredstavljivo. Značilnosti stilov uvodnikov pa so pogojeni tudi z zelo različnimi izraznimi možnostmi slovenskega in italijanskega jezikovnega sistema.

Drugačni sta tudi nacionalni kulturi, ki oblikujeta splošne narodove značilnosti, ki se kažejo tudi v osebnosti posameznih piscev. Na podlagi analiziranih besedil bi lahko potrdila sicer poljudne stereotipe o tem, da so Italijani bolj zgovorni, analitični in uporabijo več stavkov, da izrazijo tisto, kar Slovenci povedo v nekaj besedah. Iz Teme dneva dejansko veje večja zadržanost – jezik je manj sproščen, pisci se v besedilih ne izpostavljajo, skorajda ne navezujejo stika z naslovniki, način podajanja mnenj je kljub pomenski ekspresivnosti precej hladen in tog. Pri stilu italijanskih uvodničarjev dobimo občutek, da se pogovarjajo z bralci, jezik je sproščen, dinamičen, slikovit, pisci nazorno posredujejo svoja mnenja, kažejo svojo čustveno naravnost do predmeta pisanja, se jezijo, posmehujejo, se tresejo od ogorčenja. Pogosto v prvi osebi ednine postavljajo trditve, z bralcem vzpostavljajo domačnost, ga nagovarjajo, se neposredno obračajo na subjekte svojih besedil. Razlage so dolge, podrobne in nazorne, veliko je primerov. Slovenski pisci se izražajo kratko in jedrnato, povedo le tisto, kar je nujno, navajanje konkretnih primerov je redko. Besedila uvodnikov v obeh časopisih pa so odvisna tudi od individualnih stilov in lastnosti avtorjev.

## **V. SEZNAM LITERATURE**

### **PRIMARNI VIRI:**

1. DELO, Tema dneva v izdajah med 1. 12. 2003 in 31. 1. 2004
2. LA REPUBBLICA, uvodniki v izdajah med 1. 12. 2003 in 31. 1. 2004

### **SEKUNDARNI VIRI:**

1. AMON, Smilja (2000–2001): Zgodovina novinarstva, predavanja na Fakulteti za družbene vede, Ljubljana.
2. BAJT, Drago (1994): Pišem, torej sem. Založba Obzorja, Maribor.
3. BECCARIA, Gian Luigi (2002): Italiano. Antico e Nuovo. Garzanti, Milano.
4. BONOMI, Ilaria (2002): L'italiano giornalistico dall'inizio del Novecento ai quotidiani on line. Cesati: Firenze.
5. BROWNE, Christopher (1999): The journalist's handbook.. A&C Black Publishers Ltd, London.
6. CASTOLDI, Massimo, SALVI, Ugo (2003): Parole per ricordare. Dizionario della memoria collettiva. Zanichelli, Bologna.
7. D'ACHILLE, Paolo (2003): L'italiano contemporaneo. Mulino, Bologna.
8. DARDANO, Maurizio (1973): Il linguaggio dei giornali italiani. Laterza, Roma.
9. DARDANO, Maurizio (1994): Profilo dell'italiano contemporaneo. V: Alberto Asor Rosa (ur.): Storia della lingua italiana, Einaudi, Torino.
10. DARDANO, Maurizio, TRIFONE, Pietro (1995): Grammatica italiana con nozioni di linguistica. Zanichelli, Bologna.
11. DRČAR, MURKO, Mojca (1994): Novica je sveta, komentar je svoboden, intervju z Robertom Kochersbergerjem. Delo, 36, 116. str.: 27.
12. DULAR, Janez (1974): Publicistični jezik v prepletu jezikovnih zvrsti in slogovnih različic. Magistrska naloga. Filozofska fakulteta, Ljubljana.
13. DULAR, Janez (1975): Zvrstna pripadnost prvin v publicističnih besedilih. V: Slavistična revija, let.: 23, št.: 2, Maribor: Založba obzorja. 197–222.
14. GIOVANARDI, Claudio (2003): Inglese-Italiano 1 a 1, Tradurre o non tradurre le parole inglesi. Manni, Lecce.

15. GIOVANARDI, Claudio (2003/2004): predavanja na Univerzi RomaTre, Rim.
16. Il grande dizionario della lingua italiana (1994): Garzanti, Milano.
17. KALIN GOLOB, Monika (1999): Publicistika in poročevalstvo. V: Slavistična revija, št. 2, let.: 47, 179–194. Slavistično društvo Slovenije, Ljubljana.
18. KALIN GOLOB, Monika (2000/01): Obča stilistika, predavanja na Fakulteti za družbene vede, Ljubljana.
19. KALIN GOLOB, Monika (2003a): H koreninam slovenskega poročevalnega stila. Jutro, Ljubljana.
20. KALIN GOLOB, Monika (2003b): Stil in novinarski škandal. V: Teorija in praksa, letnik: 40, št.: 2. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, str.: 229–244.
21. KALIN GOLOB, Monika (2004): Moč jezika – izbor dejstev in besed. V: Teorija in praksa, letnik: 41, št.: 3–4. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, str.: 703–711.
22. KATERINOV, Katerin, KATERINOV BORIOSI, Maria Clotilde (1985): La lingua italiana per stranieri. Edizioni Guerra, Perugia.
23. KMECL, Matjaž (1995) Mala literarna teorija. Založba Mihelač in Nešovič, Ljubljana.
24. KOLŠEK, Peter (2004) Velike zgodbe še niso končane, intervju z Alojzom Rebulo. Delo, Sobotna priloga, let.: 46, št.: 165, str.: 22–24.
25. KOROŠEC, Tomo (1968): Aktualizacije v novinarskem stilu. Gospodarski vestnik, 17, 61. str. 4.
26. KOROŠEC, Tomo (1976): Poglavja iz strukturalne analize slovenskega časopisnega stila. Doktorska disertacija, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
27. KOROŠEC, Tomo (1998): Stilistika slovenskega poročevalstva. ČZD Kmečki glas, Ljubljana.
28. KOŠIR, Manca (1988): Nastavki za teorijo novinarskih vrst. DZS, Ljubljana.
29. SERIANNI, Luca (1997): Italiano. Grammatica, sintassi, dubbi. Garzanti, Milano.
30. Slovenska akademija znanosti in umetnosti (1985): Slovar slovenskega knjižnega jezika. DZS, Ljubljana.
31. Slovenska akademija znanosti in umetnosti (1996): Slovar slovenskega knjižnega jezika, Elektronska izdaja, verzija, 1.0. DZS, Ljubljana.
32. Slovenska akademija znanosti in umetnosti (1997): Slovenski pravopis, Pravila, DZS, Ljubljana.
33. Slovar tujk (2002): Cankarjeva založba, Ljubljana.

34. TOPORIŠIČ, Jože (1982): Nova slovenska skladnja. DZS, Ljubljana.
35. TOPORIŠIČ, Jože (1992): Enciklopedija slovenskega jezika. Cankarjeva založba, Ljubljana.
36. TOPORIŠIČ, Jože (1998): Slovenski jezik in sporočanje 1. Založba Obzorja, Maribor.
37. TOPORIŠIČ, Jože (2000): Slovenska slovnica. Založba obzorja, Maribor.
38. URBANČIČ, Boris (1965): O jezikovnih stilih. Jezikovni pogovori I, Ljubljana.